ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ

Χαρίτων Γιαννής - π. Γεώργιος Μεταλληνός - Γεώργιος Φλάμος

ΟΡΘΟΔΟΞΗ ΠΙΣΤΗ ΚΑΙ ΛΑΤΡΕΙΑ

Α' ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ
ΑΘΗΝΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α΄
Η ΛΑΤΡΕΙΑ ΜΑΣ ΔΙΔΑΣΚΕΙ ΤΗΝ ΠΙΣΤΗ

4. Με τη λατρεία εκφράζουμε την πίστη μας

α) Η πίστη αποτυπώνεται στη λατρεία: ιστορικές διαπιστώσεις

Η λατρεία είναι το ασίγαστο στόμα της Ορθοδοξίας, το στόμα που καθημερινά ομολογεί την πίστη της Εκκλησίας και των αγίων της. Ύμνοι, ευχές, λειτουργικές πράξεις, τέχνη (ζωγραφική, ποίηση, μουσική, ναοδομία*) έχουν αποτυπωμένη και διακηρύσσουν τη διδασκαλία της Εκκλησίας, «ομολογούν» το «*μυστήριον τῆς εὐσεβείας*», είναι η έκφραση και η ομολογία της πίστης στον Τριαδικό Θεό.

Στα πρώτα χρόνια της ζωής της Εκκλησίας, μεγάλες αιρέσεις αμφισβήτησαν διάφορες όψεις της χριστιανικής πίστης. Αυτό αποτέλεσε δημιουργική πρόκληση για την Εκκλησία, γιατί με τις αποφάσεις των Συνόδων και με τα έργα των αγίων Πατέρων διατυπώθηκε η ορθόδοξη πίστη (δόγμα - διδασκαλία της Εκκλησίας), που ακόμη δεν έχει διατυπωθεί. Ακόμη οι μεγάλοι Πατέρες έγραψαν και λειτουργικά κείμενα (ύμνους, ευχές) και σπουδαίοι υμνογράφοι ύμνους με απαράμιλλη τέχνη. Αλλά και η χριστιανική τέχνη (αγιογραφία* και ναοδομία), με τα θέματα και τις μορφές της εξέφρασε την ορθή πίστη της Εκκλησίας.

β) Οι ευχές και οι ύμνοι, βασικοί τρόποι έκφρασης της πίστης

Ευχές και ύμνοι είναι η καρδιά της ορθόδοξης λατρείας και συγχρόνως η εκλεκτότερη δημιουργία του Βυζαντίου. Ο λόγος της Αγίας Γραφής και των αγίων Πατέρων, μέσα από την ευχογραφία* και υμνογραφία*, διοχετεύεται στη λατρεία και γίνεται «άκουσμα και λάλημα» του ορθόδοξου πληρώματος, τραγούδι καθημερινό του λαού του Θεού. Στις λατρευτικές μας συνάξεις ψάλλουμε την πίστη μας, θεολογώντας. Περιεχόμενο των λειτουργικών μας κειμένων είναι τα δόγματα (διδασκαλίες) των ιερών Συνόδων για την Αγία Τριάδα και τον Ιησού Χριστό. Αλλά και όλη η επίγεια ζωή, το κήρυγμα και το έργο του Ιησού Χριστού, τα Πάθη και η Ανάστασή του περιγράφονται στη λατρεία με μοναδικό τρόπο. Επίσης, ο «βίος* και η πολιτεία» των αγίων μας και οι πνευματικοί τους αγώνες. Οι ευχές και οι ύμνοι φανερώνουν την ενότητα του εκκλησιαστικού σώματος, διαχρονικά και συγχρονικά, διότι όλοι οι ορθόδοξοι με τον ίδιο τρόπο ομολογούμε την πίστη επί αιώνες σε κάθε τόπο. Κι ακόμη έχουν τέτοια θεολογική ακρίβεια, ώστε να αποτελούν πηγή για την πίστη και τη ζωή της Εκκλησίας μας. Αυτή την αλήθεια αποτυπώνει πολύ εκφραστικά ο Μέγας Βασίλειος στο κείμενο που ακολουθεί.

Κείμενο	Μετάφραση
«Διά τοῦτο τά ἐναρμόνια ταῦτα μέλη τῶν ψαλμῶν ἡμῖν ἐπινενόηται, ἵνα οἱ παῖδες τήν ἡλικίαν, ἤ καί ὅλως οἱ νεαροί τό ἦθος, τῷ μέν δοκεῖν μελῳδῶσι, τῇ δέ ἀληθείᾳ τάς ψυχάς ἐκπαιδεύωνται... ἐνταῦθα ἔνι θεολογία τελεία, πρόρρησις τῆς διά σαρκός ἐπιδημίας Χριστοῦ, ἀπειλή κρίσεως, ἀναστάσεως ἐλπίς, φόβος κολάσεως, ἐπαγγελία δόξης, μυστηρίων ἀποκαλύψεις». (*Μ. Βασιλείου, Ὁμιλία Εἰς Ψαλμ.* 1, 1-3, ΕΠΕ 5, 14-16)	Γι' αυτό έχουν επινοηθεί για χάρη μας οι μελωδίες των ψαλμών, ώστε και τα μικρά στην ηλικία παιδιά και οι αρχάριοι στην πνευματική ζωή να νομίζουν πως ψάλλουν, στην πραγματικότητα όμως να παιδαγωγούνται ψυχικά... εδώ (στους ύμνους) υπάρχει θεολογία τέλεια, προαγγελία της έλευσης του Χριστού με τη σάρκωση, η απειλή για την κρίση, η ελπίδα της ανάστασης, ο φόβος της κόλασης, η υπόσχεση της (μελλοντικής) δόξας, αποκαλύψεις των μυστηρίων (του Θεού).

γ) Η ταύτιση του «κανόνα προσευχής» με τον «κανόνα πίστης»

Στην πατερική συνείδηση ο «κανόνας της προσευχής» ταυτίζεται με τον «κανόνα της πίστης». Η πίστη της Εκκλησίας και η λατρεία της είναι αδιαχώριστα μεγέθη και το ένα στηρίζει το άλλο. Όπως έλεγε ο μεγάλος πατέρας της Εκκλησίας Ειρηναίος, επίσκοπος Λουγδούνου (Λυών, β΄ αι.): «η διδασκαλία μας είναι σύμφωνη με την Ευχαριστία και η Ευχαριστία επικυρώνει τη διδασκαλία». Η λατρεία προσφέρει θεολογία («λειτουργική θεολογία») που διδάσκει το πλήρωμα, οδηγώντας το στην αλήθεια και στη σωτηρία. Για παράδειγμα, όλη η Λειτουργία είναι πρόσκληση σε συμμετοχή σ' αυτά που συμβαίνουν, κατά την πορεία του Χριστού στο δημόσιο βίο, στο Μυστικό Δείπνο, στο Πάθος και στην Ανάσταση. Στη λατρεία διαμορφώνεται το ορθόδοξο φρόνημα, η αυτοσυνειδησία του πιστού. Συμπορευόμαστε με τους αγίους, ζούμε την πνευματικότητα που έζησαν και ζουν, για να αποκτήσουμε και μεις τη συνείδηση των αγίων της Εκκλησίας μας.

Κείμενο	Μετάφραση
1. «...Ἅγιος εἶ καί πανάγιος, Σύ καί ὁ μονογενής σου Υἱός, καί τό Πνεῦμά σου τό ἅγιον... ὃς τόν κόσμον σου οὕτως ἠγάπησας, ὥστε τόν Υἱόν σου τόν μονογενῆ δοῦναι ἵνα πᾶς ὁ πιστεύων εἰς αὐτόν μή ἀπόληται, ἀλλ' ἔχῃ ζωήν αἰώνιον...». (*Θεία Λειτουργία, Ευχή της Αναφοράς*)	1...Άγιος είσαι και πανάγιος, εσύ και ο μονογενής σου Υιός και το άγιο Πνεύμα σου... Εσύ που τόσο πολύ αγάπησες τον κόσμο, ώστε παρέδωσες σε θάνατο τον Υιό σου το μονογενή, για να μη χαθεί όποιος πιστεύει σ' αυτόν, αλλά να έχει ζωή αιώνια...

2. «Ὁ Μονογενής Υἱός καί Λόγος τοῦ Θεοῦ ἀθάνατος ὑπάρχων καί καταδεξάμενος διά τήν ἡμετέραν σωτηρίαν σαρκωθῆναι ἐκ τῆς Ἁγίας Θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας, ἀτρέπτως ἐνανθρωπήσας· σταυρωθείς τε, Χριστέ ὁ Θεός, θανάτῳ θάνατον πατήσας, εἷς ὢν τῆς ἁγίας Τριάδος, συνδοξαζόμενος τῷ Πατρί καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι· σῶσον ἡμᾶς». (*Τροπάριο β' αντιφώνου Θείας Λειτουργίας, έργο του αυτοκράτορα Ιουστινιανού Α'*)	2. «Εσύ, ο μονογενής Υιός και Λόγος του Θεού, που είσαι αθάνατος, και καταδέχθηκες για τη σωτηρία μας να σαρκωθείς και να γίνεις άνθρωπος από την αγία Θεοτόκο και αειπάρθενο Μαρία χωρίς να δεχτεί τροπή η θεία σου φύση και σταυρώθηκες, Χριστέ ο Θεός μας, νικώντας με το θάνατό σου το θάνατο, με το να είσαι ένα από τα πρόσωπα της Αγίας Τριάδας, που συνδοξάζεσαι μαζί με τον Πατέρα και το Άγιο Πνεύμα, σώσε μας.

ΘΕΜΑΤΑ ΓΙΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗ

1. Πώς αντέδρασε η Εκκλησία στην πρόκληση των αιρέσεων;
2. Ποιες αλήθειες διακρίνετε στο κείμενο του Μ. Βασιλείου;
3. Σε ποια θέματα αναφέρονται τα κείμενα στη λατρεία της Εκκλησίας μας;
4. Πώς κατανοείτε τον όρο «λειτουργική θεολογία»;

5. Ο πνευματικός κόσμος στη λατρεία

α) Η Αγία Γραφή για τους αγγέλους

Για τους αγγέλους μιλά η Αγία Γραφή. Αυτά που μας λέει, τα εξήγησαν και τα ανέπτυξαν οι Πατέρες της Εκκλησίας κι εκείνη τα πέρασε στους ύμνους και στις ευχές της. Έγιναν διδασκαλία της.

Ο Αρχάγγελος Γαβριήλ. Τοιχογραφία στη μονή Δοχειαρίου, Άγιο Όρος, 16ος αι.

Οι άγγελοι ανήκουν στον πνευματικό κόσμο, είναι δημιουργήματα του Θεού και ήρθαν στην ύπαρξη πριν από τον υλικό κόσμο. Ως πνεύματα είναι ασώματοι και αεικίνητοι, αλλά όχι πανταχού παρόντες. Σε δύναμη και γνώση είναι ανώτεροι από τον άνθρωπο και κατώτεροι από το Θεό, που τους χάρισε τα υπερφυσικά προσόντα τους και την αθανασία τους. Διαιρούνται σε εννιά τάξεις ή τάγματα, τα εξής: Σεραφίμ, Χερουβίμ, Θρόνοι, Κυριότητες, Δυνάμεις,

Εξουσίες, Αρχές, Αρχάγγελοι, Άγγελοι. Οι τάξεις αυτές αναφέρονται στις ακολουθίες της Εκκλησίας και ιδιαίτερα σε κείνη της γιορτής τους (8 Νοεμβρίου). Ο αριθμός τους είναι «μυριάδες μυριάδων και χιλιάδες χιλιάδων», δηλαδή αναρίθμητος. Τρεις από αυτούς είναι γνωστοί από την Αγία Γραφή με τα ονόματά τους: ο Μιχαήλ, ο Γαβριήλ και ο Ραφαήλ. Από την Αγία Γραφή μαθαίνουμε και για το έργο των αγγέλων. Υμνούν ακατάπαυστα το Θεό, είναι αγγελιοφόροι του, εκτελούν ολοπρόθυμα το θέλημα και τις εντολές του,

Το εν Χώναις θαύμα του Αρχαγγέλου Μιχαήλ (ανάμνηση 6 Σεπτεμβρίου)
Εικόνα στην Ιακωβάτειο βιβλιοθήκη, Κεφαλονιά, 16ος αι.

φροντίζουν τους ανθρώπους. Γι' αυτό ονομάζονται άγγελοι και λειτουργοί του Θεού. Για τη δοξολογία του Θεού από τους αγγέλους, μάς μιλούν παραστατικά ο Προφήτης Ησαΐας και ο Ευαγγελιστής Ιωάννης. Και οι δυο τους πα-

ρουσιάζουν το θρόνο του Θεού κυκλωμένο από τους υμνητές αγγέλους (Ησ. 6, 1-4· Αποκ. 4, 8-7, 11). Στη Θεία Λειτουργία, λίγο πριν από τον καθαγιασμό (μεταβολή) των Τιμίων Δώρων σε Σώμα και Αίμα Χριστού, ψάλλουμε τον ύμνο των αγγέλων «*Ἅγιος, ἅγιος, ἅγιος, Κύριος Σαβαώθ* (= των δυνάμεων), *πλήρης ὁ οὐρανός καί ἡ γῆ τῆς δόξης σου...*».

Ως διάκονοι του Θεού οι άγγελοι είναι παρόντες στη ζωή του Κυρίου και των αποστόλων. Όπως διαβεβαίωσε ο Χριστός, συμμετέχουν στη χαρά του ουρανού, όταν μετανοεί ο αμαρτωλός άνθρωπος και μεσιτεύουν για μας. Ωραία περιγράφει ο Δαβίδ πώς συμπαραστέκονται οι άγγελοι σ' αυτόν που ελπίζει στον Κύριο. Η μάστιγα των κακών δεν τον αγγίζει, λέει, «γιατί ο Θεός διατάζει τους αγγέλους του για χάρη σου να σε φυλάνε όπου κι αν πας. Θα σε σηκώσουν στα χέρια τους, για να μη σκοντάψει το πόδι σου σε πέτρα» (*Ψαλμ.* 90, 11-12). Δίκαια λοιπόν η Εκκλησία μας έχει ιδιαίτερη ευχή στο φύλακα άγγελό μας και παρακαλεί τον Κύριο να μας δίνει «*ἄγγελον εἰρήνης, πιστόν ὁδηγόν, φύλακα τῶν ψυχῶν καί τῶν σωμάτων ἡμῶν*».

β) Οι άγγελοι στη Θεία Λειτουργία

Στη Θεία Λειτουργία δεν είμαστε μόνοι. Είναι μαζί μας ο Κύριος, η Υπεραγία Θεοτόκος, οι άγιοι. Είναι και οι άγγελοι και ψάλλουμε μαζί τους τον Τρισάγιο ύμνο. Ως άλλα Χερουβίμ υποδεχόμαστε το βασιλιά του σύμπαντος, τον οποίο αόρατα δορυφορούν (περιβάλλουν) οι αγγελικές δυνάμεις. Στη Θεία Λειτουργία, δηλαδή, οι πιστοί συμψάλλουμε και συνυπηρετούμε το Θεό μαζί με τους αγγέλους, όπως πολύ ωραία αναφέρεται στο Χερουβικό ύμνο:

Κείμενο	**Μετάφραση**
«Οἱ τά Χερουβίμ μυστικῶς εἰκονίζοντες καὶ τῇ ζωοποιῷ Τριάδι τόν τρισάγιον ὕμνον προσᾴδοντες πᾶσαν τήν βιοτικήν ἀποθώμεθα μέριμναν, ὡς τόν Βασιλέα τῶν ὅλων ὑποδεξόμενοι, ταῖς ἀγγελικαῖς ἀοράτως δορυφορούμενον τάξεσιν. Ἀλληλούϊα». (*Θεία Λειτουργία, Ευχή της Αναφοράς*)	Εμείς που εικονίζουμε μυστικά τα Χερουβίμ και ψάλλουμε στη ζωοποιό Τριάδα τον τρισάγιο ύμνο, ας αφήσουμε κάθε βιοτική φροντίδα, για να υποδεχτούμε το Βασιλέα των όλων, που αόρατα συνοδεύεται από τις αγγελικές τάξεις. Αλληλούια.

Έτσι, η Λειτουργία που τελείται στη γη ενώνεται με την ακατάπαυστη Λειτουργία που τελείται στους ουρανούς. Ένα μάλιστα τμήμα της Θείας Λειτουργίας, εκείνο μετά την απαγγελία του Συμβόλου της Πίστεως, ονομάζεται *Αναφορά*, γιατί η θυσία αναφέρεται στο Θεό, στο υπερουράνιο θυσιαστήριο, και σ' αυτά που την ίδια ώρα γίνονται στον ουρανό.

Κείμενο	Μετάφραση
Εὐχαριστοῦμέν σοι καί ὑπέρ τῆς Λειτουργίας ταύτης, ἥν ἐκ τῶν χειρῶν ἡμῶν δέξασθαι κατηξίωσας, καίτοι σοι παρεστήκασι χιλιάδες ἀρχαγγέλων καί μυριάδες ἀγγέλων, τά Χερουβίμ καί τά Σεραφίμ, ἑξαπτέρυγα, πολυόμματα, μετάρσια, πτερωτά». (*Λειτουργία Ι. Χρυσοστόμου, Ευχή Αναφοράς*)	Σ' ευχαριστούμε και για τη λειτουργία αυτή, που καταδέχτηκες από τα χέρια μας (των ιερέων), αν και σου παραστέκονται χιλιάδες αρχάγγελοι και μυριάδες άγγελοι, τα Χερουβίμ και τα Σεραφίμ, εξαπτέρυγα, πολυόμματα, μετάρσια (μετεωριζόμενα), πτερωτά.

Αυτός είναι ο λόγος που στη βυζαντινή τέχνη εικονίζεται στη γύρω ζώνη κάτω από τον Παντοκράτορα του τρούλου η ουράνια Θεία Λειτουργία (βλ. εικόνα στη σελ. 29). Την τελεί ο ίδιος ο Χριστός με αρχιερατική αμφίεση. Δεξιά και αριστερά του βλέπουμε τους αγγέλους στην πομπή της Μεγάλης Εισόδου* να κρατούν τα Τίμια Δώρα και ιερά σκεύη.

Η πίστη για την παρουσία των αγγέλων στη Θεία Λειτουργία επιβεβαιώνεται και από την παράδοση της Εκκλησίας. Έτσι π.χ. διαβάζουμε στο βίο του

Η Σύναξη των Ασωμάτων
Τοιχογραφία στη μονή Δοχειαρίου, Άγιο Όρος, 16ος αι.

Αγίου Σπυρίδωνα ότι ο ιεράρχης αυτός είχε συλλειτουργούς αγγέλους, όπως άλλωστε αναφέρεται και στο απολυτίκιό του. Το ίδιο γινόταν και με τον Άγιο Ιωάννη το Χρυσόστομο, καθώς και με νεότερους αγιασμένους κληρικούς, που είχαν -και έχουν- τρόπους απλούς, καρδιά ταπεινή και καθαρή.

Ύστερα από αυτά, είναι φυσικό οι ορθόδοξοι πιστοί να τιμούν, να σέβονται και να αισθάνονται την παρουσία των αγγέλων. Υψώνουν περικαλλείς ναούς προς τιμή τους (είναι οι ναοί των Ασωμάτων, των Αρχαγγέλων, των Ταξιαρχών), καθιέρωσαν γιορτές, ασπάζονται τις εικόνες τους με τις μορφές και τα θαύματά τους, παίρνουν το όνομά τους: Άγγελος, Αγγελική, Μιχαήλ, Γαβριήλ, Ραφαήλ, Ταξιάρχης. Ακόμη εύχονται να 'χουν τον άγγελο φύλακα της ζωής τους και προπομπό στην αιώνια μακαριότητα.

γ) Τα πονηρά πνεύματα

Εκτός από τους φωτεινούς αγγέλους, υπάρχουν και οι σκοτεινοί, τα πονηρά πνεύματα. Σύμφωνα με τη διδασκαλία της Εκκλησίας, ήταν αρχικά αγαθοί. Εξέπεσαν όμως από τη δόξα και τη θέση που κατείχαν, γιατί υπερηφανεύτηκαν και θέλησαν να μοιάσουν με το Θεό. Αρχηγός τους είναι ο σατανάς (=κατήγορος) ή διάβολος (=διαβολέας, συκοφάντης). Ο σατανάς, όπως λέει η Αγία Γραφή, είναι από την αρχή ανθρωποκτόνος, γιατί από το φθόνο του για τον άνθρωπο γευτήκαμε την πτώση και τη φθορά.

Έργο του διαβόλου είναι να μας παγιδέψει στην αμαρτία. Ο πιστός όμως δεν έχει κανένα λόγο να αισθάνεται αδύναμος και ανασφαλής, γιατί έχει ισχυρά πνευματικά όπλα για να αντιμετωπίζει το κακό και τους πειρασμούς του πονηρού. Η συμμετοχή του στα μυστήρια της Εκκλησίας και η προσευχή τον ενώνουν με το Θεό, τον θωρακίζουν, ώστε νικηφόρα να πορεύεται στη ζωή του. Το διάβολο τον πολεμούμε νικηφόρα όχι όταν τον αγνοούμε, αλλ' όταν ξέρουμε τα τεχνάσματά του.

Ο Κύριος γι' αυτό έγινε άνθρωπος: «για να καταστρέψει τα έργα του διαβόλου». Εύστοχα ψάλλει η Εκκλησία μας: «*Κύριε, ὅπλον κατά τοῦ Διαβόλου τόν Σταυρόν σου ἡμῖν δέδωκας· φρίττει γάρ καί τρέμει μή φέρων καθορᾶν αὐτοῦ τήν δύναμιν...*» (Από τους Αίνους του πλ. δ' ήχου).

Το έργο του φύλακα αγγέλου

«Παρακαλούμε για τον άγγελο φύλακα, όχι για να μας δοθεί τότε, γιατί έχει δοθεί σε όλους τους πιστούς από την αρχή άγγελος, αλλά για να είναι άγρυπνος, να κάνει το έργο του και να μας οδηγεί στον ίσιο δρόμο και να μας φρουρεί...» (Νικολάου Καβάσιλα, Ερμηνεία της Θείας Λειτουργίας 35, 10, ΕΠΕ «Φιλοκαλία» 22, 178).

Ο Παντοκράτωρ με τη Θεία Λειτουργία και Προφήτες που κρατούν τα ειλητάριά τους
Τοιχογραφία στη μονή Σταυρονικήτα, Άγιο Όρος, 16ος αι. ▶

Ο
Ω
Ν
IC
XC

1. Διάβασε από την Καινή Διαθήκη την περικοπή Λουκ. 2, 1-20 και σημείωσε το έργο των αγγέλων σ' αυτό το περιστατικό.
2. Ανάφερε μερικές εικόνες και τοιχογραφίες του ναού όπου εικονίζονται άγγελοι.
3. Στη δέηση για το «φύλακα άγγελο», αυτός ονομάζεται «άγγελος ειρήνης» και «πιστός οδηγός». Τι σημαίνουν οι λέξεις αυτές;
4. Με ποια όπλα μπορεί ο πιστός να αντιμετωπίσει τις μεθοδείες του διαβόλου;

6. «Ποιήσωμεν ἄνθρωπον ...»

α) Ο άνθρωπος είναι εικόνα του Θεού

Κείμενο	Μετάφραση
1. «Πλάσας γάρ τόν ἄνθρωπον, χοῦν λαβών ἀπό τῆς γῆς καί εἰκόνι τῇ σῇ, ὁ Θεός, τιμήσας, τέθηκας αὐτόν ἐν τῷ παραδείσῳ τῆς τρυφῆς, ἀθανασίαν ζωῆς καί ἀπόλαυσιν αἰωνίων ἀγαθῶν ἐν τῇ τηρήσει τῶν ἐντολῶν σου ἐπαγγειλάμενος αὐτῷ». (*Λειτουργία Μ. Βασιλείου, Ευχή της Αναφοράς*)	1. Διότι, αφού έπλασες, Θεέ, τον άνθρωπο και αφού έλαβες χώμα από τη γη και τον τίμησες δίνοντάς του την εικόνα σου, τον τοποθέτησες στον παράδεισο της ευτυχίας, του υποσχέθηκες αθανασία ζωής και απόλαυση αιωνίων αγαθών, εφόσον θα τηρούσε τις εντολές σου.
2. «Δέσποτα Κύριε, ὁ Θεός ἡμῶν, ὁ τῇ εἰκόνι σου τιμήσας τόν ἄνθρωπον, ἐκ ψυχῆς λογικῆς καί σώματος εὐπρεποῦς κατασκευάσας αὐτόν, ὡς ἄν τό σῶμα ἐξυπηρετῆσαι τῇ λογικῇ ψυχῇ ...». (*Ευχή από την ακολουθία του μυστηρίου του Βαπτίσματος*)	2. Δέσποτα Κύριε ο Θεός μας, εσύ που τίμησες τον άνθρωπο (δίνοντάς του) την εικόνα σου, εσύ που τον έπλασες (δίνοντάς του) λογική ψυχή και αρμονικό σώμα, με σκοπό το σώμα να εξυπηρετήσει τη λογική ψυχή...
3. «Ὁ Θεός, ὁ ἄχραντος, καί πάσης, κτίσεως δημιουργός, ὁ τήν πλευράν τοῦ προπάτορος Ἀδάμ διά τήν σήν φιλανθρωπίαν εἰς γυναῖκα μεταμορφώσας, καί εὐλογήσας αὐτούς, καί εἰπών «Αὐξάνεσθε καί πληθύνεσθε, καί κατακυριεύσατε τῆς γῆς ....». (*Ευχή από την ακολουθία του μυστηρίου του Γάμου*)	3. Θεέ άχραντε, δημιουργέ όλης της κτίσης εσύ που, από αγάπη για τον άνθρωπο, μεταμόρφωσες σε γυναίκα την πλευρά του προπάτορα Αδάμ, εσύ που τους ευλόγησες και τους είπες: «Να αυξάνεστε και να πληθύνεστε και να κυριεύσετε όλη τη γη ...».

Στα παραπάνω κείμενα, διατυπώνεται μια μεγάλη αλήθεια: ότι ο άνθρωπος πλάστηκε σύμφωνα με την εικόνα του Θεού και με προοπτική να μείνει αθάνατος. Η δημιουργία του ανθρώπου «*κατ' εἰκόνα*» του Θεού αποτελεί την τιμητική διάκριση του ανθρώπου σε σχέση με την υπόλοιπη δημιουργία.

Το στοιχείο της εικόνας του Θεού στον άνθρωπο είναι το λογικό και η ελεύθερη βούληση. Ο Θεός, επιπλέον, έδωσε στους πρωτόπλαστους τη δυνατότητα να τον πλησιάσουν ακόμα περισσότερο, δηλαδή να του μοιάσουν. Γι' αυτό η Παλαιά Διαθήκη τονίζει ότι ο άνθρωπος πλάστηκε όχι μόνο «*κατ' εἰκόνα*» αλλά και «*καθ' ὁμοίωσιν*» του Θεού. Την «ομοίωση» με το Θεό θα

επιτύγχανε ο άνθρωπος με τη σωστή χρήση της ελεύθερης βούλησης. Όπως τονίζει ο άγιος Γρηγόριος Νύσσης, «το κατ' εικόνα το έχουμε από τη κτίση μας, ενώ το καθ' ομοίωση το κατορθώνουμε με την προαίρεσή μας».

β) Ο σκοπός της δημιουργίας του ανθρώπου και ο βαθύτερος σύνδεσμος του Θεού με τον άνθρωπο

Ο Θεός δημιούργησε τον άνθρωπο μ' έναν ιδιαίτερο σκοπό: να φθάσει σε βαθύτερη κοινωνία μαζί του. Κανένα άλλο δημιούργημα δεν πλάστηκε με παρόμοια δυνατότητα και προοπτική. Γι' αυτό και η διαδικασία της δημιουργίας του ανθρώπου είναι διαφορετική από τη διαδικασία δημιουργίας των υπόλοιπων κτισμάτων του Θεού.

Σύμφωνα με τη διήγηση της Παλαιάς Διαθήκης, ο Θεός έπλασε τον άνθρωπο από χώμα και του έδωσε «πνοή ζωής». Άρα, η ανθρώπινη φύση μετέχει και στον υλικό αλλά και στον πνευματικό κόσμο. Είναι «χοϊκή» αλλά και «ουράνια». Επομένως, η τάση του ανθρώπου να επικοινωνήσει βαθύτερα με το δημιουργό του, είναι φυσιολογική και πηγαία. Αυτή η τάση, αλλά και η δυνατότητα κοινωνίας του ανθρώπου με το συνάνθρωπό του, καθορίζει και την ιδιαιτερότητα του ανθρώπου και τη διαφορά του από την υπόλοιπη δημιουργία.

γ) Η δοξολογία του Θεού στη λατρεία

Όταν ο άνθρωπος συνειδητοποιήσει τη θεϊκή του προέλευση και τις ευεργεσίες του Θεού, η ψυχή του γεμίζει από ευγνωμοσύνη και ευτυχία και θέλει να υμνήσει το Θεό. Η δοξολογία του Θεού μπορεί να πραγματοποιηθεί στην κάθε στιγμή της ανθρώπινης ζωής. Η μεγαλύτερη, όμως, ευκαιρία δίνεται μέσα από τα μυστήρια και τις ακολουθίες, δηλαδή με τη λατρεία της Εκκλησίας.

Με τους ύμνους και τις ευχές της λατρείας, ο άνθρωπος έχει τη δυνατότητα να βιώσει το βαθύ σύνδεσμο της ψυχής του με το Θεό. Με τη μετοχή του στα μυστήρια και την προσευχή, μπορεί να οδηγηθεί στην εμπειρία της ένωσης με το Θεό, δηλαδή στη θέωση. Έτσι, ο άνθρωπος λαμβάνει τη «σφραγίδα» του χριστιανού κατά το Βάπτισμα και το Χρίσμα, ενώνεται με το Θεό με τη Θεία Ευχαριστία, δέχεται τη συγχώρηση των αμαρτιών του κατά το μυστήριο της Μετάνοιας, ενώνεται με το άλλο φύλο με το μυστήριο του Γάμου. Με τα μυστήρια ο Θεός συναντά τον άνθρωπο σε κάθε περίσταση του επίγειου βίου του, από τη γέννηση μέχρι το θάνατό του, εισέρχεται στη ζωή του και την αγιάζει. Και ο άνθρωπος τον ευχαριστεί και τον δοξολογεί.

ΘΕΜΑΤΑ ΓΙΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗ

1. Τι είναι «κατ' εἰκόνα καί καθ' ὁμοίωσιν»; Ποιες υποχρεώσεις δημιουργεί στον πιστό;
2. Να σχολιάσετε το πρώτο κείμενο.
3. Με ποιους τρόπους μπορεί ο άνθρωπος να δοξολογήσει το Θεό;
4. Πώς επιτυγχάνεται η θέωση του ανθρώπου μέσα από τη συμμετοχή του στη λατρεία;

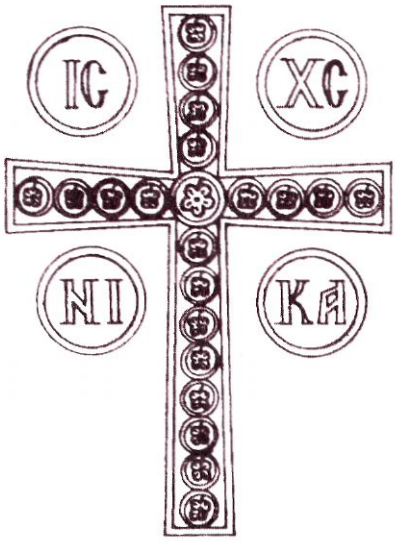

7. Η παρουσία του Θεού στην ανθρώπινη ιστορία

α) Η ανάγκη της παρουσίας του Θεού στην ανθρώπινη ιστορία

Ο άνθρωπος δε θέλησε να μείνει κοντά στο δημιουργό του. Μόνος του και ελεύθερα έκοψε τους δεσμούς του με το Θεό. Πίστεψε ότι αυτόνομα, χωρίς το Θεό, μπορούσε να φτάσει στη θέωση. Όμως μια λαθεμένη επιλογή, έχει και συνέπειες. Κι αυτές ήταν θλιβερές, απρόσμενες, επιζήμιες. Πρώτη συνέπεια ήταν η απώλεια της παραδείσιας κατάστασης, δηλαδή η διακοπή της κοινωνίας με το Θεό, ο πνευματικός θάνατος. Η έμφυτη ανάγκη της ψυχής για το Θεό, όμως, με το πέρασμα του χρόνου, οδήγησε σταδιακά τους ανθρώπους στη δημιουργία θεών και στην εξάπλωση της ειδωλολατρίας. «Γιατί στη θέση της αλήθειας του Θεού έβαλαν το ψέμα και σεβάστηκαν και λάτρεψαν την κτίση αντί για τον Κτίστη» (*Ρωμ.* 1, 25). Ο απόστολος Παύλος, στον οποίο ανήκει η φράση, απαριθμεί στη συνέχεια κάθε είδος κακού και διαστροφής που έφερε η αποστασία του ανθρώπου από το Θεό: ανηθικότητες, αδικίες, κακοήθειες κ.ά. Προπάντων υποδουλώθηκε στη φθορά και στο θάνατο, που αποτέλεσαν και τη φοβερότερη εξουσία στη ζωή του. Έτσι ο άνθρωπος έφθασε στην αποθέωση του ατομισμού και ήταν αδύνατον να απαλλαγεί από το κακό με τις δικές του δυνάμεις.

Όπως λένε οι Πατέρες της Εκκλησίας, ο Δεσπότης του κόσμου είδε με φιλάνθρωπα μάτια τη διαφθορά του ανθρώπου και θέλησε να τον επαναφέρει από την πλάνη στην επίγνωση της αλήθειας. Να αποκαταστήσει την πεσμένη και διχασμένη από την αμαρτία φύση του ανθρώπου και να τη σώσει από τη φθορά και το θάνατο. Ο Θεός «οικονόμησε», δηλαδή σχεδίασε και πραγματοποίησε τη σωτηρία του ανθρώπου. Αυτό έγινε σταδιακά, όπως ακριβώς κάνει ο γιατρός, που με κατάλληλη δίαιτα και φαρμακευτική αγωγή επαναφέρει έναν άρρωστο οργανισμό στην κατάσταση της υγείας. Το σχέδιο αυτό του Θεού λέγεται «θεία οικονομία». Η αλήθεια αυτή διατυπώνεται και στις ευχές της Θ. Λειτουργίας.

Κείμενο	**Μετάφραση**
1. «Σύ (ο Θεός) ἐκ τοῦ μή ὄντος εἰς τό εἶναι ἡμᾶς παρήγαγες, καί παραπεσόντας ἀνέστησας πάλιν, καί οὐκ ἀπέστης πάντα ποιῶν, ἕως ἡμᾶς εἰς τόν οὐρανόν ἀνήγαγες καί τήν βασιλείαν σου ἐχαρίσω τήν μέλλουσαν». (*Λειτουργία Ι. Χρυσοστόμου, Ευχή Αναφοράς*)	1. Εσύ, Θεέ, μας έφερες από την ανυπαρξία στη ζωή και όταν ξεπέσαμε μας ανάστησες πάλι και δεν έπαψες να κάνεις τα πάντα, ώσπου μας ανέβασες στον ουρανό και μας χάρισες τη μελλοντική βασιλεία σου.
2. «Οὐ γάρ ἀπεστράφης τό πλάσμα σου εἰς τέλος, ὅ ἐποίησας, Ἀγαθέ, οὐδέ ἐπελάθου ἔργου χειρῶν σου, ἀλλ'	2. Γιατί δεν αποστράφηκες ολότελα το πλάσμα σου, που έπλασες, αγαθέ, ούτε λησμόνησες το έργο των χε-

ἐπεσκέψω πολυτρόπως διά σπλάγχνα ἐλέους σου. Προφήτας ἐξαπέστειλας· ἐποίησας δυνάμεις διά τῶν ἁγίων σου, τῶν καθ' ἑκάστην γενεάν εὐαρεστησάντων σοι· ἐλάλησας ἡμῖν διά στόματος τῶν δούλων σου προφητῶν, προκαταγγέλλων ἡμῖν τήν μέλλουσαν ἔσεσθαι σωτηρίαν· νόμον ἔδωκας εἰς βοήθειαν». (*Λειτουργία Μ. Βασιλείου, Ευχή Αναφοράς*)	ριών σου, αλλά το επισκέφθηκες με πολλούς τρόπους γιατί είσαι σπλαχνικός και ελεήμονας. Έστειλες προφήτες, έκαμες θαυμαστά έργα με τους αγίους σου, που σε κάθε γενιά ήταν αρεστοί σε σένα. Μίλησες σε μας με το στόμα των δούλων σου προφητών, προαναγγέλλοντας σε μας τη σωτηρία που μας έμελλε. Για να μας βοηθήσεις, νόμο μας έδωσες.

Το σχέδιο της θείας οικονομίας πέρασε από τρεις φάσεις. Για την πραγματοποίησή του απαραίτητη προϋπόθεση ήταν η ελεύθερη συνεργασία, η συγκατάθεση των ανθρώπων. Καλεί πρώτα ο Θεός τον Αβραάμ, που συνεργάζεται με το Θεό υποδειγματικά και μεταφέρει στο λαό τις υποσχέσεις του για σωτηρία. Το ίδιο κάνουν και οι άλλοι πατριάρχες της Π. Διαθήκης. Έπειτα ο Θεός ορίζει το Μωυσή αρχηγό των Ιουδαίων, που ζούσαν υπούδουλοι στην Αίγυπτο, και με θαυμαστό τρόπο τους οδηγεί στη γη της επαγγελίας. Εκεί, όπως λέει η ευχή του δεύτερου κειμένου του μαθήματός μας, με τους προφήτες, που ήταν το στόμα του Θεού και διερμηνείς του θελήματός του, προαναγγέλλει την αναμενόμενη σωτηρία. Είναι αυτή που έφερε ο Χριστός με τη σάρκωσή του. Όπως το λέει η προς Εβραίους επιστολή: «Αφού ο Θεός, τα παλιά χρόνια, μίλησε στους προπάτορες πολλές φορές και με ποικίλους τρόπους μέσω των προφητών, σ' αυτούς εδώ τους έσχατους καιρούς μίλησε σε μας μέσω του Υιού» (*Εβρ.* 1, 1). Αυτή ήταν η πρώτη φάση.

Η ζωή του Κυρίου, τα θαύματα, η διδασκαλία, το Πάθος και η Ανάστασή του είναι η δεύτερη φάση του θείου σχεδίου. Ο Κύριος είναι σωτήρας όχι ενός λαού, αλλ' όλων των ανθρώπων (*Λουκ.* 3, 6). Δεν ήρθε στη γη για να κρίνει, αλλά να σώσει το χαμένο πρόβατο, δηλαδή τον αποστάτη άνθρωπο. Ζητά από μας πίστη, μετάνοια, καλά έργα, αγάπη, αφοσίωση στο Θεό. Να είμαστε άγρυπνοι, αγωνιστές, ετοιμοπόλεμοι στο κακό και στα πάθη μας.

Η τρίτη φάση της θείας οικονομίας είναι η Εκκλησία που ίδρυσε ο Κύριος. Αυτή συνεχίζει το σωτήριο έργο του. Σωζόμαστε μέσα στην Εκκλησία. Με τα μυστήριά της και μάλιστα με τη Θεία Ευχαριστία, παίρνουμε τον ίδιο το Χριστό, το Σώμα του και το Αίμα του. Προγευόμαστε τη Βασιλεία του Θεού, που έχει εγκαινιαστεί με την έλευση του Χριστού. Την πλήρη δόξα και μακαριότητα θα απολαύσουν οι πιστοί μετά την ανάσταση των νεκρών. Τότε θα ανακαινιστεί η κτίση και θα μεταμορφωθεί ο άνθρωπος.

β) Οι χριστιανικές γιορτές και το σχέδιο της θείας οικονομίας

Τα θαυμαστά γεγονότα για τη σωτηρία του ανθρώπου πανηγυρίζονται με τις γιορτές της Εκκλησίας. Σκορπισμένες μέσα στο έτος, μας θυμίζουν την επίγεια ζωή του Κυρίου, της Υπεραγίας Θεοτόκου και των αγίων. Ξαναγεννιέται μέσα μας ο Χριστός, σταυρώνεται, ανασταίνεται. Είναι μπροστά μας η Θεοτόκος, ο Τίμιος Πρόδρομος, οι λοιποί άγιοι. Γι' αυτό οι υμνογράφοι της Εκκλησίας στους ύμνους και οι Πατέρες στις ευχές χρησιμοποιούν τη λέξη «*σήμερον*» – «*Σήμερον ὁ Χριστός γεννᾶται...*». «*Σήμερον κρεμᾶται ἐπί ξύλου...*». Σήμερα, σαν να ήμαστε τότε παρόντες στο γεγονός, βλέπουμε την Ανάσταση. «*Ἀνάστασιν Χριστοῦ θεασάμενοι...*». «*Σήμερον ἔαρ νοητόν ἀνέτειλεν ἡμῖν... ἡ παγκόσμιος μνήμη Γεωργίου τοῦ σοφοῦ Μεγαλομάρτυρος*».

Η Παναγία και ο Άγιος Νικόλαος. Τοιχογραφία στη μονή Δοχειαρίου, Άγιο Όρος, 16ος αι.

Οι γιορτές είναι *εβδομαδιαίες* και *ετήσιες*. Από τις εβδομαδιαίες η σπουδαιότερη είναι η Κυριακή, η ημέρα του Κυρίου, της Ανάστασής του. Είναι η σταθερή ημέρα τέλεσης της Θείας Ευχαριστίας. Είναι ακόμη η πρώτη ημέρα της εβδομάδας, ημέρα σωτηρίας και αναδημιουργίας. «Όπως η πρώτη δημιουργία άρχισε την ημέρα της Κυριακής, έτσι και η δεύτερη δημιουργία άρχι-

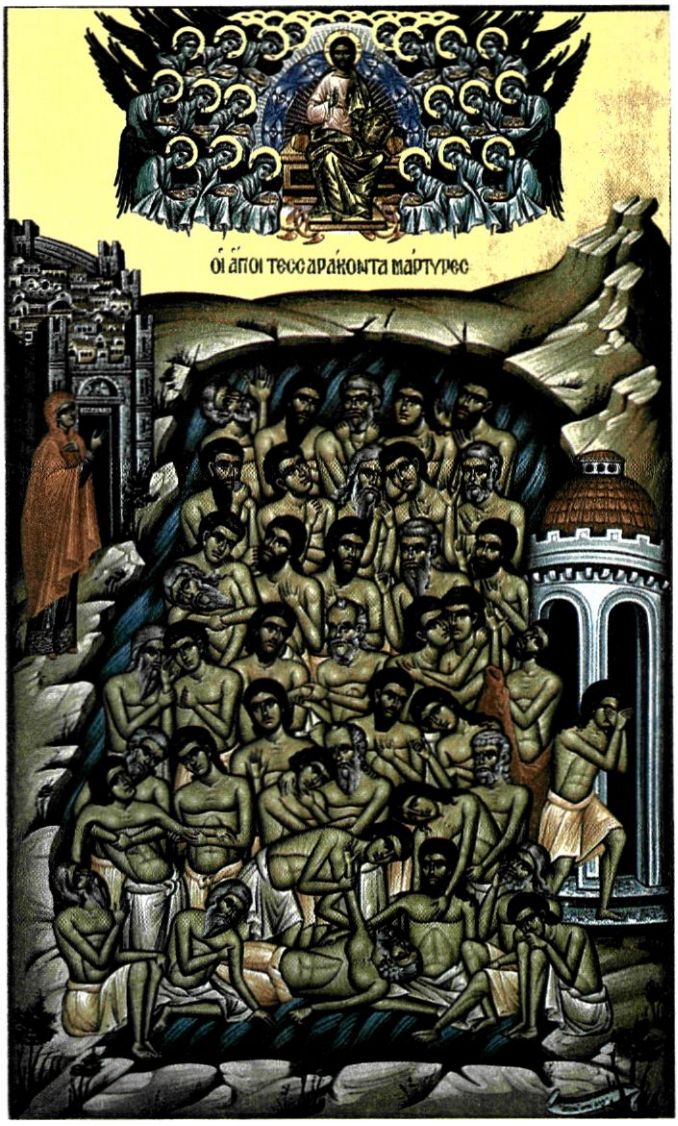

Οι Άγιοι Τεσσαράκοντα Μάρτυρες.
Σύγχρονη εικόνα στη μονή Ξηροποτάμου, Άγιο Όρος.

σε πάλι από την Κυριακή» (*Γρηγορίου Θεολόγου, Λόγος 44, 5*, ΕΠΕ 5, 226).

Εκτός από την Κυριακή, και οι άλλες ημέρες της εβδομάδας είναι για την Εκκλησία μας γιορτινές. Έτσι μαζί με τους καθιερωμένους αγίους τιμούμε: τη Δευτέρα τους αγγέλους, την Τρίτη τον Ιωάννη τον Πρόδρομο, την Τετάρτη το Σταυρό του Κυρίου, την Πέμπτη τους αποστόλους και τον Άγιο Νικόλαο, την Παρασκευή τα Πάθη του Κυρίου και το Σάββατο τους μάρτυρες. Το Σάββατο είναι ακόμη ημέρα μνήμης των νεκρών.

Οι ετήσιες γιορτές διαιρούνται σε: *Δεσποτικές* (προς τιμή του Δεσπότη Χριστού), *Θεομητορικές* (προς τιμή της Μητέρας του Θεού) και σε εορτές των *αγίων*. Οι Δεσποτικές γιορτές χωρίζονται σε κινητές και ακίνητες. Το Πάσχα δε γιορτάζεται κάθε χρόνο την ίδια ημερομηνία, είναι δηλαδή γιορτή κινητή. Στον κύκλο του κινούνται και άλλες κινητές γιορτές. Είναι οι Κυριακές του Τριωδίου* πριν από το Πάσχα (Μαρία Αιγύπτια, Ιωάννης Κλίμακος* κ.ά) και του Πεντηκοσταρίου* μετά το Πάσχα (Ζωοδόχος Πηγή, Ανάληψη, Πεντηκοστή, εορτή του Αγ. Πνεύματος κ.ά.). Η γιορτή του Αγ. Γεωργίου (23 Απριλίου), μετακινείται στη δεύτερη μέρα του Πάσχα, όταν η 23 Απριλίου πέφτει μέσα στη Μεγάλη Σαρακοστή*.

Τα Χριστούγεννα, γιορτάζονται πάντοτε στις 25 Δεκεμβρίου και είναι ακίνητη γιορτή. Με κέντρο τα Χριστούγεννα, έχουμε γιορτές των οποίων η ημερομηνία δεν αλλάζει (Περιτομή, Υπαπαντή, Ευαγγελισμός).

Έτσι, η Εκκλησία με το εορτολόγιό της μάς χαρίζει ένα πανόραμα των θαυμασίων του Θεού. Γι' αυτό πρέπει να γιορτάζουμε αυτά τα θαυμαστά γεγονότα με ανάλογο τρόπο: «όχι με «πανηγύρια», αλλ' όπως θέλει ο Θεός· όχι με τρόπο κοσμικό, αλλά με τρόπο υπερκόσμιο. Όχι τα δικά μας, αλλά περισσότερο αυτά του Κυρίου» (*Γρηγορίου Θεολόγου, Λόγος 38, 4*, ΕΠΕ 5, 40).

Κείμενο	**Μετάφραση**
«Σύ, Παντοκράτορ, ἀπερινόητε καί ἀπερίληπτε, ὁ ἔχων θρόνον οὐρανόν καί ὑποπόδιον τήν γῆν, ηὐδόκησας κατοικεῖν ἐν ἡμῖν καί ἐμπεριπατεῖν τῷ λαῷ σου». (*Περιστατική ευχή, Μικρό Ευχολόγιο, σελ. 340*)	Εσύ, Παντοκράτορα Θεέ, που είσαι ακατάληπτος και αχώρητος, που έχεις θρόνο τον ουρανό και υποπόδιο τη γη, καταδέχτηκες να κατοικήσεις ανάμεσά μας και να πορευτείς με το λαό σου.

Το τρόπαιο της Κυριακής

«Τη μέρα αυτή (την Κυριακή) καταργήθηκε ο θάνατος, σβήστηκε η κατάρα, εξαφανίστηκε η αμαρτία, έσπασαν οι πύλες του Άδη, αιχμαλωτίστηκε ο διάβολος και έσβησε ο διαρκής πόλεμος και συμφιλιώθηκε ο Θεός με τους ανθρώπους. Ακόμη, το ανθρώπινο γένος επανήλθε στην προηγούμενη, ή καλύτερα σε μεγαλύτερη ευγένεια. Και ο ήλιος είδε εκείνο το θαυμαστό και παράδοξο: να γίνεται ο άνθρωπος αθάνατος».

(*Ιωάννου Χρυσοστόμου, Περί ελεημοσύνης*, ΕΠΕ 31, 416-418)

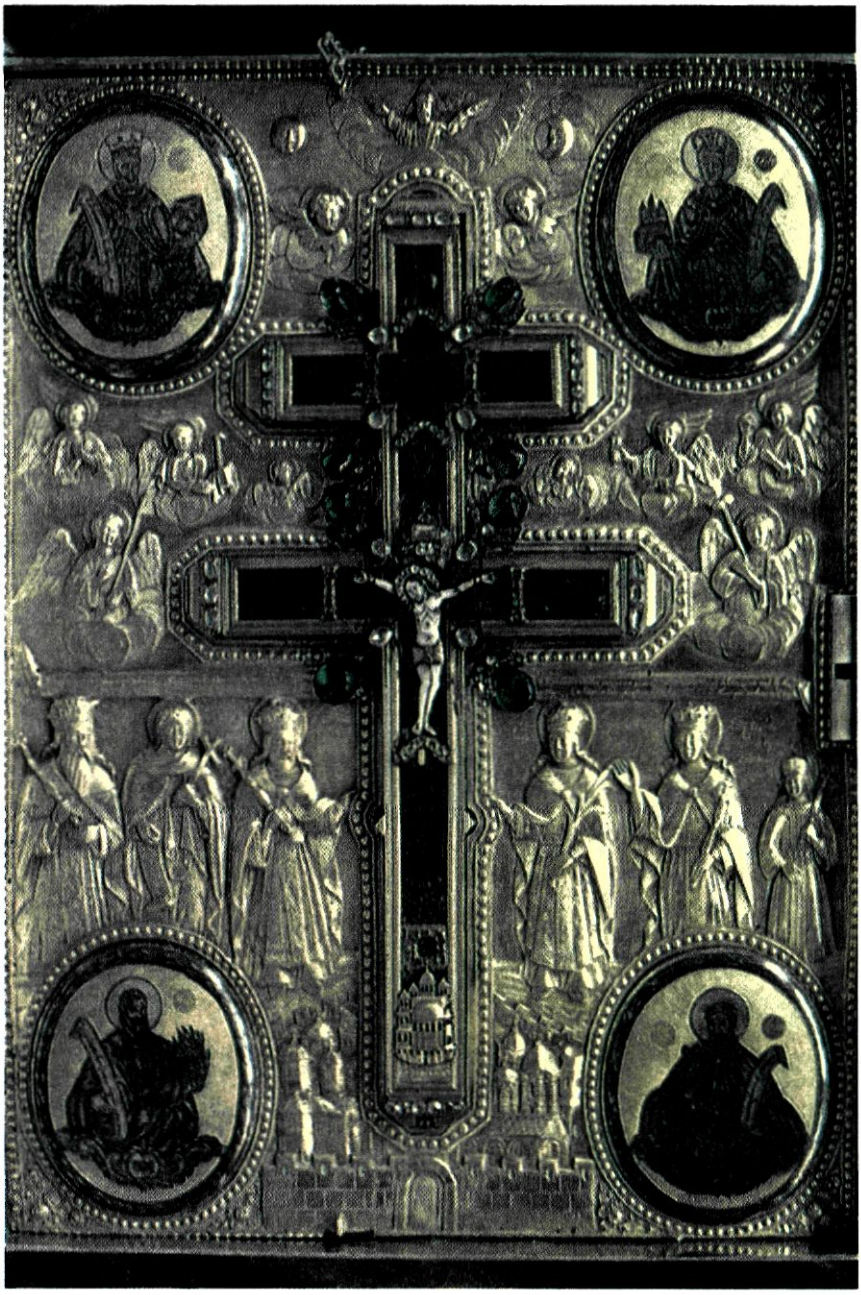

Το μεγαλύτερο στον κόσμο τμήμα του Τιμίου Σταυρού
Μονή Ξηροποτάμου, Άγιο Όρος.

ΘΕΜΑΤΑ ΓΙΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗ

1. Το πρώτο κείμενο (στην αρχή του μαθήματος) συνοψίζει το σχέδιο της «θείας οικονομίας». Σημείωσε τα κύρια σημεία του.
2. Από πού φαίνεται η φιλανθρωπία του Θεού για τον άνθρωπο; Συμβουλέψου και το κείμενο «οὐ γάρ ἀπεστράφης...».
3. Γιατί ήταν αναγκαία η επέμβαση του Θεού στην ιστορία;
4. Για τους πολλούς οι γιορτές είναι ημέρες σχόλης, αργίας. Για τους πιστούς είναι κάτι επιπλέον. Προσδιόρισε αυτό το πρόσθετο, από το οποίο οι πιστοί διδάσκονται και ωφελούνται.

8. Χριστούγεννα, η γιορτή της ενανθρώπησης του Θεού

Κείμενο	Μετάφραση
1. «Ἀλλ' ὅμως, διά τήν ἄφατον καί ἀμέτρητόν σου φιλανθρωπίαν, ἀτρέπτως καί ἀναλλοιώτως γέγονας ἄνθρωπος». (*Λειτουργίες Μ. Βασιλείου και Ι. Χρυσοστόμου, Ευχή Χερουβικού ύμνου*)	1. Αλλ' όμως, από την ανείπωτη και αμέτρητη φιλανθρωπία σου χωρίς να πάψεις να είσαι Θεός και χωρίς να αλλάξεις, έγινες άνθρωπος.
2. «Ὅτε δέ ἦλθε τό πλήρωμα τῶν καιρῶν, ἐλάλησας ἡμῖν ἐν αὐτῷ τῷ Υἱῷ σου». (*Λειτουργία Μ. Βασιλείου, Ευχή Αναφοράς*)	2. Όταν έφθασαν οι καιροί που είχες καθορίσει, μίλησες σε μας με αυτόν τον Υιό σου.

α) Ο πανηγυρισμός των Χριστουγέννων και της Βάπτισης

Στις 25 Δεκεμβρίου και στις 6 Ιανουαρίου πανηγυρίζουμε δύο κοσμοσωτήρια γεγονότα: τη Γέννηση και τη Βάπτιση του Κυρίου. Ως τα μέσα του 4ου αιώνα οι δύο γιορτές γιορτάζονταν μαζί στις 6 Ιανουαρίου με το όνομα *Επιφάνια* (φανέρωση του Θεού). Αργότερα, ορίστηκε να γιορτάζονται τα Χριστούγεννα στις 25 Δεκεμβρίου. Η ημέρα αυτή ήταν αφιερωμένη από τους εθνικούς στο θεό ήλιο. Ταίριαζε λοιπόν για τη γιορτή του Χριστού, του Ήλιου της δικαιοσύνης, που χάρισε το πνευματικό φως του σε κείνους που κατοικούσαν στο σκοτάδι και τους σκίαζε ο θάνατος (*Ματθ.* 4, 16). Τα Χριστούγεννα ξεχώρισαν ως η δεύτερη –μετά το Πάσχα– μεγάλη γιορτή της Χριστιανοσύνης. Είναι πραγματικά «τα σωτήρια (=η σωτηρία) του κόσμου, η γενέθλια ημέρα της ανθρωπότητας». Αλλά και τα Θεοφάνια έχουν τη λαμπρότητά τους γιατί, όπως λέει το απολυτίκιο, «*ἡ τῆς Τριάδος ἐφανερώθη προσκύνησις*». Έγινε δηλαδή η φανέρωση της Αγίας Τριάδος και επιπλέον εγκαινιάστηκε και το δικό μας Βάπτισμα.

Σε κάθε γιορτή μιας επετείου ή ενός γεγονότος έχουμε τρία στάδια: προπαρασκευή, γιορτή και τα μετά από αυτή, δηλαδή τον απόηχό της. Στη γλώσσα της Εκκλησίας τα στάδια ονομάζονται: προεόρτια, εορτή, μεθεόρτια. Έτσι πριν από τα Χριστούγεννα έχουμε το «Σαρανταήμερο», που είναι περίοδος νηστείας, αφιερωμένη στους προφήτες και στους προπάτορες του Χριστού. Ακολουθεί η γιορτή της Γέννησης και ύστερα από αυτήν έχουμε το «Δωδεκαήμερο» με την Περιτομή του Χριστού και τα Θεοφάνια, για να κλείσει ο κύκλος σαράντα ημέρες μετά, με τη γιορτή της Υπαπαντής*. Για να ακούσει ο άνθρωπος το Θεό να μιλάει στην καρδιά του, για να μπορέσει να εκφράσει τη χαρά και την ευγνωμοσύνη του χρειάζεται χρόνο. Γι' αυτό τόσο ο εορτασμός όσο και οι ακολουθίες μιας γιορτής έχουν διάρκεια.

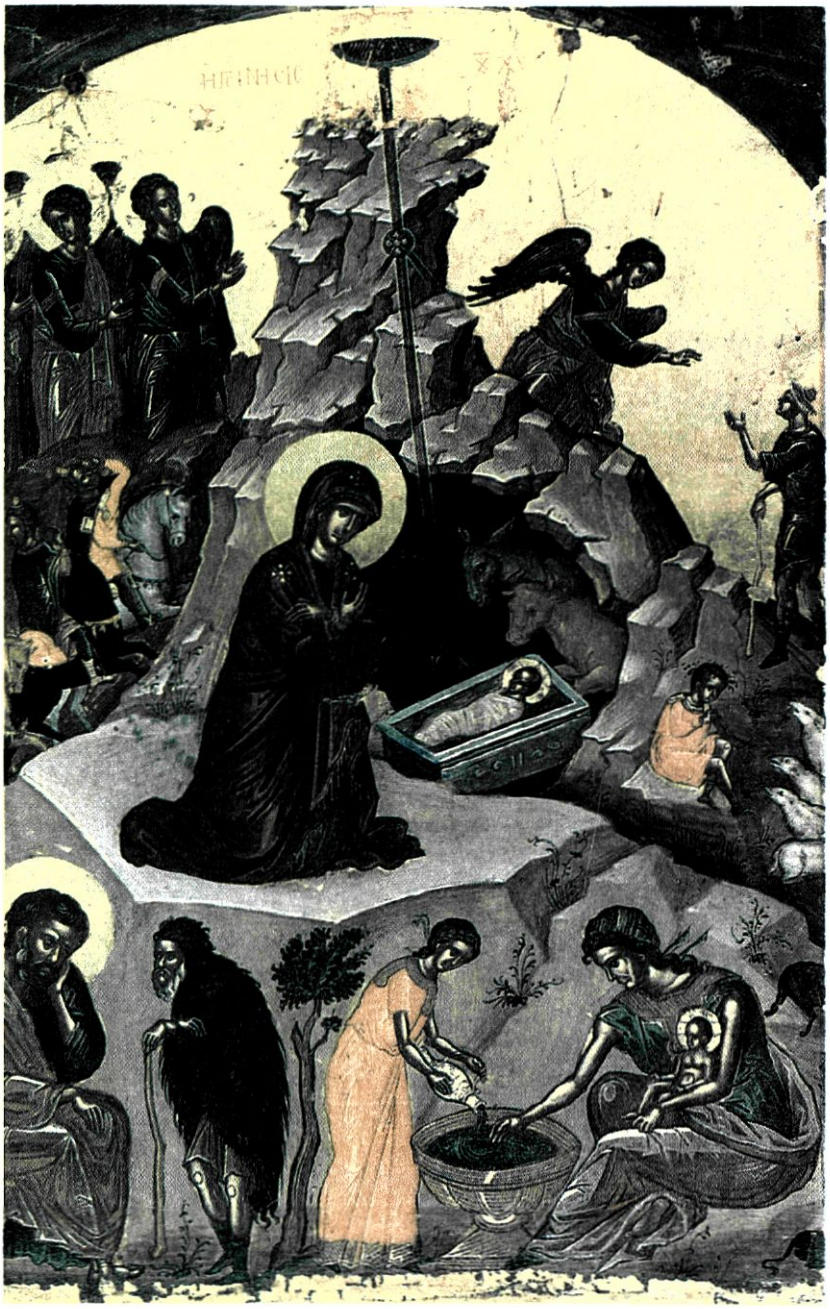

Η Γέννηση του Χριστού
Εικόνα στη μονή Σταυρονικήτα, Άγιο Όρος, 16ος αι.

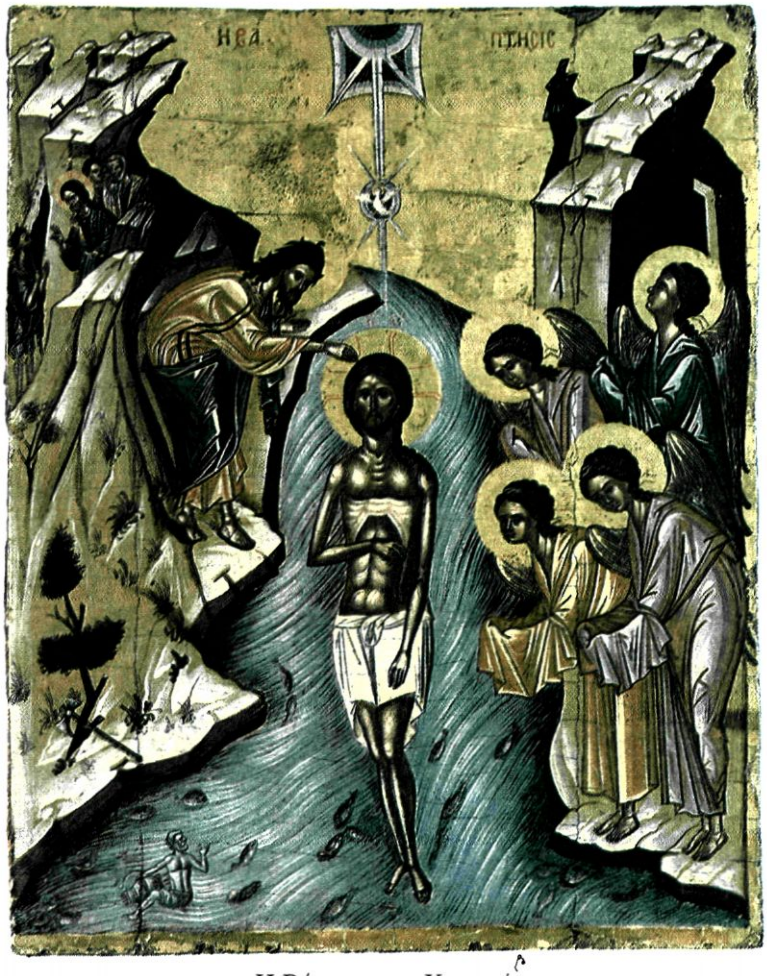

Η Βάπτιση του Χριστού
Εικόνα στη μονή Διονυσίου, Άγιο Όρος, 16ος αι.

β) Το γεγονός της ενανθρώπησης

Τη σάρκωση του Κυρίου η Εκκλησία μας ονομάζει μυστήριο. Μυστήριο παράξενο και παράδοξο, που δεν ερευνάται, αλλά φανερώνεται, κατά το δυνατόν, σ' αυτούς που με πίστη το δέχονται και το προσκυνούν.

Η σάρκωση του Ιησού είναι ιστορικό γεγονός, το οποίο δεν αμφισβητείται από την ιστορική έρευνα. Ο Ιησούς είναι ιστορικό πρόσωπο που έδρασε στην εποχή του αυτοκράτορα Οκταβιανού Αυγούστου (27 π.Χ.-14 μ.Χ.), όταν βασιλιάς των Ιουδαίων ήταν ο Ηρώδης (37 π.Χ.-4 μ.Χ). Έχουν διασωθεί μαρτυρίες ιστορικών της εποχής που αναφέρονται στην ιστορική του παρουσία και στους οπαδούς του.

Το γεγονός αυτό ομολογούμε στο Σύμβολο της Πίστεως: «*Τόν δι' ἡμᾶς τούς ἀνθρώπους καί διά τήν ἡμετέραν σωτηρίαν κατελθόντα ἐκ τῶν οὐρανῶν*

καί σαρκωθέντα ἐκ Πνεύματος Ἁγίου καί Μαρίας τῆς Παρθένου καί ἐνανθρωπήσαντα». Κατέβηκε ο Κύριος από τους ουρανούς παραμένοντας όμως ως Υιός και Λόγος του Θεού στους κόλπους του Θεού–Πατέρα: «*Ὅλος ἦν ἐν τοῖς κάτω, καί τῶν ἄνω οὐδόλως ἀπῆν ὁ ἀπερίγραπτος Λόγος· συγκατάβασις γάρ θεϊκή, οὐ μετάβασις δέ τοπική γέγονε*» (*Από τον Ακάθιστο Ύμνο*). Δηλαδή: Ο απερίγραπτος Λόγος ήταν ολόκληρος στη γη και ταυτόχρονα καθόλου δεν απουσίαζε και από τον ουρανό. Γιατί η ενανθρώπησή του δε σήμαινε τοπική μετάβαση, αλλά θεϊκή συγκατάβαση.

γ) Ο σκοπός της ενανθρώπησης

Το σκοπό της ενανθρώπησης του Κυρίου αναγγέλλει ο άγγελος στον Ιωσήφ, τον προστάτη της Παναγίας, λέγοντας: «Θα γεννήσει (η Μαρία) γιό, και θα του δώσεις το όνομα Ιησούς, γιατί αυτός θα σώσει το λαό του από τις αμαρτίες τους» (*Ματθ.* 1, 21). Η σωτηρία που μας χάρισε ο Χριστός είναι διπλή: επανόρθωση και ανύψωση. Επανόρθωσε το σφάλμα του Αδάμ, το κακό που αυτό έκαμε και μας άνοιξε ξανά τον Παράδεισο. Η υμνολογία των Χριστουγέννων θα το πει εύστοχα και περιληπτικά: «*Χριστός γεννᾶται τήν πρίν πεσοῦσαν ἀναστήσων εἰκόνα*». Δηλαδή: Ο Χριστός γεννιέται για να αναστήσει, να αναστηλώσει, τη θεϊκή εικόνα του ανθρώπου, για να νικήσει τη φθορά και το θάνατο και να χαρίσει στον άνθρωπο τη σωτηρία και την αιωνιότητα.

Η ενανθρώπηση του Χριστού υπήρξε γεγονός ύψιστης ταπείνωσης. Γιατί ο Θεός έγινε άνθρωπος, επειδή θέλησε με το όμοιο να θεραπεύσει το όμοιο, όπως ψάλλουμε στον Ακάθιστο Ύμνο (παρακάτω κείμενα).

Κείμενο	**Μετάφραση**
1. «Σῶσαι θέλων τόν κόσμον, ὁ τῶν ὅλων κοσμήτωρ, πρός τοῦτο αὐτεπάγγελτος ἦλθε καί ποιμήν ὑπάρχων ὡς Θεός, δι' ἡμᾶς ἐφάνη καθ' ἡμᾶς ἄνθρωπος· ὁμοίῳ γάρ τόν ὅμοιον καλέσας ὡς Θεός ἀκούει· Ἀλληλούϊα».	1. Θέλοντας να σώσει τον κόσμο ο θείος διακοσμητής των όλων, ήρθε σ' αυτόν αυθόρμητα. Και ενώ ως Θεός είναι Βασιλιάς και Κύριος, έγινε για χάρη μας άνθρωπος. Έτσι αφού με ανθρώπινη φύση προσκάλεσε τους ανθρώπους, ως Θεός ακούει αυτούς να του λένε· Αλληλούια.
2. «Διά τοῦτο γάρ ὁ ὑψηλός Θεός, ἐπί γῆς ἐφάνη ταπεινός ἄνθρωπος, βουλόμενος ἑλκῦσαι πρός τό ὕψος, τούς αὐτῷ βοῶντας· Ἀλληλούϊα».	2. Αυτός ήταν ο λόγος που ο υψηλός Θεός χαμήλωσε και παρουσιάστηκε στη γη ως ταπεινός άνθρωπος, γιατί ήθελε να τραβήξει προς τα ουράνια ύψη αυτούς που αναφωνούν σ' αυτόν· Αλληλούια.

Ο Υιός του Θεού γίνεται άνθρωπος, για να γίνει ο άνθρωπος γιος του Θεού. Φοράει ανθρώπινη σάρκα, για να μιλήσει και συμπεριφερθεί ανθρώπινα. Από την άλλη μεριά ως Θεός διδάσκει και θαυματουργεί. Έτσι μας γνώρισε ποιος είναι ο αληθινός Θεός και ο νόμος του.

Όλα αυτά έγιναν ελεύθερα, με τη θέληση και την αγάπη ολόκληρης της Αγίας Τριάδος. Από φιλανθρωπία, συμπάθεια και ευσπλαχνία ο Θεός - Πατέρας έστειλε τον Υιό του στη γη. «*Ὁ Βασιλεύς τῶν οὐρανῶν διά φιλανθρωπίαν ἐπί τῆς γῆς ὤφθη* (= παρουσιάστηκε) *καί τοῖς ἀνθρώποις συνανεστράφη*» (Ύμνος της Εκκλησίας).

Έτσι, μαζί με την επανόρθωση του αδαμικού πταίσματος ήρθε και η ανύψωση του ανθρώπου. Γίναμε ξανά παιδιά του Θεού, κληρονόμοι του και συγκληρονόμοι Χριστού (*Ρωμ.* 8, 17).

Κείμενα

1. «Καί διά τοῦτο ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ ἐνεδύθη τήν ἀνθρωπίνην φύσιν, ἵνα ὡς μέν ἄνθρωπος ὁμιλήσῃ ἀνθρώποις, ὡς δέ Λόγος τοῦ Θεοῦ καί σοφία διδάξῃ τούς ἀνθρώπους πιστεύειν εἰς τόν ἕνα καί ἀληθῆ Θεόν, καί πολιτεύεσθαι κατά τόν νόμον, ὅν αὐτός ἔδωκε καί πάλιν ὡς μέν ἄνθρωπος, ἵνα δώσῃ τήν πολιτείαν (=ζωή) αὐτοῦ παράδειγμα τῆς διδασκαλίας αὐτοῦ· πρῶτα γάρ αὐτός ἐτήρησε τόν νόμον, ὅν ἔδωκε τοῖς ἀνθρώποις· ὡς δέ Λόγος τοῦ Θεοῦ καί δύναμις, δυνηθῇ κατορθῶσαι τό παγκόσμιον ἀγαθόν, ὅπερ ἐβούλετο (=ήθελε), διότι ἦν ἀδύνατον δυνάμει ἑνός ἀνθρώπου ἐπιστρέψαι τήν οἰκουμένην πρός τόν Θεόν» (Γεώργιος Σχολάριος, πατριάρχης Κων/πόλεως, στο Ι. Καρμίρη, *Τα δογματικά... τόμ Ι*, έκδ. β΄ 1960, σελ. 434.

2. «Ἀμφότερα γάρ ἐφιλανθρωπεύσατο ὁ Σωτήρ διά τῆς ἐνανθρωπήσεως ὅτι καί τόν θάνατον ἐξ ἡμῶν ἠφάνιζε καί ἐκαίνιζεν (= ἀνακαίνισε) ἡμᾶς» (Μ. Ἀθανασίου, *Περί ἐνανθρωπήσεως 16*, ΒΕΠ 30,88)

3. «Στα περασμένα χρόνια λεγόταν πως ο άνθρωπος έγινε κατά την εικόνα του Θεού, αλλ' αυτό δε φαινόταν. Γιατί ακόμη ήταν αόρατος ο Λόγος (ο Χριστός) που κατά την εικόνα του είχε γίνει ο άνθρωπος. Π' αυτό ακριβώς κι έχασε εύκολα την ομοιότητα. Όταν όμως ο Λόγος του Θεού έγινε άνθρωπος, επικύρωσε και τα δύο γιατί και την εικόνα έδειξε αληθινά με το να γίνει αυτός, ό,τι ήταν η εικόνα του (ο άνθρωπος δηλ.). Και την ομοιότητα (του ανθρώπου με το Θεό) έκαμε βέβαιη με το να ομοιώσει τον άνθρωπο με τον αόρατο Πατέρα μέσω του ορατού Λόγου» (Αγίου Ειρηναίου, *Κατά αιρέσεων 5*, 16, 2).

ΘΕΜΑΤΑ ΓΙΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗ

1. Τι καινούργιο έφερε η Γέννηση του Χριστού στον κόσμο, ώστε να ονομαστούν τα Χριστούγεννα «γενέθλια ημέρα της ανθρωπότητας»;
2. Η σάρκωση του Κυρίου είναι μυστήριο. Μας βοηθάει αυτό στην πίστη και στην ευσέβειά μας και πώς;
3. Γιατί ο Χριστός εμφανίστηκε στον κόσμο με ανθρώπινη μορφή; (διάβασε προσεκτικά το κείμενο του Γεωργίου Σχολάριου).

9. Το κήρυγμα και τα θαύματα του Χριστού μέσα από τη λατρεία

α) Γιορτάζοντας τα γεγονότα της ζωής του Χριστού

Τα σπουδαιότερα γεγονότα της ζωής του Κυρίου μας είναι αποτυπωμένα στις ακίνητες Δεσποτικές γιορτές της Εκκλησίας: τα Χριστούγεννα (25 Δεκεμβρίου), την Περιτομή του Χριστού (1 Ιανουαρίου), τα Θεοφάνια (6 Ιανουαρίου), την Υπαπαντή (2 Φεβρουαρίου), τη Μεταμόρφωση (6 Αυγούστου) και την Ύψωση του Τιμίου Σταυρού (14 Σεπτεμβρίου). Στη λατρεία της Εκκλησίας εντάσσονται ακόμη και άλλα γεγονότα της ζωής του Ιησού που γιορτάζονται σε κινητές γιορτές. Αυτά είναι: η πανηγυρική είσοδος στα Ιεροσόλυμα (Κυριακή των Βαΐων), τον τελευταίο δείπνο του Χριστού με τους μαθητές του (Μυστικός Δείπνος), η σύλληψη, τα Πάθη και η Ανάσταση, η εμφάνιση του αναστημένου Ιησού στο Θωμά (Κυριακή του Θωμά) αλλά και στις Μυροφόρες (Κυριακή των Μυροφόρων) και η Ανάληψη του Κυρίου.

Όλες αυτές οι γιορτές μάς θυμίζουν γεγονότα από τη ζωή του Χριστού, τα οποία έχουν άμεση σχέση με το έργο της σωτηρίας που επιτέλεσε. Ενθυμούμενοι τα σωτηριώδη γεγονότα, συμμετέχουμε κατά κάποιο τρόπο στη ζωή του Χριστού, «περπατάμε μαζί του» (όπως τονίζει ένας ύμνος της Μεγάλης Εβδομάδας). Έτσι, η ζωή του χριστιανού αποκτά ένα ιδιαίτερο νόημα και καινούρια διάσταση.

Το ευαγγελικό ανάγνωσμα, που ακούμε στη Θεία Λειτουργία αναφέρεται είτε στη διδασκαλία του Ιησού (παραβολές, εντολές κ.τ.λ.) είτε σε γεγονότα από τη ζωή του και στα θαύματα που επιτελούσε.

β) Το κήρυγμα του Χριστού μέσα από τη λατρεία

Κείμενο	Μετάφραση
1. «Καί ἐμπολιτευσάμενος τῷ κόσμῳ, δούς προστάγματα σωτηρίας, ἀποστήσας ἡμᾶς τῆς πλάνης τῶν εἰδώλων, προσήγαγε τῇ ἐπιγνώσει σοῦ τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ καί Πατρός». (*Λειτουργία Μ. Βασιλείου Ευχή της Αναφοράς*)	1. (Ο Χριστός), αφού έγινε πολίτης αυτού του κόσμου, αφού έδωσε οδηγίες σωτηρίας και μας απομάκρυνε από την πλάνη της ειδωλολατρίας, (μας) οδήγησε στη δική του επίγνωση, του αληθινού Θεού και Πατέρα.
2. «Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ ὁ Θεός ἡμῶν... ὁ ἐλθών εἰς τόν κόσμον ἵνα ζητήσῃς καί σώσῃς τό απολωλός, ὁ τούς κοπιῶντας καί πεφορτισμένους πρός σεαυτόν καλῶν καί ἀνα-	2. Κύριε Ιησού Χριστέ ο Θεός μας..., εσύ που ήρθες στον κόσμο για να ζητήσεις και να σώσεις το χαμένο (άνθρωπο), εσύ που προσκαλείς και αναπαύεις τους κουρασμένους και

παύων, ὁ τούς συντετριμμένους τήν καρδίαν ἀνορθῶν καί τοῖς πτωχοῖς εὐαγγελιζόμενος εἰρήνην...». (*Ευχή του Ευχελαίου*).	φορτωμένους, εσύ που στηρίζεις τους ψυχικά συντετριμμένους και που αναγγέλλεις στους πτωχούς το χαρμόσυνο μήνυμα της ειρήνης...

Βλέπουμε δηλαδή ότι και σε πολλές ευχές της λατρείας μας γίνεται αναφορά στο κήρυγμα του Χριστού. Τα θέματα που περιγράφονται στα παραπάνω κείμενα είναι τα ακόλουθα:

1. Το κήρυγμα του Χριστού ήταν κήρυγμα σωτηρίας. Ο Κύριος παρέδωσε στους μαθητές του (και, επομένως, σε όλους εμάς) «προστάγματα σωτηρίας», εντολές, οι οποίες δε στοχεύουν σε μια απλή θρησκευτική μας κατάρτιση, αλλά στο σημαντικότατο επίτευγμα της σωτηρίας μας. Γι' αυτό και τονίζεται ότι ο Χριστός ήρθε στον κόσμο για να σώσει τον χαμένο, από την αμαρτία, άνθρωπο.

2. Η διδασκαλία του Κυρίου «μας απομάκρυνε από την πλάνη της ειδωλολατρίας» αλλά και σήμερα μας προφυλάσσει από τις καινούριες μορφές ειδωλολατρίας, αυτές της ύλης και της κοσμικής δύναμης.

3. Τονίζεται ότι ο Κύριος με το κήρυγμά του «προσκαλεί και αναπαύει τους κουρασμένους και φορτωμένους και στηρίζει τους ψυχικά συντετριμμένους». Η διδασκαλία του Ιησού δίνει την ελπίδα και τη χαρά στις ανθρώπινες ψυχές που βρίσκονται στη θλίψη και στην απόγνωση, που έχουν συντριβεί κάτω από το βάρος της δυστυχίας και της καταπίεσης.

4. Ο Χριστός έδωσε, με τη διδασκαλία του, «το χαρμόσυνο μήνυμα της ειρήνης». Το μήνυμα αυτό απευθύνθηκε όχι τόσο στις ανθρώπινες κοινωνίες όσο στις ανθρώπινες καρδιές. Γιατί η ειρήνη γίνεται πρώτα εσωτερική κατάσταση του ανθρώπου και μετά μπορεί να υλοποιηθεί στην κοινωνία.

5. Τέλος, τονίζεται η αλήθεια ότι ο Χριστός μάς αποκάλυψε τον Πατέρα και μας φανέρωσε το μυστήριο της Βασιλείας του Θεού, στην οποία καλεί όλους τους ανθρώπους όλων των εποχών.

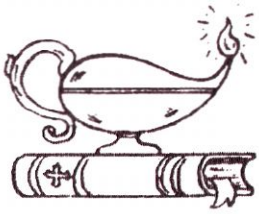

γ) Οι λατρευτικές αναμνήσεις των θαυμάτων του Κυρίου

Κείμενο	Μετάφραση
1. «Διά γάρ τοῦτο παραγέγονας ἐν δούλου μορφῇ... ὑγείαν τῷ σώματι ἀληθῆ ὀρέγων καί λέγων· ἴδε ὑγιής γέγονας, μηκέτι ἁμάρτανε. Ἀλλά καί ἐκ πηλοῦ ζῶντας ὀφθαλμούς εἰργάσω καί, νίψασθαι κελεύσας, τό φῶς οἰκῆσαι παρεσκεύασας λόγῳ». (*Ευχή του Μικρού Αγιασμού*)	1. Διότι γι' αυτό ήρθες (Χριστέ) στον κόσμο με μορφή δούλου... δίνοντας την αληθινή υγεία στο (ανθρώπινο) σώμα και λέγοντας· βλέπεις ότι έγινες υγιής, να μην αμαρτάνεις πλέον. Αλλά και από τον πηλό κατασκεύασες ζωντανούς οφθαλμούς και αφού διέταξες (τον τυφλό) να πλυθεί, προετοίμασες με το λόγο σου ώστε να κατοικήσει (σ' αυτόν) το φως.
2. «Ἄναρχε, ἀδιάδοχε, Ἅγιε ἁγίων, ὁ τόν μονογενῆ σου Υἱόν ἐξαποστείλας, ἰώμενον πᾶσαν νόσον καί πᾶσαν μαλακίαν τῶν ψυχῶν καί τῶν σωμάτων ἡμῶν». (*Ευχή του Ευχελαίου*)	2. (Θεέ), εσύ που δεν έχεις αρχή και διαδοχή, Άγιε αγίων, που έστειλες το Μονογενή σου Υιό να θεραπεύσει τις ψυχές και τα σώματά μας από κάθε ασθένεια και αδυναμία.

Στην παραπάνω ευχή του μυστηρίου του Ευχελαίου, τονίζεται ότι ο Χριστός ήρθε στον κόσμο «για να θεραπεύσει τις ψυχές και τα σώματά μας από κάθε ασθένεια και αδυναμία». Η αλήθεια αυτή παραπέμπει στα θαύματα του Κυρίου, ο οποίος στάθηκε με ιδιαίτερη ευαισθησία απέναντι στην ψυχική και σωματική ασθένεια.

Ο Χριστός έδωσε στον άνθρωπο την αληθινή υγεία, δηλαδή όχι μόνο θεράπευσε σωματικά τους αρρώστους αλλά και τους βοηθούσε να συνειδητοποιήσουν ότι προϋπόθεση της υγείας του σώματος ήταν η υγεία της ψυχής: «βλέπεις ότι έγινες υγιής· να μην αμαρτάνεις πλέον». Υπό την έννοια αυτή, ο Κύριος δεν έδινε μόνο το φως σ' έναν τυφλό που θεράπευε, αλλά του έδινε το αληθινό φως, δηλαδή τη συνειδητοποίηση της αμαρτωλότητάς του και την ανάγκη για πνευματική πρόοδο.

Οι αναμνήσεις των θαυμάτων του Κυρίου μάς βοηθούν να συνειδητοποιήσουμε όχι μόνο την ευεργεσία της σωματικής υγείας που μας παρέχει ο Χριστός, αλλά και την ανάγκη της ψυχικής μας θεραπείας που θα έχει θετικές συνέπειες και για την υγεία του σώματός μας. Τη σημαντικότατη αυτή αλήθεια εκφράζουν ωραιότατοι ύμνοι της λατρείας μας:

Κείμενο	Μετάφραση
1. «Τήν ψυχήν μου, Κύριε, ἐν ἁμαρτίαις παντοίαις, καί ἀτόποις πράξεσι δεινῶς παραλελυμένην, ἔγειρον τῇ θεϊκῇ σου ἐπιστασίᾳ, ὥσπερ καί τόν παράλυτον ἤγειρας πάλαι, ἵνα κράζω σεσωσμένος· Οἰκτίρμον, δόξα, Χριστέ, τῷ κράτει σου». (*Κοντάκιο της Κυριακής του Παραλύτου*)	1. Την ψυχή μου, Κύριε, η οποία είναι τελείως παράλυτη λόγω των ποικίλων αμαρτιών και των κακών πράξεων, ανόρθωσέ την με τη θεϊκή σου φροντίδα, όπως κάποτε θεράπευσες και τον παράλυτο, ώστε να σου φωνάξω έχοντας σωθεί: Δόξα στην εξουσία σου, φιλεύσπλαχνε Κύριε.
2. «Τῆς ψυχῆς τά ὄμματα πεπηρωμένος, σοί Χριστέ προσέρχομαι, ὡς ὁ τυφλός ἐκ γενετῆς, ἐν μετανοίᾳ κραυγάζων σοι· Σύ τῶν ἐν σκότει, τό φῶς τό ὑπέρλαμπρον». (*Κοντάκιο της Κυριακής του Τυφλού*).	2. Με τυφλωμένα, αναίσθητα τα μάτια της ψυχής, σε σένα έρχομαι, Χριστέ, όπως εκείνος ο τυφλός εκ γενετής. Και σου φωνάζω με βαθιά συναίσθηση της αμαρτωλότητάς μου: για όσους στα σκοτάδια βρίσκονται, το φως το υπέρλαμπρο είσαι εσύ.

Οι Κυριακές αναμνήσεις των θαυμάτων του Χριστού	
1. Κυριακή των 10 λεπρών 2. Κυριακή του Παραλύτου 3. Κυριακή της Σαμαρείτιδος 4. Κυριακή του Τυφλού 5. Κυριακή Δ′ Ματθαίου (θεραπεία του δούλου του εκατόνταρχου) 6. Κυριακή Ε′ Ματθαίου (θεραπεία του δαιμονιζόμενου) 7. Κυριακή Ζ′ Ματθαίου (θεραπεία των δυο τυφλών) 8. Κυριακή Η′ Ματθαίου (χορτασμός των 5.000)	9. Κυριακή Θ′ Ματθαίου (ο Χριστός περπατά πάνω στα κύματα) 10. Κυριακή Ι′ Ματθαίου (θεραπεία του σεληνιαζόμενου νέου) 11. Κυριακή Α′ Λουκά (η θαυμαστή αλιεία) 12. Κυριακή ΣΓ′ Λουκά (το θαύμα στη χώρα των Γαδαρηνών) 13. Κυριακή Ζ′ Λουκά (η ανάσταση της κόρης του Ιαείρου) 14. Κυριακή Ι′ Λουκά (θεραπεία της συγκύπτουσας)

ΘΕΜΑΤΑ ΓΙΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗ

1. Ποια μηνύματα απευθύνει στο σύγχρονο άνθρωπο το κήρυγμα του Χριστού, όπως παρουσιάζεται μέσα από τις ευχές της λατρείας;
2. Στα διάφορα θαύματα του Χριστού, ποιος είναι ο παράγοντας που φαίνεται ότι είχε άμεση σχέση με τις θεραπείες των ασθενών;
3. «Η ειρήνη πρώτα γίνεται εσωτερική κατάσταση του ανθρώπου και μετά μπορεί να υλοποιηθεί στην κοινωνία». Με αφορμή αυτή τη φράση του μαθήματος, εκφράστε τη δική σας άποψη με όποιο τρόπο εσείς διαλέξετε. Με συζήτηση, με ένα ποίημα, με μουσική, με μια ζωγραφιά...

10. «Προσκυνοῦμέν σου τά Πάθη, Χριστέ...»

Κείμενο	Μετάφραση
«Σήμερον κρεμᾶται ἐπί ξύλου ὁ ἐν ὕδασι τήν γῆν κρεμάσας. Στέφανον ἐξ ἀκανθῶν περιτίθεται ὁ τῶν ἀγγέλων Βασιλεύς. Ψευδῆ πορφύραν περιβάλλεται ὁ περιβάλλων τόν οὐρανόν ἐν νεφέλαις. Ράπισμα κατεδέξατο ὁ ἐν Ἰορδάνῃ ἐλευθερώσας τόν Ἀδάμ. Ἥλοις προσηλώθη ὁ Νυμφίος τῆς Ἐκκλησίας. Λόγχῃ ἐκεντήθη ὁ Υἱός τῆς Παρθένου. Προσκυνοῦμέν σου τά πάθη, Χριστέ. Δεῖξον ἡμῖν καί τήν ἔνδοξόν σου Ἀνάστασιν». *(Ὄρθρος Μ. Παρασκευής, Ὕμνος του ΙΕ' Αντιφώνου)*	Σήμερα κρεμιέται πάνω στο Σταυρό εκείνος που κρέμασε τη γη πάνω στα νερά. Στεφάνι από αγκάθια έχει πάνω στο κεφάλι του ο Βασιλιάς των αγγέλων. Ψεύτικο βασιλικό ένδυμα ντύνεται αυτός που ντύνει τον ουρανό με σύννεφα. Καταδέχτηκε να ραπιστεί εκείνος που με το Βάπτισμά του στον Ιορδάνη λευτέρωσε τον Αδάμ. Με καρφιά καρφώθηκε στο Σταυρό ο Νυμφίος της Εκκλησίας. Με λόγχη τρυπήθηκε ο Γιος της Παρθένου. Προσκυνούμε τα Πάθη σου, Χριστέ. Αξίωσέ μας να δούμε και την ένδοξη Ανάστασή σου.

Ο Νιπτήρας
Ψηφιδωτό στη μονή Οσίου Λουκά Βοιωτίας, 11ος αι.

α) Οι ακολουθίες της Μεγάλης Εβδομάδας

Η εβδομάδα πριν από το Πάσχα ονομάζεται Μεγάλη και πραγματικά είναι. Από την Κυριακή των Βαΐων και κάθε βράδυ ψάλλεται στις εκκλησίες ο Όρθρος της επόμενης ημέρας, για να μπορούν όλοι να ζήσουν τα δραματικά γεγονότα των Παθών του Κυρίου. Αλλά ας δούμε τις ημέρες με τη σειρά.

Τη Μεγάλη Δευτέρα κυριαρχούν δύο γεγονότα: η ζωή του πάγκαλου (πανέμορφου στο σώμα και στην ψυχή) Ιωσήφ και το περιστατικό με την άκαρπη συκιά (*Ματθ.* 21, 18-22). Ο Ιωσήφ προεικονίζει το Χριστό και η συκιά συμβολίζει τη συναγωγή των Εβραίων, που ήταν άκαρπη από καλά έργα.

Τη Μ. Τρίτη θυμόμαστε δύο παραβολές: των δέκα παρθένων και των τα-

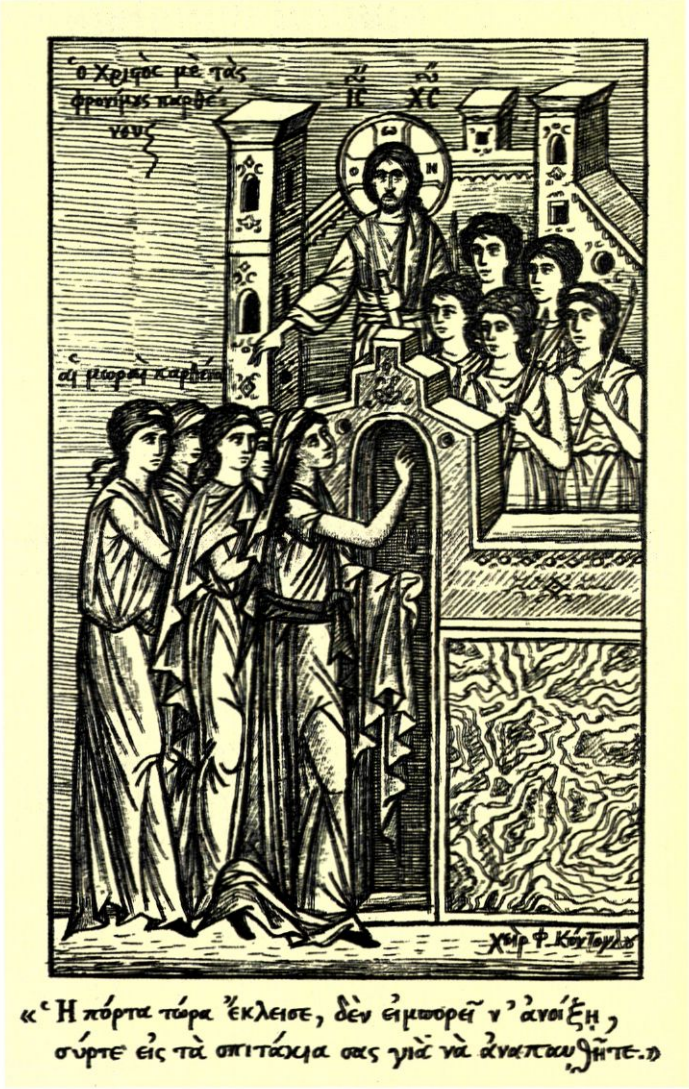

Η παραβολή των δέκα παρθένων. Εικονογραφία Φ. Κόντογλου (1949).

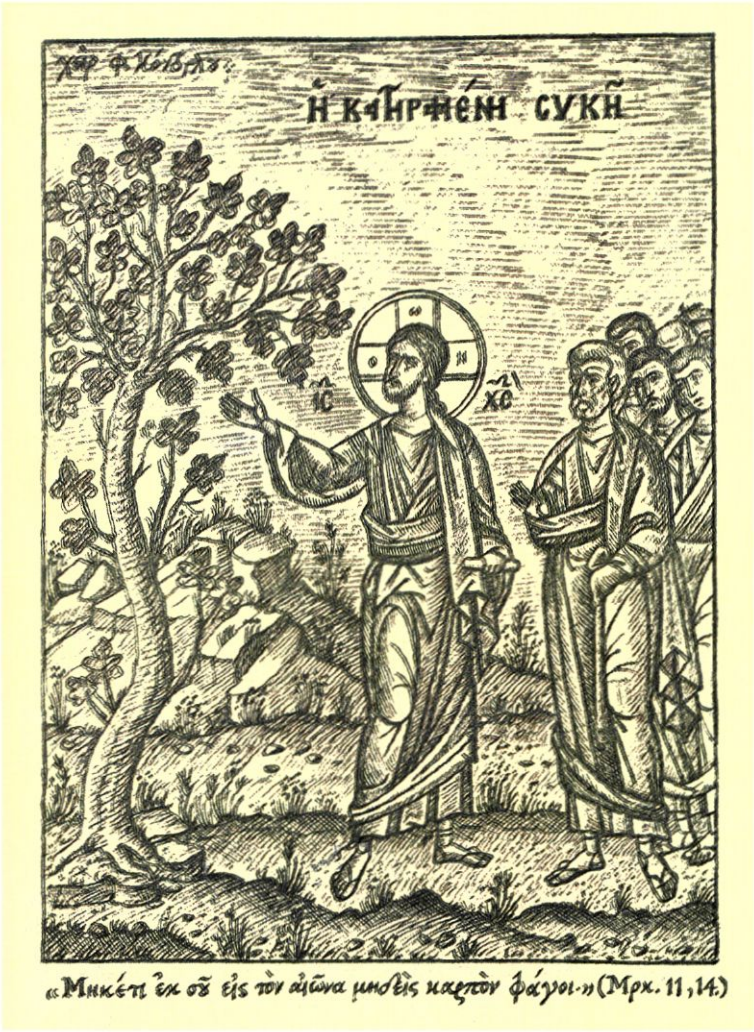

Η κατηραμένη συκή. Εικονογραφία Φ. Κόντογλου (1949).

λάντων (*Ματθ.* 25, 1-30). Η πρώτη ζητά να είμαστε ως πιστοί συνεχώς έτοιμοι έχοντας αναμμένες τις λαμπάδες της πίστης και της φιλανθρωπίας. Η δεύτερη μας θέλει εργατικούς, για να αυξήσουμε τα πνευματικά μας χαρίσματα.

Η Μ. Τετάρτη είναι αφιερωμένη στην αμαρτωλή γυναίκα, που κατάλαβε ότι ο Ιησούς ήταν ο Θεός και μετανιωμένη για τα λάθη της άλειψε τα πόδια του με πολύτιμο μύρο, ενώ τα έβρεχε με τα δάκρυά της (*Λουκ.* 7, 47).

Τη Μ. Πέμπτη γιορτάζουμε: τον ιερό Νιπτήρα, το πλύσιμο δηλαδή των ποδιών των μαθητών από το Διδάσκαλό τους, το Μυστικό Δείπνο (την παράδοση της Θείας Ευχαριστίας), την προσευχή του Κυρίου στον Πατέρα του και την προδοσία του Ιούδα.

Οι τέσσερις αυτές ημέρες μάς προετοιμάζουν πνευματικά για το θείο δράμα, ενώ τη Μ. Παρασκευή έχουμε την κορύφωσή του: τα άγια και σωτήρια και φρικτά Πάθη του Κυρίου και Θεού μας.

Το Μ. Σάββατο γιορτάζουμε την ταφή του Κυρίου και την κάθοδό του στον Άδη, όπου κήρυξε σ' όλους τους νεκρούς. Σώθηκαν όσοι πίστεψαν σ' αυτόν. Ανάμεσά τους ο Αδάμ και η Εύα.

β) Το βαθύτερο νόημα της Σταύρωσης του Κυρίου

Στα κείμενα του μαθήματός μας, βρίσκουμε το νόημα των σωτήριων αυτών ημερών. Ο Κύριος –μας λένε– θυσιάστηκε για χάρη μας. Έδωσε τον εαυτό του «*ἀντάλλαγμα τῷ θανάτῳ*», θυσιάστηκε δηλαδή για να απαλλαγούμε από τη φοβερή εξουσία του θανάτου. Συγχώρησε τον άνθρωπο για την αμαρτία του, αλλά και τον δόξασε. Τον συμφιλίωσε με το Θεό, έκαμε τη γη ουρανό, πάτησε (=σύντριψε) με το θάνατό του το θάνατο και το διάβολο, θεμελίωσε την Εκκλησία και μας χάρισε τη ζωή. Ο θάνατός του είναι δοξασμένος, γιατί μας δώρισε την αθανασία και τη δόξα, με την εκ νεκρών Ανάσταση.

Η Σταύρωση. Εικόνα στη μονή Διονυσίου, Άγιο Όρος, 16ος αι.

Κείμενο	Μετάφραση
1. «...πάντα ὁ ἀναμάρτητος ἑκουσίως καταδέχεται, ἵνα πᾶσι δωρήσηται τήν ἐκ νεκρῶν ἀνάστασιν». *(Ὄρθρος Μ. Πέμπτης, Δοξαστικό των Αἴνων)*	1. Όλα τα αποδέχεται με τη θέλησή του ο αναμάρτητος (Χριστός), για να δωρίσει σ' όλους την ανάσταση από τους νεκρούς.
2. «...ἔδωκεν (ὁ Χριστός) ἑαυτόν ἀντάλλαγμα τῷ θανάτῳ, ἐν ᾧ κατειχόμεθα πεπραμένοι ὑπό τήν ἁμαρτίαν· καί κατελθών διά τοῦ Σταυροῦ εἰς τόν Ἅδην, ἵνα πληρώσῃ ἑαυτοῦ τά πάντα, ἔλυσε τάς ὀδύνας τοῦ θανάτου· καί ἀναστάς τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ, καί ὁδοποιήσας πάσῃ σαρκί τήν ἐκ νεκρῶν ἀνάστασιν, καθότι οὐκ ἦν δυνατόν κρατεῖσθαι ὑπό τῆς φθορᾶς τόν ἀρχηγόν τῆς ζωῆς, ἐγένετο ἀπαρχή τῶν κεκοιμημένων, πρωτότοκος ἐκ τῶν νεκρῶν, ἵνα ᾖ αὐτός τά πάντα ἐν πᾶσι πρωτεύων». *(Λειτουργία Μ. Βασιλείου, Ευχή της Αναφοράς)*	2. Ο Χριστός έδωσε τον εαυτό του αντάλλαγμα στο θάνατο, που μας κρατούσε αιχμάλωτους, δούλους της αμαρτίας. Και αφού με το σταυρικό του θάνατο κατέβηκε στον Άδη, για να γεμίσει με την παρουσία του τα πάντα, έλυσε τους πόνους του θανάτου. Και αφού αναστήθηκε την τρίτη ημέρα και έβαλε σε δρόμο την ανάσταση από τους νεκρούς για κάθε άνθρωπο, επειδή δεν ήταν δυνατόν να κρατιέται από τη φθορά του θανάτου ο αρχηγός της ζωής, έγινε αρχή αυτών που έχουν πεθάνει, γεννημένος πρώτος από τους νεκρούς, για να γίνει αυτός (και ως άνθρωπος) πρώτος σε όλα.

γ) Συμμετοχή του πιστού στο Πάθος του Χριστού

Ο ύμνος της Μ. Εβδομάδας που ακολουθεί μάς υπενθυμίζει την σημασία της συμμετοχής μας στο Πάθος του Χριστού, όταν αναφέρει ότι, για να βαδίσουμε και να σταυρωθούμε μαζί με το Χριστό («συμπόρευση» και «συσταύρωση»), θα πρέπει να έχουμε καθαρίσει το πνεύμα μας, τον εσωτερικό μας κόσμο δηλαδή, από κάθε αταίριαστη σκέψη και επιθυμία. Μόνο έτσι θα μπορέσουμε να ζήσουμε μαζί με το Χριστό και να τον ακολουθήσουμε στην ένδοξη πορεία του προς τη Βασιλεία των Ουρανών. Ας δούμε, όμως, τι έχει να μας πει το ίδιο το κείμενο.

Κείμενο	Μετάφραση
«Ἐρχόμενος ὁ Κύριος πρός τό ἑκούσιον πάθος, τοῖς ἀποστόλοις ἔλεγεν ἐν τῇ ὁδῷ· ἰδού ἀναβαίνομεν εἰς Ἱεροσόλυμα καί παραδοθήσεται ὁ Υἱός τοῦ ἀνθρώπου, καθώς γέγραπται περί αὐτοῦ. Δεῦτε οὖν καί ἡμεῖς, κεκαθαρμέναις διανοίαις, συμπορευθῶμεν αὐτῷ καί συσταυρωθῶμεν καί νεκρωθῶμεν δι' αυτόν ταῖς τοῦ βίου ἡδοναῖς· ἵνα καί συζήσωμεν αὐτῷ καί ἀκούσωμεν βοῶντος αὐτοῦ· οὐκέτι εἰς τήν ἐπίγειον Ἱερουσαλήμ διά τό παθεῖν, αλλά ἀναβαίνω πρός τόν Πατέρα μου καί Πατέρα ὑμῶν· καί Θεόν μου καί Θεόν ὑμῶν καί συνανυψῶ ὑμᾶς εἰς τήν ἄνω Ἱερουσαλήμ, ἐν τῇ Βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν». *(Ὄρθρος Μ. Δευτέρας, Στιχηρό Ιδιόμελο των Αίνων)*	Καθώς ο Κύριος πήγαινε θελληματικά να σταυρωθεί, στο δρόμο, έλεγε στους αποστόλους· να, ανεβαίνουμε στα Ιεροσόλυμα και ο Υιός του ανθρώπου (ο Χριστός δηλ.) θα παραδοθεί, όπως έχει γραφτεί γι' αυτόν. Ελάτε λοιπόν κι εμείς με απονήρευτη σκέψη να βαδίσουμε μ' αυτόν και να σταυρωθούμε μαζί του και να νεκρώσουμε για χάρη του τις ηδονές της ζωής. Έτσι και θα ζήσουμε μαζί του και θα τον ακούσουμε να λέει: δεν πάω πια στην επίγεια Ιερουσαλήμ για να θυσιαστώ, αλλά ανεβαίνω προς τον Πατέρα μου και Πατέρα σας και Θεό μου και Θεό σας ανυψώνοντας κι εσάς μαζί μου στην ουράνια Ιερουσαλήμ, στη Βασιλεία των ουρανών.

Αν, επομένως, θέλουμε ν' ακολουθήσουμε το Χριστό ως συνοδοιπόροι του στο δρόμο του Σταυρού και της Ανάστασης, θα πρέπει η καρδιά μας να είναι καθαρή. Άλλωστε, η ίδια η θέληση και ο αγώνας μας να συμμετάσχουμε στο Πάθος και στην Ανάσταση του Κυρίου, θα μας βοηθήσουν να ξαναβρούμε το χαμένο κάλλος μας. Αυτό θα γίνει αφού «απεκδυθούμε τα αμαρτήματα», όπως τονίζει -με λογοτεχνικό τρόπο- ο επόμενος ύμνος.

Κείμενο	Μετάφραση
«Ὁ Νυμφίος, ὁ κάλλει ὡραῖος... τήν δυσείμονά μου μορφήν τῶν πταισμάτων ἀπαμφίασον, τῇ μεθέξει τῶν παθημάτων σου...» *(Ὄρθρος Μ. Τρίτης, Ιδιόμελο των Αποστίχων).*	Νυμφίε Χριστέ, εσύ πού είσαι ωραίος στην όψη... την κακοντυμένη μορφή μου ξέντυσέ την από τα αμαρτήματα, με τη συμμετοχή μου στα παθήματά σου...

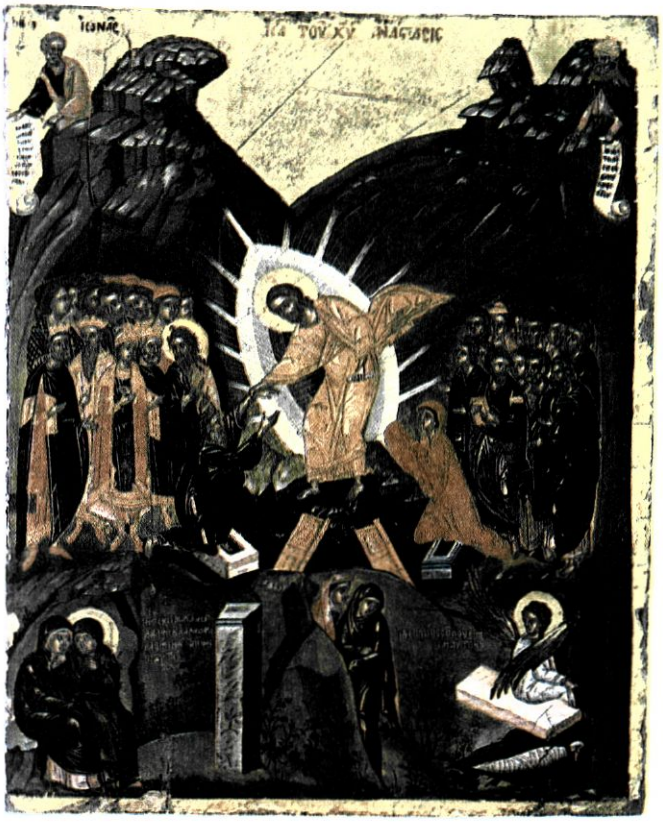

Η Ανάσταση
Εικόνα στη μονή Διονυσίου, Άγιο Όρος, 16ος αι.

Ο αγώνας του χριστιανού ενισχύεται όταν «πλησιάζει με φόβο τη μυστική τράπεζα» του Χριστού, δηλαδή όταν μεταλαμβάνει το Σώμα και το Αίμα του Κυρίου. Στη Θεία Μετάληψη, ο πιστός ενώνεται εκούσια μαζί με το Χριστό και συμμετέχει προσωπικά στο Μυστικό Δείπνο. Στην ακολουθία, όμως, του Όρθρου της Μ. Πέμπτης, όταν θυμόμαστε το Μυστικό Δείπνο, θυμόμαστε και κάτι σημαντικό που προηγήθηκε: ο Κύριος ένιψε τα πόδια των μαθητών του. Είναι σαφές, επομένως, ότι δεν μπορούμε να συμμετάσχουμε στο Μυστικό Δείπνο (να μεταλάβουμε) αν δε μιμηθούμε το Χριστό στο παράδειγμα της ανιδιοτελούς προσφοράς (διακονίας) προς τους συνανθρώπους μας. Οι σχετικοί ύμνοι μάς υπενθυμίζουν τούτο: ο Κύριος δεν ήρθε στον κόσμο για να υπηρετηθεί αλλά για να υπηρετήσει, γι' αυτό κι ο χριστιανός καλείται ν' αρνηθεί τον εγωισμό του και να θέσει τον εαυτό του στην υπηρεσία των συνανθρώπων του. Ας παρακολουθήσουμε το κείμενο αυτού του θαυμάσιου ύμνου, για να αντιληφθούμε τη μέγιστη ταπείνωση του Χριστού. Κι αν θέλουμε να είμαστε φίλοι του, να τον μιμηθούμε και να γίνουμε διάκονοι αγάπης για τους συνανθρώπους μας.

Κείμενο	Μετάφραση
«Μυσταγωγῶν σου, Κύριε, τούς μαθητάς, ἐδίδασκες λέγων... οὐ γάρ ἦλθον διακονηθῆναι, ἀλλά διακονῆσαι... Εἰ οὖν ὑμεῖς φίλοι μού ἐστε, ἐμέ μιμεῖσθε· ὁ θέλων πρῶτος εἶναι, ἔστω ἔσχατος· ὁ δεσπότης, ὡς ὁ διάκονος· μείνατε ἐν ἐμοί, ἵνα βότρυν φέρητε· ἐγώ γάρ εἰμι τῆς ζωῆς ἡ ἄμπελος». *(Ὄρθρος Μ. Πέμπτης, Ιδιόμελο των Αποστίχων)*	Εισάγοντας, Κύριε, τους μαθητές σου στο μυστήριο (του θανάτου σου) έλεγες... δεν ήρθα στον κόσμο για να υπηρετηθώ αλλά για να υπηρετήσω... Αν, λοιπόν, εσείς είστε φίλοι μου, να μιμείσθε εμένα. Όποιος θέλει να είναι πρώτος, ας είναι τελευταίος. Ο κύριος ας είναι όπως ο υπηρέτης. Μείνετε ενωμένοι μαζί μου, για να φέρνετε καρπούς διότι εγώ είμαι η άμπελος που δίνει ζωή στα κλήματα.

Νύχτα του Πάσχα στη Σεούλ, Ν. Κορέα
Ο ιεραπόστολος Σεβ. Μητροπολίτης κ. Σωτήριος ευλογεί τους πιστούς.

«Ἐκ νυκτός ὀρθρίζει τό πνεῦμα μου πρός σέ ὁ Θεός»

«Δεν μπορώ να κάμω τον αναγνώστη μου να εννοήσει τι χαλασμό αισθάνομαι μέσα μου, τι γόνιμη συντριβή, ακούγοντας στην εκκλησία την Κυριακή των βαΐων το βράδυ: ἐκ νυκτός ὀρθρίζει τό πνεῦμά μου πρός σέ ὁ Θεός, διότι φῶς τά προστάγματά σου ἐπί τῆς γῆς· και: πρόσθες αὐτοῖς κακά, Κύριε· πρόσθες αὐτοῖς κακά, τοῖς ἐνδόξοις τῆς γῆς· ή σιγοψέλνοντας το τροπάρι της Κασσιανής· ή παρακολουθώντας τη μεγάλη Παρασκευή το καταμεσήμερο την αποκαθήλωση και τους θρήνους της: «Ὁ περιβαλλόμενος τό φῶς ὥσπερ ἱμάτιον» και τ' άλλα και τ' άλλα, που μου φέρνουν θαλερά δάκρυα, όσα καταξιώνουν και στην ανθρώπινη και στην αισθητική μου συνείδηση το κάλλος της υμνωδίας· δεν είμαι δυσαρεστημένος που πέρασα κι από τούτους τους δρόμους, από τη μεγάλη θάλασσα της πνευματικής ευφορίας και της υμνωδίας, μέσα σε απέραντη κατάνυξη» (Ι. Μ. Παναγιωτόπουλου, *Ὥρα απολογισμού, Τετράδια «Ευθύνης», αρ. 8, Αθήνα 1979, σελ. 149-150*).

ΘΕΜΑΤΑ ΓΙΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗ

1. Με ποιο τρόπο βοηθούν οι τέσσερις πρώτες ημέρες της Μ. Εβδομάδας να νιώσουμε καλύτερα το θείο δράμα;
2. Ο Χριστός σταυρώθηκε για μας. Πώς μπορούμε να ανταποκριθούμε κι εμείς στη μεγάλη δωρεά που μας έκαμε;
3. Τι σημαίνει για τη ζωή του χριστιανού το νίψιμο των ποδιών των μαθητών από το Χριστό;
4. Υπογράμμισε στο κείμενο του Ι. Μ. Παναγιωτόπουλου λέξεις που θα χρησιμοποιούσες κι εσύ για ό,τι έχεις αισθανθεί στις ακολουθίες της Μ. Εβδομάδας.

11. Η Ανάσταση του Χριστού

Κείμενο	Μετάφραση
«Αἱ μυροφόροι γυναῖκες ὄρθρου βαθέος ἐπιστᾶσαι πρός τό μνῆμα τοῦ ζωοδότου, εὗρον ἄγγελον ἐπί τόν λίθον καθήμενον, καί αὐτός προσφθεγξάμενος αὐταῖς, οὕτως ἔλεγε· τί ζητεῖτε τόν ζῶντα μετά τῶν νεκρῶν; τί θρηνεῖτε τόν ἄφθαρτον ὡς ἐν φθορᾷ; ἀπελθοῦσαι, κηρύξατε τοῖς αὐτοῦ μαθηταῖς». *(Ὄρθρος του Πάσχα, Στιχηρό των Αἴνων)*	Οι μυροφόρες γυναίκες, όταν βαθιά χαράματα, ήρθαν στο μνήμα του ζωοδότη Χριστού, βρήκαν έναν άγγελο να κάθεται πάνω στην πέτρα και αυτός, αφού τις προσφώνησε, είπε τα εξής: Γιατί ζητάτε τον ζωντανό ανάμεσα στους νεκρούς; Γιατί κλαίτε τον άφθαρτο σαν να υπόκειται στη φθορά; Πηγαίνετε να αναγγείλετε την ανάσταση στους μαθητές του.

Στους ύμνους της Μ. Εβδομάδας παρακαλούμε τον Κύριο «να μας δείξει και την τριήμερη Ανάστασή του». Αυτό είναι το μυστήριο του Σταυρού: μυστήριο λύπης και χαράς. Πονάμε για τα Πάθη του Κυρίου, αλλά και χαιρόμαστε, γιατί με το Σταυρό ακολουθεί η Ανάσταση. Στην πρωινή ακολουθία του Μ. Σαββάτου, οι πιστοί λαμπρύνονται και αγάλλονται από το προανάκρουσμα της Ανάστασης που μεταδίδουν οι ύμνοι.

«Δεῦτε λάβετε φῶς...», νύχτα του Πάσχα, Αλβανία.
Ο Μακ. Αρχιεπίσκοπος Αλβανίας κ. Αναστάσιος και πιστοί

α) Η συμμετοχή στην Ανάσταση

Τη νύχτα του Πάσχα, οι καρδιές των χριστιανών γεμίζουν από τη χαρά της Ανάστασης. Και η χαρά αυτή δεν περιορίζεται στα εξωτερικά στοιχεία ή στις υλικές απολαύσεις της γιορτής, αλλά αγγίζει και μεταμορφώνει τη ζωή τους. Ο πιστός συμμετέχει στην αναστάσιμη θεία Λειτουργία ακτινοβολεί αυτή την αλήθεια και την εκφράζει στους συνανθρώπους του. Ένα λαμπρό παράδειγμα είναι ο Άγιος Σεραφείμ του Σάρωφ (που έζησε στη Ρωσία), ο οποίος βίωνε τόσο έντονα τη χαρά της Ανάστασης, ώστε έβλεπε αυτή τη χαρά και την ελπίδα στα πρόσωπα των άλλων, τους οποίους χαιρέτιζε καθημερινά με τα ακόλουθα λόγια: «Χριστός Ανέστη, χαρά μου».

β) Το νόημα της Ανάστασης

Η πίστη της Εκκλησίας στην Ανάσταση του Χριστού αποτέλεσε από την αρχή της ίδρυσής της τον ακρογωνιαίο της λίθο. Ο Απόστολος Παύλος είναι κατηγορηματικός. Γράφει: Αν δεν αναστήθηκε ο Χριστός το κήρυγμά μας (των αποστόλων) είναι κενό περιεχομένου αλλά και η πίστη σας είναι κενή. («*εἰ δέ Χριστός οὐκ ἐγήγερται, κενόν ἄρα τό κήρυγμα ἡμῶν, κενή δέ καί ἡ πίστις ὑμῶν*») (*Α' Κορ.* 15, 14).

Αυτή ήταν η πίστη ομολογητών και των μαρτύρων: πίστη στην Ανάσταση του Χριστού και στην κοινή Ανάσταση όλων των ανθρώπων. Η κοινή ανάσταση θα πραγματοποιηθεί μετά το τέλος της ιστορίας του κόσμου αυτού, κατά τη Δεύτερη Παρουσία του Χριστού. Ο Απ. Παύλος λέει: Αν από μας τους αποστόλους κηρύττεται ότι ο Χριστός αναστήθηκε εκ νεκρών, πώς λέγουν μερικοί από σας ότι δεν υπάρχει ανάσταση νεκρών; Αν δεν υπάρχει ανάσταση νεκρών, τότε ούτε και ο Χριστός αναστήθηκε. («*Εἰ δέ Χριστός κηρύσσεται ὅτι ἐκ νεκρῶν ἐγήγερται, πῶς λέγουσί τινες ἐν ὑμῖν ὅτι ἀνάστασις νεκρῶν οὐκ ἔστιν; εἰ δέ ἀνάστασις νεκρῶν οὐκ ἔστιν, οὐδέ Χριστός ἐγήγερται*») (*Α' Κορ.* 15, 12-13). Και συνεχίζει: θα βρεθούμε και ψευδομάρτυρες μπροστά στο Θεό λέγοντας πως ανέστησε το Χριστό, ενώ δεν τον ανέστησε, αν βέβαια δεχτεί κανείς πως δεν ανασταίνονται οι νεκροί.

Όταν εμείς πεθαίνουμε, το σώμα μας διαλύεται. Με την ανάσταση όμως, που είναι έργο της παντοδυναμίας του Θεού, θα γίνει ό,τι γίνεται με το σπόρο, που ρίχνεται στο χωράφι και φυτρώνει, αφού πρώτα σαπίσει, διαλυθεί. Ο Απ. Παύλος που τα λέει αυτά σημειώνει: «Τώρα ο Χριστός έχει αναστηθεί, κάνοντας την αρχή για την ανάσταση όλων των νεκρών» (*Α' Κορ.* 15, 20). Γι' αυτό ο Κύριος ονομάζεται «ἀρχή, πρωτότοκος ἐκ τῶν νεκρῶν» (*Κολ.* 1, 18· Πράξ. 26, 23). Αναστήθηκε πρώτος σαν να γεννήθηκε από τον τάφο. Αυτό είναι η ελπίδα μας. Όταν ομολογούμε στο «Σύμβολο της Πίστεως» «*Προσδοκῶ ἀνάστασιν νεκρῶν. Καί ζωήν τοῦ μέλλοντος αἰῶνος*», σημαίνει πως περιμένουμε να αναστηθεί το σώμα μας, που μεταμορφωμένο, πνευματικό και άφθαρτο θα ενωθεί με την ψυχή μας, για να ζήσουμε αιώνια μαζί με το Χριστό.

γ) Η γιορτή της Ανάστασης

Τυλιγμένοι απ' τη δροσιά και τις ευωδίες της ανοιξιάτικης νύχτας, λαμπροφορεμένοι, μετά το θρήνο των Παθών, προσδοκούμε με λαχτάρα να ντυθούμε με το φως της Ανάστασης του Χριστού. Και είμαστε όλοι εκεί. Άλλος από νωρίς, άλλος πιο έπειτα, άλλος την τελευταία στιγμή. Όλοι καλεσμένοι και καλόδεχτοι. Η χαρά από τις καρδιές ανεβαίνει στα πρόσωπα, που λάμπουν. Πανηγυρίζουμε! για την αθανασία, που μας χαρίστηκε ξανά, για τη συγχώρηση των λαθών μας, που εξαγοράστηκαν με τη θυσία του Χριστού, για την ακτινοβολούσα, ολοκαίνουργια ζωή, που νίκησε το θάνατο. Κλαίμε από χαρά όταν όλοι μαζί ψάλλουμε το θριαμβευτικό παιάνα της νίκης. Το αδειανό μνημείο έγινε πέρασμα για τον ολοφώτεινο Παράδεισο. Είμαστε πάλι παιδιά του Θεού γιατί «Χριστός ἀνέστη ἐκ νεκρῶν».

δ) Η ενότητα των πιστών με το Χριστό

Ο χριστιανός με τον αγώνα του τον πνευματικό επιδιώκει να ζήσει με το Χριστό και να προκόψει πνευματικά. Η ενότητα αυτή του πιστού με τον Κύριο δεν είναι θεωρητική. Ο Χριστός τονίζει (όπως είδαμε στο προηγούμενο μάθημα, στον ύμνο της Μ. Εβδομάδας «*μυσταγωγῶν σου, Κύριε...*»), ότι είναι «το αμπέλι που δίνει ζωή στα κλήματα» και ότι μόνο μέσα στο αμπέλι αυτό μπορεί να καρποφορήσει ο χριστιανός. Θέλει (με τα λόγια αυτά) να μας υπενθυμίσει ότι η ενότητα μαζί του, η συμπόρευση και η συσταύρωση αλλά και η συμμετοχή στη χαρά της Ανάστασης είναι πραγματοποιήσιμα μόνο μέσα στην Εκκλησία.

Κανένας δεν μπορεί να προσεγγίσει τα γεγονότα του Πάθους και της Ανάστασης του Χριστού ευρισκόμενος έξω από τη ζωή της Εκκλησίας. Γιατί το Πάθος και η Ανάσταση είναι γεγονότα που στη ζωή του πιστού εναλλάσσονται. Ζώντας τη ζωή της Εκκλησίας μέσα από τη Θεία Μετάληψη, τη μετάνοια, την προσευχή, τη νηστεία και τον καθημερινό αγώνα κατά των παθών, ο χριστιανός συμμετέχει συνεχώς στη ζωή του Χριστού, στο Πάθος και την Ανάστασή του.

Η ευωδία της Αναστάσεως

«Τα άγρια κλαδιά στάζανε μία δροσιά αγιασμένη. Το χώμα και το κάθε ταπεινό βότανο μοσκοβολά σαν μοσκολίβανο. Ναός του Θεού είναι όλη η πλάση. Τα βουνά σηκώνουνε με αγαλλίαση τις κεφαλές τους μέσα στο χρυσό φως. Τα άσπρα συννεφάκια ανεμίζονται σαν σημαίες μέσα στον γαλανόν ουρανό. Η θάλασσα αστράφτει στον ήλιο, ανάμεσα στα δέντρα, στολισμένη με κάβους και με νησάκια. Ως και οι ξέρες του πελάγου, και κείνες γιορτάζουνε. Το χώμα είναι μοσκολίβανο. Οι πέτρες θαρρείς πως είναι και κείνες ζωντανές και χαρούμενες. Τίποτα δεν είναι νεκρό κι άψυχο, σήμερα που αναστήθηκε ο Χριστός και χάρισε σε όλα τα πλάσματα και τα κτίσματα ζωή και αθανασία. Ο Βασιλέας της ζωής βασιλεύει σήμερα απάνω στο ζωντανό βασίλειό του. Πουθενά δεν υπάρχει πια θάνατος, πουθενά δεν απόμεινε σκοτάδι: «*Νῦν πάντα πεπλήρωται φωτός, οὐρανός τε καί γῆ καί τά καταχθόνια*» (Φώτη Κόντογλου, Έργα 5, *Μυστικά άνθη*, Αθήνα 1977, σελ. 320).

ΘΕΜΑΤΑ ΓΙΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗ

1. Τι σημαίνει η Ανάσταση του Χριστού για τον πιστό;
2. Με ποιο τρόπο το παράδειγμα του Χριστού ενισχύει την ενότητα των πιστών μαζί του;
3. Από τι εξαρτάται το να υπάρχει διαρκώς στη ζωή μας η αναστάσιμη χαρά;
4. Πώς μπορούν να προσεγγιστούν τα γεγονότα της Ανάστασης του Χριστού, ώστε να μη γίνονται απλές θρησκευτικές τελετές με έντονο λαογραφικό χαρακτήρα;

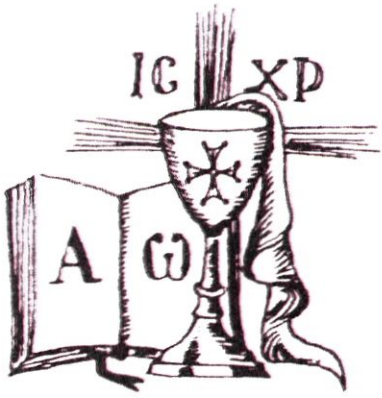

12. «Θανάτου ἑορτάζομεν νέκρωσιν...»

α) Το φοβερό μυστήριο του θανάτου

Η συμμετοχή στο Πάθος και την Ανάσταση του Χριστού βοηθάει στην κατανόηση του μυστηρίου της ζωής και του θανάτου. Η ζωή είναι δώρο του Θεού, ο οποίος δημιούργησε τα πάντα «ἐξ οὐκ ὄντων» (από το μηδέν) και μας έφερε από την ανυπαρξία στην ύπαρξη. Ο θάνατος είναι έξω από τη θέληση του Θεού, δεν είναι φυσική κατάσταση, αλλά αποτέλεσμα της πτώσης, της αμαρτίας. Ζωή αληθινή είναι η παρουσία, η «ενοίκηση» του Θεού στη καρδιά του ανθρώπου, το κέντρο της ύπαρξης. Η πτώση μάς χώρισε από το Θεό και αδρανοποίησε τη χάρη του μέσα μας. Αυτός ο χωρισμός που ονομάζεται πνευματικός θάνατος, προκάλεσε και το σωματικό μας θάνατο. Ο χριστιανός, όμως, πιστεύει ότι ο σωματικός θάνατος ως γεγονός αποτελεί οικονομία του Θεού και ευεργεσία του, για να μη γίνει αθάνατο το κακό, όπως βλέπουμε και στην ευχή που ακολουθεί.

Κείμενο	**Μετάφραση**
«Κύριε ὁ Θεός ἡμῶν, ὁ τῇ σῇ ἀρρήτῳ σοφίᾳ δημιουργήσας τόν ἄνθρωπον ἐκ τοῦ χοός, καί τοῦτον ἀναμορφώσας εἰς εἶδος καί κάλλος καί ἐξωραΐσας, ὡς τίμιον καί οὐράνιον κτῆμα, εἰς δοξολογίαν καί εὐπρέπειαν τῆς σῆς δόξης καί βασιλείας, διά τό κατ' εἰκόνα καί καθ' ὁμοίωσιν τοῦτον παραγαγεῖν· ἐπεί δέ τήν ἐντολήν παρέβη τοῦ σοῦ προστάγματος, καί μεταλαβών τῆς εἰκόνος καί μή φυλάξας, διά τοῦτο, ἵνα μή τό κακόν ἀθάνατον γένηται, φιλανθρώπως ἐκέλευσας τήν κρᾶσιν καί μῖξιν ταύτην καί τόν ἄρρηκτόν σου τοῦτον δεσμόν, ὡς Θεός τῶν Πατέρων ἡμῶν, τῷ σῷ θείῳ βουλήματι ἀποτέμνεσθαι καί διαλύεσθαι· ὥστε τήν μέν ψυχήν ἐκεῖσε χωρεῖν, ἔνθα καί τό εἶναι προσελάβετο, μέχρι τῆς κοινῆς ἀναστάσεως, τό δέ σῶμα εἰς τά ἐξ ὧν συνετέθη ἀναλύεσθαι...». *(Μικρό Ευχολόγιο, Ευχή εις ψυχορραγούντας)*	Κύριε ο Θεός μας, εσύ που με την ανείπωτη σοφία σου δημιούργησες τον άνθρωπο από το χώμα, και τον διαμόρφωσες με μορφή και ομορφιά και τον ωραιοποίησες, σαν πολύτιμο και ουράνιο κτήμα, για να δοξάζει και να μεγαλύνει τη δόξα και βασιλεία σου, με το να τον δημιουργήσεις «κατ' εἰκόνα καί καθ' ὁμοίωσιν». Επειδή όμως παρέβη την εντολή του προστάγματός σου, και έλαβε την εικόνα (σου) και δεν τη διαφύλαξε, διά τούτο, για να μη γίνει το κακό αθάνατο, διέταξες φιλάνθρωπα, ως Θεός των πατέρων μας, με το θείο θέλημά σου, να διασπαστεί και να διαλυθεί αυτή η ένωση και ανάμιξη και ο αδιάσπαστος αυτός σύνδεσμος, που δημιούργησες, ώστε η μεν ψυχή να φύγει για εκεί, όπου έλαβε και την ύπαρξη, μέχρι την κοινή ανάσταση, το δε σώμα να διαλυθεί στα στοιχεία, που το απαρτίζουν...

β) Το νόημα του θανάτου

Ο σωματικός θάνατος είναι διάσπαση της αρμονίας, διακοπή της συλλειτουργίας ψυχής και σώματος, πρόσκαιρος χωρισμός της ψυχής από το σώμα μέχρι τη Δευτέρα Παρουσία* του Κυρίου. Η ανθρώπινη σάρκα νεκρώνεται, φθείρεται και επιστρέφοντας στο χώμα διαλύεται. Η ψυχή, όμως, δε φθείρεται, ούτε διαλύεται, διότι ο Θεός τη δημιούργησε πνευματική. Περιμένει το «κέλευσμα» (παράγγελμα) του Χριστού κατά τη Δεύτερη Παρουσία του (*Α΄ Θεσ.* 4,16), για να ξαναενωθεί με το αναστημένο σώμα και να ζήσει αιώνια μαζί του, σε μίαν άλλη ζωή, που θα είναι, όμως, συνέχεια της ζωής μας στον κόσμο. Γι' αυτό έχει μεγάλη σημασία κάθε στιγμή της ζωής μας, γιατί από τον τρόπο που τη ζούμε κρίνεται η σωτηρία μας (*Β΄ Κορ.* 6, 7).

Κείμενο	**Μετάφραση**
«Ὄντως φοβερώτατον τό τοῦ θανάτου μυστήριον· πῶς ψυχή ἐκ τοῦ σώματος βιαίως χωρίζεται, ἐκ τῆς ἁρμονίας καί τῆς συμφυΐας, ὁ φυσικώτατος δεσμός, θείῳ βουλήματι ἀποτέμνεται». *(Νεκρώσιμη Ακολουθία)*	Είναι, πράγματι, φοβερό το μυστήριο του θανάτου! Πώς χωρίζεται η ψυχή βίαια από το σώμα, από την αρμονία και τη συνύπαρξη, ο φυσικότατος σύνδεσμος, με τη θέληση του Θεού, διασπάται.

γ) Η ανθρώπινη «αθανασία»

Αθάνατος είναι μόνο ο «άκτιστος»* Τριαδικός Θεός (*Α΄ Τιμ. 6*,16). Ο άνθρωπος δεν είναι από την ίδια του τη φύση αθάνατος. Η αθανασία τού χαρίστηκε από το Θεό. Αν ο Θεός έπαιρνε πίσω αυτό το δώρο, ο άνθρωπος και όλος ο κόσμος θα επέστρεφαν στην ανυπαρξία. Αθανασία δεν είναι απλή επιβίωση ή συνέχεια της βιολογικής ζωής, αλλά η μετοχή στον «παράδεισο». Παράδεισος είναι η αιώνια κοινωνία με το Χριστό στη «χώρα τῶν ζώντων». Αυτή είναι η μεγαλύτερη δωρεά του Θεού στον άνθρωπο.

Κείμενο	**Μετάφραση**
1. «Ὁ θάνατός σου, Κύριε, ἀθανασίας γέγονε πρόξενος· εἰ μή γάρ ἐν μνήματι κατετέθης, οὐκ ἄν ὁ Παράδεισος ἠνέῳκτο...». *(Νεκρώσιμη Ακολουθία)*	1. Ο θάνατός σου, Κύριε, προξένησε την αθανασία (μας) διότι, αν δεν είχες τεθεί στο μνήμα, δε θα είχε ανοιχθεί ο Παράδεισος...
2. «Χριστός σε ἀναπαύσοι ἐν χώρᾳ ζώντων, καί πύλας Παραδείσου ἀνοίξοι σοι, καί βασιλείας δείξοι πολίτην...». *(Νεκρώσιμη Ακολουθία)*	2. Ο Χριστός να σε αναπαύσει στη χώρα των ζώντων και να σου ανοίξει τις πύλες του Παραδείσου, και να σε αναδείξει πολίτη της βασιλείας (του)...

Οι άγιοί μας, με τα ακέραια και άφθαρτα λείψανά τους (όπως, λ.χ., ο Άγιος Σπυρίδων), βεβαιώνουν ήδη στη ζωή αυτή την αλήθεια της αιωνιότητας και τη νίκη του Χριστού πάνω στη φθορά και στο θάνατο. Βέβαια, ο σωματικός θάνατος παραμένει και μετά την Ανάσταση του Χριστού, αλλά τίποτε δεν μπορεί να μας χωρίσει από το Χριστό (*Ρωμ.* 8, 35), που είναι η ζωή και η ανάστασή μας (*Ιωάν.* 11, 25).

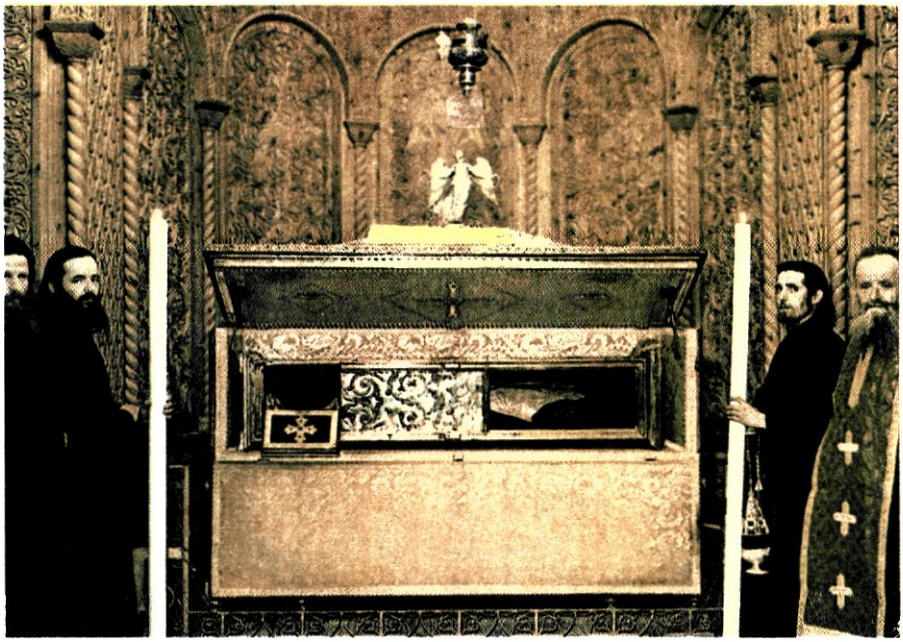

Η λάρνακα με το λείψανο του Αγίου Διονυσίου στη Ζάκυνθο.

δ) Η μετάβαση από τον θάνατο στη ζωή

Ο θάνατος είναι ένα οδυνηρό γεγονός που δημιουργεί στον άνθρωπο πόνο και θλίψη. Η νίκη όμως του Χριστού κατά του θανάτου τού δίνει ελπίδα και τον ενδυναμώνει, ώστε να μην τον φοβάται, να μην τον βλέπει όπως «*οἱ μὴ ἔχοντες ἐλπίδα*» (Α΄ Θεσ. 4, 14). Γι' αυτό ο χριστιανός μπορεί να νικά κάθε μορφή θανάτου στη ζωή του (αποτυχίες, αρρώστιες, παθήματα). Στη γλώσσα της Εκκλησίας, ο θάνατος δεν έχει την έννοια του τέλους της ανθρώπινης ύπαρξης, της εκμηδένισης, αλλά της μετάβασης σε μια άλλη κατάσταση, που χαρακτηρίζεται ως κοίμηση· γι' αυτό και τα νεκροταφεία ονομάζονται κοιμητήρια. Ο θάνατος λοιπόν βιώνεται χριστιανικά ως «μετάβαση» στην αληθινή ζωή. Ως ένας ύπνος που περιμένει το ξύπνημα στην ατελεύτητη αιωνιότητα. (Α΄ Κορ. 15, 35-52).

Κείμενο	Μετάφραση
«Εἶπεν ὁ Κύριος... Ὁ μή τιμῶν τόν Υἱόν οὐ τιμᾷ τόν πατέρα τόν πέμψαντα αὐτόν. Ἀμήν ἀμήν λέγω ἡμῖν ὅτι ὁ τόν λόγον μου ἀκούων καί πιστεύων τῷ πέμψαντί με ἔχει ζωήν αἰώνιον, καί εἰς κρίσιν οὐκ ἔρχεται, ἀλλά μεταβέβηκεν ἐκ τοῦ θανάτου εἰς τήν ζωήν...» (*Ιωάν. 5, 23-25*).	Είπε ο Κύριος... Εκείνος που δεν τιμά τον Υιόν, δεν τιμά τον Πατέρα που τον έστειλε. Αλήθεια, αλήθεια, σας λέγω ότι εκείνος που ακούει το λόγο μου και πιστεύει εις εκείνον που με έστειλε, έχει ζωή αιώνια και δε θα περάσει από κρίση, αλλά έχει περάσει από το θάνατο στη ζωή...

ΘΕΜΑΤΑ ΓΙΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗ

1. Ποιος είναι ο πραγματικός θάνατος κατά την ορθόδοξη αντίληψη;
2. Τι σημαίνει, κατά τη χριστιανική διδασκαλία, «αθανασία»;
3. Με ποιο πνευματικό εξοπλισμό μπορεί ο χριστιανός να αντιμετωπίσει το φόβο του θανάτου;
4. Πώς κατανοείς τον ακόλουθο μοναστηριακό λόγο: «Αν πεθάνεις πριν πεθάνεις, δεν θα πεθάνεις, όταν πεθάνεις»!

13. Τι μπορεί να μάθει ο άνθρωπος για το Θεό; Προσέγγιση της γιορτής της Μεταμόρφωσης

Κείμενο	Μετάφραση
«Ὄρος τό ποτε ζοφῶδες καί καπνῶδες, νῦν τίμιον καί ἅγιόν ἐστιν, ἐν ᾧ οἱ πόδες σου ἔστησαν, Κύριε· πρό αἰώνων γάρ κεκαλυμμένον μυστήριον ἐπ' ἐσχάτων ἐφανέρωσεν ἡ φρικτή σου Μεταμόρφωσις...». *(Από τον Εσπερινό της εορτής)*	Το βουνό, που κάποτε ήταν σκοτεινό και γεμάτο καπνό, τώρα είναι τίμιο και άγιο, στο οποίο πάτησαν, Κύριε, τα πόδια σου. Διότι η φρικτή σου Μεταμόρφωση φανέρωσε στους καιρούς μας ένα μυστήριο που ήταν προαιώνια κρυμμένο...

α) Το νόημα της γιορτής της Μεταμόρφωσης

Στο όρος Θαβώρ, ο Χριστός «μεταμορφώθηκε» (άλλαξε μορφή), φανερώνοντας «τήν δόξαν» της θεότητάς του. Έδειξε, έτσι, ότι «*βροτός τό ὁρώμενον, ἀλλά Θεός τό κρυπτόμενον*» (ο κόσμος έβλεπε σ' αυτόν έναν άνθρωπο, που μέσα του όμως έκρυβε το Θεό). Η «δόξα» του Χριστού φανερώθηκε στη Μεταμόρφωση με το άκτιστο* φως. Ο Θεός κατά την ουσία του δεν έχει καμιά αναλογία και σχέση με την κτίση. Γι' αυτό κανένα κτίσμα δεν μπορεί να γνωρίσει την ουσία του, που είναι «απρόσιτη» και «αμέθεκτη». Ο Θεός, όμως, γεφυρώνει αυτή την απόσταση και μας δίνει τη δυνατότητα να τόν γνωρίσουμε, όσο, βέβαια, η περιορισμένη μας φύση μάς το επιτρέπει, μέσα από τις ενέργειές του, που είναι «μεθεκτές».

Η Μεταμόρφωση του Χριστού
Εικόνα στη μονή Διονυσίου, Άγιο Όρος, 16ος αι.

Αυτές τις ενέργειες τις ονομάζουμε άκτιστες, γιατί είναι ενέργειες του άκτιστου Θεού. Ονομάζονται ακόμη: φως, δόξα, βασιλεία, δύναμη, αγάπη. Το φως του Θεού δεν έχει καμιά σχέση με το φυσικό φως, διότι είναι υπερφυσικό και αιώνιο, είναι άκτιστο.

Αυτό το άκτιστο φως που είχε ο Χριστός ως Θεός, άφησε να φανεί, λίγο πριν το Πάθος του, στο όρος Θαβώρ, για να φανερωθεί η θεότητά του και η αληθινή ταυτότητά του, και να ενισχυθούν οι μαθητές του, όπως λέει και το κοντάκιο της γιορτής της Μεταμόρφωσης.

Κείμενο	**Μετάφραση**
1. «Ἐπί τοῦ ὄρους μετεμορφώθης, καί ὡς ἐχώρουν οἱ μαθηταί σου τήν δόξαν σου, Χριστέ ὁ Θεός, ἐθεάσαντο· ἵνα ὅταν σε ἴδωσι σταυρούμενον, τό μέν πάθος νοήσωσιν ἑκούσιον, τῷ δέ κόσμῳ κηρύξωσιν, ὅτι σύ ὑπάρχεις ἀληθῶς, τοῦ Πατρός τό ἀπαύγασμα». *(Κοντάκιο της εορτής)*	1. Μεταμορφώθηκες πάνω στο όρος και οι μαθητές είδαν το άκτιστο φως σου, όσο τους ήταν δυνατόν. (Αυτό έγινε) ώστε, όταν σε δουν σταυρωμένο, να καταλάβουν ότι θέλησες εσύ ο ίδιος να πάθεις, και να κηρύξουν στον κόσμο, ότι εσύ είσαι αληθινά αυτός που προέρχεται από τον Πατέρα, όπως το φως από την πηγή του.
2. «Ὁ ἐν τῷ ὄρει τῷ Θαβώρ, μεταμορφωθείς, ἐν δόξῃ, Χριστέ ὁ Θεός, καί ὑποδείξας τοῖς Μαθηταῖς σου τήν δόξαν τῆς σῆς θεότητος, καταύγασον καί ἡμᾶς, τῷ φωτί τῆς σῆς ἐπιγνώσεως, καί ὁδήγησον ἐν τῇ τρίβῳ τῶν ἐντολῶν σου, ὡς μόνος ἀγαθός καί φιλάνθρωπος». *(Από τον Εσπερινό της εορτής)*	2. Εσύ που μεταμορφώθηκες στο όρος Θαβώρ, μέσα στο άκτιστο φως, Χριστέ ο Θεός, και φανέρωσες στους μαθητές σου το φως της θεότητάς σου, φώτισε και μας με το φως της γνώσης σου, και οδήγησέ μας στο δρόμο των εντολών σου, ως μόνος αγαθός και φιλάνθρωπος.

Φανερώθηκε, έτσι, το «*πρό αἰώνων κεκαλυμμένον μυστήριον*». Το φως του Χριστού είναι «δόξα» και των άλλων Προσώπων της Αγίας Τριάδος. Η θέα του ακτίστου φωτός από τον άνθρωπο λέγεται «θεοπτία» και ταυτίζεται με τη «θέωση», την ένωση με το Θεό. Αυτή είναι και η μόνη δυνατότητα της γνώσης του Θεού στην παράδοση των αγίων της Εκκλησίας μας.

β) Η γνώση του Θεού στην Π. Διαθήκη

Ο Θεός φανερωνόταν στην Π.Δ. «διά συμβόλων» (φωτιά, άνεμος, δρόσος), που ήταν όμως άκτιστα και όχι φυσικά φαινόμενα. Μέσα από αυτά τα σημεία του Θεού ο άνθρωπος γνώριζε την ύπαρξη και την παρουσία του. Οι άγιοι της Π.Δ. δεν έφθασαν στην πλήρη θεογνωσία, στη θέωση, διότι τότε υπήρχε ο θάνατος και ο Άδης. Αυτά καταργήθηκαν, όπως μαθαίνουμε από την Καινή

Διαθήκη, με τη Σάρκωση, Σταύρωση και Ανάσταση του Χριστού, ο οποίος προσφέρει την τέλεια θεογνωσία.

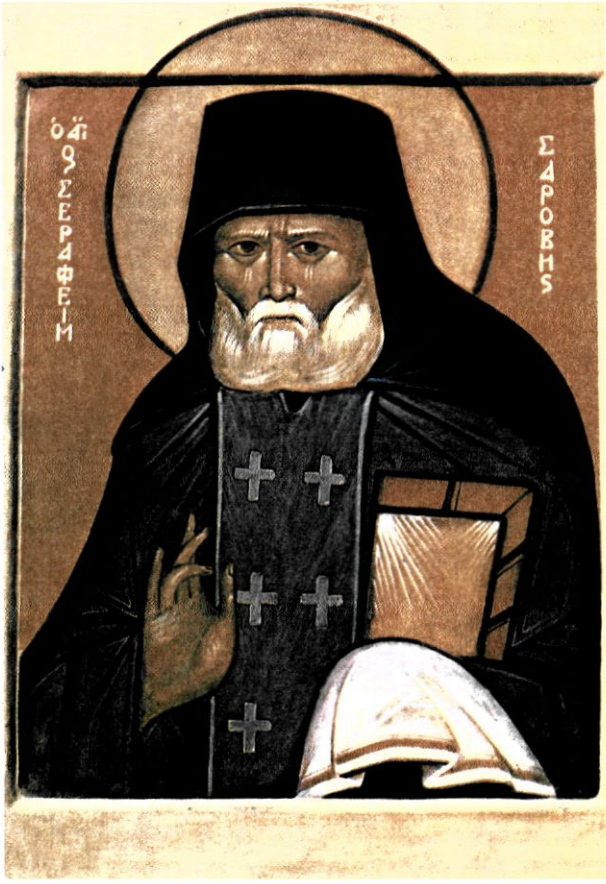

Ο Άγιος Σεραφείμ του Σάρωφ που έζησε μέσα στο φώς της Μεταμόρφωσης. Έργο Λεων. Ουσπένσκυ, Παρίσι 1980.

γ) Ο Χριστός, η «ένσαρκη» φανέρωση του Θεού στον κόσμο

Με τη Σάρκωση του Χριστού, εισέρχεται ο Θεός στην ιστορία. Στο πρόσωπο του Θεανθρώπου Χριστού μπορούμε να τον γνωρίσουμε. (*Ιωάν.* 14, 9). Η Εκκλησία, ως σώμα Χριστού, είναι ο χώρος όπου ο άνθρωπος αποκτά τη δυνατότητα να ενωθεί με το Χριστό και να φθάσει στη γνώση του με τρόπο βιωματικό. Η ανθρώπινη φύση του Χριστού είναι ενωμένη «ασύγχυτα και αχώριστα» με τη θεότητά του. Όποιος, λοιπόν, ενωθεί μαζί της, ενώνεται και με τη θεία και άκτιστη ενέργεια, που εκπέμπει ο Χριστός ως Θεάνθρωπος, γεγονός που πραγματοποιείται με τη Θεία Ευχαριστία. Στο Χριστό, συνεπώς, αποκτούμε πλήρη και αληθινή γνώση του Θεού. Γι' αυτό η Γραφή (Πράξ. 4, 12) λέει, ότι ο Χριστός είναι η μόνη δυνατότητα σωτηρίας.

Ο Χριστός όμως φανέρωσε και τον προορισμό μας, διότι στη Μεταμόρφωση «*ἔδειξε τό ἀρχέτυπον κάλλος*» μας, που είναι ο ίδιος, και το ύψος στο οποίο καλούμεθα να φθάσουμε. Με την πνευματική ζωή (άσκηση,συμμετοχή στα μυστήρια), μπορούμε και εμείς να φθάσουμε στο φωτισμό του Αγίου Πνεύματος και τη θέωση, όπως οι άγιοί μας, που ζουν ενωμένοι με το Χριστό.

Κείμενο	**Μετάφραση**
1. «Ὁ πάλαι τῷ Μωσεῖ συλλαλήσας, ἐπί τοῦ ὄρους Σινᾶ διά συμβόλων, Ἐγώ εἰμι, λέγων, ὁ Ὤν, σήμερον ἐπ' ὄρους Θαβώρ, μεταμορφωθείς ἐπί τῶν μαθητῶν, ἔδειξε τό ἀρχέτυπον κάλλος τῆς εἰκόνος, ἐν ἑαυτῷ τήν ἀνθρωπίνην, ἀναλαβών οὐσίαν...». *(Από τον Εσπερινό της εορτής)*	1. Αυτός, που παλαιά μίλησε με το Μωυσή πάνω στο όρος Σινά μέσα από σύμβολα, λέγοντας «Εγώ είμαι, ο αιωνίως υπάρχων», σήμερα στο όρος Θαβώρ, με τη μεταμόρφωσή του στους μαθητές του, έδειξε την αρχική ομορφιά του ανθρώπου, που είναι εικόνα του Χριστού, με το να αναλάβει στο πρόσωπό του την ανθρώπινη ουσία...
2. «...Οἱ Μαθηταί σου, Λόγε, ἔρριψαν ἑαυτούς ἐν τῷ ἐδάφει τῆς γῆς, μή φέροντες ὁρᾶν τήν ἀθέατον μορφήν. Ἄγγελοι διηκόνουν φόβῳ καί τρόμῳ, οὐρανοί ἔφριξαν, γῆ ἐτρόμαξεν, ὁρῶντες ἐπί τῆς γῆς τῆς δόξης τόν Κύριον». *(Από τον Εσπερινό της εορτής)*	2. ...Οι μαθητές σου, Λόγε, έπεσαν στη γη, μη μπορώντας να βλέπουν την αθέατη όψη (της θεότητάς σου). Οι άγγελοι υπηρετούσαν με φόβο και τρόμο, οι ουρανοί έφριξαν, η γη τρόμαξε, βλέποντας πάνω στη γη τον Κύριο του ακτίστου φωτός.
3. «Δεῦτε ἀναβῶμεν εἰς τό ὄρος Κυρίου, καί εἰς τόν οἶκον τοῦ Θεοῦ ἡμῶν, καί θεασώμεθα τήν δόξαν τῆς Μεταμορφώσεως αὐτοῦ, δόξαν ὡς μονογενοῦς παρά Πατρός... φωτί προσλάβωμεν φῶς... καί μετάρσιοι γενόμενοι ἐν πνεύματι, Τριάδα ὁμοούσιον ὑμνήσωμεν εἰς τούς αἰῶνας». *(Δοξαστικό της Λιτής*)*	3. Ελάτε να ανεβούμε στο όρος του Κυρίου μας και στον οίκο του Θεού μας, και να δούμε το άκτιστο φως της Μεταμόρφωσής του, φως που έχει ως μονογενής Υιός από τον Πατέρα Του... μέσα στο φως ας πάρουμε φως... και υψωμένοι πνευματικά, ας υμνήσουμε την ομοούσια Τριάδα στους αιώνες.

ΘΕΜΑΤΑ ΓΙΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗ

1. Πώς εκδηλώνονται οι «ενέργειες» του Θεού;
2. Στο «εξαποστειλάριο» του Όρθρου της γιορτής της Μεταμόρφωσης διαβάζουμε: «...*ἐν τῷ φανέντι φωτί σου, σήμερον ἐν Θαβωρίῳ, φῶς εἴδομεν τόν Πατέρα, φῶς καί τό Πνεῦμα, φωταγωγοῦν πᾶσαν κτίσιν*». Να το ερμηνεύσεις με τη βοήθεια του καθηγητή σου.
3. Πώς πραγματοποιείται η γνώση του Θεού στη λατρεία της Εκκλησίας;

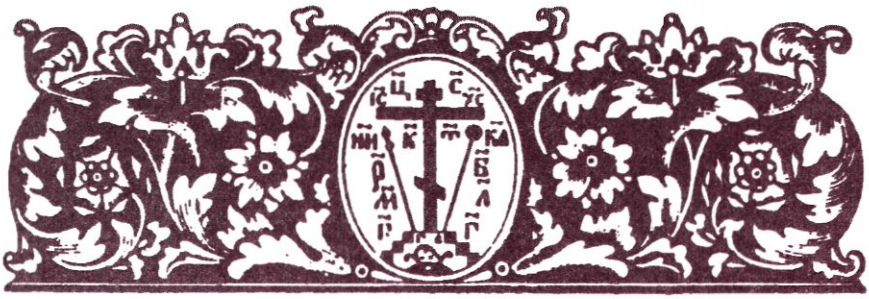

14. Ο Τριαδικός Θεός: οι γιορτές της Πεντηκοστής και του Αγίου Πνεύματος

α) Το περιεχόμενο της Γιορτής της Πεντηκοστής

Κείμενο	Μετάφραση
«Γλῶσσαί ποτε συνεχύθησαν, διά την τόλμαν τῆς πυργοποιΐας· γλῶσσαι δέ νῦν ἐσοφίσθησαν, διά τήν δόξαν τῆς θεογνωσίας. Ἐκεῖ κατεδίκασε Θεός τούς ἀσεβεῖς τῷ πταίσματι· ἐνταῦθα ἐφώτισε Χριστός τούς ἁλιεῖς τῷ Πνεύματι. Τότε κατειργάσθη ἡ ἀφωνία πρός τιμωρίαν· ἄρτι καινουργεῖται ἡ συμφωνία, πρός σωτηρίαν τῶν ψυχῶν ἡμῶν». *(Εσπερινός της Πεντηκοστής)*	Κάποτε οι γλώσσες έπαθαν σύγχυση λόγω του τολμήματος της κατασκευής του Πύργου (της Βαβέλ). Τώρα όμως οι γλώσσες απέκτησαν σοφία, επειδή ήρθε το άκτιστο φως της θεογνωσίας. Εκεί ο Θεός καταδίκασε τους ασεβείς με την αμαρτία. Εδώ φώτισε ο Χριστός τους ψαράδες με το άγιο Πνεύμα. Τότε πραγματοποιήθηκε η αφωνία για τιμωρία· τώρα παρουσιάζεται ως κάτι νέο η ομοφωνία, για τη σωτηρία των ψυχών μας.

Σαράντα ημέρες μετά το Πάσχα η Εκκλησία μας γιορτάζει την Ανάληψη του Κυρίου στους ουρανούς. Με την Ανάληψη, επισφραγίζεται το λυτρωτικό έργο του Χριστού και κλείνει ο κύκλος της επίγειας δράσης του. Οι απόστολοι, οι άλλοι μαθητές, οι γυναίκες που υπηρέτησαν τον Κύριο και ανάμεσά τους πρώτη η Υπεραγία Θεοτόκος –όλοι τους περί τα 120 πρόσωπα– που την παρακολούθησαν είναι η αρχική «κοινωνία των πιστών», η πρώτη Εκκλησία. Αυτοί θα συνέχιζαν το έργο του Χριστού και θα καλούσαν τους πιστούς στην πρόγευση της Βασιλείας του Θεού.

Δέκα ημέρες αργότερα, οι γιορτές της Πεντηκοστής και του Αγίου Πνεύματος μάς εισάγουν σε ένα γεγονός, που αποτελεί το θεμέλιο της ζωής της Εκκλησίας. Με την «κάθοδο» του Αγίου Πνεύματος πραγματοποιήθηκε η υπόσχεση που έδωσε ο Χριστός στους αποστόλους κατά το Μυστικό Δείπνο, λέγοντάς τους: «Κι εγώ θα παρακαλέσω τον Πατέρα να σας δώσει άλλον Παράκλητο*, το Πνεύμα της αληθείας, ώστε να είναι για πάντα μαζί σας... Το Πνεύμα αυτό δεν μπορεί να το δεχτεί ο κόσμος, γιατί ούτε το διακρίνει ούτε το γνωρίζει· εσείς το γνωρίζετε, γιατί μένει κοντά σας και θα υπάρχει μέσα σας. Δε θα σας αφήσω μόνους και ορφανούς· θα ξανάρθω κοντά σας... Αλλά το Πνεύμα το Άγιο, ο Παράκλητος, που θα στείλει ο Πατέρας στο όνομά μου, εκείνος θα σας διδάξει τα πάντα και θα φέρει στη μνήμη σας όλα όσα σας έχω πει εγώ» (*Ιωάν.* 14, 15-18, 26). Κατά την Πεντηκοστή, επανέρχεται ο Χριστός, μετά την Ανάληψή του, «*ἐν Ἁγίῳ Πνεύματι*», για να ζει μέσα στους πιστούς του (*Ιωάν.* 17, 24) και στον κόσμο, ως το τέλος της ιστορίας (*Ματθ.* 28, 20). Αυτό σήμαινε ο λόγος του Χριστού κατά το Μυστικό Δείπνο: «*μικρόν καί οὐ θεωρεῖτέ με, καί πάλιν μικρόν καί ὄψεσθέ με*» (λίγο χρόνο ακόμη και δε θα

Η Πεντηκοστή
Εικόνα στη μονή Σταυρονικήτα, Άγιο Όρος, 16ος αι.

με βλέπετε, και πάλι λίγο χρόνο και θα με δείτε) (*Ιωάν.* 16, 16).

Το Άγιο Πνεύμα θα είναι ο νέος Παράκλητος, που θα παραμείνει στην Εκκλησία και θα την εμπνέει με τη χάρη του. Ο Χριστός θα ζει μεταξύ των πιστών «*ἐν Ἁγίῳ Πνεύματι*», με έναν άλλο τρόπο, διαφορετικό από πριν. Έτσι, εκπληρώνεται και η ελπίδα των μαθητών, όπως λέει το τροπάριο που ακολουθεί. Η Πεντηκοστή είναι η εκπλήρωση του σκοπού της δημιουργίας και της ιστορίας. Την ημέρα της Πεντηκοστής έχουμε την ίδρυση της Εκκλησίας. Μετά το γεγονός αυτό οι απόστολοι μιλούν στον κόσμο για το Χριστό και την Ανάστασή του και βαπτίζονται οι πρώτοι πιστοί.

Κείμενο	Μετάφραση
1. «Πεντηκοστήν ἑορτάζομεν, και Πνεύματος ἐπιδημίαν, και προθεσμίαν ἐπαγγελίας, καί ἐλπίδος συμπλήρωσιν καί τό μυστήριον ὅσον; Ὡς μέγα τε και σεβάσμιον! Διό βοῶμέν σοι· Δημιουργέ τοῦ παντός, Κύριε, δόξα σοι». *(Εσπερινός της εορτής)*	1. Γιορτάζουμε την Πεντηκοστή και τον ερχομό του Αγίου Πνεύματος και την πραγματοποίηση της υπόσχεσης και την εκπλήρωση της ελπίδας και πόσο μεγάλο είναι το μυστήριο; Είναι μεγάλο και σεβαστό! Γι' αυτό σου λέμε με όλη τη φωνή μας: Δημιουργέ όλου του κόσμου, Κύριε, δοξασμένος να είσαι!
2. «Πάντα χορηγεῖ τό Πνεῦμα τό ἅγιον· βρύει προφητείας, ἱερέας τελειοῖ, ἀγραμμάτους σοφίαν ἐδίδαξεν, ἁλιεῖς θεολόγους ἀνέδειξεν, ὅλον συγκροτεῖ τόν θεσμόν τῆς Ἐκκλησίας. Ὁμοούσιε καί ὁμόθρονε τῷ Πατρί καί τῷ Υἱῷ, Παράκλητε, δόξα σοι». *(Εσπερινός της εορτής)*	2. Όλα τα παρέχει το Άγιο Πνεύμα αναβλύζει προφητικά χαρίσματα, κάνει τέλειους τους ιερείς, δίδαξε σοφία τους αγράμματους, τους ψαράδες ανέδειξε θεολόγους, συγκροτεί όλο το θεσμό της Εκκλησίας. Ομοούσιε και ομόθρονε με τον Πατέρα και τον Υιό, Παράκλητε, δοξασμένος να είσαι!

Ο φωτισμός των μαθητών έγινε αρχή του φωτισμού όλης της οικουμένης. Το Άγιο Πνεύμα δίνει στους αποστόλους την αληθινή σοφία και το χάρισμα να κηρύξουν σε όλο τον κόσμο. Έτσι, η σύγχυση της Βαβέλ, με τη χάρη του Αγίου Πνεύματος, γίνεται «συμφωνία» και ενότητα μέσα στην Εκκλησία, όπως τονίζει το κοντάκιο της εορτής.

Κείμενο	Μετάφραση
«Ὅτε καταβάς τάς γλώσσας συνέχεε, διεμέριζεν ἔθνη ὁ Ὕψιστος. Ὅτε τοῦ πυρός τάς γλώσσας διένειμε, εἰς ἑνότητα πάντας ἐκάλεσε καί συμφώνως δοξάζομεν τό Πανάγιον Πνεῦμα». *(Κοντάκιο της Πεντηκοστής)*	Όταν κάποτε ο Θεός κατέβηκε (στη Βαβέλ) και δημιούργησε σύγχυση στις γλώσσες, διαχώρισε τους ανθρώπους σε έθνη. Όταν, όμως, ο Θεός μοίρασε τις πύρινες γλώσσες (δηλ. όταν κατέβηκε το Άγιο Πνεύμα), προσκάλεσε όλους τους ανθρώπους σε ενότητα. Γι' αυτό όλοι μαζί δοξάζουμε το Πανάγιο Πνεύμα.

β) Ο Τριαδικός Θεός

Κείμενο	Μετάφραση
«Δεῦτε, λαοί, τήν τρισυπόστατον θεότητα προσκυνήσωμεν, Υἱόν ἐν τῷ Πατρί, σύν Ἁγίῳ Πνεύματι· Πατήρ γάρ ἀχρόνως ἐγέννησεν Υἱόν συναΐδιον καί σύνθρονον καί Πνεῦμα ἅγιον ἦν ἐν τῷ Πατρί, σύν Υἱῷ δοξαζόμενον. Μία δύναμις, μία οὐσία, μία θεότης, ἥν προσκυνοῦντες πάντες λέγομεν· Ἅγιος ὁ Θεός, ὁ τά πάντα δημιουργήσας δι' Υἱοῦ, συνεργίᾳ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Ἅγιος ἰσχυρός, δι' οὗ τόν Πατέρα ἐγνώκαμεν, καί τό Πνεῦμα τό Ἅγιον ἐπεδήμησεν ἐν κόσμῳ. Ἅγιος ἀθάνατος, το Παράκλητον Πνεῦμα, τό ἐκ Πατρός ἐκπορευόμενον, καί ἐν Υἱῷ ἀναπαυόμενον. Τριάς Ἁγία, δόξα σοι». *(Δοξαστικό του Εσπερινού της εορτής)*	Ελάτε λαοί, να προσκυνήσουμε την τρισυπόστατη θεότητα, τον Υιό μέσα στον Πατέρα, με το Άγιο Πνεύμα· διότι ο Πατέρας έξω από το χρόνο γέννησε τον Υιό συναιώνιό του και σύνθρονό του. Και Άγιο Πνεύμα ήταν μέσα στον Πατέρα, δοξαζόμενο μαζί με τον Υιό. Μια δύναμη, μια ουσία, μια θεότητα (είναι και τα τρία πρόσωπα) που όλοι την προσκυνούμε λέγοντας: Άγιος ο Θεός, που δημιούργησε το σύμπαν μέσω του Υιού, με τη συνέργεια του Αγίου Πνεύματος. Άγιος ισχυρός (είναι ο Υιός), μέσω του οποίου γνωρίσαμε τον Πατέρα και το Άγιο Πνεύμα ήρθε στον κόσμο. Άγιος αθάνατος είναι το Παράκλητο (παρηγορητικό) Άγιο Πνεύμα, που εκπορεύεται από τον Πατέρα και αναπαύεται στον Υιό. Αγία Τριάς, δοξασμένη να είσαι!

Το γεγονός της Πεντηκοστής είναι μία ακόμη φανέρωση του μυστηρίου του Θεού, που είναι τρισυπόστατος[1]. Ο Θεός είναι μια ουσία, αλλά τρία θεία Πρόσωπα. Τα τρία Πρόσωπα είναι μεταξύ τους «*ὁμοούσια*», έχουν «*ὁμοῦ*» (από κοινού) τη μία θεία ουσία. Είναι ίσα, ομότιμα και ισότιμα. Κάθε θείο Πρόσωπο είναι ολόκληρος και τέλειος Θεός. Ο Υιός «*γεννᾶται*» αιώνια από τον Πατέρα. Το «Πνεύμα» «*ἐκπορεύεται*» από τον Πατέρα. Ο Πατέρας είναι η αιώνια «πηγή» των δύο άλλων Προσώπων. Γι' αυτό η Αγία Τριάδα είναι το μυστήριο των μυστηρίων. Μόνο στη θέωση προσεγγίζεται βιωματικά. Η αιώνια κοινωνία του Τριαδικού Θεού είναι το θεμέλιο της εκκλησιαστικής κοινωνίας, ως κοινωνίας αγίων. Όλοι οι άνθρωποι είμαστε «ομοούσιοι» μεταξύ μας (έχουμε την ίδια ουσία). Καλούμαστε όμως να γίνουμε και ισότιμοι και ίσοι, σε μια κοινωνία αληθινής αδελφοσύνης, χωρίς ταξικές διαφορές. Όλες οι διαφορές στην ανθρώπινη κοινωνία είναι καρπός της αμαρτίας μας και προέρχονται από την έλλειψη της αγαπητικής σχέσης μεταξύ των ανθρώπων. Η Πεντηκοστή μάς καλεί σε ενότητα, που στηρίζεται στην «*ἐν Χριστῷ*» ισότητά μας. Μια τέτοια όμως κοινωνία απαιτεί πολύ αγώνα από τους πιστούς και προϋποθέτει τη χάρη του Αγίου Πνεύματος.

[1] Τρεις υποστάσεις, δηλαδή τρία πρόσωπα (υπόσταση= πρόσωπο).

γ) Άγιο Πνεύμα και λατρεία

Μέσα από τη λατρεία, η χάρη του Αγίου Πνεύματος μεταδίδεται σ' όλη την κτίση. Τα υλικά στοιχεία (ψωμί, κρασί, νερό, καρποί, χρόνος, τόπος κ.λπ.) προσφέρονται στον Τριαδικό Θεό, για να αγιαστούν και να ενταχθούν στη «βασιλεία» του. Αυτό γίνεται με τα μυστήρια και τις αγιαστικές πράξεις της λατρείας μας. Τα μυστήρια αγιάζουν την ύλη και τη μεταβάλλουν σε φορέα της άκτιστης χάρης. Προσφέρουμε «*ἄρτον καί οἶνον*» στη Θεία Ευχαριστία και κοινωνούμε Χριστό και σωτηρία. Το λάδι στο μυστήριο του Ευχελαίου και το νερό του Βαπτίσματος αποτελούν τα μεταμορφωμένα στοιχεία της «καινής κτίσης». Ακόμη και το λιβάνι που προσφέρουμε συμβολίζει την «πνευματική ευωδία» που πρέπει να αναδίδει η ζωή του χριστιανού, όχι διότι το έχει ανάγκη ο Θεός, αλλά επειδή αποτελεί για μας μια πράξη που δηλώνει αυτή μας τη θέληση, ώστε να μας στείλει «*τήν χάριν τοῦ Παναγίου Πνεύματος*»[1]. Κάθε στιγμή της ζωής μας, αγιάζεται μέσα στη λατρεία με ειδικές ακολουθίες (προσευχές και λειτουργικές πράξεις).

δ) Εκκλησία και θεία χάρη

Η Εκκλησία, ως Ορθοδοξία, ζει στη θεία χάρη και τη μεταδίδει συνεχώς στον κόσμο. Ο ορθόδοξος πιστός μαθαίνει να ζητεί συνεχώς με την άσκηση, την προσευχή και τη λατρεία, το Άγιο Πνεύμα, διότι δεν μπορεί κανείς να δεχτεί το Χριστό ως σωτήρα χωρίς τη χάρη του Αγίου Πνεύματος (*Α' Κορ.* 12,3). Η Εκκλησία είναι χώρος αναγέννησης και θεραπείας. Ο πιστός στην πορεία της ζωής του, στον αγώνα του, οσάκις τραυματιστεί από την αμαρτία μπορεί να καταφύγει σ' αυτήν, γιατί κατά τον ιερό Χρυσόστομο, είναι «ἰατρεῖον πνευματικόν» (πνευματικό νοσοκομείο). Οι άγιοι θαυματουργούν, διότι είναι κατοικητήρια της άκτιστης χάρης. Και κάθε πιστός καλείται με τη χάρη του Τριαδικού Θεού να γίνει άγιος, ώστε η ανθρώπινη κοινωνία να γίνει κοινωνία αγίων.

---

[1] «Θυμίαμά σοι προσφέρομεν, Χριστέ ὁ Θεός ἡμῶν, εἰς ὀσμήν εὐωδίας πνευματικῆς· ὅ προσδεξάμενος εἰς τό ὑπερουράνιόν σου θυσιαστήριον, ἀντικατάπεμψον ἡμῖν τήν χάριν τοῦ παναγίου σου Πνεύματος».

Κείμενο	Μετάφραση
1. «Εὐλογητός εἶ, Χριστέ ὁ Θεός ἡμῶν, ὁ πανσόφους τούς ἁλιεῖς ἀναδείξας, καταπέμψας αὐτοῖς τό Πνεῦμα τό ἅγιον, καί δι' αὐτῶν τήν οἰκουμένην σαγηνεύσας, φιλάνθρωπε, δόξα σοι». *(Απολυτίκιο* της Πεντηκοστής)*	1. Είσαι ευλογημένος, Χριστέ Θεέ μας, εσύ που έκαμες πάνσοφους τους ψαράδες, στέλνοντάς τους το Άγιο Πνεύμα, και μέσω αυτών έπιασες στο δίχτυ σου τον κόσμο όλο· δοξασμένος να είσαι, φιλάνθρωπε.
2. «Τό Πνεῦμα τό ἅγιον, φῶς καί ζωή καί ζῶσα πηγή νοερά, Πνεῦμα σοφίας, Πνεῦμα συνέσεως ἀγαθόν, εὐθές, νοερόν, ἡγεμονεῦον, καθαῖρον τά πταίσματα. Θεός καί θεοποιοῦν· πῦρ, ἐκ πυρός προϊόν, λαλοῦν, ἐνεργοῦν, διαιροῦν τά χαρίσματα· δι' οὗ προφῆται ἅπαντες, καί Θεοῦ ἀπόστολοι, μετά μαρτύρων ἐστέφθησαν. Ξένον ἄκουσμα, ξένον θέαμα, πῦρ διαιρούμενον εἰς νομάς χαρισμάτων». *(Ιδιόμελο των Αίνων)*	2. Το Άγιο Πνεύμα, είναι φως και ζωή και ζωντανή νοερή πηγή, Πνεύμα σοφίας, Πνεύμα σύνεσης. Είναι αγαθό, ευθύ, νοερό, ηγεμονικό, καθαρίζει τα αμαρτήματα. Είναι Θεός και θεοποιεί· φωτιά, που βγαίνει από φωτιά, λαλεί, ενεργεί, μοιράζει τα χαρίσματα. Με αυτό όλοι οι προφήτες και οι απόστολοι του Θεού στεφανώθηκαν μαζί με τους μάρτυρες. Παράδοξο άκουσμα, παράδοξο θέαμα, φωτιά που χωρίζεται μοιράζοντας χαρίσματα.
3. «Βασιλεῦ οὐράνιε, Παράκλητε, τό Πνεῦμα τῆς ἀληθείας, ὁ πανταχοῦ παρών, καί τά πάντα πληρῶν, ὁ θησαυρός τῶν ἀγαθῶν καί ζωῆς χορηγός ἐλθέ καί σκήνωσον ἐν ἡμῖν, καί καθάρισον ἡμᾶς ἀπό πάσης κηλῖδος, καί σῶσον, ἀγαθέ, τάς ψυχάς ἡμῶν». *(Δοξαστικό των Αίνων)*	3. Βασιλιά ουράνιε, Παρηγορητή, Πνεύμα της Αλήθειας· που είσαι παντού παρών και γεμίζεις με την παρουσία σου τα πάντα· που είσαι ταμείο των καλών και δίνεις τη ζωή· έλα και κατασκήνωσε μέσα μας και καθάρισέ μας από κάθε ρύπο, και σώσε, αγαθέ, τις ψυχές μας.

Ερμηνευτικό σχόλιο στην εικόνα της Πεντηκοστής

Οι απόστολοι είναι καθισμένοι ημικυκλικά στο φωτεινό υπερώο και χωρισμένοι σε δύο ομάδες, η μια απέναντι από την άλλη. Πάνω από τους αποστόλους φαίνεται ο ουρανός, από τον οποίο εκπέμπονται δώδεκα φωτεινές ακτίνες, που κατεβαίνουν προς τους αποστόλους. Πάνω από το κεφάλι κάθε αποστόλου είναι «*γλῶσσα ὡσεί πυρός*» (Πράξ. 2,4), που φανερώνει τον αγιοπνευματικό φωτισμό τους. Η σύνθεση της εικόνας ανοίγεται προς τα πάνω, σαν να ελκύεται από το Θεό - Πατέρα, από τον οποίο εκπορεύονται οι πύρινες γλώσσες. Κάτω διακρίνεται ένας γέροντας, που αποτελεί προσωποποίη-

ση του κόσμου. Η εικόνα δείχνει την ενότητα των αποστόλων μέσα στην άκτιστη χάρη του Θεού, που αποκαθιστά τη διάσπαση των ανθρώπων που συνέβη στη Βαβέλ (Γεν. κεφ. 2).

ΘΕΜΑΤΑ ΓΙΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗ

1. Ποια σημαντικά γεγονότα συμβαίνουν κατά την ημέρα της Πεντηκοστής;
2. Πώς αντιλαμβάνεστε το χαρακτηρισμό του Θεού ως «τρισηλίου φωτός»;
3. Ποια σημασία έχει το μυστήριο της Αγίας Τριάδος για τη συγκρότηση της ανθρώπινης κοινωνίας;
4. «... *ὁ πανσόφους τούς ἁλιεῖς ἀναδείξας...*» (1ο κείμενο). Πώς αντιλαμβάνεστε τη φράση αυτή του απολυτίκιου και πώς συνδέεται με τη θεοπνευστία της Καινής Διαθήκης;

15. Συναγμένοι στη Θεία Ευχαριστία: η ουσία της Εκκλησίας

α) Η εξάπλωση της Εκκλησίας

Μετά την Πεντηκοστή, η νέα πραγματικότητα που δημιουργείται στον κόσμο, η Εκκλησία, ζει και κινείται σε μια νέα ατμόσφαιρα, άγνωστη μέχρι τότε. Οι πιστοί των Ιεροσολύμων, που έχουν βαπτιστεί στο όνομα της Αγίας Τριάδος, αποτελούν τον πυρήνα μιας καινούριας κοινότητας, που κέντρο της έχει τη λατρεία και την προσευχή. Ζουν με πνεύμα αδελφοσύνης και αγάπης (κοινά δείπνα – εκούσια κοινοκτημοσύνη), με καθημερινή τέλεση της Θείας Ευχαριστίας. Εκτός από αυτά και η ζωή τους είναι θαυμαστή. Ζουν στη γη, αλλά είναι πολίτες του ουρανού.

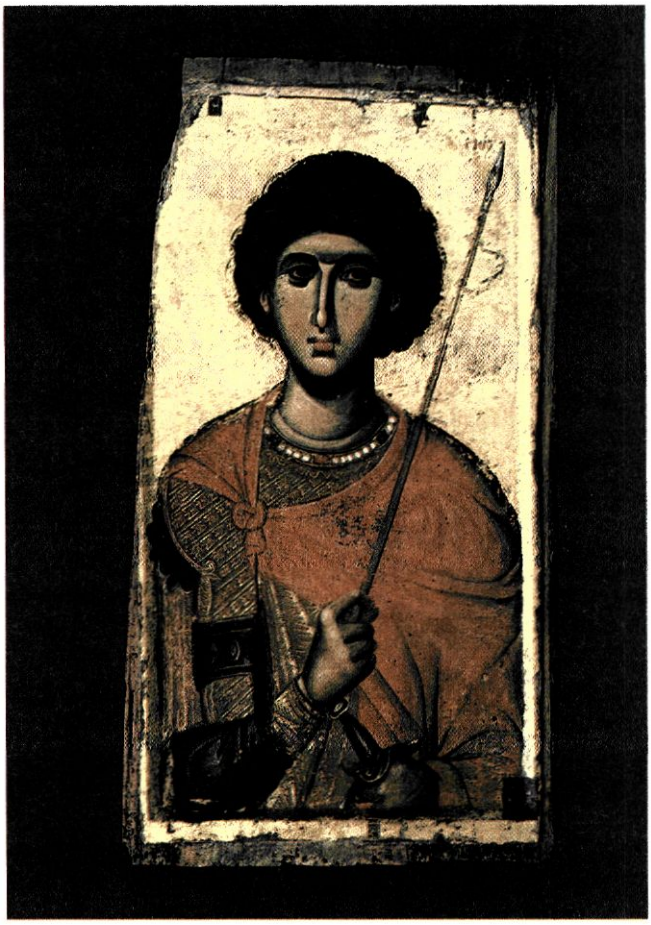

Ο Άγιος Γεώργιος, ο Μεγαλομάρτυς. Εικόνα στη μονή Βατοπαιδίου, Άγιο Όρος, τέλη 13ου με αρχές 14ου αι.

Κείμενο	Μετάφραση
«Ἡμᾶς δέ πάντας, τούς ἐκ τοῦ ἑνός ἄρτου καί ποτηρίου μετέχοντας, ἑνώσαις ἀλλήλοις εἰς ἑνός Πνεύματος Ἁγίου κοινωνίαν». *(Λειτουργία Μ. Βασιλείου, Ευχή καθαγιασμού)*	Όλους εμάς που κοινωνούμε από έναν άγιο άρτο και ένα ποτήριο, σε παρακαλούμε Κύριε, να μας ενώσεις μεταξύ μας μεταδίδοντας τη χάρη και τη δωρεά του ενός Αγίου Πνεύματος.

Καρπός όλων αυτών ήταν η αύξηση και η επέκταση της Εκκλησίας. Οι απόστολοι διασκορπίζονται, κηρύττουν, βαπτίζουν, χειροτονούν διαδόχους τους, ιδρύουν τοπικές Εκκλησίες. Οι φυλετικοί φραγμοί σπάζουν, ο Χριστός, η σωτηρία, είναι για όλους. Φυσικά δεν έλειψαν οι αντιδράσεις, οι διωγμοί, το μαρτύριο. Αυτά δεν ανέκοψαν το ρεύμα της ιεραποστολικής δράσης· αντίθετα, το διόγκωσαν. «Ο σπόρος της πίστης είναι το αίμα των χριστιανών» (Τερτυλλιανός). Εκτός από τους μάρτυρες, έχουμε στα πρώτα χρόνια και τους αγωνιστές του πνεύματος: τους αποστολικούς Πατέρες και τους απολογητές. Οι πρώτοι παρουσίασαν, εξήγησαν και ξεκαθάρισαν τη διδασκαλία της Εκκλησίας. Οι δεύτεροι την υπεράσπισαν όταν αυτή επικρίθηκε και πολεμήθηκε. Η Εκκλησία μας τιμά όλους.

Η Αγία Αικατερίνη, η Μεγαλομάρτυς και Πάνσοφος, Βυζαντινό Μουσείο Αθηνών, 17ος αι.

β) Η σύναξη της Θείας Ευχαριστίας και η Εκκλησία

Όταν τελείται Θεία Λειτουργία, ξεκινάμε από τα σπίτια μας για να πάμε στο ναό. Πηγαίνουμε εκεί, όπου μας περιμένει ο αναστημένος Κύριος, γιατί ξέρουμε τι χαρίζει η θεία λατρεία στα μέλη της Εκκλησίας. Εκεί συνειδητοποιούμε ότι:

1. Είμαστε ένα σώμα, το σώμα του Χριστού. Όπως το λέει ο Απ. Παύλος: «Έτσι και το πλήθος των χριστιανών είμαστε ένα σώμα χάρη στο Χριστό, και καθένας μας αποτελεί μέλος του σώματος, που μέλη του είναι κι όλοι οι άλλοι» (*Ρωμ.* 12, 4-5).

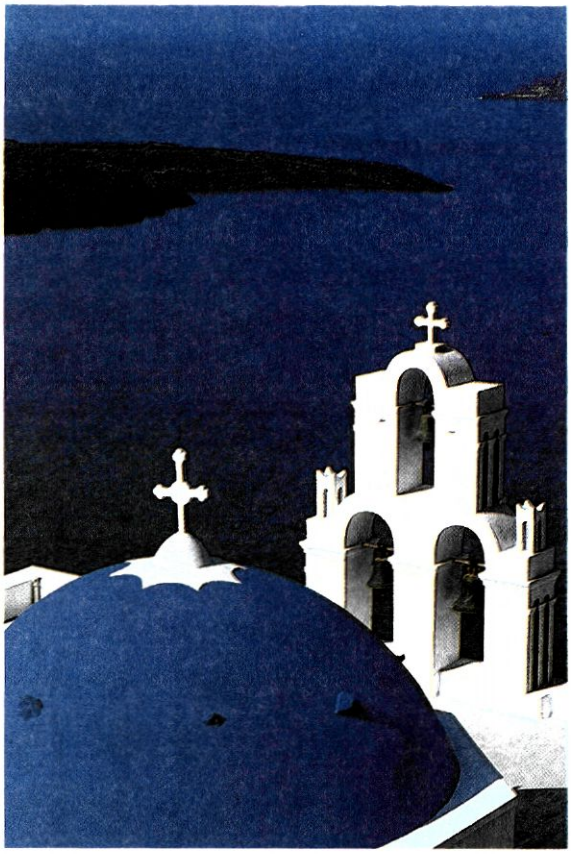

2. Αφού είμαστε ενωμένοι με το Χριστό, είμαστε δεμένοι και μεταξύ μας. Αυτό φαίνεται καλύτερα όταν κοινωνούμε. Μεταλαμβάνουμε από τον έναν άρτο και το ένα ποτήριο, όπως το λέει ο Απ. Παύλος: «*ὅτι εἷς ἄρτος, ἕν σῶμα οἱ πολλοί ἐσμεν· οἱ γάρ πάντες ἐκ τοῦ ἑνός ἄρτου μετέχομεν*» (*Α΄ Κορ.* 10, 17) και η ευχή του παραπάνω κειμένου. Η ενότητα των πιστών που υπάρχει στο λατρευτικό χώρο σφυρηλατείται από την ειρήνη και την αγάπη, όπως υπογραμμίζει το κείμενο που ακολουθεί. Αυτές δένουν τους ανθρώπους και ιδιαίτερα τους πιστούς, ενώ η ταραχή και το μίσος τους χωρίζουν. Γι' αυτό ακούγονται στην εκκλησία τα «*ἐν εἰρήνῃ τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν*» και «*ἀγαπήσωμεν ἀλλήλους, ἵνα ἐν ὁμονοίᾳ ὁμολογήσωμεν*».

Η Θεία Μετάληψη, τμήμα από την Κοινωνία των Αποστόλων
Τοιχογραφία στη μονή Βαρλαάμ, Μετέωρα, 16ος αι.

Κείμενο	Μετάφραση
«Ὁ πάντων Θεός καί Δεσπότης ἀξίους ἡμᾶς ἀπέργασαι τῆς ὥρας ταύτης τούς ἀναξίους, φιλάνθρωπε· ἵνα καθαρεύοντες ἀπό παντός δόλου καί πάσης ὑποκρίσεως ἑνωθῶμεν ἀλλήλοις, τῷ τῆς εἰρήνης καί τῆς ἀγάπης συνδέσμῳ, βεβαιούμενοι τῷ τῆς σῆς θεογνωσίας ἁγιασμῷ διά τοῦ μονογενοῦς σου Υἱοῦ, Κυρίου δέ ἡμῶν Ιησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ εὐλογητός εἶ σύν τῷ παναγίῳ καί ἀγαθῷ καί ζωοποιῷ σου Πνεύματι, νῦν καί ἀεί καί εἰς τούς αἰῶνας». *(Λειτουργία Αγ. Ιακώβου Αδελφοθέου)*	Εσύ που είσαι των όλων Θεός και Δεσπότης κάνε μας άξιους την ώρα αυτή, εμάς τους ανάξιους, φιλάνθρωπε. Ώστε καθαροί από κάθε δόλο και υποκρισία να ενωθούμε μεταξύ μας, με το σύνδεσμο της ειρήνης και της αγάπης, βέβαιοι για τον αγιασμό της θεογνωσίας σου με τη χάρη του μονογενούς σου Υιού, του Κυρίου μας Ιησού Χριστού, μαζί με τον οποίο είσαι ευλογημένος, καθώς και με το πανάγιο και αγαθό και ζωοποιό σου Πνεύμα τώρα και πάντα και στους αιώνες.

Η ιερή στιγμή της Θείας Μετάληψης
Ναός Ευαγγελισμού της Θεοτόκου, Σαγάνα Κένυας.

Η ενότητα των πιστών στη Θεία Λειτουργία είναι ένα γεγονός που ξεπερνάει τα όρια του ατομισμού. Η κοινότητα των πιστών προσεύχεται όχι μόνο για τους παρόντες στη σύναξη, αλλά και για όσους δεν μπόρεσαν να παραστούν («*ὑπέρ τῶν δι' εὐλόγους αἰτίας ἀπολειφθέντων*»), ακόμη και για όσους δείχνουν εχθρική διάθεση απέναντί της. Η ευχή που ακολουθεί δηλώνει με τον πιο ξεκάθαρο τρόπο τη θέση αυτή της Εκκλησίας.

Κείμενο	**Μετάφραση**
«Μνήσθητι, Κύριε, τοῦ περιεστῶτος λαοῦ, καί τῶν δι' εὐλόγους αἰτίας ἀπολειφθέντων, καί ἐλέησον αὐτούς καί ἡμᾶς κατά τό πλῆθος τοῦ ἐλέους σου. Τά ταμεῖα αὐτῶν ἔμπλησον παντός ἀγαθοῦ· τάς συζυγίας αὐτῶν ἐν εἰρήνῃ καί ὁμονοίᾳ διατήρησον· τά νήπια ἔκθρεψον· τήν νεότητα παιδαγώγησον· τό γῆρας περικράτησον· τούς ὀλιγοψύχους παραμύθησαι· τούς ἐσκορπισμένους ἐπισυνάγαγε· τούς πεπλανημένους ἐπανάγαγε καί σύναψον τῇ ἁγίᾳ σου καθολικῇ καί ἀποστολικῇ Ἐκκλησίᾳ. Τούς ὀχλουμένους ὑπό πνευμάτων ἀκαθάρτων ἐλευθέρωσον· τοῖς πλέουσι σύμπλευσον· τοῖς ὁδοιποροῦσι συνόδευσον· χηρῶν πρόστηθι· ὀρφανῶν ὑπεράσπισον· αἰχμαλώτους ρῦσαι· νοσοῦντας ἴασαι. Τῶν ἐν βήμασι, καί μετάλλοις, καί ἐξορίαις, καί πικραῖς δουλείαις, καί πάσῃ θλίψει καί ἀνάγκῃ καί περιστάσει ὄντων μνημόνευσον, ὁ Θεός, καί πάντων τῶν δεομένων τῆς μεγάλης σου εὐσπλαγχνίας· καί τῶν αγαπώντων ἡμᾶς, καί τῶν μισούντων, καί τῶν ἐντειλαμένων ἡμῖν τοῖς ἀναξίοις εὔχεσθαι ὑπέρ αὐτῶν». *(Λειτουργία Μ. Βασιλείου.)*	Θυμήσου σπλαχνικά, Κύριε, το λαό που παραβρίσκεται εδώ (στο ναό), καθώς και κείνους που για εύλογη αιτία απουσιάζουν και ελέησε αυτούς κι εμάς σύμφωνα με το πλήθος του ελέους σου. Γέμισε τις αποθήκες τους με κάθε αγαθό. Διατήρησε τους συζυγικούς δεσμούς μέσα σε ειρήνη και ομόνοια. Ανάθρεψε τα νήπια· παιδαγώγησε τη νεότητα· βοήθησε και στήριξε τα γηρατειά· παρηγόρησε τους ολιγόψυχους· τους σκορπισμένους συγκέντρωσέ τους· φέρε πίσω τους πλανεμένους στην πίστη και ένωσέ τους με την αγία, καθολική και αποστολική Εκκλησία σου. Λευτέρωσε αυτούς που πειράζονται από ακάθαρτα πνεύματα· ταξίδεψε μ' αυτούς που ταξιδεύουν στη θάλασσα· συνόδεψε αυτούς που οδοιπορούν· προστάτεψε τις χήρες· υπεράσπισε τα ορφανά· λευτέρωσε τους αιχμαλώτους και θεράπευσε τους αρρώστους. Θυμήσου εσύ ο σπλαχνικός Θεός αυτούς που σύρονται στα δικαστήρια, τους καταδικασμένους να δουλεύουν σε μεταλλεία, αυτούς που βρίσκονται σε εξορίες και πικρές δουλείες, καθώς και κείνους που είναι κάτω από το βάρος κάθε θλίψης, ανάγκης και δύσκολης περίστασης, και γενικά όλους που χρειάζονται τη μεγάλη σου ευσπλαχνία. Και αυτούς που μας αγαπούν και κείνους που μας μισούν και όσους παράγγειλαν σε μας τους ανάξιους να προσευχηθούμε γι' αυτούς.

3. Στη Θεία Λειτουργία συμμετέχουμε προσευχόμενοι. Η ιερουργία δεν είναι μόνο έργο των ιερέων· είναι και δικό μας, του λαού. Το λέει και η λέξη λειτουργία, που είναι σύνθετη από το λείτος= λαός + έργο. Απαντούμε στις εκφωνήσεις του ιερέα με τα «*Κύριε, ἐλέησον*», «*Ἀμήν*» κ.ά. Και ομολογούμε την πίστη μας όχι μόνο με την απαγγελία του «Πιστεύω», αλλά και με τους ύμνους, που συνοψίζουν τις αλήθειες της.

Ο Απόστολος Παύλος
Εικόνα στην πινακοθήκη
του Πρωτάτου, Άγιο Όρος,
16ος αι.

4. Μπαίνοντας στο ναό είναι σαν να πατούμε στον ουρανό. Ο χρόνος καταργείται, γιατί ζούμε συγχρόνως τη ζωή και το έργο του Χριστού (παρελθόν), αυτό που γίνεται τώρα με τη σύναξη των πιστών και το δεσμό τους με τον Κύριο (παρόν) και αυτό που θα ᾽ρθει, το προσδοκώμενο, το αιώνιο. Αυτό το τελευταίο είναι η Βασιλεία των ουρανών που προγευόμαστε με τα τελούμενα στη Θεία Λειτουργία.

5. Με όλα αυτά αγιαζόμαστε, ζούμε την πίστη μας, παίρνουμε τη χάρη του Θεού, είμαστε ενωμένοι μαζί του. Το λέει δυνατά ο ιερέας: «*Ἡ χάρις τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καί ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ καί Πατρός καί ἡ κοινωνία τοῦ Ἁγίου Πνεύματος εἴη* (=ας είναι) *μετά πάντων ὑμῶν*». Έτσι «φεύγει η απιστία,

αυξάνει η πίστη, ελαττώνεται η κακία, προοδεύει η αρετή, εξαφανίζεται η άγνοια, προστίθεται η γνώση» (Μαξίμου Ομολογητού, *Μυσταγωγία 24*).

γ) Το έργο της Εκκλησίας

Με όσα ειπώθηκαν παραπάνω, γίνεται φανερό ότι η Εκκλησία μας διδάσκει, μας αγιάζει, μας ποιμαίνει. Στη θεία λατρεία, ακούγεται ο λόγος του Θεού, ο οποίος αναλύεται στους πιστούς με το κήρυγμα.

Μια δεύτερη δωρεά της θείας λατρείας είναι ο αγιασμός, η θεία χάρη. Το λέει ο ιερέας απευθυνόμενος στο Θεό: «Εσύ που δέχτηκες τα τίμια δώρα από μας, στείλε μας σε ανταπόδοση τη θεία χάρη και τη δωρεά του Αγίου Πνεύματος».

Τέλος, η Εκκλησία μάς καθοδηγεί με τους πνευματικούς ποιμένες οι οποίοι φροντίζουν και για τις υλικές ανάγκες των ενοριτών. Ιδρύματα, στέγες ορφανών και γερόντων προσφέρουν θαλπωρή και παρηγορία σε πολλές πονεμένες ψυχές. Αυτά γίνονταν και στην αρχαία Εκκλησία: η λατρευτική σύναξη ήταν συνδυασμένη με τη φιλανθρωπία.

Φεύγοντας από το ναό και έχοντας ζήσει αυτό που μας πρόσφερε η Θεία Ευχαριστία, ενωμένοι με όλους τους χριστιανούς με το σύνδεσμο της ειρήνης, και της αγάπης, ξαναγυρίζουμε στον κόσμο, για να πούμε και σ' άλλους τι προσφέρει στον άνθρωπο η Εκκλησία του Χριστού.

Κείμενο	**Μετάφραση**
«Κύριε ὁ Θεός ὁ παντοκράτωρ, ὁ μόνος ἅγιος, ὁ δεχόμενος θυσίαν αἰνέσεως παρά τῶν ἐπικαλουμένων σε ἐν ὅλῃ καρδίᾳ, πρόσδεξαι καί ἡμῶν τῶν ἁμαρτωλῶν τήν δέησιν καί προσάγαγε τῷ ἁγίῳ σου θυσιαστηρίῳ· καί ἱκάνωσον ἡμᾶς προσενεγκεῖν σοι δῶρά τε καί θυσίας πνευματικάς ὑπέρ τῶν ἡμετέρων ἁμαρτημάτων καί τῶν τοῦ λαοῦ ἀγνοημάτων. Καί καταξίωσον ἡμᾶς εὑρεῖν χάριν ἐνώπιόν σου, τοῦ γενέσθαι σοι εὐπρόσδεκτον τήν θυσίαν ἡμῶν καί ἐπισκηνῶσαι τό Πνεῦμα τῆς χάριτός σου τό ἀγαθόν ἐφ' ἡμᾶς, καί ἐπί τά προκείμενα δῶρα ταῦτα, καί ἐπί πάντα τόν λαόν σου». *(Λειτουργία Ι. Χρυσοστόμου)*	Κύριε, Θεέ παντοκράτορα, εσύ που είσαι ο μόνος άγιος, που δέχεσαι θυσία δοξολογίας από κείνους, που μ' όλη την καρδιά τους σε επικαλούνται, δέξου και από εμάς τους αμαρτωλούς τη δέησή μας και φέρ' την στο άγιο και ουράνιο θυσιαστήριό σου· και κάνε μας ικανούς να σου προσφέρουμε δώρα και πνευματικές θυσίες για τη συγχώρηση των δικών μας (των ιερέων) αμαρτημάτων και κείνων που από άγνοια κάνει ο λαός. Και αξίωσέ μας να 'χουμε τη θεία σου χάρη, για να 'ναι καλοδεχούμενη από σένα η θυσία μας και να παραμείνει σε μας το Άγιο Πνεύμα της χάρης σου και σ' αυτά εδώ τα τίμια δώρα και σ' όλο το λαό σου.

ΘΕΜΑΤΑ ΓΙΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗ

1. Τι καινούριο έφερνε η Εκκλησία στον κόσμο;
2. Είπαν πως «η Εκκλησία είναι ο ιερός τόπος, όπου το θείο ενώνεται με το ανθρώπινο, το αιώνιο ζει μέσα στο χρόνο, ο ουρανός αντανακλάται πάνω στη γη». Πώς τα κατανοείς όλα αυτά;
3. Πολλοί κατηγορούν την Εκκλησία ότι φροντίζει μόνο για τον ουρανό και αγνοεί τις υλικές ανάγκες του ανθρώπου. Ποια είναι η δική σου άποψη;
4. Τι σημαίνει για τους πολλούς το «πηγαίνω στην εκκλησία» και τι για τους πραγματικούς πιστούς;

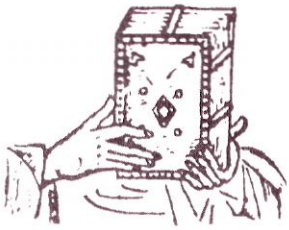

16. Παναγία, η μητέρα του Θεού

α) Οι γιορτές της Παναγίας

Οι ορθόδοξοι χριστιανοί τιμούν και ευλαβούνται τη Θεοτόκο. Στο πρόσωπο της τιμάται ο άνθρωπος, η γυναίκα, η μητέρα. Η ύψιστη τιμή και η ευλάβεια εκφράζονται με την περίοπτη θέση που η Ορθόδοξη Εκκλησία έχει δώσει στη Θεοτόκο καθώς και με τον τρόπο με τον οποίο εκδηλώνει την αγάπη και το σεβασμό της. Οι εικόνες της έχουν δεσπόζουσα θέση στους ναούς μας, πολλοί ναοί τής είναι αφιερωμένοι και εξαίσιοι ύμνοι και ακολουθίες έχουν συνταχθεί προς τιμή της. Η τιμή και η αγάπη των πιστών κορυφώνονται στους εορτασμούς των γεγονότων της ζωής της, στις λεγόμενες Θεομητορικές γιορτές, που είναι οι ακόλουθες:

1. Το Γενέθλιο της Θεοτόκου (8 Σεπτεμβρίου). Η γιορτή αυτή εμφανίζεται περί τον 7ο αιώνα, αλλά σχετίζεται με την αρχαία παράδοση της Εκκλησίας, σύμφωνα με την οποία η Θεοτόκος γεννήθηκε από γονείς προχωρημένης ηλικίας, τον Ιωακείμ και την Άννα.

Κείμενο	Μετάφραση
«Ἡ Γέννησίς σου, Θεοτόκε, χαράν ἐμήνυσε πάσῃ τῇ οἰκουμένῃ· ἐκ σοῦ γάρ ἀνέτειλεν ὁ Ἥλιος τῆς δικαιοσύνης, Χριστός ὁ Θεός ἡμῶν καί λύσας τήν κατάραν, ἔδωκε τήν εὐλογίαν καί καταργήσας τόν θάνατον, ἐδωρήσατο ἡμῖν ζωήν τήν αἰώνιον». *(Απολυτίκιο του Γενεθλίου της Θεοτόκου)*	Η Γέννησή σου, Θεοτόκε, σήμανε τη χαρά σε όλη τη οικουμένη. Διότι από σένα ανέτειλε ο Ήλιος της δικαιοσύνης, ο Χριστός και Θεός μας, ο οποίος, αφού έλυσε την κατάρα, μας έδωσε την ευλογία και αφού κατάργησε το θάνατο μας δώρισε την αιώνια ζωή.

2. Τα Εισόδια της Θεοτόκου (21 Νοεμβρίου). Κι αυτή η γιορτή καθιερώθηκε μεταγενέστερα (τον 6ο αιώνα) αλλά στηρίζεται στην αρχαία παράδοση της Εκκλησίας, σύμφωνα με την οποία η Παρθένος Μαρία οδηγήθηκε από τους γονείς της στο ναό του Σολομώντα σε ηλικία τριών ετών. Εκεί παρέμεινε μέχρι το 14ο έτος της ηλικίας της.

Κείμενο	Μετάφραση
«Σήμερον τῆς εὐδοκίας Θεοῦ τό προοίμιον, καί τῆς τῶν ἀνθρώπων σωτηρίας ἡ προκήρυξις· ἐν Ναῷ τοῦ Θεοῦ τρανῶς ἡ Παρθένος δείκνυται, καί τόν Χριστόν τοῖς πᾶσι προκαταγγέλλεται. Αὐτῇ καί ἡμεῖς μεγαλοφώνως βοήσωμεν· χαῖρε τῆς οἰκονομίας τοῦ Κτίστου ἡ ἐκπλήρωσις». *(Απολυτίκιο των Εισοδίων της Θεοτόκου)*	Σήμερα πραγματοποιείται το προοίμιο (πρώτο στάδιο) του σχεδίου του Θεού και η προκήρυξη της σωτηρίας των ανθρώπων. Η Παρθένος εμφανίζεται με επισημότητα στο ναό του Θεού και διακηρύσσει εκ των προτέρων τον ερχομό του Χριστού. Ας της φωνάξουμε κι εμείς με λαμπρή φωνή· χαίρε εσύ που εκπληρώνεις τη θεϊκή ευσπλαχνία προς του ανθρώπους.

3. Η Σύναξη της Θεοτόκου (26 Δεκεμβρίου). Αμέσως μετά τη γιορτή της Γέννησης, ορίστηκε να γιορτάζεται το πρόσωπο που γέννησε το Χριστό.

4. Ο Ευαγγελισμός της Θεοτόκου (25 Μαρτίου). Είναι η αρχαιότερη Θεομητορική γιορτή. Ορίστηκε να γιορτάζεται τη συγκεκριμένη ημερομηνία μετά τον 4ο αιώνα, όταν δηλαδή καθορίστηκε και η γιορτή των Χριστουγέννων στις 25 Δεκεμβρίου (ο Ευαγγελισμός, επομένως, υπολογίστηκε να γιορτάζεται εννιά μήνες πριν από τη Γέννηση).

Κείμενο	**Μετάφραση**
«Σήμερον τῆς σωτηρίας ἡμῶν τό κεφάλαιον, καί τοῦ ἀπ' αἰῶνος Μυστηρίου ἡ φανέρωσις· ὁ Υἱός τοῦ Θεοῦ, Υἱός τῆς Παρθένου γίνεται, καί Γαβριήλ τήν χάριν εὐαγγελίζεται. Διό καί ἡμεῖς σύν αὐτῷ τῇ Θεοτόκῳ βοήσωμεν· χαῖρε, Κεχαριτωμένη, ὁ Κύριος μετά σοῦ». *(Απολυτίκιο του Ευαγγελισμού της Θεοτόκου)*	Σήμερα πραγματοποιείται το κεφάλαιο της σωτηρίας μας και η φανέρωση του Μυστηρίου που υπήρχε πριν από αιώνες. Ο Υιός του Θεού γίνεται Υιός της Παρθένου και ο Γαβριήλ αναγγέλλει το χαρμόσυνο μήνυμα της χάρης (του Θεού). Γι' αυτό κι εμείς μαζί του ας φωνάξουμε προς τη Θεοτόκο· χαίρε, εσύ που είσαι γεμάτη από τη θεία χάρη, ο Κύριος ας είναι μαζί σου.

5. Η Κοίμηση της Θεοτόκου (15 Αυγούστου). Η γιορτή της Κοίμησης εμφανίστηκε τον 5ο αιώνα την εποχή του αυτοκράτορα Μαρκιανού, ο οποίος έκτισε ναό στη Γεθσημανή, όπου κατά την παράδοση ετάφη η Θεοτόκος.

Κείμενο	**Μετάφραση**
«Ἐν τῇ Γεννήσει τήν παρθενίαν ἐφύλαξας· ἐν τῇ Κοιμήσει τόν κόσμον οὐ κατέλιπες Θεοτόκε· μετέστης πρός τήν ζωήν, Μήτηρ ὑπάρχουσα τῆς ζωῆς, καί ταῖς πρεσβείαις ταῖς σαῖς λυτρουμένη ἐκ θανάτου τάς ψυχάς ἡμῶν» *(Απολυτίκιο της Κοιμήσεως της Θεοτόκου).*	Θεοτόκε, όταν γέννησες το Χριστό παρέμεινες Παρθένος και όταν κοιμήθηκες (έφυγες από τη γη αυτή) δεν εγκατέλειψες τον κόσμο. Μεταφέρθηκες κοντά στη ζωή, εσύ που ήσουν η Μητέρα της ζωής. Με τις δικές σου μεσιτείες ας λυτρωθούν οι ψυχές μας από το θάνατο.

Όπως διαπιστώνουμε, οι Θεομητορικές γιορτές θεσπίστηκαν σε διαφορετικές εποχές. Από τα εορταζόμενα γεγονότα της ζωής της Παναγίας, τα ευαγγέλια αναφέρουν μόνο τον Ευαγγελισμό. Τα υπόλοιπα γεγονότα ήταν γνωστά στην πρώτη χριστιανική Εκκλησία και καταγράφηκαν σε διάφορα κείμενα. Τα κείμενα αυτά, αν και δεν συμπεριλήφθηκαν στην Καινή Διαθήκη, έχουν σημαντική βαρύτητα για τις πληροφορίες που διασώζουν και παρέμειναν ζωντανά στη συνείδηση της Εκκλησίας.

β) Οι ακολουθίες προς τιμή της Θεοτόκου

Η σημαντικότερη από τις ακολουθίες που γράφτηκαν για να τιμήσουν την Παναγία είναι ο Ακάθιστος Ύμνος. Πρόκειται για ένα υμνολογικό κείμενο που χρησιμοποιείται στη λατρεία περισσότερο, ίσως, από κάθε άλλο. Στα μοναστήρια διαβάζεται κάθε μέρα και οι μοναχοί, αλλά και πολλοί λαϊκοί, τον ξέρουν απέξω. Οι ναοί της χώρας μας γεμίζουν κάθε Παρασκευή βράδυ κατά την περίοδο της Σαρακοστής, τότε που ψάλλεται τμηματικά ο Ακάθιστος Ύμνος. Το υπέροχο αυτό υμνολογικό κείμενο ψάλλεται ολόκληρο το βράδυ της Παρασκευής της Ε' εβδομάδας της Σαρακοστής, αν και ανήκει στον όρθρο του Σαββάτου. Ο ποιητής του Ακάθιστου Ύμνου (πιθανόν ο Ρωμανός ο Μελωδός κατά τον 6ο αιώνα) επεξεργάζεται το θέμα της σάρκωσης του Κυρίου τονίζοντας την απαρχή της σωτηρίας, δηλαδή τον Ευαγγελισμό της Θεοτόκου. Οι χαιρετισμοί του αγγέλου προς τη Μητέρα του Θεού υπενθυμίζουν στους πιστούς όλο το μεγαλείο της Θεοτόκου, καθώς και την καθοριστική συμβολή της στη σωτηρία του κόσμου.

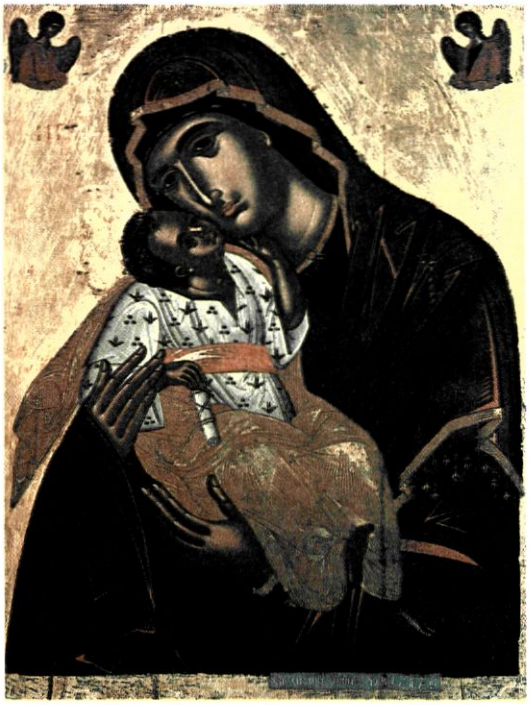

Παναγία η Γλυκοφιλούσα
Εικόνα του Εμμ. Λαμπάρδου, 1609
Μουσείο Μπενάκη, Αθήνα

Ο Αύγουστος είναι ο μήνας της Παναγίας. Κατά τις δεκατέσσερις πρώτες μέρες του Αυγούστου (αυτές δηλαδή που προηγούνται της γιορτής της Κοίμησης της Θεοτόκου), ψάλλεται η ακολουθία του Μικρού και του Μεγάλου Παρακλητικού Κανόνα* για τη Θεοτόκο. Τα τροπάρια των δυο κανόνων υμνούν τη Θεοτόκο, τονίζουν τη θέση της ως μεσίτριας μεταξύ Θεού και ανθρώπων και εκφράζουν την ευλάβεια των χριστιανών για το γεγονός της Κοίμησης.

Αλλά και σε όλες τις άλλες ακολουθίες της Εκκλησίας υπάρχουν μεμονωμένοι ύμνοι, τα Θεοτοκία και πλήθος φράσεων μέσα σε ευχές, όπου εκφράζεται η πίστη ότι η Θεοτόκος είναι όχι μόνο η Μητέρα του Θεού αλλά και όλων των ανθρώπων. Οι εκκλησιαστικοί ποιητές υμνούν τη Θεομήτορα, αποκαλώντας την Αειπάρθενο, Αμόλυντη, Άχραντη, Παναμώμητη και Υπερευλογημένη. Υπάρχουν, επίσης και ευχές που απευθύνονται αποκλειστικά στην Παναγία, παρακαλώντας την να μεσιτεύσει για θεραπεία από κάποια αρρώστια ή για παρηγοριά ή για κάποια δοκιμασία ή για ενίσχυση της πίστης των χριστιανών και ειρήνη στην Εκκλησία. Το περιεχόμενο όλων αυτών των ύμνων και των ευχών συνοψίζεται στη φράση-προσευχή προς τη Θεοτόκο: «*Τήν πᾶσαν ἐλπίδα μου εἰς σέ ἀνατίθημι, Μῆτερ τοῦ Θεοῦ, φύλαξόν με ὑπό τήν σκέπην σου*» (Όλη την ελπίδα μου την αναθέτω σε σένα, Μητέρα του Θεού, διαφύλαξέ με κάτω από τη σκέπη σου).

γ) Η θέση της Θεοτόκου στο σχέδιο της θείας οικονομίας

Στο απολυτίκιο του Ευαγγελισμού, τονίζεται ότι το γεγονός αυτό αποτελεί τη «φανέρωση του μυστηρίου που υπήρχε πριν από αιώνες». Αρχίζει, επομένως, η πραγματοποίηση του σχεδίου που είχε αναγγείλει ο Θεός αμέσως μετά την πτώση των πρωτοπλάστων: ότι ο Υιός του Θεού θα γίνει άνθρωπος ώστε με το Πάθος και την Ανάστασή του να σώσει τον άνθρωπο και να τον οδηγήσει πάλι στον Παράδεισο.

Είναι φανερό, ότι χωρίς τη συμβολή της Θεοτόκου, το σχέδιο του Θεού για τη σωτηρία του ανθρώπου θα ήταν αδύνατο να πραγματοποιηθεί. Ο Θεός για να σαρκωθεί ζήτησε την ανθρώπινη συνεργασία. Και η Θεοτόκος, εκπροσωπώντας το ανθρώπινο γένος, είπε το μεγάλο «ναι». Γι' αυτό και οι πιστοί θεωρούν ότι η Παναγία, ακόμη και κατά το γεγονός της Κοίμησής της, παραμένει πάντοτε η «γέφυρα» και η μεσίτρια μεταξύ Θεού και ανθρώπων.

Η ορθόδοξη παράδοση ονομάζει τη Μητέρα του Θεού «Θεοτόκο», «Αειπάρθενο» και «Παναγία». Οι δυο πρώτες έννοιες (Θεοτόκος και Αειπάρθενος) σχετίζονται με τη θεότητα του Χριστού· γι' αυτό και όταν η αίρεση του Νεστόριου αμφισβήτησε τη Θεότητα του Κυρίου, οι οπαδοί της αίρεσης έπαυσαν ν' αποκαλούν την Παναγία ως «Θεοτόκο» και την ονόμαζαν «Χριστοτόκο» (ότι γέννησε, δηλαδή, έναν απλό άνθρωπο). Ειδικότερα, ο όρος «Αειπάρθενος» αποκαλύπτει ότι η Παναγία παρέμεινε Παρθένος και κατά τη σύλληψη του Χριστού και κατά τη γέννησή του και μετά τη γέννηση. Ο όρος «Παναγία» προέρχεται από τους δυο προηγούμενους, δηλαδή από το γεγονός ότι γέννησε το Θεό, και εκφράζει την πλήρη αγιότητα της Θεοτόκου γιατί έγινε μητέρα του Θεού. Η Θεοτόκος, επομένως, δε γεννήθηκε απαλλαγμένη από το προπατορικό αμάρτημα (όπως υποστηρίζουν οι Ρωμαιοκαθολικοί με το δόγμα περί «Ασπίλου Συλλήψεως» της Θεοτόκου από τους γονείς της), αλλά έλαβε το χάρισμα της πλήρους αγιότητας κατά την ώρα του Ευαγγελισμού.

Η ορθόδοξη παράδοση μας διδάσκει, επίσης, ότι ο θάνατός της συνέβη πραγματικά, σε αντίθεση με την αντίληψη του Ρωμαιοκαθολικισμού ότι η Παναγία δεν πέθανε αλλά αναλήφθηκε στον ουρανό με το σώμα της. Σύμφωνα, λοιπόν, με την ορθόδοξη παράδοση, που αποτυπώνεται στα τροπάρια

της Εκκλησίας, το σώμα της Θεοτόκου «μετέστη» στον ουρανό μετά το θάνατό της, διότι τότε ακριβώς έγινε άφθαρτο, γνώρισε δηλαδή τη δόξα που προέρχεται από το γεγονός ότι γέννησε το Θεάνθρωπο Χριστό.

Παναγία η Μεσίτρια
Εικόνα στη μονή Βαρλαάμ
Μετέωρα, 16ος αι.

δ) Η ευσέβεια του ελληνικού λαού προς τη Θεοτόκο

Ο ελληνικό λαός σέβεται και τιμά, αισθάνεται την παρουσία και τη βοήθεια της Θεοτόκου στη ζωή του σε τέτοιο βαθμό, ώστε να της αποδίδει περίπου εφτακόσιες επωνυμίες, όπως Μεγαλόχαρη, Γιάτρισσα, Γρηγορούσα, Γοργοεπήκοος, Ελευθερώτρια, Ακρωτηριανή, Ανωμερίτισσα, Χρυσοβουνιώτισσα, Προυσιώτισσα, Εκατονταπυλιανή (Καταπολιανή), Πλατυτέρα, Ελεούσα, Οδηγήτρια, Φανερωμένη, Γλυκοφιλούσα, Κοσμοσώτειρα κ.ά. Προσκυνούμε τη χάρη της με δάκρυα, με συντριβή και με πόνο, εναποθέτοντας στη μεσιτεία της την ελπίδα μας. Σε όλες τις σκληρές δοκιμασίες που υπέστη το Έθνος μας, η Παναγία αποτελούσε το καταφύγιο και την ελπίδα των πιστών. Η γιορτή της Αγίας Σκέπης (28 Οκτωβρίου) και η γιορτή των Ενόπλων Δυνάμεων (15 Αυγούστου, Κοίμηση της Θεοτόκου - βύθιση του πολεμικού «Έλλη» στην Τήνο το 1940) συνδέουν το πρόσωπο της Θεοτόκου με την ελληνική ιστορία και τονίζουν την ευσέβεια και την αγάπη του ελληνικού λαού προς το πρόσωπό της.

Ακόμη, υπάρχουν πολλές λαϊκές παραδόσεις, συνδεδεμένες με την Παναγία. Οι κυριότερες από αυτές σχετίζονται με τα γεγονότα της κύησης και του τοκετού, όπου η Παναγία θεωρείται ιδιαίτερη προστάτρια. Η επίκληση του ονόματός της έρχεται αυθόρμητα πολλές φορές στα χείλη των πιστών κι η μορφή της αποπνέει μητρική στοργή και φροντίδα.

Κείμενο	**Μετάφραση**
1. «Ἐξέστη τά σύμπαντα ἐπί τῇ θείᾳ δόξῃ σου· σύ γάρ, ἀπειρόγαμε Παρθένε, ἔσχες ἐν μήτρᾳ τόν ἐπί πάντων Θεόν, καί τέτοκας ἄχρονον Υἱόν, πᾶσι τοῖς ὑμνοῦσί σε, σωτηρίαν βραβεύοντα». *(Ειρμός της Ε' Ωδής, Ακάθιστος Ύμνος)*	1. Όλο το σύμπαν εξεπλάγη με τη δόξα σου, Παναγία. Διότι εσύ, χωρίς να παντρευτείς, είχες στη μήτρα σου το Θεό των πάντων και γέννησες τον Υιό του Θεού που προηγείται της δημιουργίας του χρόνου. Εσύ επιβραβεύεις με τη σωτηρία εκείνους που σε υμνούν.
2. «Πρεσβεία θερμή καί τεῖχος ἀπροσμάχητον, ἐλέους πηγή, τοῦ κόσμου καταφύγιον, ἐκτενῶς βοῶμέν σοι· Θεοτόκε Δέσποινα, πρόφθασον, καί ἐκ κινδύνων λύτρωσαι ἡμᾶς, ἡ μόνη ταχέως προστατεύουσα». *(Μικρός Παρακλητικός κανόνας)*	2. Εσύ που είσαι η θερμή πρεσβεία μας προς το Θεό, το ανίκητο τείχος, η πηγή του ελέους, το καταφύγιο του κόσμου, σου φωνάζουμε παρακαλώντας σε: πρόφθασε, Δέσποινα Θεοτόκε, και λύτρωσέ μας, η μόνη που μας προστατεύεις με ταχύτητα.
3. «Μεταβολή τῶν θλιβομένων, ἀπαλλαγή τῶν ἀσθενούντων ὑπάρχουσα, Θεοτόκε Παρθένε, σῷζε πόλιν καί λαόν, τῶν πολεμουμένων ἡ εἰρήνη, τῶν χειμαζομένων ἡ γαλήνη, ἡ μόνη προστασία τῶν πιστῶν». *(Μικρός Παρακλητικός κανόνας)*	3. Θεοτόκε Παρθένε, εσύ που μεταβάλλεις τους θλιβομένους, που απαλλάσσεις τους αρρώστους από την ασθένειά τους, σώσε το λαό και την πόλη σου, εσύ που είσαι η ειρήνη των αντιμαχομένων, η γαλήνη αυτών που δοκιμάζονται, η μόνη προστασία των πιστών.

ΘΕΜΑΤΑ ΓΙΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗ

1. Ποιες είναι οι διαφορές μεταξύ της ορθόδοξης και της ρωμαιοκαθολικής παράδοσης σχετικά με τη Σύλληψη και την Κοίμηση της Θεοτόκου;
2. Γιατί η Παναγία θεωρείται εκπρόσωπος όλου του ανθρώπινου γένους στο σχέδιο του Θεού για τη σωτηρία του κόσμου;
3. Ποια η συμβολή της Θεοτόκου στο σχέδιο της θείας οικονομίας;
4. Να αναφέρετε τοπικές παραδόσεις για την Παναγία από διάφορα μέρη της Ελλάδας.

17. Η λειτουργική ανάμνηση των αγώνων κατά των αιρέσεων

α) Η εμφάνιση των αιρέσεων και η αντιμετώπισή τους από την Εκκλησία

Κείμενο	Μετάφραση
«Ὑπερδεδοξασμένος εἶ, Χριστέ ὁ Θεός ἡμῶν, ὁ φωστῆρας ἐπί γῆς τούς Πατέρας ἡμῶν θεμελιώσας, καί δι' αὐτῶν πρός τήν ἀληθινήν πίστιν πάντας ἡμᾶς ὁδηγήσας· πολυεύσπλαγχνε, δόξα σοι!». *(Απολυτίκιο της Κυριακής των Αγ. Πατέρων)*	Υπερδοξασμένος είσαι, Χριστέ Θεέ μας· εσύ που εγκατέστησες πάνω στη γη τους Πατέρες μας, σαν μεγάλα φώτα και μέσω αυτών μας οδήγησες όλους στην αληθινή πίστη· δόξα σου ανήκει πολυεύσπλαχνε!

Η χριστιανική πίστη δεν είναι καρπός της ανθρώπινης διάνοιας· είναι η αβίαστη και ελεύθερη στροφή της καρδιάς στο Θεό. Η πίστη, ακόμη, δεν είναι κατάργηση, αλλά είναι υπέρβαση της λογικής, αφού καλεί τον άνθρωπο να συνειδητοποιήσει τα όριά της. Στην ιστορία της Εκκλησίας, προσπάθησαν κάποιοι να κατανοήσουν το περιεχόμενο της πίστης μόνο με τη δύναμη της λογικής. Έτσι, απέρριπταν ό,τι δεν συμφωνούσε μ' αυτήν, κρατώντας ένα μόνο μέρος της θείας αποκάλυψης. Γι' αυτό ονομάστηκαν *αιρετικοί* (αἱροῦμαι= επιλέγω). Άλλοι ανάμιξαν την πίστη με αντιλήψεις ειδωλολατρικές ή ιουδαϊκές, νοθεύοντας την αλήθεια. Η πίστη των αιρετικών δεν είναι η πίστη της Εκκλησίας, αλλά ανθρώπινο κατασκεύασμα.

Οι πρώτες αιρετικές τάσεις εμφανίστηκαν ήδη από την αποστολική εποχή. Οι απόστολοι συγκεντρώνονται στην Αποστολική Σύνοδο και όλοι μαζί διατυπώνουν την αλήθεια της Εκκλησίας. Το παράδειγμά τους θα ακολουθήσουν αργότερα οι Πατέρες της Εκκλησίας. Οι αιρέσεις αντιμετωπίζονται με τη σύγκληση Οικουμενικών (όλης της αυτοκρατορίας) Συνόδων (συν+οδός, κοινή πορεία). Οι Σύνοδοι είναι εφτά και πραγματοποιήθηκαν από το 325 έως το 787[1]. Αυτούς τους μεγάλους Πατέρες εξυμνεί, με εκφράσεις υψηλής ποιητικής έμπνευσης, ο ύμνος που ακολουθεί.

---

[1] Μεγάλοι Πατέρες και θεολόγοι της Ορθοδοξίας δέχονται ως 8η Οικουμενική, τη Σύνοδο του 879 επί Μ. Φωτίου (καταδίκασε το «filioque*» και την προσθήκη του στο Σύμβολο της Πίστης από τους Δυτικούς)· τις δε ησυχαστικές Συνόδους του 14ου αι. (1341, 1347, 1351) ως 9η Οικουμενική Σύνοδο.

Κείμενο	Μετάφραση
«Τῶν ἁγίων Πατέρων ὁ χορός, ἐκ τῶν τῆς οἰκουμένης περάτων συνδραμών, Πατρός καί Υἱοῦ καί Πνεύματος Ἁγίου μίαν οὐσίαν ἐδογμάτισε καί φύσιν, καί τό μυστήριον τῆς Θεολογίας, τρανῶς παρέδωκε τῇ Ἐκκλησίᾳ· οὕς εὐφημοῦντες ἐν πίστει, μακαρίσωμεν λέγοντες· Ὦ θεία παρεμβολή, θεηγόροι ὁπλῖται, παρατάξεως Κυρίου· ἀστέρες πολύφωτοι τοῦ νοητοῦ στερεώματος· τῆς μυστικῆς Σιών οἱ ἀκαθαίρετοι πύργοι· τά μυρίπνοα ἄνθη τοῦ παραδείσου· τά πάγχρυσα στόματα τοῦ Λόγου· Νικαίας (Ἐκκλησίας) τό καύχημα· οἰκουμένης ἀγλάϊσμα. Ἐκτενῶς πρεσβεύσατε ὑπέρ τῶν ψυχῶν ἡμῶν». *(Δοξαστικό των Αίνων Κυριακής Αγ. Πατέρων)*	Ο χορός των αγίων Πατέρων, συγκεντρώθηκε από τα πέρατα της οικουμένης, και κήρυξε μιαν ουσία και φύση του Πατρός και του Υιού και του Αγίου Πνεύματος, και παρέδωσε με σαφήνεια στην Εκκλησία το μυστήριο της Θεολογίας. Όλους αυτούς υμνώντας τους με πίστη, ας τους μακαρίσουμε λέγοντας: Εσείς είστε θείο στρατόπεδο, θεολόγοι στρατιώτες της παράταξης του Κυρίου. Ολοφώτεινα άστρα του νοερού στερεώματος· οι ακλόνητοι πύργοι της μυστικής Σιών· τα ευωδιαστά άνθη του παραδείσου· τα ολόχρυσα στόματα του Λόγου· το καύχημα της Νικαίας (Εκκλησίας), το αγλάισμα της οικουμένης. Παρακαλείτε συνεχώς για τις ψυχές μας.

β) Η ανάμνηση των αγώνων κατά των αιρέσεων

Τον αγώνα για την καθαρότητα της πίστης διεξήγαγαν οι άγιοι Πατέρες στις Οικουμενικές Συνόδους. Όλες οι Οικουμενικές Σύνοδοι[1] μνημονεύονται στη λατρεία για να οικοδομούνται οι πιστοί σε κάθε εποχή. Στον παραπάνω ύμνο οι άγιοι Πατέρες ονομάζονται «πάγχρυσα στόματα τοῦ Λόγου», διότι κηρύττουν «*τῆς εὐσεβείας τό μέγα μυστήριον*» και ανακηρύσσονται ως οι αληθινοί θεολόγοι της Εκκλησίας. Αναγνωρίζεται έτσι, λειτουργικά, το έργο των Πατέρων και των Συνόδων. Η Ορθοδοξία μένει πάντα πατερική και συνοδική.

γ) Τα δόγματα της Εκκλησίας και η ευθύνη των μελών της Εκκλησίας

Η εκκλησιαστική διδασκαλία, το δόγμα, δεν επιβάλλεται στους πιστούς, αλλά προσφέρεται ως πνευματικό φάρμακο για την ψυχική θεραπεία και τη σωτηρία τους. Τα δόγματα οριοθετούν την αληθινή πίστη, ορίζοντας τι σώζει και τι δε σώζει. Η διαφύλαξη των αληθινών δογμάτων στη διδασκαλία και τη ζωή

[1] Η Α΄ Οικουμενική Σύνοδος (325) τη Ζ΄ Κυριακή μετά το Πάσχα και στις 29 ή 28 Μαΐου. Η Β΄ (381) στις 22 Μαΐου. Η Γ΄ (431) στις 9 Σεπτεμβρίου. Η Δ΄ (451) στις 16 Ιουλίου. Η Ε΄ (553) στις 16 ή 25 Ιουλίου. Η ΣΤ΄ (680-681) στις 23 Ιανουαρίου και στις 14 Σεπτεμβρίου και η Ζ΄ (787) στις 11 Οκτωβρίου.

της Εκκλησίας έχει ως αποτέλεσμα την «*ορθοτόμηση*» (ορθή διδασκαλία) του μυστηρίου της θείας αλήθειας. Χωρίς όμως ευσέβεια και πνευματική ζωή είναι αδύνατη η διαφύλαξη των δογμάτων της πίστης, διότι δεν είναι υπόθεση της διάνοιας, αλλά όλης της ζωής. Δεν πρόκειται για αλήθειες με αφηρημένο νόημα και περιεχόμενο, αλλά για αλήθειες που σχετίζονται με την ίδια τη ζωή και την αντίληψη για τη ζωή. Επομένως, η κατάργησή τους ή η διαστρέβλωσή τους έχει οδυνηρά αποτελέσματα για τη ζωή, για την ακεραιότητα και για τη σωτηρία του ανθρώπου. Η ενότητα και η αγάπη των προσώπων του τριαδικού Θεού, π.χ., αφορά και στη δική μας προσωπική, οικογενειακή ή κοινωνική ζωή, γιατί αποτελεί το πρότυπο της τέλειας αγάπης για τη ζωή μας. Κι ακόμη, η διπλή φύση του Χριστού - τέλειος Θεός και τέλειος άνθρωπος - έχει τεράστιες συνέπειες για τη ζωή και τη σωτηρία των πιστών. Αντίθετα, η μονοφυσιτική αντίληψη για το Χριστό - η θεία φύση απορρόφησε την ανθρώπινη - υποβαθμίζει τον άνθρωπο και κάνει αμφίβολη τη σωτηρία του. Γι' αυτό οι Πατέρες της Εκκλησίας έδωσαν μάχες στις Οικουμενικές Συνόδους για τη διαφύλαξη των αληθειών της πίστης, γιατί η ορθή πίστη γεννάει και ορθή ζωή.

Η διαφύλαξη της πίστης είναι έργο και του κλήρου και του λαού. Αυτό εννοούν οι Πατριάρχες της Ανατολής, γράφοντας στην Εγκύκλιό τους το 1848 ότι «*ὑπερασπιστής τῆς θρησκείας* (= της πίστης)» είναι «*τό σῶμα τῆς Ἐκκλησίας, ἤτοι αὐτός ὁ λαός*»[1], δηλαδή όλα τα μέλη της Εκκλησίας.

Η Ζ' Οικουμενική Σύνοδος
Μικρογραφία από Μηνολόγιο του 11ου αι.

[1] Βλ. **Ιω. Ν. Καρμίρη**, *Τα Δογματικά και Συμβολικά Μνημεία της Ορθοδόξου Καθολικής Εκκλησίας*, τομ Β', Αθήναι 1953, σ. 920.

Κείμενο	Μετάφραση
1. «Τάς μυστικάς σήμερον τοῦ Πνεύματος σάλπιγγας, τούς θεοφόρους Πατέρας ἀνευφημήσωμεν, τούς μελῳδήσαντας ἐν μέσῳ τῆς Ἐκκλησίας, μέλος ἐναρμόνιον θεολογίας. Τριάδα μίαν, ἀπαράλλακτον, οὐσίαν τε καί Θεότητα τούς καθαιρέτας Ἀρείου καί ὀρθοδόξων προμάχους, τούς πρεσβεύοντας πάντοτε Κυρίῳ, ἐλεηθῆναι τάς ψυχάς ἡμῶν». *(Δοξαστικό του Εσπερινοῦ)*	1. Ας εξυμνήσουμε σήμερα τις μυστικές σάλπιγγες του Πνεύματος, τους θεοφόρους Πατέρες, που έψαλαν μελωδικά στο μέσον της Εκκλησίας αρμονική μελωδία θεολογίας, τη μία Τριάδα, αναλλοίωτη, ουσία και θεότητα. Αυτοί που ανέτρεψαν τον Άρειο και προμάχησαν με τους ορθοδόξους, παρακαλούν πάντα το Θεό να μας ελεεί.
2. «Τῶν Ἀποστόλων τό κήρυγμα, καί τῶν Πατέρων τά δόγματα, τῇ Ἐκκλησίᾳ μίαν τήν πίστιν ἐκράτυνεν ἥ καί χιτῶνα φοροῦσα τῆς ἀληθείας, τόν ὑφαντόν ἐκ τῆς ἄνω θεολογίας, ὀρθοτομεῖ καί δοξάζει, τῆς εὐσεβείας τό μέγα μυστήριον». *(Κοντάκιο της Κυριακής των Αγ. Πατέρων)*	2. Το κήρυγμα των αποστόλων και οι διδασκαλίες των Πατέρων ανέδειξαν θριαμβικά στην Εκκλησία μία την πίστη. Η οποία (Εκκλησία) φορώντας χιτώνα αλήθειας, που υφάνθηκε από την ουράνια θεολογία, διδάσκει ορθόδοξα και δοξάζει το μέγα μυστήριο της πίστης.

ΘΕΜΑΤΑ ΓΙΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗ

1. Ποια είναι η ουσιαστική διαφορά Ορθοδοξίας και αίρεσης;
2. Γιατί εορτάζεται η επέτειος των Οικουμενικών Συνόδων; Τι δείχνει με αυτό η Εκκλησία;
3. Είναι δυνατή η διαφύλαξη της πίστης χωρίς γνώση της;
4. Ποιες οι συνέπειες στη ζωή των πιστών από την παραχάραξη της πίστης;

18. Οι άγιες εικόνες, έκφραση της πίστης

α) Η αναστήλωση των εικόνων

Κείμενο	Μετάφραση
«Τήν ἄχραντον εἰκόνα σου προσκυνοῦμεν, ἀγαθέ, αἰτούμενοι συγχώρησιν τῶν πταισμάτων ἡμῶν, Χριστέ ὁ Θεός· βουλήσει γάρ ηὐδόκησας σαρκί ἀνελθεῖν ἐν τῷ Σταυρῷ, ἵνα ρύσῃ οὕς ἔπλασας ἐκ τῆς δουλείας τοῦ ἐχθροῦ· ὅθεν εὐχαρίστως βοῶμέν σοι· χαρᾶς ἐπλήρωσας τά πάντα ὁ Σωτήρ ἡμῶν· παραγενόμενος εἰς τό σῶσαι τόν κόσμον». *(Απολυτίκιο Κυριακής της Ορθοδοξίας)*	Την αμόλυντη εικόνα σου προσκυνούμε, αγαθέ, ζητώντας να μας συγχωρήσεις για τα πταίσματά μας, Χριστέ και Θεέ· γιατί με τη θέλησή σου καταδέχτηκες να ανεβείς στο Σταυρό, για να λυτρώσεις από τη δουλεία του εχθρού (διαβόλου) αυτούς που έπλασες· γι' αυτό ευχαρίστως σου φωνάζουμε· γέμισες τα πάντα χαρά εσύ, που είσαι ο Σωτήρας μας· αφού γι' αυτό ήρθες, για να σώσεις τον κόσμο.

Μπαίνοντας σ' ένα ναό μαζί με το κερί που ανάβουμε, προσκυνούμε και τις άγιες εικόνες. Είναι απαραίτητες στη θεία λατρεία, γιατί παριστάνουν τα πρόσωπα της ουράνιας Εκκλησίας. Ο πιστός τις έχει και στο εικονοστάσι του σπιτιού του.

Στα βυζαντινά χρόνια, επί Ισαύρων, η θέση των εικόνων στη λατρεία και στη ζωή των χριστιανών αμφισβητήθηκε. Ο πόλεμος που ξέσπασε εναντίον τους είναι γνωστός με το όνομα εικονομαχία και κράτησε πάνω από εκατό χρόνια. Επικράτησε τελικά η πίστη της Εκκλησίας, όπως τη διατύπωσε, επί *Ειρήνης της Αθηναίας*, η Ζ' Οικουμενική Σύνοδος (787), η οποία όρισε και την τιμητική προσκύνηση των εικόνων. Αργότερα επί *Λέοντα Ε' του Αρμένιου* η εικονομαχία προκάλεσε και πάλι προβλήματα. Τότε, η *Τοπική Σύνοδος του 843* επί *Θεοδώρας* αναστήλωσε οριστικά τις εικόνες.

Την αναστήλωση* των εικόνων γιορτάζει η Εκκλησία μας την Α' Κυριακή των Νηστειών, που ονομάζεται Κυριακή της Ορθοδοξίας. Στους ναούς γίνεται λιτάνευση των εικόνων και διαβάζεται το απόσπασμα από το «Συνοδικό της Ορθοδοξίας» (παρακάτω κείμενο), που είναι μια ωραία διακήρυξη της πίστης μας. Ψάλλεται ακόμη το απολυτίκιο «*Τήν ἄχραντον εἰκόνα σου...*» (1ο κείμενο), που συνδυάζει την εικόνα του Κυρίου με τη σωτήρια σάρκωση και σταύρωσή του.

Κείμενο	Μετάφραση
«Οἱ Προφῆται ὡς εἶδον, οἱ Ἀπόστολοι ὡς ἐδίδαξαν, ἡ Ἐκκλησία ὡς παρέλαβεν, οἱ Διδάσκαλοι ὡς ἐδογμάτισαν, ἡ οἰκουμένη ὡς συμπεφρόνηκεν, ἡ χάρις ὡς ἔλαμψεν, ἡ ἀλήθεια ὡς ἀποδέδεικται, τό ψεῦδος ὡς ἀπελήλαται, ἡ σοφία ὡς ἐπαρρησιάσατο, ὁ Χριστός ὡς ἐβράβευσεν· οὕτω φρονοῦμεν, οὕτω λαλοῦμεν, οὕτω κηρύσσομεν Χριστόν τόν ἀληθινόν Θεόν ἡμῶν καί τούς αὐτοῦ Ἁγίους ἐν λόγοις τιμῶντες, ἐν συγγραφαῖς, ἐν νοήμασιν, ἐν θυσίαις, ἐν ναοῖς, ἐν εἰκονίσμασι, τόν μέν ὡς Θεόν καί Δεσπότην προσκυνοῦντες καί σέβοντες, τούς δέ διά τόν κοινόν Δεσπότην, ὡς αὐτοῦ γνησίους θεράποντας τιμῶντες καί τήν κατά σχέσιν προσκύνησιν ἀπονέμοντες». *(Απόσπασμα από το Συνοδικό της Ζ' Οικουμενικής Συνόδου)*	Πιστεύουμε όπως είδαν (στα οράματά τους) οι προφήτες, όπως δίδαξαν οι απόστολοι, όπως παρέλαβε την πίστη η Εκκλησία και οι διδάσκαλοί της τη διατύπωσαν, όπως συμφώνησαν οι Εκκλησίες της οικουμένης, όπως έλαμψε η θεία χάρη, όπως έχει αποδειχτεί η αλήθεια και φύγει το ψέμα, όπως η σοφία με παρρησία ομολόγησε και ο Χριστός βράβευσε· έτσι σκεφτόμαστε, και μιλάμε, έτσι κηρύσσουμε το Χριστό, τον αληθινό Θεό μας και τα έργα των αγίων του τιμώντας τους με λόγια, με συγγραφές, με σκέψεις, με πνευματικές θυσίες, με ναούς, με εικονίσματα. Το Χριστό προσκυνούμε και σεβόμαστε, επειδή είναι Θεός και Δεσπότης, τους αγίους τιμούμε, επειδή είναι πραγματικοί υπηρέτες του κοινού Δεσπότη απονέμοντάς τους σχετική προσκύνηση (όχι λατρεία).

Παλαιότερα, οι ιστορικοί υποστήριζαν πως τα αίτια της εικονομαχίας ήταν μόνο πολιτικά και κοινωνικά. Σήμερα επικρατεί η ορθή άποψη πως το κίνημα της εικονομαχίας εκτός από τις κοινωνικές και πολιτικές του πτυχές, που είναι βέβαιο ότι υπήρχαν και το επηρέασαν, ήταν στην ουσία του ένα κίνημα θρησκευτικό και πνευματικό, που κινήθηκε γύρω από το Πρόσωπο του Χριστού. Το επιχείρημα των εικονομάχων ήταν ότι ο Χριστός ως Θεός δε ζωγραφίζεται. Η θεότητα είναι αθέατη και συνεπώς απερίγραπτη. Για τους εικονοκλάστες, δηλ. τους εικονομάχους, και οι εικόνες της Θεοτόκου και των αγίων ήταν εξίσου απαράδεκτες. Οι παραστάσεις τους –έλεγαν– είναι γήινες, δε δείχνουν την αγιότητα και τη δόξα τους. Συνεπώς, δε διαφέρουν από τα είδωλα.

β) Η βαθύτερη έννοια της εικόνας

Τα επιχειρήματα των εικονομάχων αντέκρουσαν οι ορθόδοξοι. Στην εικόνα του Χριστού, απαντούσαν, δε ζωγραφίζουμε ούτε τη θεία αλλά και ούτε την ανθρώπινη φύση. Αναπαριστάνουμε το σαρκωμένο Λόγο, και με τον τρόπο αυτό προσκυνούμε το πρόσωπό του, στο οποίο όμως οι δύο φύσεις είναι αχώριστα ενωμένες. Το δείχνουν και τα ονόματα που γράφονται στην εικόνα. Το «*Ἰησούς Χριστός*» υποδηλώνει πως είναι άνθρωπος και το άλλο, «*ὁ ὤν*» (=αυτός που υπάρχει αιώνια) πως είναι Θεός, δηλαδή ο Ιησούς Χριστός είναι θεάνθρωπος. Το λέει καθαρά ο Άγιος Ιωάννης Δαμασκηνός που υπεράσπισε τις εικόνες: «Στα

παλιά τα χρόνια ο Θεός, ο ασώματος και ασχημάτιστος διόλου δεν εικονιζόταν. Τώρα όμως επειδή έγινε ορατός κατά τη σάρκα και επικοινώνησε με τους ανθρώπους, εικονίζω το βλεπόμενο (πρόσωπο) του Θεού». Τα ίδια λέει και ο άλλος υπέρμαχος των εικόνων, Θεόδωρος ο Στουδίτης. Παρόμοια εξηγούνται και οι εικόνες της Θεοτόκου και των αγίων. Ο Κύριος σαρκώθηκε από την Παναγία, που είναι η Μητέρα του. Οι άγιοι είναι φίλοι του, που έχυσαν το αίμα τους γι' αυτόν και οι εικόνες τους ακτινοβολούν την εικόνα του Χριστού.

Οι εικόνες δεν είναι σαν τις φωτογραφίες. Δεν είναι η φυσική απεικόνιση των προσώπων που εικονίζονται. Γι' αυτό παρατηρούμε ότι για τον ίδιο άγιο ή για το Χριστό υπάρχουν διαφορετικές απεικονίσεις. Το ίδιο συμβαίνει και με τα κτίρια ή το τοπίο. Μπορεί να υπάρχουν μερικά χαρακτηριστικά στοιχεία, που δείχνουν για ποιο εικονιζόμενο πρόσωπο πρόκειται, για ποιο τόπο ή εποχή. Τα πρόσωπα φανερώνουν μια "μυστική" πραγματικότητα, τη δόξα του ουρανού. Γι' αυτό η εικόνα μοιάζει με το πρωτότυπο, αλλά και διαφέρει από αυτό. Τα ανθρώπινα χαρακτηριστικά είναι αλλοιωμένα, μεταμορφωμένα. Δεν ισχύουν πια οι γήινες και φυσικές αναλογίες, γιατί το εικονιζόμενο πρόσωπο μετέχει σε μια άλλη πραγματικότητα, στη θεία χάρη, στην ουράνια κατάσταση. Άλλωστε η θεία χάρη είναι εκείνη που κάνει τις εικόνες να θαυματουργούν.

Γι' αυτό, όταν προσκυνούμε τις άγιες εικόνες, η τιμή δεν απευθύνεται στο υλικό από το οποίο είναι κατασκευασμένες, αλλά, όπως έγραψε ο Μ. Βασίλειος, «*πρός τό πρωτότυπον διαβαίνει*». Αυτήν την ιδέα πρόβαλε και ο Ιωάννης ο Δαμασκηνός στην υπεράσπιση των αγίων εικόνων, αυτήν υιοθέτησε και η Ζ' Οικουμενική Σύνοδος. Αυτό το πρωτότυπο, δηλ. το εικονιζόμενο πρόσωπο, είναι υπαρκτό, σε αντίθεση με το είδωλο και το ξόανο, όπου το πρωτότυπο είναι φανταστικό και ανύπαρκτο. Όμως, σύμφωνα με την ορθόδοξη πίστη και η ύλη αγιάζεται και παίρνει την ενέργεια και τη χάρη του Θεού, (όπως ο Σταυρός του Χριστού, το νερό του Αγιασμού κ.ά). Γι' αυτό και οι άγιες εικόνες είναι σεβαστές και τιμώνται από τους πιστούς, όπως λέει ο Ιωάννης ο Δαμασκηνός.

«Αν φτιάχναμε την εικόνα του αόρατου Θεού, πράγματι θα αμαρτάναμε· γιατί είναι αδύνατο να εικονιστεί το ασώματο και το ασχημάτιστο και το αόρατο και το απερίγραπτο. Και πάλι· αν φτιάχναμε εικόνες ανθρώπων και τις παίρναμε για θεούς και τις λατρεύαμε, πράγματι θα ήμασταν ασεβείς. Αλλά τίποτα απ' αυτά δεν κάνουμε. Γιατί, μια και ο Θεός σαρκώθηκε και φανερώθηκε στη γη με τη σάρκα και επικοινώνησε με τους ανθρώπους και πήρε φύση και μέγεθος και σχήμα και χρώμα σάρκας, φτιάχνοντας την εικόνα δεν κάνουμε σφάλμα· γιατί ποθούμε να δούμε τη μορφή του, όπως λέει ο θείος απόστολος· "Τώρα βλέπουμε το Θεό μέσα σε καθρέφτη και θαμπά" (*Α' Κορ.* 13,12). Και η εικόνα είναι καθρέφτης και αίνιγμα που ταιριάζει με την παχύτητα του σώματός μας γιατί όσο και να μοχθήσει ο νους δεν μπορεί να ξεπεράσει τα σωματικά όρια, λέει ο θείος Γρηγόριος (Λόγος 28, 13)».

Ιωάν. Δαμασκηνού, Πρός τούς διαβάλλοντας τάς ἁγίας εἰκόνας 2, 5, μτφ. Ν. Ματσούκα, εκδ. Πουρναρά, Θεσ/νίκη 1988, σελ. 257.

Παναγία η Γλυκοφιλούσα
Εικόνα στη μονή Φιλοθέου, Άγιο Όρος, 14ος αι.

Ιησούς Χριστός
Εικόνα στη μονή Ιβήρων, Άγιο Όρος, 16ος αι.

γ) Η εικόνα στην ορθόδοξη παράδοση

Οι παραστάσεις των εικόνων στην αρχή ήταν απλές, άτεχνες, συμβολικές. Αργότερα πλουτίζονται, ιστορούν και αφηγούνται τη ζωή του Κυρίου, της Θεοτόκου, των αγίων, εκφράζουν τις αλήθειες της Εκκλησίας, γίνονται τέχνη. Στο αποκορύφωμά της, η τέχνη της αγιογραφίας έφθασε από τα μέσα του 13 αι. έως τα μέσα του 15ου αι. Τα καλύτερα εργαστήρια ήταν στην Κωνσταντινούπολη. Στη Θεσσαλονίκη, διαμορφώθηκε η πρώτη «σχολή» δηλ. τεχνοτροπία, τάση, που ονομάζεται «Μακεδονική», με κυριότερο εκπρόσωπό της τον Μανουήλ Πανσέληνο. Οι φυσιογνωμίες ζωγραφίζονται με ζωηρά χρώματα και παριστάνονται με φυσικές κινήσεις, ρεαλιστικές, αλλά ταυτόχρονα εξιδανικευμένες. Φαίνεται δηλ. στα πρόσωπα, παρόλο που είναι φυσικά, η ένταση της ψυχής και ο πνευματικός της κόσμος.

Ο Τίμιος Πρόδρομος
Εικόνα στο Πρωτάτο,
Άγιο Όρος, 16ος αι.

Η άλλη «σχολή» λέγεται «Κρητική». Ξεκίνησε από την Κων/πολη και διαμορφώθηκε στην Κρήτη κατά το 16ο αι., με κυριότερο εκπρόσωπο τον Κρητικό Θεοφάνη. Διαφέρει από τη Μακεδονική, γιατί είναι περισσότερο παραδοσιακή. Τα πρόσωπα εικονίζονται ασκητικά, συγκρατημένα, αυστηρά, αλλά

Ο Άγιος Νικόλαος. Λεπτομέρεια από τοιχογραφία στον Άγιο Νικόλαο Ορφανό, Θεσσαλονίκη, 14ος αι.

συνάμα υποβλητικά και ευγενικά. Στους επόμενους αιώνες, οι αγιογράφοι θα επηρεαστούν από τη Δύση και θα ξεχάσουν τη βυζαντινή παράδοση. Κατά τις τελευταίες δεκαετίες παρατηρείται μια στροφή προς τη βυζαντινή εικόνα. Στην ανακάλυψη της αξίας της, πολύ συντέλεσαν έξοχοι αγιογράφοι, όπως ο Φώτης Κόντογλου.

Οι εικόνες είναι ένας αδαπάνητος πνευματικός θησαυρός της Εκκλησίας. Στη μονή του Σινά και στις μονές του Αγίου Όρους, βρίσκονται οι πιο πολλές. Μόνο στο Σινά, οι φορητές βυζαντινές εικόνες (6ου-15ου αι.) είναι πολύ περισσότερες από όσες υπάρχουν σ' όλο τον υπόλοιπο κόσμο και ανάμεσά τους οι παλιές και αξιόλογες του 6ου αι. Στη μονή Βατοπαιδίου (Άγιο Όρος) καταμετρήθηκαν πρόσφατα πάνω από τρεις χιλιάδες εικόνες, αρχαιότερες και νεότερες.

Αλλά και σε πολλά μέρη της πατρίδας μας υπάρχουν ναοί με αξιόλογες εικόνες και μάλιστα θαυματουργές. Τρέχουν σ' αυτές για να τις ασπαστούν και να προσευχηθούν μπροστά τους πλήθη πιστών. Αρκετοί από αυτούς διηγούνται και θαύματα που αξιώθηκαν να δουν. Είναι η θεία χάρη που τα ενεργεί. Αυτή, που την είχαν οι άγιοι στη ζωή τους, υπάρχει στα άγια λείψανά τους και στις άγιες εικόνες τους. Αλλά και όταν η χάρη δε θαυματουργεί εξωτερικά, φανερώνεται στην ψυχή του πιστού: την παρηγορεί και την ειρηνεύει.

Κείμενο	Μετάφραση
1. «Φύσει ἀπερίγραπτος τῇ θεϊκῇ σου ὑπάρχων, ἐπ' ἐσχάτων, Δέσποτα, σαρκωθείς ἠξίωσας περιγράφεσθαι, τῆς σαρκός προσλήψει γάρ καί τά ἰδιώματα ἀνελάβου ταύτης ἅπαντα· διό τό εἶδός σου, τό τῆς ἐμφερείας ἐγγράφοντες, σχετικῶς ἀσπαζόμεθα, πρός τήν σήν ἀγάπην ὑψούμενοι· καί τῶν ἰαμάτων τήν χάριν ἀπαντλοῦμεν ἐξ αὐτοῦ, τῶν ἀποστόλων ἑπόμενοι θείαις παραδόσεσιν». *(Κυριακή της Ορθοδοξίας, Εσπερινός)*	1. Ενώ, Δέσποτα, είσαι απερίγραπτος ως προς τη θεϊκή σου φύση, με το να σαρκωθείς τελευταία αξίωσες να ζωγραφιστείς. Γιατί με το να φορέσεις ανθρώπινη σάρκα, πήρες όλες της τις ιδιότητες. Γι' αυτό, ζωγραφίζοντας την ομοιότητα της μορφής σου, την ασπαζόμαστε κι έτσι ανυψωνόμαστε στη δική σου αγάπη και απ' αυτήν την εικόνα αντλούμε τη θεία χάρη που θεραπεύει, ακολουθώντας τις θείες παραδόσεις των αποστόλων.
2. «Ὁ ἀπερίγραπτος Λόγος τοῦ Πατρός, ἐκ σοῦ, Θεοτόκε, περιεγράφη σαρκούμενος καί τήν ρυπωθεῖσαν εἰκόνα εἰς τό ἀρχαῖον ἀναμορφώσας, τῷ θείῳ κάλλει συγκατέμιξεν. Ἀλλ' ὁμολογοῦντες τήν σωτηρίαν, ἔργῳ καί λόγῳ ταύτην ἀνιστοροῦμεν». *(Κυριακή της Ορθοδοξίας, Κοντάκιο του Κανόνα)*	2. Ο λόγω της θείας του φύσης απερίγραπτος Υιός και Λόγος του Θεού-Πατέρα έγινε περιγραπτός με τη σάρκωσή του από σένα, Θεοτόκε, και αφού αναμόρφωσε και ανακαίνισε στην αρχική της κατάσταση την εικόνα του Θεού στον άνθρωπο που είχε ρυπωθεί (από το αμάρτημα των πρωτοπλάστων), την ανάμιξε με θεϊκή ομορφιά. Αλλ' ομολογώντας τη σωτηρία (που έφερε η ενανθρώπηση του Κυρίου), τη διακηρύσσουμε με το έργο (του ζωγράφου) και το λόγο (του υμνογράφου).

Αγιογράφοι μοναχοί στο Άγιο Όρος.

ΘΕΜΑΤΑ ΓΙΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗ

1. Γιατί στη βυζαντινή εικόνα τα πρόσωπα, το τοπίο, τα κτίρια δεν είναι μια φυσική απεικόνιση της πραγματικότητας; Τι δείχνει αυτό;
2. Διάβασε το «Συνοδικό της Ορθοδοξίας» και δώσε έναν περιγραφικό ορισμό της ορθόδοξης πίστης γράφοντάς τον στο τετράδιό σου.
3. Σήμερα, παρόλο που επηρεαζόμαστε από τη Δύση, έχουμε αναβίωση της βυζαντινής τέχνης. Σε τι, κατά τη γνώμη σου, οφείλεται αυτή η επιστροφή στην παράδοση;
4. Παρατήρησε τις εικόνες του μαθήματος και σημείωσε τη «σχολή» στην οποία ανήκουν. Δικαιολόγησε την άποψή σου.

19. Η μνήμη των αγίων, αφορμές για ένα σύγχρονο ανθρωπολογικό προβληματισμό

α) Η γιορτή των Αγίων Πάντων

Κείμενο	Μετάφραση
1. «Τῶν ἐν ὅλῳ τῷ κόσμῳ μαρτύρων σου, ὡς πορφύραν καί βύσσον τα αἵματα ἡ Ἐκκλησία σου στολισαμένη, δι' αὐτῶν βοᾷ σοι, Χριστέ ὁ Θεός· τῷ λαῷ σου τούς οἰκτιρμούς σου κατάπεμψον, εἰρήνην τῇ πολιτείᾳ σου δώρησαι, καί ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν τό μέγα ἔλεος». *(Απολυτίκιο των Αγίων Πάντων)*	1. Στολισμένη με τα πορφυρόχρωμα ρούχα από τα αίματα των μαρτύρων σε όλο τον κόσμο, η Εκκλησία αναφωνεί σε σένα, Χριστέ ο Θεός· στείλε τις ευλογίες σου στο λαό σου, δώρισε ειρήνη στην κοινωνία και το μέγα έλεος στις ψυχές μας.
2. Ὡς ἀπαρχάς τῆς φύσεως, τῷ φυτουργῷ τῆς κτίσεως, ἡ οἰκουμένη προσφέρει σοι, Κύριε, τούς θεοφόρους μάρτυρας. Ταῖς αὐτῶν ἱκεσίαις, ἐν εἰρήνῃ βαθείᾳ τήν Ἐκκλησίαν σου διά τῆς Θεοτόκου συντήρησον, πολυέλεε». *(Κοντάκιο Κυριακής των Αγίων Πάντων)*	2. Η οικουμένη σού προσφέρει, Κύριε, τους θεοφόρους μάρτυρες, σαν τους πρώτους καρπούς της φύσεως· (τους προσφέρει σε σένα) που είσαι ο δημιουργός της φύσεως. Με τις δικές τους παρακλήσεις και δια της Θεοτόκου, διατήρησε, πολυέλεε, την Εκκλησία σε βαθιά ειρήνη.

Με την Κυριακή των Αγίων Πάντων κλείνει ο κύκλος των κινητών γιορτών, που άρχισε με την Κυριακή του Τελώνου και του Φαρισαίου. Πρόκειται για την περίοδο που ονομάζεται Τριώδιο (μέχρι και το Μ. Σάββατο) και την περίοδο του Πεντηκοσταρίου (από την Κυριακή του Πάσχα μέχρι την Κυριακή των Αγίων Πάντων). Ο εορτασμός όλων των αγίων τοποθετήθηκε την Κυριακή μετά την Πεντηκοστή, για να τονιστεί ότι το Άγιο Πνεύμα τους φώτισε και οδηγήθηκαν στην αγιότητα είτε με το μαρτυρικό τους θάνατο είτε με την ενάρετη και ασκητική τους ζωή.

Η γιορτή των Αγίων Πάντων δίνει την ευκαιρία να τιμηθούν όλοι οι άγιοι: εκείνοι που έμειναν άγνωστοι και αφανείς και οι γνωστοί που τιμώνται κατά τη διάρκεια του χρόνου. Όπως διαβάζουμε στους ύμνους της Κυριακής των Αγίων Πάντων, τιμώνται ο Βαπτιστής του Χριστού, οι απόστολοι, οι προφήτες, οι μάρτυρες, οι ιεράρχες, οι διδάσκαλοι, οι όσιοι, οι ασκητές, οι δίκαιοι και οι άγιες γυναίκες. Αρχικά, η γιορτή περιοριζόταν μόνο στους μάρτυρες (4ος αιώνας)· αργότερα διευρύνθηκε και έλαβε την τελική της μορφή (πιθανότατα επί αυτοκράτορα Λέοντα του Σοφού, τον 9ο αιώνα).

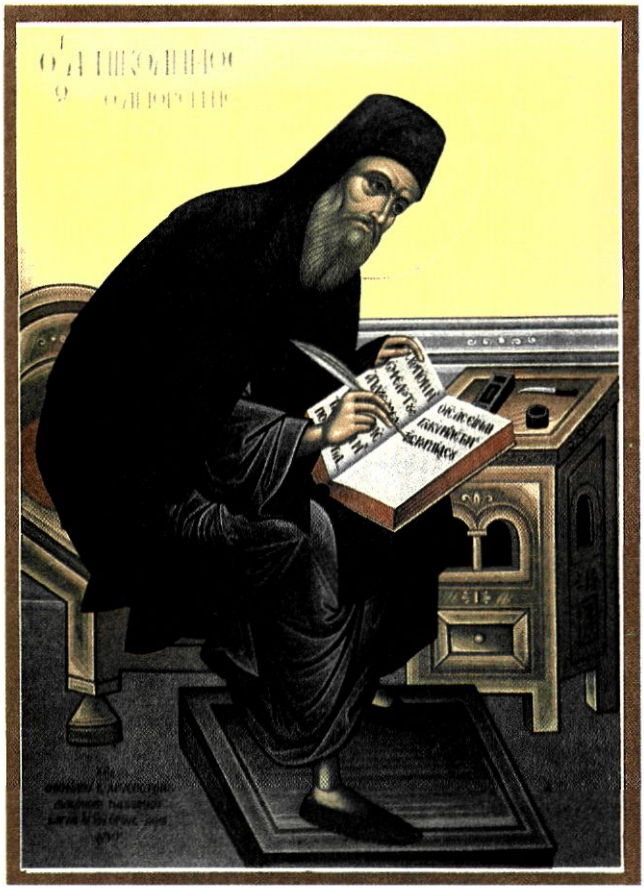

Ο Άγιος Νικόδημος ο Αγιορείτης (1749-1809). Εικόνα των αδελφών Παχωμαίων, Άγιο Όρος, 1970.

Κείμενο	**Μετάφραση**
«Δεῦτε, πιστοί, σήμερον χορείαν ἐπικροτήσαντες, εὐσεβῶς πανηγυρίσωμεν καί τῶν ἁγίων πάντων τήν ἔνδοξον καί σεβάσμιον μνήμην ἐνδόξως τιμήσωμεν, λέγοντες· χαίρετε, ἀπόστολοι ἔνδοξοι, προφῆται καί μάρτυρες καί ἱεράρχαι. Χαίρετε, ὁσίων ὁ δῆμος καί τῶν δικαίων. Χαίρετε, τιμίων γυναικῶν ὁ χορός καί Χριστόν ὑπέρ τοῦ κόσμου πρεσβεύσατε...». *(Κυριακή των Αγ. Πάντων, δοξαστικό του Εσπερινού)*	Εμπρός, πιστοί, ας δημιουργήσουμε σήμερα μια σύναξη, ας πανηγυρίσουμε με ευσέβεια και ας τιμήσουμε με δόξα τη λαμπρή και σεβαστή μνήμη πάντων των αγίων, λέγοντας: χαίρετε ένδοξοι απόστολοι, προφήτες, μάρτυρες και ιεράρχες. Χαίρετε το σύνολο των οσίων, των δικαίων και των τιμίων γυναικών. Παρακαλέστε το Χριστό για τον κόσμο...

Κατά χρονολογική σειρά, οι πρώτες ομάδες των Αγίων Πάντων είναι οι προφήτες, οι οποίοι προετοίμασαν τον ερχομό του Κυρίου, αλλά και οι δίκαιοι της Παλαιάς Διαθήκης, που έζησαν σύμφωνα με τις εντολές του Θεού, αναμένοντας την εκπλήρωση των θεϊκών υποσχέσεων περί του Μεσσία. Ως τελευταίος (χρονικά) προφήτης τιμάται ο Άγιος Ιωάννης ο Πρόδρομος. Ακολουθούν οι απόστολοι που μετέφεραν το χριστιανικό μήνυμα σε όλα τα έθνη και, μετά, οι μάρτυρες που έχυσαν το αίμα τους για την πίστη του Χριστού. Ως άγιοι, όμως, τιμώνται και όλοι όσοι αγωνίστηκαν με καρτερία στον κόσμο αυτό, μένοντας μέχρι το τέλος πιστοί: οι ομολογητές, που ομολόγησαν θαρραλέα το Χριστό μπροστά στις ανθρώπινες εξουσίες, οι ιεράρχες και διδάσκαλοι, που στήριξαν την ορθή πίστη και αγωνίστηκαν για το ποίμνιό τους, οι όσιοι και ασκητές, που αγωνίστηκαν εναντίον των παθών και των επιθυμιών του σώματος, φθάνοντας σε αγγελική κατάσταση.

β) Το μήνυμα τη γιορτής των αγίων για τον πιστό

Η κοινή γιορτή όλων των αγίων μάς υπενθυμίζει ότι όλοι αγωνίστηκαν για τον ίδιο σκοπό: την ένωσή τους με το Θεό, που τους στεφάνωσε νικητές. Ο κοινός εορτασμός τους απευθύνει μια πρόσκληση, κοινή προς όλους τους πιστούς: ν' αγωνιστούν, όπως κι εκείνοι, στο στίβο των πνευματικών αθλημάτων, έχοντας βέβαιη την ελπίδα της νίκης, μια ελπίδα που πηγάζει και από τη δική τους νίκη. Αν μιμηθούμε το παράδειγμα τους, μιμούμαστε τον ίδιο τον Κύριο. Αυτό το νόημα έχει και ο ιδιαίτερος σύνδεσμος του καθένα μας με το όνομα ενός αγίου.

Οι άγιοι μεταφέρουν την ευλογία και το φωτισμό του Θεού. Στους ύμνους, με τους οποίους τους τιμούμε, διακηρύσσουμε ότι αυτοί οι θεωμένοι άνθρωποι «παρέχουν χαρίσματα» στους πιστούς. Ζητάμε την ευχή τους και τη μεσιτεία τους αφού βρίσκονται ήδη κοντά στο Θεό και συμπαραστέκονται με στοργή και ενδιαφέρον στους αγωνιζόμενους πιστούς.

γ) Άγιος, ο αληθινός άνθρωπος

Ο άνθρωπος απομακρύνθηκε από το δημιουργό του λόγω της εγωιστικής τάσης του για ισοθεΐα. Η απολυτοποίηση του εγώ επέφερε την αλλοτρίωση του ανθρώπου, δηλαδή την αποκοπή του από την πηγή της ζωής (τον Πλάστη του) και τη διατάραξη των σχέσεων του με την υπόλοιπη δημιουργία (το φυσικό περιβάλλον). Η εικόνα του Θεού στον άνθρωπο αμαυρώθηκε.

Όταν όμως ο άνθρωπος στρέφεται στο Χριστό και αγωνίζεται με ταπείνωση, φθάνει στην «καταλλαγή» με το Θεό, δηλαδή στη συμφιλίωση και στην οικείωση, στην ενότητα που είχε το δημιούργημα με τον Πλάστη του πριν από το προπατορικό αμάρτημα. Αυτός, ακριβώς, είναι και ο αγώνας των αγίων, οι οποίοι παραμέρισαν το εγώ τους, ώστε να φανερωθεί μέσα τους η χάρη του Θεού. Στα πρόσωπα των αγίων, βλέπουμε τον αληθινό άνθρωπο, εκείνον που έπλασε ο Θεός με προοπτική τη θέωση (*τό καθ' όμοίωσιν*).

Ο άγιος αποδέχεται πλήρως το συνάνθρωπό του, χωρίς να προσμετρά την ομορφιά ή την ασχήμια του, τον πλούτο ή τη φτώχια του, τη σοφία ή την

άγνοιά του. Αγκαλιάζει ολόκληρη τη δημιουργία με τρόπο αφανή, μυστικό. Σε κάθε εποχή, η γνησιότητα της ζωής τους, η μεγάλη τους απλότητα και οι αρετές τους προσελκύουν τους πιστούς, οι οποίοι τους θεωρούν ως το «αλάτι της ζωής.»

Η μίμηση των αγίων είναι μίμηση του Χριστού κατά το λόγο του Απ. Παύλου «*μιμηταί μου γίνεσθε, καθώς κἀγώ Χριστοῦ*» (μιμηθείτε εμένα, όπως κι εγώ μιμούμαι το Χριστό) (*Α΄ Κορ.* 11, 1). Η «καταλλαγή» με το Θεό, το συνάνθρωπο και τη φύση είναι το ζητούμενο στο σύγχρονο ανθρωπολογικό προβληματισμό. Οι γιορτές στις μνήμες των αγίων δεν είναι, επομένως, αφορμές μόνο για πανηγύρεις αλλά και για ανακάλυψη (από πλευράς του πιστού) της αλήθειας ότι το μοναδικό στοιχείο που αξίζει στην ανθρώπινη ζωή είναι ο αγώνας για την αγιότητα.

ΘΕΜΑΤΑ ΓΙΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗ

1. Ποιο είναι το κεντρικό μήνυμα της γιορτής των Αγίων Πάντων;
2. Ποια είναι η έννοια της τιμής των αγίων;
3. Υπάρχει σχέση μεταξύ ενός χριστιανού και του αγίου, του οποίου φέρει το όνομα;
4. Γιατί ο άγιος θεωρείται πρότυπο του αληθινού ανθρώπου;
5. Συζητήστε τη φράση "Ο άγιος αγκαλιάζει ολόκληρη τη δημιουργία με τρόπο αφανή, μυστικό".

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β΄
ΙΣΤΟΡΙΑ ΚΑΙ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ ΤΩΝ ΜΥΣΤΗΡΙΩΝ

20. Κλήρος και λαός στη λατρεία

Κείμενο	Μετάφραση
1. «Ὑπέρ τοῦ Ἀρχιεπισκόπου ἡμῶν (δεῖνος), τοῦ τιμίου πρεσβυτερίου, τῆς ἐν Χριστῷ διακονίας, παντός τοῦ Κλήρου καί τοῦ Λαοῦ, τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν». *(Θεία Λειτουργία)*	1. Ας παρακαλέσουμε τον Κύριο για τον Αρχιεπίσκοπό μας (όνομα), το σεβαστό πρεσβυτέριο, τους αποτελούντας την εν Χριστώ διακονία, και όλο τον κλήρο και το λαό.
2. «Τῷ γάρ ἀρχιερεῖ ἴδιαι λειτουργίαι δεδομέναι εἰσίν, καί τοῖς ἱερεῦσιν ἴδιος ὁ τόπος προστέτακται, καί λευῖταις ἴδιαι διακονίαι ἐπίκειν-ται· ὁ λαϊκός ἄνθρωπος τοῖς λαϊκοῖς προστάγμασιν δέδεται». *(Κλήμεντος Ρώμης (α΄ αι.), Επιστολή Α΄, 40, 5)*	2. Διότι στον αρχιερέα (επίσκοπο) έχουν ανατεθεί ιδιαίτερες λειτουργικές πράξεις, και στους ιερείς (πρεσβυτέρους) έχει οριστεί η ιδιαίτερη γι' αυτούς θέση, και στους λευΐτες (διακόνους) αναφέρονται ειδικές διακονίες· ο λαϊκός άνθρωπος είναι δεμένος με τις λαϊκές διατάξεις.

α) Η χάρη της γενικής Ιεροσύνης

Οι βαθμοί της Ιεροσύνης διαμορφώθηκαν σύμφωνα με τη βούληση του Χριστού, τις ανάγκες της Εκκλησίας (π.χ. οι Εφτά Διάκονοι) και τη διδασκαλία των αποστόλων. Οι κληρικοί έχουν την *ειδική Ιεροσύνη*, δηλαδή τη χάρη να τελούν τα μυστήρια της Εκκλησίας. Όμως και οι λαϊκοί, με τα μυστήρια του Βαπτίσματος και του Χρίσματος, γίνονται φορείς της *γενικής Ιεροσύνης*. Κλήρος και λαός συναποτελούν το σώμα του Ιησού Χριστού και μετέχουν στο τριπλό αξίωμά του (ιερατικό, προφητικό, βασιλικό). Στη λατρεία, το ιερατικό αξίωμα του Χριστού φανερώνεται με τους 3 βαθμούς της Ιεροσύνης (Επίσκοπος, Πρεσβύτερος, Διάκονος).

Ο Ι. Χρυσόστομος ονομάζει τους λαϊκούς «*πλήρωμα ἱερατικόν*»[1]. Συμπληρώνουν δηλαδή το ιερατικό λειτούργημα και, έτσι, στη λατρεία φανερώνεται το σώμα ολόκληρο. Ούτε οι κληρικοί ούτε οι λαϊκοί μπορούν μόνοι να λειτουργήσουν, αλλά μαζί, ως ένα και αδιάτμητο (αδιαίρετο) σώμα. Η διάκριση κληρικών και λαϊκών είναι λειτουργική και όχι ταξική. Ο ίδιος Πατέρας παρατηρεί ότι ενώπιον του Χριστού «*καί οἱ ποιμαίνοντες καί οἱ ποιμαινόμενοι*» ποιμαίνονται από τον «*ἄνω Ποιμένα*», το Χριστό[2].

---

[1] P.G. 62, 204.

[2] «Ὁμιλ. Εἰς τήν Ἀνάληψιν τοῦ Χριστοῦ», P.G. 52, 784D.

Ξυλόγλυπτο τέμπλο στο καθολικό της μονής Ταξιαρχών Αχαΐας, 1816.

β) Η συμμετοχή του λαού στην τέλεση των μυστηρίων

Η Ορθόδοξη Εκκλησία λειτουργεί πάντα ως σώμα. Οι λαϊκοί δεν είναι οι «*παρακολουθοῦντες*» αλλά οι «*συνεπιτελοῦντες*» τα μυστήρια και κυρίως τη Θεία Ευχαριστία. Γι' αυτό και δεν τελούνται «ατομικές» λειτουργίες των κληρικών, όπως συμβαίνει στη Δύση.

Σε κρίσιμες στιγμές, μάλιστα (κίνδυνος θανάτου νεογέννητου βρέφους), κάθε ορθόδοξος πιστός, άνδρας ή γυναίκα, μπορεί να τελέσει το «Βάπτισμα ανάγκης*». Όταν μάλιστα αναβιώσουν τα διακονήματα του κατώτερου κλήρου (υποδιάκονοι, αναγνώστες κ.λπ.), τότε θα γίνει ακόμη πιο ενεργός ο ρόλος των λαϊκών, όπως συμβαίνει στα μοναστήρια, που είναι το πρότυπο της κοσμικής ενορίας.

γ) Η λειτουργική γλώσσα: μαρτυρία για την ενότητα κλήρου και λαού

Στη λειτουργική προσευχή, όλες οι ευχές και εκφωνήσεις εκφέρονται σε πληθυντικό αριθμό, όπως φαίνεται και από την ευχή που ακολουθεί (κείμενο 2). Σε όλα τα μυστήρια και τις λειτουργικές πράξεις, είναι συνεχής ο διάλογος κλήρου και λαού. Ο κληρικός περιμένει την απάντηση των λαϊκών, για να συνεχίσει (κείμενο 1). Οι λαϊκοί απαντούν με το «*Ἀμήν*», το «*Κύριε ἐλέησον*», «*Παράσχου Κύριε*» κ.λπ., δείχνοντας έτσι τη συμμετοχή τους.

Κείμενο	**Μετάφραση**
1. «*(Ὁ Ἱερεύς)* Εἰρήνη πᾶσι. *(Ὁ Χορός)* Καί τῷ πνεύματί σου. *(Ὁ Διάκονος)* Ἀγαπήσωμεν ἀλλήλους ἵνα ἐν ὁμονοίᾳ ὁμολογήσωμεν. *(Ὁ Χορός)* Πατέρα Υἱόν καί Ἅγιον Πνεῦμα, Τριάδα ὁμοούσιον καί ἀχώριστον...». *(Διάλογος κλήρου και λαού στη Θ. Λειτουργία)*	1. *(Ο Ιερέας)* Είθε να είναι ειρήνη σ' όλους σας. *(Ο Χορός)* Και στο δικό σου πνεύμα. *(Ο Διάκονος)* Ας φανερώσουμε την αγάπη μας, ώστε με ομόνοια να ομολογήσουμε. *(Ο Χορός)* (Ομολογούμε την πίστη μας) στον Πατέρα, Υιό και Άγιο Πνεύμα, που είναι Τριάδα ομοούσια και αχώριστη.
2. «Κύριε ὁ Θεός ὁ Παντοκράτωρ,... πρόσδεξαι καί ἡμῶν τῶν ἁμαρτωλῶν τήν δέησιν καί προσάγαγε τῷ ἁγίῳ σου θυσιαστηρίῳ· καί ἱκάνωσον ἡμᾶς προσενεγκεῖν σοι δῶρά τε καί θυσίας πνευματικάς ὑπέρ τῶν ἡμετέρων ἁμαρτημάτων καί τῶν τοῦ λαοῦ ἀγνοημάτων. Καί καταξίωσον ἡμᾶς εὑρεῖν χάριν ἐνώπιόν σου, τοῦ γενέσθαι σοι εὐπρόσδεκτον τήν θυσίαν ἡμῶν καί ἐπισκηνῶσαι τό Πνεῦμα τῆς χάριτός σου τό ἀγαθόν ἐφ' ἡμᾶς, καί ἐπί τά προκείμενα δῶρα ταῦτα καί ἐπί πάντα τόν λαόν σου». *(Ευχή της Προσκομιδής, Θ. Λειτουργία)*	2. «Κύριε ο Θεός ο Παντοκράτορας, δέξου την δέηση και ημών των αμαρτωλών και οδήγησέ την στο άγιο σου θυσιαστήριο και αξίωσέ μας να σου προσφέρουμε δώρα και θυσίες πνευματικές για τις δικές μας αμαρτίες (των λειτουργών σου) και τις παραβάσεις από άγνοια του λαού. Και καταξίωσέ μας να βρούμε χάρη ενώπιόν σου, ώστε να γίνει ευπρόσδεκτη η θυσία μας και να κατασκηνώσει το Πνεύμα της χάρης σου το αγαθό σε μας (τους λειτουργούς) και πάνω σ' αυτά τα δώρα (το ψωμί και το κρασί) και σ' όλο το λαό σου».

Η ενότητα κλήρου και λαού φαίνεται στη λειτουργική «σύναξη», που είναι η συναγωγή, η συνέλευση όλου του σώματος της τοπικής Εκκλησίας για την τέλεση της λατρείας. Στην πρώτη χριστιανική εποχή, ταυτίζονταν οι όροι *σύναξη* και *εκκλησία*. Σε περιόδους διωγμών, οι χριστιανοί με κίνδυνο της ζωής τους λάβαιναν μέρος στη λειτουργική σύναξη, διότι ήταν βέβαιοι για την παρουσία του Χριστού εκεί. «*Ὅπου εἰσί δύο ἤ τρεῖς συνηγμένοι*» στο όνομα του Χριστού, εκεί είναι και ο Χριστός μαζί τους (Ματθ. 18,20). Ο Αγιος Ιγνάτιος ο Θεοφόρος συνιστά: «*σπουδάζετε οὖν πυκνότερον συνέρχεσθαι εἰς εὐχαριστίαν Θεοῦ καί δόξαν*» (Σπεύδετε, λοιπόν, να συνάζεσθε συχνότερα, για να ευχαριστείτε και δοξολογείτε το Θεό) (*Εφεσ.* XIII, I). Η απόφαση του πιστού «θα πάω στην εκκλησία» φανερώνει τη θέλησή του να συμμετάσχει μαζί με το υπόλοιπο σώμα της τοπικής Εκκλησίας στην τέλεση της Θ. Ευχαριστίας.

ΘΕΜΑΤΑ ΓΙΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗ

1. Πώς φαίνεται η ενότητα κλήρου και λαού στη λατρεία;
2. Αναφέρετε τις τυχόν εμπειρίες σας από συμμετοχή σε μοναστηριακές ακολουθίες.
3. Πώς κατανοείς το «Βάπτισμα ανάγκης»;
4. Η Πενθέκτη Οικουμενική Σύνοδος (κανόνας 80) ορίζει ότι, αν κληρικός ή λαϊκός επί τρεις συνεχείς Κυριακές δε μετέχουν στη Θ. Λειτουργία, ο μεν κληρικός καθαιρείται, ο δε λαϊκός αφορίζεται (αποκόβεται από την Εκκλησία). Πώς το σχολιάζετε; Συνδέστε το με το λόγο του ιερού Χρυσοστόμου: «*Αἰσχύνομαι διά τούς ἅπαξ τοῦ ἐνιαυτοῦ μόλις ἐν ἐκκλησίᾳ φαινομένους*» (P.G. 61,401).

21. Η είσοδος και η ένταξη στην Εκκλησία: τα μυστήρια του Βαπτίσματος και του Χρίσματος

«Τό ἱερώτατον Βάπτισμα καί ἀναγέννησίς ἐστι, καί ἀνάπλασις, κάθαρσίς τε καί φωτισμός καί υἱοθεσία, καί χάρισμα καί ἁγιασμός. Τυποῖ (= προτυπώνει) δέ ἐξαιρέτως τόν θάνατον τοῦ Χριστοῦ καί τήν τριήμερον ἔγερσιν». (*Συμεών Θεσ/νίκης, Διάλογος ΞΒ', PG 155, 221Β*)

α) Ιστορία του Βαπτίσματος

Είναι μεγάλη τιμή και ξεχωριστό προνόμιο το να είμαστε μέλη της Εκκλησίας του Χριστού. Η ένταξή μας στην άγια ποίμνη της Εκκλησίας γίνεται με το μυστήριο του Βαπτίσματος. Το σύστησε ο ίδιος ο Κύριος με την εντολή που έδωσε στους μαθητές του να βαπτίζουν τους ανθρώπους στο όνομα του Πατρός και του Υιού και του Αγίου Πνεύματος (*Ματθ.* 28, 19). Ο ίδιος βαπτίστηκε και η βάπτισή του έγινε τύπος και υπογραμμός του δικού μας Βαπτίσματος.

Ομαδική βάπτιση κοριτσιών στο ναό του Ευαγγελισμού της Θεοτόκου Τίρανα Αλβανίας.

Στην πρώτη χριστιανική εποχή, οι άνθρωποι βαπτίζονταν μεγάλοι, όπως γίνεται σήμερα στις χώρες της ιεραποστολής και στην Ελλάδα με αρκετούς οικονομικούς πρόσφυγες. Η κατήχησή τους κρατούσε τρία χρόνια και τη νύχτα του Πάσχα βαπτίζονταν ομαδικά. Ανάλογα με το στάδιο της κατήχησης λέγονταν: *ακροώμενοι, κυρίως κατηχούμενοι και φωτιζόμενοι.* Οι πρώτοι άκουγαν το λόγο του Θεού, χωρίς άλλη υποχρέωση. Οι δεύτεροι παρακολουθούσαν το πρώτο μέρος της Θείας Λειτουργίας με την υποχρέωση να ζουν χριστιανικά και οι τρίτοι ήταν εκείνοι που τους χώριζαν από το Βάπτισμα λίγες

εβδομάδες. Αλλά και μετά το Βάπτισμα συνεχιζόταν η κατήχηση για τους νεοφώτιστους. Όταν επικράτησε ο νηπιοβαπτισμός (5ος αι.), η κατήχηση ανατέθηκε στον ανάδοχο και στους γονείς του νηπίου.

β) Η τελετή του Βαπτίσματος

Πριν αρχίσει το Βάπτισμα, ο ιερέας και ο ανάδοχος, κρατώντας στην αγκαλιά του το νήπιο, στέκονται στον πρόναο. Ο ιερέας, αφού σφραγίσει το πρόσωπο του παιδιού στο όνομα της Αγίας Τριάδος με το σημείο του σταυρού και εκφωνήσει το όνομα (βλέπε παρακάτω κείμενο), διαβάζει ορισμένες ευχές.

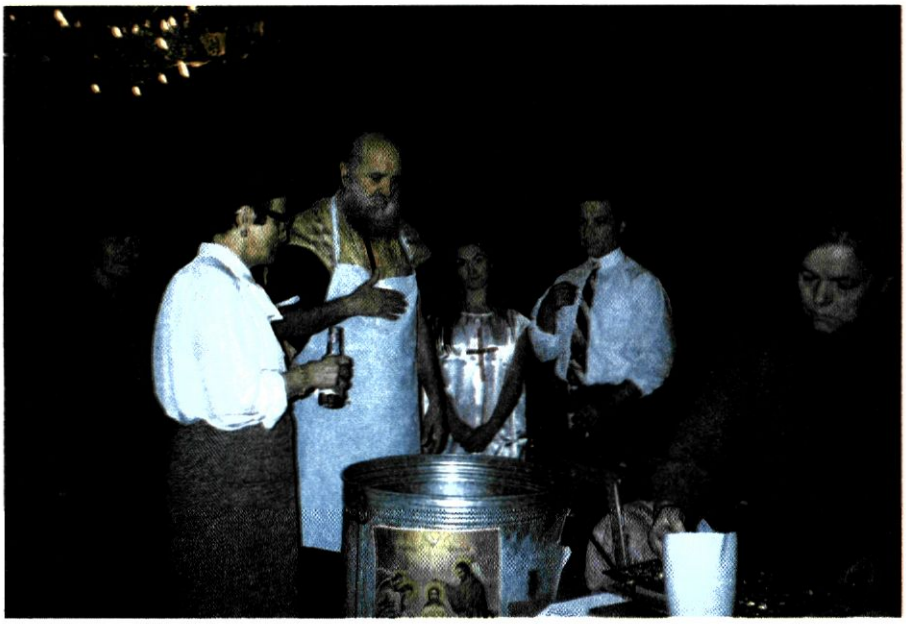

Βάπτιση Βορειοηπειρώτισσας στο ναό Αγίου Ελευθερίου Αχαρνών, Αθήνα.

Κείμενο	Μετάφραση
«Ἐπί τῷ ὀνόματί σου, Κύριε, ὁ Θεός τῆς ἀληθείας, καί τοῦ μονογενοῦς σου Υἱοῦ, καί τοῦ Ἁγίου σου Πνεύματος, ἐπιτίθημι τήν χεῖρά μου ἐπί τόν δοῦλόν σου (τόνδε) τόν καταξιωθέντα καταφυγεῖν ἐπί τό ἅγιον Ὄνομά σου, καί ὑπό τήν σκέπην τῶν πτερύγων σου διαφυλαχθῆναι. Ἀπόστησον ἀπ' αὐτοῦ τήν παλαιάν ἐκείνην πλάνην, καί ἔμπλησον αὐτόν τῆς εἰς σέ πίστεως, καί ἐλπίδος, καί ἀγάπης, ἵνα γνῷ, ὅτι σύ εἶ Θεός μό-	Στο όνομά σου, Κύριε και Θεέ της αλήθειας, και του μονογενούς σου Υιού και του Αγίου σου Πνεύματος, βάζω το χέρι μου πάνω στο δούλο σου (δείνα), που αξιώθηκε να καταφύγει στη βοήθεια που δίνει το άγιο Όνομά σου και να φυλαχτεί κάτω από τις φτερούγες σου. Διώξε απ' αυτόν την παλιά εκείνη πλάνη και γέμισέ τον με πίστη, ελπίδα και αγάπη για σένα, ώστε να μάθει πως εσύ 'σαι ο μόνος και αληθινός Θεός

νος, Θεός ἀληθινός, καί ὁ μονογενής σου Υἱός, ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, καί τό Ἅγιόν σου Πνεῦμα. Δός αὐτῷ ἐν πάσαις ταῖς ἐντολαῖς σου πορευθῆναι, καί τά ἀρεστά σοι φυλάξαι· ὅτι ἐάν ποιήσῃ αὐτά ἄνθρωπος ζήσεται ἐν αὐτοῖς. Γράψον αὐτόν ἐν βίβλῳ ζωῆς σου καί ἕνωσον αὐτόν τῇ ποίμνῃ τῆς κληρονομίας σου· δοξασθήτω τό Ὄνομά σου τό ἅγιον ἐπ' αὐτῷ καί τοῦ ἀγαπητοῦ σου Υἱοῦ, Κυρίου δέ ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καί τοῦ ζωοποιοῦ σου Πνεύματος...». *(Ακολουθία του Βαπτίσματος)*	και ο μονογενής σου Υιός, ο Κύριός μας Ιησούς Χριστός, και το Άγιό σου Πνεύμα. Δώσ' του τη δύναμη να τηρεί όλες τις εντολές σου και να φυλάξει τα αρεστά σε σένα γιατί αν τα κάμει αυτά ο άνθρωπος θα ζήσει σύμφωνα μ' αυτά. Γράψε τον στο βιβλίο της ζωής σου και ένωσέ τον με την ποίμνη του λαού σου. Ας δοξαστεί από αυτόν το άγιο όνομά σου, και του αγαπητού σου Υιού, του Κυρίου μας Ιησού Χριστού και του ζωοποιού σου Πνεύματος...

Στη συνέχεια, με στραμμένο το νήπιο προς τη δύση, γίνεται η απόταξη, η αποκήρυξη του σατανά. Ακολουθεί, με στροφή προς την ανατολή, που είναι (συμβολικά) το φωτεινό βασίλειο του Χριστού, η σύνταξη με αυτόν. Η παράδοση στην αγκαλιά του Χριστού επισφραγίζεται με την απαγγελία του Συμβόλου της Πίστεως. Τέλος, όπως λέει η τελευταία ευχή, παρακαλείται ο Θεός να προσκαλέσει το δούλο του στο άγιο φώτισμα και να τον αξιώσει της μεγάλης του χάρης (επόμενο κείμενο).

Κείμενο	**Μετάφραση**
«Δέσποτα, Κύριε, ὁ Θεός ἡμῶν, προσκάλεσαι τόν δοῦλόν σου (τόνδε) πρός τό ἅγιόν σου φώτισμα, καί καταξίωσον αὐτόν τῆς μεγάλης ταύτης χάριτος τοῦ ἁγίου σου Βαπτίσματος. Ἀπόδυσον αὐτοῦ τήν παλαιότητα, καί ἀνακαίνισον αὐτόν εἰς τήν ζωήν τήν αἰώνιον, καί πλήρωσον αὐτόν τῆς τοῦ Ἁγίου σου Πνεύματος δυνάμεως, εἰς ἕνωσιν τοῦ Χριστοῦ σου· ἵνα μηκέτι τέκνον σώματος ᾖ, ἀλλά τέκνον τῆς σῆς Βασιλείας...». *(Ακολουθία του Βαπτίσματος)*	Δέσποτα Κύριε και Θεέ μας, προσκάλεσε το δούλο σου (δείνα) στο άγιό σου φώτισμα, και αξίωσέ τον να λάβει τη μεγάλη αυτή χάρη του αγίου σου Βαπτίσματος. Ξέντυσέ τον από την παλιά του κατάσταση, και ανανέωσέ τον για να απολαύσει την αιώνια ζωή και γέμισέ τον με τη δύναμη του Αγίου σου Πνεύματος, για να ενωθεί με το Χριστό σου. Και αυτό για να μην είναι πια παιδί με σαρκικό φρόνημα, αλλά παιδί της δικής σου Βασιλείας...

Το περιεχόμενο των ευχών υπογραμμίζει και το ρόλο του αναδόχου. Ομολογεί για λογαριασμό του παιδιού την πίστη της Εκκλησίας, που πρέπει να 'ναι σαρκωμένη και έκδηλη και στη δική του τη ζωή. Αυτή θα δει το παιδί, όταν μεγαλώσει, και αυτή θα μιμηθεί.

Μετά ακολουθεί η καθαυτό τελετή του Βαπτίσματος. Πρώτα αγιάζεται το νερό και ευλογείται το λάδι με ευχές. Έπειτα λαδώνεται το παιδί από τον ιερέα και στη συνέχεια βυθίζεται τρεις φορές στην κολυμβήθρα. Η τριπλή κατάδυση και ανάδυση στο νερό της κολυμβήθρας σημαίνει τη συμμετοχή του βαπτιζόμενου στην τριήμερη ταφή και την Ανάσταση του Χριστού. Στη συνέχεια, χρίεται με άγιο μύρο, και το ντύνουμε στα ολόλευκα. Ανήκει πια στο Χριστό και στην Εκκλησία.

Κείμενο	**Μετάφραση**
«...Αὐτός οὖν, Δέσποτα, παμβασιλεῦ, εὔσπλαγχνε, χάρισαι αὐτῷ καί τήν σφραγῖδα τῆς δωρεᾶς τοῦ ἁγίου καί παντοδυνάμου, καί προσκυνητοῦ σου Πνεύματος, καί τήν μετάληψιν τοῦ ἁγίου Σώματος, καί τοῦ τιμίου Αἵματος τοῦ Χριστοῦ σου. Φύλαξον αὐτόν ἐν τῷ σῷ ἁγιασμῷ· βεβαίωσον ἐν τῇ Ὀρθοδόξῳ πίστει· ῥῦσαι ἀπό τοῦ πονηροῦ, καί πάντων τῶν ἐπιτηδευμάτων αὐτοῦ, καί τῷ σωτηρίῳ σου φόβῳ, ἐν ἁγνείᾳ καί δικαιοσύνῃ τήν ψυχήν αὐτοῦ διατήρησον· ἵνα, ἐν παντί ἔργῳ καί λόγῳ εὐαρεστῶν σοι, υἱός καί κληρονόμος τῆς ἐπουρανίου σου γένηται βασιλείας...». *(Ακολουθία του Βαπτίσματος)*	...Εσύ λοιπόν, Δέσποτα, βασιλιά των πάντων, σπλαχνικέ, χάρισε σ' αυτόν και τη σφραγίδα της δωρεάς του αγίου και παντοδύναμου και αξίου προσκύνησης Πνεύματός σου και τη μετάληψη του αγίου Σώματος και του τιμίου Αίματος του Χριστού σου. Φύλαξε αυτόν στον αγιασμό σου. Στερέωσέ τον στην ορθόδοξη πίστη. Γλυτωσέ τον από τον πονηρό κι απ' όλα τα τεχνάσματά του και με το σωτήριο φόβο σου διατήρησε την ψυχή του σε καθαρότητα και σε αρετή. Έτσι ώστε να σου είναι ευάρεστος με κάθε έργο και λόγο και να γίνει υιός και κληρονόμος της επουράνιας βασιλείας σου...

Τα υλικά που χρησιμοποιούνται στο Βάπτισμα έχουν τη σημασία τους. Το νερό με τις ιδιότητες του καθαρισμού, της καταστροφής (πλημμύρας) και της ζωτικότητας συμβολίζει αυτά που γίνονται: ο πιστός καθαρίζεται από την αμαρτία, θάβει τον παλιό άνθρωπο και αναγεννιέται σε μια νέα ζωή. Αλείφεται με λάδι, όπως οι αθλητές της πάλης, γιατί θα παλέψει ενάντια στο κακό και στην αμαρτία. Έχουμε ακόμη μια συμβολική πράξη: το κόψιμο λίγων τριχών από το κεφάλι, από τέσσερα σημεία σε σχήμα σταυρού. Η πράξη αυτή συμβολίζει αφενός μεν μια μικρή θυσία του βαπτιζόμενου στο Λυτρωτή του και αφετέρου ότι ο νέος χριστιανός ανήκει πλέον στον Χριστό· όπως οι δούλοι στην αρχαία εποχή που με την κουρά ανήκαν στον κύριό τους.

γ) Η θεολογία του μυστηρίου του Βαπτίσματος

Το Βάπτισμα ενός παιδιού είναι σημαντικό γεγονός της ζωής του και μια ωραία οικογενειακή γιορτή. Για την Εκκλησία όμως έχει ευρύτερες διαστάσεις: πολιτογραφεί και εγγράφει στα μητρώα της ένα ακόμη μέλος της. Ένα νέο λιθαράκι μπαίνει στην οικοδομή της.

Όταν ο ιερέας, ο ανάδοχος και το παιδί περιφέρονται γύρω από την κολυμβήθρα, ψάλλεται ο στίχος: «*Ὅσοι εἰς Χριστόν ἐβαπτίσθητε, Χριστόν ἐνεδύσασθε*» (Γαλ. 3, 27). Τα λόγια αυτά σημαίνουν πως αυτός που βαπτίστηκε απαλλάχτηκε από την προπατορική αμαρτία. Αν είναι μεγάλος, απαλλάχτηκε από όλες του τις αμαρτίες. Ακόμη περισσότερο: απέβαλε τη θνητή του φύση και ντύθηκε το άφθαρτο και αθάνατο ένδυμα του Χριστού, όπως λένε και τα κείμενα του μαθήματός μας. Έτσι, το Βάπτισμα δεν είναι μόνο λουτρό που καθαρίζει, αλλά «*λουτρό παλιγγενεσίας*» (*Τίτ.* 3, 5), δηλαδή αναγέννησης, νέας δημιουργίας. «Είναι λύτρο για τους αιχμαλώτους. Συγχώρεση για τα αμαρτήματα. Θάνατος της αμαρτίας. Αναγέννηση για την ψυχή. Εν-

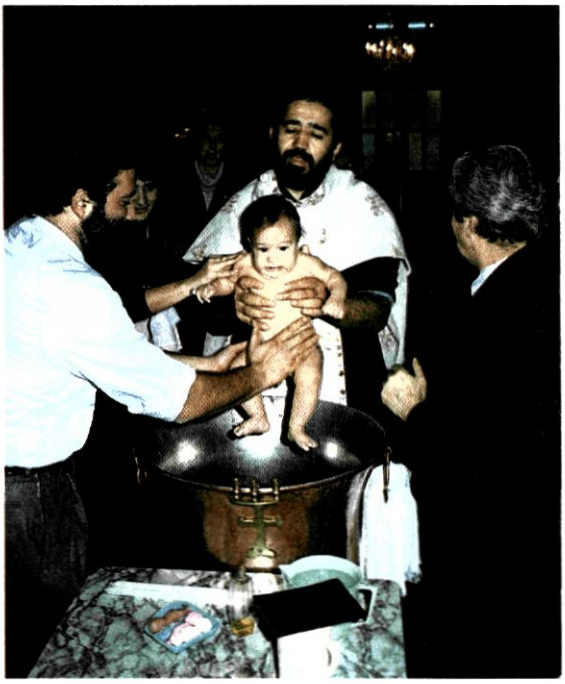

Βάπτιση
Ναός Αγίου Ανδρέα Άνω Πατησίων, Αθήνα.

Βάπτισεις στο Κογκό από ορθόδοξο ιεραπόστολο.

δυμα φωτεινό. Άγια και ανεξίτηλη σφραγίδα. Όχημα που φέρνει στον ουρανό. Πραγματική απόλαυση της μακαριότητας του Παραδείσου. Χάρισμα υιοθεσίας. Εγκαθιστά στην ψυχή μας τη Βασιλεία των ουρανών». (Κυρίλλου Ιεροσολύμων, *Προκατήχηση 16, ΒΕΠ 39, 46*).

Το βαπτιστήριο του ναού της Καταπολιανής στην Πάρο σε σχήμα σταυρού, 6ος αι.

δ) Το μυστήριο του Χρίσματος

Στην ακολουθία του Βαπτίσματος, είναι ενσωματωμένο και το μυστήριο του Χρίσματος. Η πράξη της χρίσης είναι γνωστή από την Παλαιά Διαθήκη. Βασιλείς, ιερείς, προφήτες χρίονται πριν αναλάβουν το έργο τους. Ήταν σημάδι κλήσης και αφιέρωσης στο Θεό. Ο Κύριος είναι ο Μεσσίας (=χρισμένος), γιατί ως άνθρωπος χρίστηκε με το Άγιο Πνεύμα κατά τη Βάπτισή του. Στην Καινή Διαθήκη, βλέπουμε τους αποστόλους να θέτουν τα χέρια τους στους βαπτιζόμενους, οι οποίοι με τη χειροθεσία αυτή λάβαιναν το Άγιο Πνεύμα (Πράξ. 8, 17).

Ο ιερέας, ύστερα από κατάλληλη ευχή, χρίει το νεοφώτιστο σ' όλα τα μέρη του σώματός του με Άγιο Μύρο κάνοντας το σημείο του σταυρού και λέγοντας: «*Σφραγίς δωρεᾶς Πνεύματος Ἁγίου. Ἀμήν*». Η συμβολική αυτή πράξη βεβαιώνει τη δωρεά των χαρισμάτων του Αγίου Πνεύματος.

Έτσι το Χρίσμα έχει μια βαθύτερη σημασία. Με το μυστήριο του Βαπτίσματος γίναμε νεοσύλλεκτοι στρατιώτες του Χριστού. Με το Χρίσμα εξοπλι-

ζόμαστε, τελειοποιούμε τις πνευματικές μας δυνάμεις, γινόμαστε κοινωνοί και μέτοχοι της ζωή του Χριστού. Δε φθάνει που ξαναγεννηθήκαμε, πρέπει και πνευματικά να προοδεύσουμε. Ο καθένας μας ως μέλος της Εκκλησίας πρέπει να είναι: βασιλιάς, που κυριαρχεί στα πάθη του, ιερέας, που προσφέρει στον Κύριο πνευματικές θυσίες και προφήτης, που διδάσκει τους συνανθρώπους του. Επειδή αξιωθήκαμε να χριστούμε, έχουμε το όνομα *χριστιανός* και είναι τιμή μας αυτό. Οι πρώτοι χριστιανοί όταν σύρονταν στα δικαστήρια και τους ρωτούσε ο δικαστής ποιο ήταν το όνομά τους, απαντούσαν: «Είμαστε χριστιανοί». Ας διδαχτούμε από το παράδειγμά τους.

ΘΕΜΑΤΑ ΓΙΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗ

1. Γιατί η πλήρης κατάδυση στο νερό, όπως την τηρεί η δική μας Εκκλησία, εκφράζει τη σημασία του Βαπτίσματος; Διάβασε και την περικοπή *Ρωμ.* 6, 3-5, που θα σε βοηθήσει στην απάντησή σου.
2. Τι ήθελαν να δείξουν οι μάρτυρες όταν, αντί για το όνομά τους, έλεγαν πως είναι χριστιανοί;
3. Γιατί μαζί με το Βάπτισμα δίνεται και το Χρίσμα;
4. Το Βάπτισμα είναι αναδημιουργία. Όταν ο Θεός μας έπλασε, δε μας ρώτησε, όπως δε μας ρωτούν για τη βάπτισή μας. Αυτό είναι ένα επιχείρημα υπέρ του νηπιοβαπτισμού. Κάνουν κι άλλα, χρήσιμα για μας, οι γονείς μας χωρίς να μας ρωτούν; Συζήτησέ το.

22. Ίδρυση και ιστορική εξέλιξη της Θείας Ευχαριστίας

α) Η Θεία Ευχαριστία και ο Μυστικός Δείπνος

Εγώ αυτό παρέλαβα από τον ίδιο τον Κύριο, κι αυτό σας παρέδωσα: ο Κύριος Ιησούς, τη νύχτα που ήταν να παραδοθεί στους σταυρωτές του, πήρε ψωμί και, αφού έκανε ευχαριστήρια προσευχή, το τεμάχισε και είπε: «Λάβετε και φάγετε· αυτό είναι το σώμα μου, που τεμαχίζεται για χάρη σας. Αυτό να κάνετε στην ανάμνησή μου». Παρόμοια, όταν τελείωσε το δείπνο, πήρε το ποτήρι και είπε: «Αυτό το ποτήριο είναι η νέα διαθήκη που επικυρώνεται με το αίμα μου. Όποτε πίνετε από αυτό το ποτήριο, να το κάνετε στην ανάμνησή μου. Γιατί ωσότου να έρθει ο Κύριος, πάντοτε, όποτε τρώτε αυτό το ψωμί και πίνετε αυτό το ποτήριο, διακηρύττετε το θάνατο του Κυρίου. (*Α΄ Κορ. 11, 23-26*).

Η Θεία Ευχαριστία είναι το κέντρο της χριστιανικής λατρείας. Όλες οι ακολουθίες, οι τελετές και τα μυστήρια προετοιμάζουν τους πιστούς για τη συμμετοχή τους στη Θεία Ευχαριστία αλλά και συνδέονται μ' αυτήν κατά τρόπο οργανικό (άμεσο).

Ο ίδιος ο Κύριος συνέστησε τη Θεία Ευχαριστία κατά το Μυστικό Δείπνο, λίγο πριν συλληφθεί και σταυρωθεί. Τα τρία πρώτα Ευαγγέλια αλλά και ο Απόστολος Παύλος μάς δίνουν την περιγραφή αυτής της πρώτης Θείας Ευχαριστίας. Ο Χριστός και οι μαθητές του ακολούθησαν όλες τις προβλεπόμενες λεπτομέρειες του εβραϊκού πασχαλινού δείπνου (προσευχές και ψαλμούς). Μέσα στην όλη τελετή, ο Κύριος παρέδωσε το μυστήριο της Θείας Ευχαριστίας, προσφέροντας το Σώμα του και το Αίμα του και παραγγέλνοντας στους μαθητές του να κάμουν το ίδιο, «για να τον

Ο καλός Ποιμένας. Πρωτοχριστιανικό σύμβολο της αγάπης και της θυσίας του Χριστού, Μουσείο Λατερανού.

θυμούνται», «ωσότου να έρθει και πάλι κατά τη Δευτέρα Παρουσία».

Όλη η δράση και η διδασκαλία του Κυρίου ήταν μια προετοιμασία για την ιερή εκείνη στιγμή κατά το Μυστικό Δείπνο. Η τέλεση της πρώτης Θείας Ευχαριστίας από τον Κύριο σηματοδοτεί το τέλος μιας ολόκληρης εποχής και την αρχή μιας καινούριας. Το ιουδαϊκό Πάσχα αποτελεί, πλέον, παρελθόν όπως και ολόκληρος ο παλιός κόσμος του μωσαϊκού νόμου. Ο Χριστός εγκαινιάζει το νέο και αληθινό Πάσχα. Από τη στιγμή εκείνη, σε κάθε Θεία Λειτουργία η Εκκλησία βιώνει (μέσα από την κάθοδο του Αγίου Πνεύματος) την παρουσία του Χριστού, σύμφωνα με τη δική του υπόσχεση: «Θα είμαι μαζί σας πάντα ως τη συντέλεια του κόσμου» (*Ματθ. 28, 20*).

β) Η Θεία Ευχαριστία κατά την αποστολική και μεταποστολική εποχή

Η περιγραφή της πρώτης Θείας Ευχαριστίας είναι ταυτόχρονα περιγραφή της Θείας Ευχαριστίας κατά τους αποστολικούς χρόνους. Οι απόστολοι, μαζί με τη διδασκαλία του Ευαγγελίου, παρέδιδαν και τον τρόπο τέλεσης της Θείας Ευχαριστίας, που ήταν μια επανάληψη των πράξεων του Κυρίου κατά το τελευταίο εκείνο Δείπνο: προσευχή- ψαλμωδία- διδασκαλία- τέλεση της Ευχαριστίας (ευλογία, δηλαδή, του άρτου και του οίνου και κοινωνία όλων των παριστάμενων πιστών). Διαμορφώθηκε, έτσι, μια άγραφη παράδοση η οποία παρέμεινε ζωντανή σ' όλη την αποστολική και μεταποστολική εποχή.

Κατά την αποστολική εποχή, πριν από τη Θεία Ευχαριστία γινόταν το δείπνο της αγάπης (κατά τις βραδινές ώρες). Ήταν μια μίμηση του Μυστικού Δείπνου που προηγήθηκε της Θείας Ευχαριστίας. Κατά το 2ο μ.Χ. αιώνα, η Θεία Ευχαριστία διαχωρίστηκε από το δείπνο της αγάπης. Τελείται, πλέον, τις πρωινές ώρες πάνω στους τάφους των μαρτύρων (διανύουμε ήδη την περίοδο των διωγμών). Διαβαζόταν κατ' αρχάς μια επιστολή των αποστόλων και

Σύγχρονο ξύλινο τέμπλο. Μικρογραφία του Ράλλη Κοψίδη.

ακολουθούσε ο ασπασμός της ειρήνης, η ευλογία των πιστών, μια ευχή ευχαριστίας και τα λόγια του Χριστού κατά το Μυστικό Δείπνο («*Λάβετε φάγετε...*», «*Πίετε ἐξ αὐτοῦ πάντες...*»). Αμέσως μετά γινόταν η επίκληση του Αγίου Πνεύματος, για να καθαγιάσει τον άρτο και τον οίνο και να τον μεταβάλει σε Σώμα και Αίμα του Χριστού. Η Θεία Ευχαριστία τελείωνε με την κοινωνία του Σώματος και του Αίματος του Χριστού από τους πιστούς.

γ) Η σύνθεση των ευχών και η διαμόρφωση των πρώτων Λειτουργιών

Όπως μας πληροφορεί ένας χριστιανός συγγραφέας του 2ου αιώνα, ο Ιουστίνος ο Φιλόσοφος και Μάρτυρας, δεν υπήρχε σταθερό κείμενο για τις ευχές της Θείας Ευχαριστίας. Το περιεχόμενο των ευχών προερχόταν από την ελεύθερη έμπνευση του λειτουργού, ο οποίος προσευχόταν περισσότερο ή λιγότερο ανάλογα με τις δυνάμεις του. Ήταν φυσική, επομένως, η δημιουργία προφορικών τοπικών παραδόσεων για τις ευχές της Θείας Ευχαριστίας. Μετά το τέλος των διωγμών τον 4ο αιώνα, οι διάφορες προφορικές παραδόσεις καταγράφηκαν και, έτσι, δημιουργήθηκαν τα πρώτα κείμενα Λειτουργιών, στα οποία αναγράφονται τιμητικά ως συγγραφείς κάποιοι απόστολοι ή μαθητές τους (Λειτουργία Αγίου Ιακώβου, Αγίου Μάρκου, Κλήμεντος Ρώμης κ.ά.).

Κείμενο	**Μετάφραση**
«Καί τῇ τοῦ ἡλίου λεγομένῃ ἡμέρᾳ πάντων κατά πόλεις ἢ ἀγρούς μενόντων ἐπί τό αὐτό συνέλευσις γίνεται, καί τά ἀπομνημονεύματα τῶν ἀποστόλων ἤ τά συγγράμματα τῶν προφητῶν ἀναγινώσκεται, μέχρις ἐγχωρεῖ. Εἶτα παυσαμένου τοῦ ἀναγινώσκοντος, ὁ προεστώς τήν νουθεσίαν καί πρόκλησιν τῆς τῶν καλῶν τούτων μιμήσεως ποιεῖται. Ἔπειτα ἀνιστάμεθα κοινῇ πάντες καί εὐχάς πέμπομεν καί, ὡς προέφημεν, παυσαμένων ἡμῶν τῆς εὐχῆς ἄρτος προσφέρεται καί οἶνος καί ὕδωρ, καί ὁ προεστώς εὐχάς ὁμοίως καί εὐχαριστίας, ὅση δύναμις αὐτῷ, ἀναπέμπει, καί ὁ λαός ἐπευφημεῖ λέγων τό Ἀμήν, καί ἡ διάδοσις καί ἡ μετάληψις ἀπό τῶν εὐχαριστηθέντων ἑκάστῳ γίνεται, καί τοῖς οὐ παροῦσι διά τῶν διακόνων πέμπεται». (Ιουστίνου, του Φιλοσόφου και Μάρτυρος, *Α΄ Απολογία*, 67, 3-5, ΒΕΠ 3, 198)	Κατά την ημέρα που αποκαλείται «μέρα του ήλιου», συγκεντρώνονται σ' ένα συγκεκριμένο τόπο όλοι όσοι κατοικούν στις πόλεις ή τους αγρούς. (Κατά τη σύναξη αυτή) διαβάζονται τα απομνημονεύματα των αποστόλων ή τα συγγράμματα των προφητών μέχρι να συγκεντρωθούν όλοι. Έπειτα, αφού τελειώσει η ανάγνωση, αυτός που προΐσταται της σύναξης συμβουλεύει και προτρέπει να μιμηθούν όλα τα καλά (που άκουσαν). Έπειτα σηκωνόμαστε όλοι και αναπέμπουμε ευχές και, όπως ήδη είπαμε, αφού σταματήσουμε τις προσευχές προσφέρεται ψωμί, κρασί και νερό. Παρομοίως, αυτός που προΐσταται αναπέμπει ευχές και ευχαριστίες με όση δύναμη έχει και ο λαός επευφημεί λέγοντας το «Αμήν». Ακολούθως δίνεται στον καθένα από τους παριστάμενους η Θεία Μετάληψη και οι διάκονοι τη μεταφέρουν σ' αυτούς που δεν ήταν παρόντες.

Τον 4ο αιώνα, όμως, η Εκκλησία αντιμετώπισε φοβερές αιρέσεις. Οι Πατέρες και διδάσκαλοι της Εκκλησίας, οι οποίοι καταπολέμησαν τους αιρετικούς με τις Οικουμενικές Συνόδους και τα συγγράμματά τους, έγραψαν και ευχές για τη Θεία Ευχαριστία και, έτσι, διαμορφώθηκαν καινούργιες Λειτουργίες με το όνομά τους (Λειτουργία Μ. Βασιλείου, Αγ. Γρηγορίου Θεολόγου, Αγ. Ιωάννου Χρυσοστόμου, Αγ. Επιφανίου Κύπρου κ.ά.). Τα κείμενα αυτά εξελίχθηκαν δια μέσου των αιώνων και δέχτηκαν προσθήκες ή αφαιρέσεις φθάνοντας μέχρι σήμερα. Ο πυρήνας τους, όμως, παραμένει ο ίδιος έτσι όπως διαμορφώθηκε κατά τον 4ο και 5ο αιώνα.

Η Λειτουργία του Αγ. Ιωάννου Χρυσοστόμου είναι αυτή που τελείται πιο συχνά κατά τη διάρκεια του έτους. Πρόκειται για ένα από τα σπουδαιότερα λειτουργικά κείμενα της Εκκλησίας. Ο Αγ. Ιωάννης χρησιμοποίησε παλιές λειτουργικές ευχές, έγραψε, όμως, ορισμένες εξ αρχής. Η Λειτουργία δέχτηκε κάποιες μεταγενέστερες προσθήκες (όχι στο περιεχόμενο των ευχών) και έτσι έλαβε τη σημερινή της μορφή.

ΘΕΜΑΤΑ ΓΙΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗ

1. Ποια είναι η σημασία της σύστασης του μυστηρίου της Θείας Ευχαριστίας από το Χριστό;
2. Να επισημάνετε τις ομοιότητες και τις διαφορές μεταξύ της Θείας Ευχαριστίας των πρώτων αιώνων και της σημερινής της μορφής.
3. Ποιες σκέψεις σας δημιουργεί ο σύνδεσμός της Θείας Ευχαριστίας με το δείπνο της αγάπης;
4. Το νήμα της πίστης και παράδοσής μας ξεκινά από τον Κύριο, περνάει από τους αποστόλους και καταλήγει στην Εκκλησία. Ισχύει αυτό και για τη Θεία Ευχαριστία και γιατί;

23. Το βαθύτερο νόημα της Θείας Λειτουργίας

α) Ο λόγος του Θεού στη Θεία Λειτουργία

Η Θεία Λειτουργία διακρίνεται σε δύο τμήματα. Το πρώτο ονομάζεται «Λειτουργία των Κατηχουμένων», διότι κατά τη διάρκειά του παρέμεναν στο ναό και οι κατηχούμενοι (δηλαδή αυτοί που προετοιμάζονταν για το Βάπτισμα). Το δεύτερο τμήμα ονομάζεται «Λειτουργία των πιστών», διότι σ' αυτό παραβρίσκονταν μόνο όσοι με το Βάπτισμά τους εντάχθηκαν στο «σώμα του Χριστού», οι πιστοί.

Η Θεία Λειτουργία ξεκινά με **δοξολογία** του Τριαδικού Θεού «*εὐλογημένη ἡ βασιλεία τοῦ Πατρός καί τοῦ Υἱοῦ καί τοῦ Ἁγίου Πνεύματος...*» και προχωρά με αιτήματα προς το Θεό για τον άνθρωπο και τη φύση. Ακολουθούν τα **αντίφωνα** («*Ταῖς πρεσβείαις τῆς Θεοτόκου...*», «*Σῶσον ἡμᾶς, Υἱέ Θεοῦ...*»), το απολυτίκιο* της ημέρας και η **Μικρή Είσοδος**, δηλαδή η μεταφορά του Ευαγγελίου με πομπή από την Αγία Τράπεζα, όπου βρίσκεται μόνιμα, στο μέσον του ναού. Μετά από την ψαλμωδία κάποιων επίκαιρων, εορτολογικά, τροπαρίων καθώς και του Τρισάγιου Ύμνου (*Ἅγιος ὁ Θεός, ἅγιος ἰσχυρός...*), ακολουθούν τα **αναγνώσματα**. που είναι και το σημαντικότερο γεγονός κατά το πρώτο μέρος της Θείας Λειτουργίας.

Ιερά σκεύη: Άγιος Δίσκος με τον Αστερίσκο, Άγιο Ποτήριο, Λόγχη, Λαβίδα. Λειψανοθήκη. Αρτοφόριο.

Το **αποστολικό ανάγνωσμα** περιλαμβάνει μια περικοπή από τις Πράξεις των Αποστόλων ή τις Επιστολές της Καινής Διαθήκης. Το **ευαγγελικό ανάγνωσμα** μας υπενθυμίζει κάποια πτυχή από το κήρυγμα του Κυρίου, από τα θαύματά του ή από άλλα γεγονότα της επίγειας ζωής του. Και τα δύο αναγνώσματα έχουν σκοπό να υπενθυμίσουν στους χριστιανούς τις θεμελιακές αλήθειες της πίστης και να τους ενισχύσουν στον πνευματικό τους αγώνα. Ο λόγος του Θεού που ακούγεται στη λατρεία έχει μια αμεσότητα: ο ίδιος ο Κύριος βρίσκεται ανάμεσά μας και μας διδάσκει. Η ώρα των αναγνωσμάτων είναι ιερή, επειδή δε γίνεται απλή ανάγνωση της Καινής Διαθήκης αλλά βίωση της θεϊκής παρουσίας. Γι' αυτό και ζητούμε τη χάρη του Θεού για την κατανόησή τους.

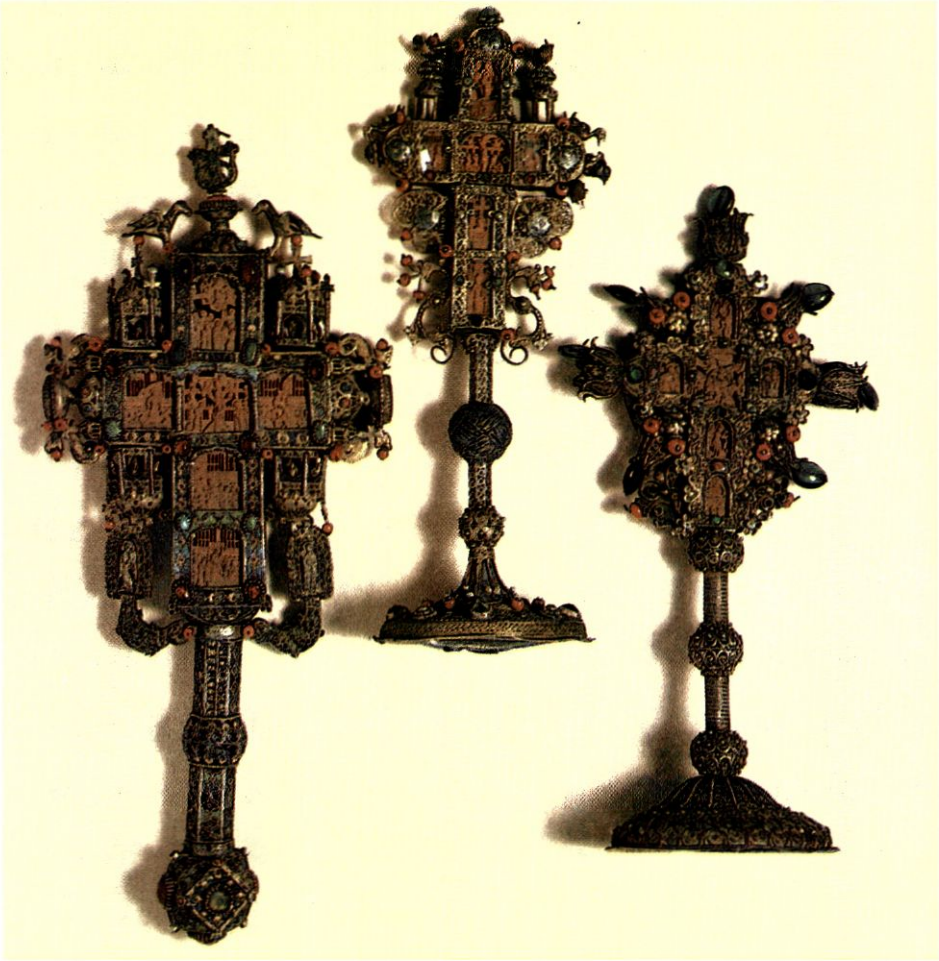

Χρυσοποίκιλτοι σταυροί της μονής Ταξιαρχών Αχαΐας, δεύτερο μισό 17ου αι.

Κείμενο	Μετάφραση
«Ἔλλαμψον ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν, φιλάνθρωπε δέσποτα, τό τῆς σῆς θεογνωσίας ἀκήρατον φῶς καί τούς τῆς διανοίας ἡμῶν διάνοιξον ὀφθαλμούς εἰς τήν τῶν εὐαγγελικῶν σου κηρυγμάτων κατανόησιν. Ἔνθες ἡμῖν καί τόν τῶν μακαρίων σου ἐντολῶν φόβον, ἵνα τάς σαρκικάς ἐπιθυμίας πάσας καταπατήσαντες πνευματικήν πολιτείαν μετέλθωμεν, πάντα τά πρός εὐαρέστησιν τήν σήν καί φρονοῦντες καί πράττοντες. Σύ γάρ εἶ ὁ φωτισμός τῶν ψυχῶν καί τῶν σωμάτων ἡμῶν, Χριστέ ὁ Θεός...». *(Λειτουργία Ιω. Χρυσοστόμου)*	Λάμψε στις καρδιές μας, φιλάνθρωπε δέσποτα, της θεογνωσίας σου το καθαρό φως, και άνοιξε καλά τα πνευματικά μας μάτια, για να καταλάβουμε τα ευαγγελικά σου διδάγματα. Βάλε μέσα μας και των αγίων σου εντολών το σεβασμό, ώστε, αφού υπερνικήσουμε όλες τις σαρκικές επιθυμίες, να ζήσουμε πνευματικά, σκεπτόμενοι και κάνοντας όλα όσα ευχαριστούν εσένα. Γιατί εσύ είσαι ο φωτισμός των ψυχών και των σωμάτων, Χριστέ και Θεέ μας...

β) Οι προσευχές για τον άνθρωπο και τη φύση

Κατά τη Θεία Λειτουργία, προσευχόμαστε στο Θεό για ολόκληρη τη δημιουργία. Μέσα από τις «αιτήσεις» (παρακλήσεις) του διακόνου ή του ιερέα, παρακαλούμε το Θεό για την πόλη που κατοικούμε, αλλά και για όλες τις πόλεις και τους ανθρώπους που μένουν σ' αυτές, τον παρακαλούμε για ευεργετική πνοή του ανέμου, για ευφορία της γης, για ειρήνη, γι' αυτούς που ταξιδεύουν, για τους αρρώστους, τους καταπονημένους, τους αιχμαλώτους, για να μας διαφυλάξει από κάθε θλίψη, οργή, κίνδυνο και ανάγκη.

Έλληνας κληρικός με Κορεάτη συλλειτουργό τελούν τη Θεία Ευχαριστία
Πουσάν, Ν. Κορέα

Τον παρακαλούμε, ακόμη, να δείξει το έλεός του και να μας δώσει ζωή, ειρήνη, υγεία, σωτηρία, τη θεϊκή του παρουσία και τη συγχώρηση των αμαρτιών μας. Τον παρακαλούμε, επίσης, να διαφυλάξει τις ψυχές και τα σώματά μας, να μας δώσει εκείνα που συμφέρουν στην ψυχή μας και, κυρίως, τη μετάνοια κατά το υπόλοιπο της ζωής μας, ειρηνικό θάνατο και καλή απολογία κατά την ώρα της θεϊκής κρίσης.

Κείμενο	**Μετάφραση**
«Ὑπέρ εὐκρασίας ἀέρων, εὐφορίας τῶν καρπῶν τῆς γῆς καί καιρῶν εἰρηνικῶν, τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν.	Για να έχουμε ανέμους υγιεινούς, ευφορία των καρπών της γης και καιρούς ειρηνικούς, ας παρακαλέσουμε τον Κύριο.
Ὑπέρ πλεόντων, ὁδοιπορούντων, νοσούντων, καμνόντων, αἰχμαλώτων καί τῆς σωτηρίας αὐτῶν, τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν». *(Λειτουργία Ιω. Χρυσοστόμου)*	Π' αυτούς που ταξιδεύουν στη θάλασσα και στη στεριά, για τους αρρώστους, γι' αυτούς που κοπιάζουν, τους αιχμαλώτους και για τη σωτηρία τους ας παρακαλέσουμε τον Κύριο.

Μέσα από όλα αυτά τα αιτήματα γίνεται σαφές ότι κατά τη Θεία Λειτουργία εκδηλώνεται βαθύτατο ενδιαφέρον για τον άνθρωπο, αλλά και για τον κόσμο που τον περιβάλλει. Τα αιτήματα απευθύνονται στη θεϊκή αγάπη, την οποία ο χριστιανός καλείται να μιμηθεί, προσευχόμενος για όλους τους ανθρώπους. Κατά τη Θεία Λειτουργία, οι χριστιανοί προσευχόμενοι γίνονται η ψυχή του κόσμου. Οι αιτήσεις μάς θυμίζουν ακόμη ότι από το Θεό εξαρτάται η ύπαρξη και η συντήρηση της δημιουργίας.

γ) Η Λειτουργία των πιστών, κορύφωση της Θείας Λειτουργίας

Το δεύτερο μέρος της Θ. Λειτουργίας αρχίζει με τη **Μεγάλη Είσοδο**, δηλαδή τη μεταφορά του άρτου και του οίνου - που πρόσφεραν οι πιστοί - από την πρόθεση* στην Αγία Τράπεζα. Στο δεύτερο αυτό μέρος (τη «Λειτουργία των πιστών»), δεν μπορεί ο χριστιανός να συμμετάσχει χωρίς να ζητήσει και να δώσει συγχώρηση. Π' αυτό, πριν να ομολογήσουν την κοινή τους πίστη με το **Σύμβολο της Πίστεως**, καλούνται οι χριστιανοί από τον ιερέα ν' αλληλοσυγχωρεθούν, γιατί μόνο μ' αυτή την προϋπόθεση μπορούν να προσέλθουν στη Θεία Μετάληψη. Μεταλαμβάνοντας το Σώμα και το Αίμα του Κυρίου, οι πιστοί γίνονται ένα σώμα. Επομένως η ενότητα αυτή απαιτεί την απομάκρυνση, από τις ψυχές των πιστών, κάθε διαφοράς που τους χωρίζει.

Το τμήμα που ακολουθεί μετά το Σύμβολο της Πίστεως ονομάζεται *ἁγία Ἀναφορά*, διότι τα Τίμια Δώρα (ο άρτος και ο οίνος) προσφέρονται προς το Θεό («*ἀναφέρονται*»). Ο ιερέας έχει ένα σύντομο διάλογο με το λαό, τονίζοντας την ιερότητα των στιγμών που θ' ακολουθήσουν και προτρέποντάς τους

να υψώσουν τις καρδιές τους στον ουρανό. Ακολουθεί η ανάμνηση όλων όσων έκαμε ο Θεός για τον άνθρωπο, από την ώρα της δημιουργίας του μέχρι το Μυστικό Δείπνο, όπου ο Κύριος ίδρυσε το μυστήριο της Θείας Ευχαριστίας.

Στο σημείο εκείνο της Θείας Λειτουργίας αφού θυμηθούμε τις ευεργεσίες του Θεού, ο ιερέας προσεύχεται στο Θεό για να στείλει το άγιο Πνεύμα, ώστε ο άρτος και ο οίνος να μεταβληθούν σε Σώμα και Αίμα Χριστού. Η στιγμή αυτή είναι η κορύφωση της Θείας Λειτουργίας. Η αναφορά κορυφώνεται με τα λόγια:

Κείμενο	**Μετάφραση**
«Μεμνημένοι τοίνυν τῆς σωτηρίου ταύτης ἐντολῆς, καί πάντων τῶν ὑπέρ ἡμῶν γεγεννημένων, τοῦ σταυροῦ, τοῦ τάφου, τῆς τριημέρου ἀναστάσεως, τῆς εἰς οὐρανούς ἀναβάσεως, τῆς ἐκ δεξιῶν καθέδρας, τῆς δευτέρας καί ἐνδόξου πάλιν παρουσίας τά σά ἐκ τῶν σῶν Σοί προσφέρομεν...». *(Λειτουργία Ιω. Χρυσοστόμου)*	Αφού θυμηθήκαμε λοιπόν τη σωτήρια αυτή εντολή και όλα όσα έγιναν για χάρη μας, τη σταύρωση, την ταφή, την τριήμερη ανάσταση, την ανάληψη στους ουρανούς, την ενθρόνισή του στα δεξιά του Πατέρα, τη δεύτερη κι ένδοξη πάλι παρουσία, τα δικά σου (και) από τα δημιουργήματά σου σου προσφέρουμε...

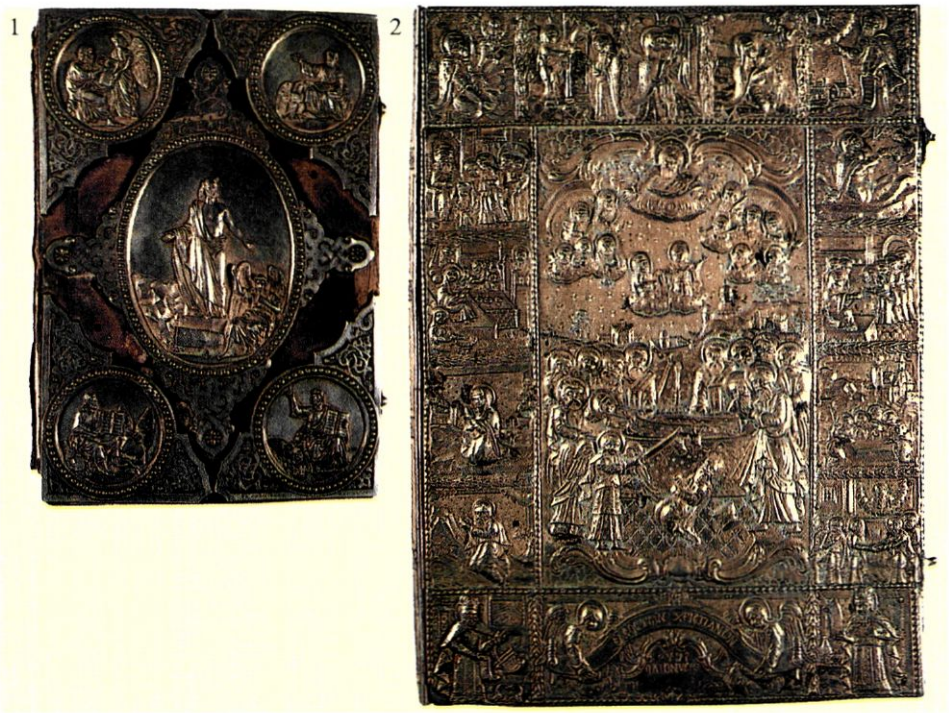

1. Χρυσοσκάλιστο ενεπίγραφο Ευαγγέλιο, 1785. 2. Ευαγγέλιο του 1889, μονή Ταξιαρχών Αχαΐας.

Αμέσως μετά τον καθαγιασμό των Τιμίων Δώρων διαβάζονται τα λεγόμενα **δίπτυχα**. Η λέξη αυτή σημαίνει έναν κατάλογο με δύο πτυχές, όπου έγραφαν τα ονόματα των ζωντανών και των νεκρών. Η ανάγνωση των δίπτυχων την ώρα εκείνη μας υπενθυμίζει ότι είμαστε όλοι (ζωντανοί και νεκροί) ενωμένοι. Μέσα στο κλίμα αυτής της ενότητας, οι πιστοί προετοιμάζονται για τη Θεία Κοινωνία, ζητώντας από το Θεό να συγχωρήσει τις αμαρτίες και να προετοιμάσει τις ψυχές, ώστε να δεχτούν το Σώμα και το Αίμα του Κυρίου. Αυτό δείχνει το παρακάτω κείμενο:

Κείμενο	**Μετάφραση**
«Σοί πρακατατιθέμεθα τήν ζωήν ἡμῶν ἅπασαν, καί τήν ἐλπίδα, δέσποτα φιλάνθρωπε, καί παρακαλοῦμέν σε καί δεόμεθα καί ἱκετεύομεν· καταξίωσον ἡμᾶς μεταλαβεῖν τῶν ἐπουρανίων σου καί φρικτῶν μυστηρίων ταύτης τῆς ἱερᾶς καί πνευματικῆς τραπέζης, μετά καθαροῦ συνειδότος, εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν, εἰς συγχώρησιν πλημμελημάτων, εἰς Πνεύματος ἁγίου κοινωνίαν, εἰς βασιλείας οὐρανῶν κληρονομίαν, εἰς παρρησίαν τήν πρός σέ, μή εἰς κρῖμα ἤ εἰς κατάκριμα». *(Λειτουργία Ιω. Χρυσοστόμου)*	Σε εσένα εμπιστευόμαστε όλη μας τη ζωή και την ελπίδα, δέσποτα φιλάνθρωπε, και σε παρακαλούμε και δεόμαστε και ικετεύουμε· αξίωσέ μας να μεταλάβουμε τα επουράνια και φρικτά μυστήρια, αυτής της ιερής και πνευματικής τράπεζας με καθαρή συνείδηση, για να εξαλειφθούν οι αμαρτίες, να συγχωρηθούν τα παραπτώματά μας, ώστε να έχουμε κοινωνία του αγίου Πνεύματος, να κληρονομήσουμε τη βασιλεία των ουρανών, να έχουμε θάρρος απέναντί σου και να μην τιμωρηθούμε ή καταδικαστούμε.

Στη συνέχεια, ο ιερέας προσκαλεί τους πιστούς να μεταλάβουν «με φόβο Θεού, με πίστη και με αγάπη». Η χαρά από τη **Θεία Κοινωνία** αποτυπώνεται στον ύμνο που ψάλλουν οι χριστιανοί μετά τη Θεία Μετάληψη («Εἴδομεν τό φῶς...», παρακάτω κείμενο) αλλά και στην προσευχή ευχαριστίας προς το Θεό. Αυτός είναι και ο επίλογος της Θείας Ευχαριστίας: η ευγνωμοσύνη προς το Θεό και η ευχή ώστε η ζωή των πιστών να βρίσκεται πάντοτε στα χέρια του.

Κείμενο	**Μετάφραση**
«Εἴδομεν τό φῶς τό ἀληθινόν, ἐλάβομεν Πνεῦμα ἐπουράνιον, εὕρομεν πίστιν ἀληθῆ, ἀδιαίρετον Τριάδα προσκυνοῦντες· αὕτη γάρ ἡμᾶς ἔσωσεν». *(Λειτουργία Ιω. Χρυσοστόμου)*	Είδαμε το φως το αληθινό, πήραμε το επουράνιο άγιο Πνεύμα, βρήκαμε πίστη αληθινή, προσκυνώντας την αδιαίρετη Τριάδα, γιατί αυτή μας έσωσε.

ΘΕΜΑΤΑ ΓΙΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗ

1. Ποια είναι η διαφορά της ανάγνωσης της Καινής Διαθήκης εκτός του ναού από την ανάγνωσή της κατά τη Θεία Λειτουργία;
2. Γιατί η αλληλοσυγχώρηση των πιστών είναι προϋπόθεση για τη συμμετοχή τους στη Θεία Ευχαριστία;
3. Με αφορμή τις προσευχές για τον άνθρωπο και τη φύση, να διατυπώσετε κάποιες απόψεις για τη σημασία της Θείας Λειτουργίας για τα προβλήματα του ανθρώπου και του κόσμου.
4. Τι νόημα έχει, κατά τη γνώμη σας, η ανάγνωση των ονομάτων ζωντανών και νεκρών κατά το συγκεκριμένο σημείο της Θείας Λειτουργίας;

Σχεδιάγραμμα των τμημάτων της Θείας Ευχαριστίας	
Α΄ Λειτουργία των Κατηχούμενων	
1. Έναρξη («Εὐλογημένη ἡ βασιλεία...»)	6. Αποστολικό και Ευαγγελικό Ανάγνωσμα
2. Ειρηνικά	7. Κήρυγμα
3. Αντίφωνα	8. Μεγάλη Εκτενής
4. Μικρή Είσοδος	9. Δεήσεις υπέρ των κατηχουμένων
5. Απολυτίκιο και Κοντάκιο	10. Δεήσεις υπέρ των πιστών
Β΄ Λειτουργία των πιστών	
1. Προσκομιδή (Μεγάλη Είσοδος)	θαγιασμός των Τιμίων Δώρων) - Ευχές Διπτύχων].
2. Πληρωτικά - αιτήσεις	5. Ετοιμασία για τη Θεία Κοινωνία [Δεήσεις - προπαρασκευαστική ευχή - Κυριακή Προσευχή].
3. Ασπασμός - Σύμβολο της Πίστεως	6. Κεφαλοκλισία.
Η Αγία Αναφορά [Διάλογος ιερέα και λαού - Ευχή της Αναφοράς - Επινίκιος Ύμνος - Συνέχεια της Ευχής της Αναφοράς - Οι ιδρυτικοί λόγοι του μυστηρίου της Θείας Ευχαριστίας - Ανάμνηση - Επίκληση (κα-	7. Ύψωση του αγίου Άρτου - Μελισμός - Ένωση - Μετάληψη.
	8. Η Ευχαριστία μετά τη Μετάληψη.
	9. Απόλυση.

24. Το μυστήριο της Μετάνοιας

Κείμενο	Μετάφραση
«Ὁ Θεός ὁ Σωτήρ ἡμῶν, ὁ διά τοῦ προφήτου σου Νάθαν μετανοήσαντι τῷ Δαυΐδ ἐπί τοῖς ἰδίοις πλημμελήμασιν, ἄφεσιν δωρησάμενος, καί τοῦ Μανασσῆ τήν ἐπί μετάνοιαν προσευχήν δεξάμενος· αὐτός καί τόν δοῦλόν σου (τόν δεῖνα) μετανοοῦντα, ἐφ' οἷς ἔπραξε πλημμελήμασι, πρόσδεξαι τῇ συνήθει σου φιλανθρωπίᾳ, παρορῶν πάντα τά αὐτῷ πεπραγμένα, ὁ ἀφιείς ἀδικίας, καί ὑπερβαίνων ἀνομίας· Σύ γάρ εἶπας Κύριε· «οὐ θελήσει θέλω τόν θάνατον τοῦ ἁμαρτωλοῦ, ὡς τό ἐπιστρέψαι καί ζῆν αὐτόν» καί ὡς ἑβδομηκοντάκις ἑπτά ἀφιέναι τά ἁμαρτήματα. Ἐπεί, ὡς ἡ μεγαλωσύνη σου ἀνείκαστος, καί τό ἔλεός σου ἀμέτρητον· εἰ γάρ ἀνομίας παρατηρήσῃς, τίς ὑποστήσεται; Ὅτι σύ εἶ ὁ Θεός τῶν μετανοούντων, καί σοί τήν δόξαν ἀναπέμπομεν τῷ Πατρί, καί τῷ Υἱῷ, καί τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν καί ἀεί καί εἰς τούς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Αμήν». *(Ευχή επί εξομολογουμένων)*	Εσύ ο Θεός και Σωτήρας μας, ο οποίος με τον προφήτη Νάθαν συγχώρησες το Δαβίδ που μετάνιωσε για τα αμαρτήματά του και δέχτηκες την προσευχή της μετάνοιας του Μανασσή. Εσύ ο ίδιος δέξου με τη συνηθισμένη φιλανθρωπία σου και το δούλο σου (δείνα) που μετανοεί για τα όσα έπραξε αμαρτήματα, παραβλέποντάς τα, εσύ που συγχωρείς αδικίες και παραθεωρείς ανομίες. Γιατί εσύ είπες, Κύριε· «δε θέλω το θάνατο του αμαρτωλού, ώσπου να επιστρέψει και να ζήσει» και ως εβδομήντα φορές το εφτά να συγχωρούμε τα αμαρτήματα. Επειδή, όπως η μεγαλοσύνη σου είναι έξω από κάθε φαντασία, έτσι είναι και το έλεός σου αμέτρητο. Αν παρατηρήσεις εξεταστικά τις ανομίες μας, ποιος θα είναι σε θέση να σταθεί μπροστά σου; Γιατί εσύ είσαι ο Θεός όσων μετανοούν και σε σένα στέλνουμε τη δοξολογία, στον Πατέρα και στον Υιό και στο Άγιο Πνεύμα, τώρα και πάντα και στους ατελεύτητους αιώνες.

Η απόταξη του σατανά και η σύνταξή μας με το Χριστό –υποσχέσεις που δόθηκαν στο Βάπτισμα– δεν έγιναν στόχος ζωής και βίωμα για όλους μας. Γι' αυτό αφήνουμε το κακό να επηρεάζει τη ζωή μας με αποτέλεσμα να κυριαρχεί, σχεδόν, γύρω μας. Φόνοι, απάτες, εκμετάλλευση, καταστροφές, πόλεμοι έχουν στα δελτία ειδήσεων την πρώτη θέση.

Όταν κάνουμε το κακό, προσβάλλουμε το Θεό, περιφρονούμε τις εντολές του, δεν ανταποκρινόμαστε στην αγάπη του, κι ακόμη το κακό, η αμαρτία, μάς αποξενώνει από τους συνανθρώπους μας, διασπά τη σχέση μας με το περιβάλλον. Ό,τι κερδίσαμε, χρήματα ή δόξα, δεν μπορεί να βγάλει απ' την ψυχή μας το διχασμό, την αποτυχία, τη δυστυχία, τη μεγάλη μοναξιά που νιώθουμε. Αποτέλεσμα, λοιπόν, της αμαρτίας είναι και ό,τι νιώθουμε, όχι μόνο ό,τι βλέπουμε ή ακούμε. Άρα, για να περιοριστεί το κακό, χρειάζεται να αλλάξει

η εσωτερική μας διάθεση, να ξαναβρούμε το στόχο μας και να επιστρέψει η καρδιά, ο νους και η θέλησή μας στο Θεό. Κι αυτό είναι μετάνοια.

α) Έννοια, σύσταση και ιστορική εξέλιξη του μυστηρίου της Μετάνοιας

Η μετάνοια των ανθρώπων είναι διάχυτη στην ιερή ιστορία. Στην Παλαιά Διαθήκη άτομα και λαός του Θεού πολλές φορές αμαρτάνουν, αλλά, όταν συνειδητοποιούν το λάθος τους επιστρέφουν με συντριβή στο Θεό. Αυτή την αλήθεια εκφράζει ο στίχος του Δαβίδ: «Είπα· θα πω στον Κύριο την αμαρτία μου καταδικάζοντας τον εαυτό μου. Κι όταν το αποφάσισα, αμέσως εσύ συγχώρησες την ασέβεια της καρδιάς μου». (Ψαλμ. 31, 5).

Στην Καινή Διαθήκη, ο Ιωάννης ο Πρόδρομος κήρυττε τη μετάνοια (*Μάρκ.* 1, 4-5). Ο Κύριος, αγαπούσε και συγχωρούσε τους αμαρτωλούς, όταν αυτοί έδειχναν πίστη και αγάπη στο πρόσωπό του. Ακόμη, σύστησε το μυστήριο της Μετάνοιας ή Εξομολόγησης, παραχωρώντας την άδεια, τη δυνατότητα της άφεσης, στους αποστόλους και στους διαδόχους τους, όπως φαίνεται και από τα παρακάτω κείμενα.

Κείμενο	**Μετάφραση**
1. «Ἀμήν λέγω ὑμῖν, ὅσα ἐάν δήσητε ἐπί τῆς γῆς, ἔσται δεδεμένα ἐν τῷ οὐρανῷ, καί ὅσα ἐάν λύσητε ἐπί τῆς γῆς, ἔσται λελυμένα ἐν τῷ οὐρανῷ» (*Ματθ.* 18,18).	1. Σας βεβαιώνω πως ό,τι κρατήσετε ασυγχώρητο στη γη, θα είναι ασυγχώρητο και στον ουρανό και ό,τι συγχωρήσετε στη γη θα είναι συγχωρημένο και στον ουρανό.
2. «Ἄν τινων ἀφῆτε τάς ἁμαρτίας, ἀφίενται αὐτοῖς· ἄν τινων κρατῆτε, κεκράτηνται» (*Ιωάν.* 20,23).	2. Σε όποιους συγχωρήσετε τις αμαρτίες, θα τους είναι συγχωρημένες· σε όποιους τις κρατήσετε ασυγχώρητες, θα κρατηθούν έτσι.

Στους πρώτους αιώνες, όσοι χριστιανοί είχαν βαριά αμαρτήσει, αποκόπτονταν από το σώμα των πιστών. Για να επανασυνδεθούν με το σώμα της Εκκλησίας, έπρεπε να μετανοήσουν δημόσια. Αναπέμπονταν γι' αυτούς ειδικές ευχές στη Θεία Λειτουργία και ύστερα από μακρά προπαρασκευή (συνήθως τη Μ. Σαρακοστή), έπαιρναν τη συγχώρηση από τον επίσκοπο και γίνονταν δεκτοί στη Λειτουργία της νύχτας του Πάσχα, τότε δηλ. που πανηγυρίζουμε τη νίκη του Κυρίου πάνω στην αμαρτία και το θάνατο.

β) Η βαθύτερη σημασία του μυστηρίου της Μετάνοιας

Πολλοί άνθρωποι, όταν αμαρτάνουν λυπούνται και στενοχωρούνται. Η αληθινή όμως μετάνοια δεν είναι απλή μεταμέλεια. Είναι ο πόνος της καρδιάς μας, που δεν ανταποκριθήκαμε στην αγάπη του Θεού, δεν τιμήσαμε τον εαυτό μας και τους συνανθρώπους μας. Βιώνοντας το λάθος μας, αποφασίζουμε να αλλάξουμε τρόπο σκέψης και συμεριφοράς, δηλαδή μετα-νοούμε και ζη-

Η παραβολή του ασώτου. Εικονογραφία Φ. Κόντογλου, 1949.
Ο Θεός δέχεται με ανοιχτή αγκαλιά τον άνθρωπο που μετανοεί.

τουμε συγχώρηση. Ο Θεός, στον οποίο ο μετανιωμένος καταφεύγει, συγχωρεί.

Την επισφράγιση της συγχώρησης δίνει το μυστήριο της Εξομολόγησης. Όπως στο Βάπτισμα με τη μεσολάβηση του ιερέα πήραμε το φωτισμό του Αγίου Πνεύματος, έτσι κι εδώ με τη μεσιτεία του παίρνουμε την άφεση με τη χάρη του Χριστού.

Για την Εξομολόγηση υπάρχουν μερικοί δισταγμοί. Θα τους ξεπεράσουμε, αν σκεφτούμε:

1. Τα αμαρτήματά μας στην ουσία τα λέμε στο Θεό και αυτός συγχωρεί. Ο ιερέας είναι ο μεσίτης και μέσω αυτού συγχωρούνται οι αμαρτίες μας με την ενέργεια του Αγίου Πνεύματος. Οι ευχές του μυστηρίου προσδιορίζουν με σαφήνεια τη θέση του.
2. Η ντροπή δεν πρέπει να γίνεται εμπόδιο. Ο ιερέας είναι κι αυτός αμαρτωλός, εξομολογείται όπως εμείς, έχει κατανόηση και συμπάθεια.
3. Η μετάνοια μας συμφιλιώνει με τον εαυτό μας και τους συνανθρώπους μας, γι' αυτό δεν πρέπει να την αναβάλλουμε.
4. Να σκεφτόμαστε τη χαρά που αισθανόμαστε, όταν απαλλασσόμαστε από ό,τι μας βαραίνει και τη χαρά που γίνεται από τη μετάνοιά μας στον ουρανό (*Λουκ.* 15, 7) και στην Εκκλησία, που ύστερα από την αυτοεξορία μας είμαστε και πάλι στην αγκαλιά της.
5. Αυτά που λέμε στον ιερέα δεν κοινολογούνται. Ασφαλίζονται με το απόρρητο της Εξομολόγησης, που είναι κατοχυρωμένο και από την Εκκλησία και από την Πολιτεία.

γ) Το μυστήριο της Μετάνοιας και ο σύγχρονος άνθρωπος

Είναι ανθρώπινο να αμαρτάνουμε. Μόνο ο Θεός είναι αναμάρτητος. Μερικά όμως από τα αμαρτήματά μας απωθούνται στο ασυνείδητο*, γίνονται τραύματα που μας βασανίζουν και επηρεάζουν τόσο τη δική μας όσο και τη ζωή των άλλων. Το μυστήριο της Μετάνοιας μπορεί να μας απαλλάξει από τις συνέπειες της αμαρτίας, τύψεις, ενοχές, αντικοινωνικότητα. Πολλοί ψυχίατροι, όταν διαπιστώσουν ότι το πρόβλημα συνδέεται με τραύματα της ψυχής, συνιστούν στους ασθενείς τους να καταφεύγουν σε πνευματικό, διότι γνωρίζουν πως οι ψυχικές αναστατώσεις αυτού του είδους εκεί αποθεραπεύονται.

Ο ιερέας εξομολόγος, ο πνευματικός, είναι κάτι ξεχωριστό και η προσφορά του στους πιστούς είναι μεγάλη. Το έργο του δεν είναι έργο ψυχιάτρου ή ψυχολόγου. Διαθέτει, βέβαια, τις ψυχολογικές γνώσεις που απαιτούνται για το πνευματικό του έργο, αλλά πολύ περισσότερο είναι ο γιατρός των ψυχών από την πνευματική ασθένεια. Τέτοιους πνευματικούς χρειαζόμαστε, και στην Εκκλησία υπάρχουν τέτοιοι πνευματικοί καθοδηγητές. Είναι φωτισμένοι άνθρωποι, που η πολυχρόνια άσκηση και προσευχή τούς χάρισε το φωτισμό και τη χάρη του Θεού. Διαθέτουν διορατικότητα, αγάπη, επιείκεια. Έτσι μπορούν να αναπαύουν κάθε πονεμένη ψυχή και να την κατευθύνουν σωστά στην πνευματική ζωή.

Η εσωτερική ακαταστασία ως αποτέλεσμα της αμαρτίας έχει αντίκτυπό και στο σώμα, όπως μας βεβαιώνει και η σύγχρονη ιατρική επιστήμη. Μια

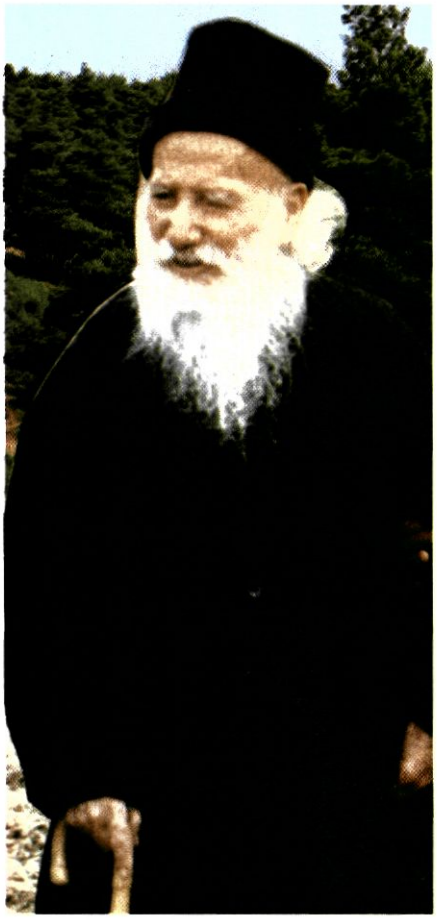

ήσυχη και καθαρή συνείδηση δίνει στον άνθρωπο ψυχική ισορροπία και αποτρέπει τις ασθένειες εκείνες που έχουν την αιτία τους στην ψυχική διάθεση. Ο Κύριος είπε στον παραλυτικό του Ευαγγελίου μετά τη θεραπεία του: «Βλέπεις, έχεις γίνει καλά· από δω και πέρα μην αμαρτάνεις, για να μην πάθεις τίποτε χειρότερο» (*Ιωάν.* 5, 14). Και ο Ιωάννης ο Χρυσόστομος γράφει: «Είναι ιατρείο αυτό το πνευματικό σπίτι (Εκκλησία) για να θεραπεύουμε τα τραύματα που δεχόμαστε απ' έξω» (*Ιω. Χρυσοστόμου, Εις Ιωάν. 2,5,* ΕΠΕ 12, 464).

Με τη μετάνοια ο άνθρωπος ξαναβρίσκει το χαμένο του εαυτό και τη χαμένη κοινωνικότητα, επειδή επανασυνδέεται με την πηγή της ζωής, το Θεό. Νιώθει ότι είναι χρήσιμο μέλος της κοινωνίας. Βλέπει το φυσικό περιβάλλον οικείο και χρήσιμο για τη ζωή όλων και δεν το καταστρέφει.

Ο γέροντας π. Πορφύριος Μπαϊρακτάρης (1906-1991). Ανάπαυσε πολλές ψυχές με την αγιότητα και τις συμβουλές του.

Κείμενο	**Μετάφραση**
1. «Ἡ γάρ κατά Θεόν λύπη μετάνοιαν εἰς σωτηρίαν ἀμεταμέλητον κατεργάζεται· ἡ δέ τοῦ κόσμου λύπη θάνατον κατεργάζεται» (*Β΄ Κορ.* 7,10).	1. Γιατί η λύπη, που αντιμετωπίζεται σύμφωνα με το θέλημα του Θεού, οδηγεί στη μετάνοια, κι αυτή καταλήγει στη σωτηρία, για την οποία κανείς δε μετανιώνει. Αντίθετα, η λύπη που προέρχεται από ανθρώπινα προβλήματα οδηγεί στο θάνατο.
2. «Ἀδελφοί, ἐάν καί προληφθῇ ἄνθρωπος ἔν τινι παραπτώματι, ὑμεῖς οἱ πνευματικοί καταρτίζετε τόν τοιοῦτον, σκοπῶν σεαυτόν, μή καί σύ πειρασθῇς» (*Γαλ.* 6,1).	2. Αν κάποιος, αδελφοί μου, βρεθεί να κάνει κάποιο παράπτωμα, εσείς που έχετε το Πνεύμα του Θεού να τον διορθώνετε με πραότητα. Προσέχετε μόνο μην παρασυρθείτε κι εσείς από τον πειρασμό.

ΘΕΜΑΤΑ ΓΙΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗ

1. Γιατί οι συνέπειες της αμαρτίας έχουν ευρύτερες –πέρα από το πρόσωπο– διαστάσεις; Δώσε μερικά άλλα παραδείγματα.
2. Συχνά, ακούγεται από πολλούς, ότι λένε τα αμαρτήματά τους στην εικόνα του Χριστού. Αυτό είναι αρκετό για να έχουν και συγχώρηση;
3. Ποια, κατά τη γνώμη σου, είναι τα συναισθήματα από τα οποία διακατέχεται ο εξομολογούμενος;

25. Η ευλογία για μια ζωή συζυγίας: το βαθύτερο νόημα του μυστηρίου του Γάμου

Κείμενο	Μετάφραση
«Οἱ ἄνδρες ἀγαπᾶτε τάς γυναῖκας ἑαυτῶν, καθώς καί ὁ Χριστός ἠγάπησε τήν ἐκκλησίαν καί ἑαυτόν παρέδωκεν ὑπέρ αὐτῆς, ἵνα αὐτήν ἁγιάσῃ καθαρίσας τῷ λουτρῷ τοῦ ὕδατος ἐν ρήματι, ἵνα παραστήσῃ αὐτήν ἑαυτῷ ἔνδοξον τήν ἐκκλησίαν, μή ἔχουσαν σπίλον ἤ ρυτίδα ἤ τι τῶν τοιούτων, ἀλλ' ἵνα ᾖ ἁγία καί ἄμωμος. Οὕτως ὀφείλουσιν οἱ ἄνδρες ἀγαπᾶν τάς ἑαυτῶν γυναῖκας ὡς τά ἑαυτῶν σώματα. Ὁ ἀγαπῶν τήν ἑαυτοῦ γυναῖκα ἑαυτόν ἀγαπᾷ... Τό μυστήριον τοῦτο μέγα ἐστίν, ἐγώ δέ λέγω εἰς Χριστόν καί εἰς τήν ἐκκλησίαν». *(Εφεσ. 5, 25-32)*	Οι άνδρες να αγαπάτε τις γυναίκες σας, όπως ο Χριστός αγάπησε την Εκκλησία και πρόσφερε τη ζωή του γι' αυτήν· ήθελε έτσι να την εξαγιάσει καθαρίζοντάς την με το λουτρό του βαπτίσματος και με το λόγο, ώστε να την έχει ως νύφη την Εκκλησία με όλη της τη λαμπρότητα, την καθαρότητα και την αγιότητα, χωρίς ψεγάδι ή ελάττωμα ή κάτι παρόμοιο. Το ίδιο και οι άνδρες οφείλουν να αγαπούν τις γυναίκες τους, όπως αγαπούν το ίδιο τους το σώμα. Όποιος αγαπάει τη γυναίκα του αγαπάει τον εαυτό του... Το μυστήριο αυτό είναι μεγάλο, που εγώ σας λέω ότι αναφέρεται στη σχέση Χριστού και Εκκλησίας.

α) Πτυχές του μυστηρίου του Γάμου

Η Εκκλησία ευλογεί και εντάσσει στο σώμα της την ένωση του άνδρα και της γυναίκας «*εἰς σάρκα μίαν*» με το μυστήριο του Γάμου. Με την ευλογία του Θεού, η ένωση αυτή γίνεται συζυγία, κοινωνία ζωής και σωμάτων με στόχο την τελείωση των προσώπων και τη σωτηρία. Η απόκτηση παιδιών δεν είναι ο πρώτος ή ο μοναδικός σκοπός του Γάμου. Τα παιδιά είναι καρπός της αγαπητικής σχέσης των συζύγων. Έτσι, δημιουργείται η οικογένεια, η «*κατ' οἶκον Ἐκκλησία*».

Ο Θεός δημιούργησε και ευλόγησε το πρώτο ζευγάρι. Η Εύα ήταν για τον Αδάμ σάρκα από τη σάρκα του, συμπορευτής του στο δρόμο για την τελείωση και την ένωση με το Θεό. Η αρχική αυτή ενότητα και η κοινή πορεία του ζεύγους διασπάστηκε από την πτώση του ανθρώπου. Έτσι άρχισαν οι έχθρες και οι εγωιστικές αντιπαραθέσεις μεταξύ του άνδρα και της γυναίκας. Ο Χριστός, όμως, ευλογώντας το Γάμο, μεταμορφώνει τα αποτελέσματα της πτώσης σε μια κοινωνία ενότητας του ανδρογύνου, μεταξύ τους και με το Θεό.

Η σημαντικότερη στιγμή του μυστηρίου του Γάμου είναι όταν ο ιερέας ενώνει τα χέρια των νυμφευόμενων (η λεγόμενη «άρμοση των χειρών»). Η ωραία αυτή συνήθεια σημαίνει την αδιάσπαστη ένωσή τους αλλά και την τιμή που δείχνει στο νέο ζευγάρι ο Θεός, ο οποίος οδηγεί τη γυναίκα προς τον άνδρα ως νυμφαγωγός, όπως κάποτε είχε οδηγήσει την Εύα προς τον Αδάμ.

Ο απόστολος Παύλος ονομάζει «μέγα» το μυστήριο του Γάμου (παραπάνω κείμενο), διότι η ένωση του άνδρα και της γυναίκας «*εἰς σάρκα μίαν*» έχει ως πρότυπο την ένωση του Χριστού με την Εκκλησία. Είναι αδύνατη η εφαρμογή της αγάπης μεταξύ των ανθρώπων χωρίς την αναφορά στο Θεό. Γι' αυτό τονίζεται ότι ο άνδρας αγαπά και φροντίζει τη γυναίκα όπως αγάπησε την Εκκλησία ο Χριστός (δηλαδή μέχρι θανάτου), η δε γυναίκα υπακούει στον άνδρα όπως η Εκκλησία στο Χριστό. Ο άνδρας θεωρείται ως κεφαλή της γυναίκας όχι με την έννοια της εξουσίας, αλλά με την έννοια της θυσίας όπως ακριβώς συνέβη με το Χριστό, που είναι η κεφαλή της Εκκλησίας.

Ο κυκλικός χορός στο μυστήριο του Γάμου.

β) Ο συμβολισμός των τελουμένων στο μυστήριο του Γάμου

Κατά την τέλεση του μυστηρίου του Γάμου χρησιμοποιούνται υλικά στοιχεία, ως σύμβολα κάποιων βαθύτερων αληθειών.

1. Τα δακτυλίδια είναι η σφραγίδα της ένωσης αλλά και η έκφραση της σταθερότητας της σχέσης, της αμοιβαίας εμπιστοσύνης και αλληλοπροσφοράς των συζύγων.
2. Τα στεφάνια αποτελούν την επιβράβευση για την εντιμότητα της ζωής των νυμφευόμενων μέχρι το Γάμο. Οι σύζυγοι στεφανώνονται ως άρχοντες, διότι αποκτούν και πάλι τη θέση του συνδημιουργού.
3. Το κοινό ποτήριο μας θυμίζει, ότι κάποτε το μυστήριο του Γάμου γινόταν μαζί με τη Θεία Ευχαριστία και ότι οι νεόνυμφοι μεταλάμβαναν. Υπενθυμί-

ζει, επίσης, ότι οι σύζυγοι θα έχουν πλέον κοινή συμμετοχή στις χαρές και στις λύπες.

4. Ο χορός γύρω από το τραπέζι με το τροπάριο «*Ἡσαΐα χόρευε...*» εκφράζει τη χαρά και το πανηγυρικό αίσθημα που συνοδεύει το Γάμο. Επίσης έκφραση ευχής για την ευτεκνία και την προκοπή του ζεύγους είναι το ρύζι που ρίχνεται κατά τη διάρκεια του χορού.

γ) Βαπτισμένος χριστιανός και πολιτικός Γάμος

Ο πολιτικός Γάμος ισχύει στην Ελλάδα ως επιλογή από το 1982. Είναι τελετή νομικού χαρακτήρα και πραγματοποιείται ενώπιον του Δημάρχου ή του Προέδρου μιας κοινότητας, ως εκπροσώπου της κρατικής εξουσίας. Για την Εκκλησία ο πολιτικός Γάμος έχει το χαρακτήρα ενός συμβολαίου, μιας επίσημης συμβολαιογραφικής πράξης.

Το μυστήριο του Γάμου, ενώνει τους συζύγους με τη θεϊκή ευλογία, αγιάζει ακόμα και τα υλικά στοιχεία του Γάμου και προβάλλει ως πρότυπο της αγάπης των συζύγων τη σχέση Χριστού και Εκκλησίας. Δίνει στα νέα ζευγάρια τη δυνατότητα μεταφυσικού προβληματισμού και τα συνδέει με την παράδοση του τόπου μας.

Έξω από τα πλαίσια του μυστηρίου, ο Γάμος είναι ένα απλό κοινωνικό γεγονός. Η Εκκλησία, βεβαίως, λαμβάνει υπόψη τους λόγους που οδήγησαν κάποιους στον πολιτικό γάμο. Θεωρεί, όμως, ότι για το χριστιανό που ζει σε μια χώρα θρησκευτικά ελεύθερη, όπως η Ελλάδα, ο πολιτικός γάμος εκφράζει την επιλογή των συζύγων ν' αποξενωθούν από την εκκλησιαστική παράδοση. Γι' αυτό και μετά από έναν πολιτικό γάμο, δημιουργούνται προβλήματα στη συμμετοχή του ζευγαριού σε άλλα μυστήρια της Εκκλησίας.

Κείμενο	**Μετάφραση**
«Ὁ Θεός ὁ ἅγιος, ὁ πλάσας ἐκ χοός τόν ἄνθρωπον, καί ἐκ τῆς πλευρᾶς αὐτοῦ ἀνοικοδομήσας γυναῖκα, καί συζεύξας αὐτῷ βοηθόν κατ' αὐτόν... αὐτός καί νῦν, Δέσποτα, ἐξαπόστειλον τήν χεῖρά σου ἐξ ἁγίου κατοικητηρίου σου, καί ἅρμοσον τόν δοῦλόν σου καί τήν δούλην σου, ὅτι παρά σοῦ ἁρμόζεται ἀνδρί γυνή. Σύζευξον αὐτούς ἐν ὁμοφροσύνῃ· στεφάνωσον αὐτούς εἰς σάρκα μίαν· χάρισαι αὐτοῖς καρπόν κοιλίας, εὐτεκνίας ἀπόλαυσιν». *(Ευχή του μυστηρίου του Γάμου)*	Θεέ, εσύ που είσαι άγιος, που έπλασες τον άνθρωπο από χώμα, που δημιούργησες τη γυναίκα από την πλευρά (του άνδρα) και που την ένωσες μαζί του για να τον βοηθάει... εσύ και τώρα, Δέσποτα, άπλωσε το χέρι σου από τον άγιο τόπο που κατοικείς και ένωσε το δούλο και τη δούλη σου, διότι από σένα ενώνεται ο άνδρας με τη γυναίκα. Συνένωσέ τους με ενότητα φρονήματος και αισθημάτων, στεφάνωσέ τους σε μια σάρκα, χάρισέ τους παιδιά και την απόλαυση των καλών παιδιών.

Η αγάπη των συζύγων

«Οι άνδρες», λέει, «να αγαπάτε τις γυναίκες σας, καθώς και ο Χριστός αγάπησε την Εκκλησία». Είδες μέγεθος της υπακοής; Άκουσε και το μέγεθος της αγάπης. Θέλεις να σε υπακούει η γυναίκα σου, καθώς η Εκκλησία το Χριστό; Φρόντιζε κι εσύ αυτήν, όπως ο Χριστός φροντίζει την Εκκλησία. Είτε πρέπει να δώσεις την ψυχή σου για τη γυναίκα, είτε πρέπει να πληγωθείς μύριες φορές, είτε να υπομείνεις και να πάθεις οτιδήποτε ... Ποια ένωση υπάρχει, όταν η γυναίκα τρέμει τον άνδρα; Ποια ηδονή θ' απολαύσει ο ίδιος ο άνδρας, όταν ζει με τη γυναίκα του και της συμπεριφέρεται σαν να ήταν δούλα;» (*Αγ. Ι. Χρυσοστόμου, Ομιλία 20 στην προς Εφεσίους,* ΕΠΕ 21 <Χρυσοστόμου έργα>, *σ. 198-200*).

ΘΕΜΑΤΑ ΓΙΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗ

1. Ποιος είναι ο βαθύτερος σκοπός του μυστηρίου του Γάμου;
2. Γιατί οι νυμφευόμενοι τιμώνται ως νικητές κατά το μυστήριο;
3. Γιατί η Εκκλησία δεν επικροτεί την επιλογή (για τους βαπτισμένους χριστιανούς) του πολιτικού γάμου;
4. Να καταγράψετε κάποια έθιμα σχετικά με το γάμο, τα οποία έχετε παρατηρήσει σε περιοχές της χώρας μας.

26. Πνευματική διακονία: το μυστήριο της Ιεροσύνης

α) Η σύσταση του μυστηρίου και η αποστολική διαδοχή

Το μυστήριο της Ιεροσύνης συνέστησε ο Χριστός με την εκλογή των αποστόλων, που τους ανέδειξε «*ἁλιεῖς ἀνθρώπων*» (Ματθ. 4,19) και τους έδωσε την «εξουσία» να συγχωρούν αμαρτίες (Ιωαν. 20,23), να τελούν το μυστήριο στης Θείας Ευχαριστίας και να διδάσκουν. Μετά το Χριστό, οι απόστολοι όρισαν τους διαδόχους τους με χειροτονία (επίθεση των χειρών).

Κείμενο	**Μετάφραση**
«Πᾶς γάρ ἀρχιερεύς ἐξ ἀνθρώπων λαμβανόμενος ὑπέρ ἀνθρώπων καθίσταται τά πρός τόν Θεόν, ἵνα προσφέρῃ δῶρά τε καί θυσίας ὑπέρ ἁμαρτιῶν, μετριοπαθεῖν δυνάμενος τοῖς ἀγνοοῦσι καί πλανωμένοις, ἐπεί καί αὐτός περίκειται ἀσθένειαν· καί διά ταύτην ὀφείλει, καθώς περί τοῦ λαοῦ, οὕτω καί περί ἑαυτοῦ προσφέρειν ὑπέρ ἁμαρτιῶν. Καί οὐχ ἑαυτῷ τις λαμβάνει τήν τιμήν, ἀλλά καλούμενος ὑπό τοῦ Θεοῦ, καθάπερ καί Ἀαρών. Οὕτω καί ὁ Χριστός οὐχ ἑαυτόν ἐδόξασε γενηθῆναι ἀρχιερέα, ἀλλ' ὁ λαλήσας πρός αὐτόν· υἱός μου εἶ σύ, ἐγώ σήμερον γεγέννηκά σε· καθώς καί ἐν ἑτέρῳ λέγει· σύ ἱερεύς εἰς τόν αἰῶνα κατά τήν τάξιν Μελχισεδέκ...». *(Εβρ. 5,1 - 6)*	Κάθε αρχιερέας που προέρχεται από τους ανθρώπους εγκαθίσταται για να υπηρετεί το Θεό για χάρη τους και για να προσφέρει δώρα και θυσίες για τις αμαρτίες τους. Είναι σε θέση να δείχνει ανοχή σ' όσους ζουν στην άγνοια και στην πλάνη, αφού κι ο ίδιος έχει ανθρώπινες αδυναμίες. Εξαιτίας τους είναι υποχρεωμένος να προσφέρει, όπως για το λαό, έτσι και για τον εαυτό του, θυσίες για τη συγχώρηση των αμαρτιών. Επίσης, κανένας δεν παίρνει μόνος του αυτή την τιμή, αλλά όταν τον καλέσει ο Θεός, όπως ακριβώς τον Ααρών. Έτσι κι ο Χριστός, δεν τίμησε ο ίδιος τον εαυτό του με το αξίωμα του αρχιερέα, αλλά του το έδωσε εκείνος που του είπε: *Είσαι ο Υιός μου, εγώ σήμερα σε γέννησα.* Σ' ένα άλλο σημείο η Γραφή λέει: *Εσύ είσαι ο ιερέας για πάντα όπως ο Μελχισεδέκ...*»

Η Ιεροσύνη στην Ορθόδοξη Εκκλησία έχει αδιάσπαστη τη συνέχεια των χειροτονιών. Αυτό ονομάζεται «*αποστολική διαδοχή*» και είναι κριτήριο της γνησιότητας της Εκκλησίας. Ακόμη η Εκκλησία, συνεχίζοντας την αποστολική παράδοση, χειροτονεί αυτούς που έχουν μέσα τους ζωντανή τη χάρη του Αγίου Πνεύματος.

β) Η ειδική Ιεροσύνη: έννοια και ευθύνες

Κείμενο	Μετάφραση
1. «Μή ἀμέλει τοῦ ἐν σοί χαρίσματος, ὅ ἐδόθη σοι διά προφητείας μετά ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν τοῦ πρεσβυτερίου» *(Α΄ Τιμ. 4,14)*	1. Μην αφήνεις αχρησιμοποίητο το χάρισμα που έχεις και που σου δόθηκε όταν ύστερα από υπόδειξη των προφητών της εκκλησίας σε χειροτόνησαν οι πρεσβύτεροι.
2. «Δι' ἥν αἰτίαν ἀναμιμνήσκω σε ἀναζωπυρεῖν τό χάρισμα τοῦ Θεοῦ, ὅ ἐστιν ἐν σοί, διά τῆς ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν μου». *(Β΄ Τιμ. 1,6)*	2. Γι' αυτό σου υπενθυμίζω να αναζωπυρώνεις το χάρισμα του Θεού, που το έλαβες όταν έθεσα τα χέρια μου στο κεφάλι σου.

Ο Σεβ. Μητροπολίτης Νέας Ζηλανδίας κ. Διονύσιος χειροτονεί Ινδό σε διάκονο στον ορθόδοξο ναό της Καλκούτας.

Όπως έχουμε αναφέρει, η Ιεροσύνη μπορεί να διακριθεί σε «ειδική» και «γενική». Οι κληρικοί έχουν την ειδική Ιεροσύνη και αναλαμβάνουν υπεύθυνα, με τη χάρη του Αγίου Πνεύματος, τη διοίκηση, τη διδαχή και τη λατρεία της Εκκλησίας. Βέβαια, ο Χριστός δεν παύει ποτέ να είναι ο μόνος (αρχ)ιερέας της Εκκλησίας, που έχει «*ἀπαράβατον τήν ἱερωσύνην*» (*Εβρ.* 7,24). Αυτός τελεί όλα τα μυστήρια, στα οποία είναι «*ἀοράτως συνών*» (αόρατα παρών). Οι (αρχ)ιερείς λόγω της χειροτονίας τους «δανείζουν» το σώμα και τα χέρια τους

στον Χριστό και τον καθιστούν, έτσι, ορατό στο πλήρωμα (Ι. Χρυσόστομος)[1].

Κείμενο	Μετάφραση
Ἔχοντες οὖν ἀρχιερέα μέγαν διεληλυθότα τούς οὐρανούς, Ἰησοῦν τόν υἱόν τοῦ Θεοῦ, κρατῶμεν τῆς ὁμολογίας. Οὐ γάρ ἔχομεν ἀρχιερέα μή δυνάμενον συμπαθῆσαι ταῖς ἀσθενείαις ἡμῶν, πεπειρασμένον δέ κατά πάντα καθ' ὁμοιότητα χωρίς ἁμαρτίας. Προσερχώμεθα οὖν μετά παρρησίας τῷ θρόνῳ τῆς χάριτος, ἵνα λάβωμεν ἔλεον καί χάριν εὕρωμεν εἰς εὔκαιρον βοήθειαν. *(Εβρ. 8,1 και 4,14-16)*	Ας κρατήσουμε, λοιπόν, σταθερά την πίστη που ομολογούμε. Γιατί έχουμε μέγαν αρχιερέα, που έφτασε ως το θρόνο του Θεού, τον Ιησού τον Υιό του Θεού. Δεν έχουμε αρχιερέα που να μην μπορεί να συμμεριστεί τις αδυναμίες μας. Αντίθετα, έχει δοκιμαστεί σε όλα, επειδή έγινε άνθρωπος σαν εμάς χωρίς όμως να αμαρτήσει. Ας πλησιάζουμε, λοιπόν, με θάρρος το θρόνο της χάριστός του Θεού, για να μας σπλαχνιστεί και να μας δωρίσει τη χάρη του, την ώρα που τη χρειαζόμαστε.

Τα πρώτα χριστιανικά χρόνια όλα τα μυστήρια τελούνταν κατά τη διάρκεια της Θείας Λειτουργίας. Ήταν δηλαδή, συνδεδεμένα με τη Θεία Ευχαριστία. Με την πάροδο των αιώνων, χωρίστηκαν από αυτήν. Το μυστήριο, όμως, της Ιερωσύνης και για τους τρεις βαθμούς (επίσκοπος, πρεσβύτερος διάκονος) εξακολουθεί να τελείται κατά τη διάρκεια της Θείας Λειτουργίας. Οι σχετικές ευχές ζητούν για το χειροτονούμενο τη χάρη του Θεού, ώστε να ανταποκρίνεται στην υψηλή αποστολή του, που είναι να οδηγεί τους πιστούς στη «Βασιλεία του Θεού*». Ο πρεσβύτερος αναλαμβάνει το κήρυγμα, για να «ἀνακαινίζει» το λαό του Θεού ως πνευματικός οδηγός του (βλ. παρακάτω κείμενο).

Κείμενο	Μετάφραση
«...αὐτός, Κύριε, καί τοῦτον, ὅν εὐδόκησας τόν τοῦ Πρεσβυτέρου ὑπεισελθεῖν βαθμόν, πλήρωσον τῆς τοῦ Ἁγίου σου Πνεύματος δωρεᾶς ἵνα γένηται ἄξιος παρεστάναι ἀμέμπτως τῷ θυσιαστηρίῳ σου, κηρύσσειν τό Εὐαγγέλιον τῆς βασιλείας σου, ἱερουργεῖν τόν λόγον τῆς ἀληθείας σου, προσφέρειν σοι δῶρα καί θυσίας πνευματικάς, ἀνακαινίζειν τόν λαόν σου, διά τῆς τοῦ λουτροῦ παλιγγενεσίας». *(Ευχή χειροτονίας Πρεσβυτέρου)*	Εσύ, Κύριε, και αυτόν που θέλησες να εισέλθει στο βαθμό του πρεσβυτέρου, γέμισέ τον με το χάρισμα του Αγίου σου Πνεύματος για να γίνει άξιος να σταθεί άμεμπτα στο θυσιαστήριό σου, να κηρύττει το Ευαγγέλιο της βασιλείας σου, να λειτουργεί το λόγο της αληθείας σου, να σου προσφέρει δώρα και θυσίες πνευματικές, να ανανεώνει το λαό σου με την αναγέννηση του βαπτίσματος·

[1] P.G. 62, 204.

Αλλά και ο επίσκοπος καλείται να γίνει «μιμητής τοῦ ἀληθινοῦ Ποιμένος», του Χριστού δηλαδή, πρόθυμος πάντοτε να θυσιάζεται για το ποίμνιό του. Οι φράσεις των σχετικών ευχών (παρακάτω κείμενο) δείχνουν το ύψος των ευθυνών που αναλαμβάνει.

Κείμενο	**Μετάφραση**
«...σύ, Χριστέ, καί τοῦτον τόν ἀναδειχθέντα οἰκονόμον τῆς ἀρχιερατικῆς χάριτος, ποίησον γενέσθαι μιμητήν σοῦ τοῦ ἀληθινοῦ Ποιμένος, τιθέντα τήν ψυχήν αὐτοῦ ὑπέρ τῶν προβάτων σου, ὁδηγόν εἶναι τυφλῶν, φῶς τῶν ἐν σκότει, παιδευτήν ἀφρόνων, διδάσκαλον νηπίων, φωστῆρα ἐν κόσμῳ ἵνα, καταρτίσας τάς ψυχάς, τάς ἐμπιστευθείσας αὐτῷ ἐπί τῆς παρούσης ζωῆς, παραστῇ τῷ βήματί σου ἀκαταισχύντως, καί τόν μέγαν μισθόν λάβῃ, ὅν ἡτοίμασας τοῖς ἀθλήσασιν ὑπέρ τοῦ κηρύγματος τοῦ Εὐαγγελίου σου...». *(Ευχή χειροτονίας Επισκόπου)*	Εσύ, Χριστέ, και αυτόν εδώ, που αναδείχτηκε διαχειριστής της αρχιερατικής χάρης, κάνε τον να γίνει μιμητής σου, που είσαι ο αληθινός Ποιμένας, θυσιάζοντας τη ζωή του για τα πρόβατά σου, να είναι οδηγός των τυφλών, φως αυτών που βρίσκονται στο σκοτάδι, να νουθετεί τους ασύνετους, να διδάσκει τα νήπια, να είναι φως στον κόσμο ώστε, αφού καταρτίσει τις ψυχές, που του έχουν εμπιστευτεί στη ζωή αυτή, να παρουσιαστεί στο βήμα σου χωρίς ντροπή, και να λάβει τη μεγάλη αμοιβή, που ετοίμασες για όσους αγωνίστηκαν για την κήρυξη του Ευαγγελίου σου...

γ) Η συνύπαρξη εξουσίας και διακονίας

Η Ιεροσύνη δεν είναι αξίωμα και εξουσία με την κοσμική σημασία, αλλά με την πνευματική. Σκοπός της είναι η διακονία του λαού. Κάθε λειτούργημα στην Εκκλησία είναι διακονία. Στην Ορθοδοξία, ακόμη και η πολιτική εξουσία νοείται ως διακονία (υπουργός= διάκονος) του λαού του Θεού. Όπου χάνεται αυτή η συνείδηση, εμφανίζεται στη ζωή του ιερέα ο επαγγελματισμός. Ο κληρικός όμως είναι πνευματικός πατέρας και οι πιστοί πνευματικά του τέκνα. Γι' αυτό ο μεγαλύτερος τίτλος και τιμή του κληρικού είναι η προσφώνηση «πάτερ» ή «παππούλη», που του απευθύνει ο λαός μας. Το έργο του, ιδιαίτερα σήμερα, πρέπει να είναι φωτιστικό και οδηγητικό. Να οδηγεί, δηλαδή, τον κόσμο στην αλήθεια και χάρη του Χριστού, μεταδίδοντας το μήνυμα της σωτηρίας του ανθρώπου και της ανθρώπινης κοινωνίας. Όσο πιο πατερικός και παραδοσιακός είναι ο κληρικός, τόσο περισσότερο σύγχρονος είναι. Οι άγιοι είναι πάντα σύγχρονοι, διότι προσφέρουν όλη τη ζωή τους στη διακονία του κόσμου και την αντιμετώπιση των προβλημάτων του.

Στην Εκκλησία υπάρχει συνευθύνη κληρικών και λαϊκών. Γι' αυτό είναι ανάγκη να αναλαμβάνουν και οι λαϊκοί την ευθύνη τους στη ζωή της Ενορίας.

Με την ενεργό συμμετοχή όλου του σώματος στη ζωή της Εκκλησίας, είναι δυνατή και η κατά Χριστόν «αύξηση» του σώματος, η πνευματική πρόοδός του. Σύμφωνα με την παράδοσή μας, αυτό σημαίνει να είμαστε όλοι, κληρικοί και λαϊκοί πιστοί στην αποστολή μας.

Πολλοί μιλούν για την ανάγκη εκσυγχρονισμού του κλήρου. Κάποιοι αρχίζουν από την ενδυμασία και θεωρούν το ράσο εμπόδιο στην απρόσκοπτη παρουσία του κληρικού στον σύγχρονο κόσμο. Είναι γεγονός ότι το ράσο συνδέεται με παλαιότερες εποχές (βυζάντιο-τουρκοκρατία) και γι' αυτό υπάρχουν τάσεις για κατάργησή του. Έχει όμως συνδεθεί τόσο πολύ με το λαό μας, που η εικόνα του κληρικού είναι αδιανόητη χωρίς το ράσο. Για τη διατήρηση, συνεπώς, της συνέχειας επικρατεί η γνώμη ότι το ράσο μπορεί μεν να απλουστευθεί, όχι όμως και να καταργηθεί.

δ) Η Ιεροσύνη στις χριστιανικές Ομολογίες

Ιεροσύνη υπάρχει και στον υπόλοιπο χριστιανικό κόσμο. Έχει χάσει όμως την αποστολική και πατερική της σημασία, διότι χάθηκε ο μυστηριακός της χαρακτήρας ή συνταυτίστηκε με την κοσμική εξουσία. Στη Ρωμαιοκαθολική Εκκλησία, ο *παπικός θεσμός* έχει εισαγάγει την έννοια του υπερεπισκόπου (γενικός επίσκοπος= ο Πάπας), ενώ αρκετές διαφορές υπάρχουν στους άλλους βαθμούς της Ιεροσύνης. Στις προτεσταντικές Ομολογίες, έχει χαθεί σε μεγάλο βαθμό ο πνευματικός χαρακτήρας της Ιεροσύνης και η αποστολική διαδοχή. Οι κληρικοί θεωρούνται απλοί εντολοδόχοι της κοινότητας. Η Ορθόδοξη Εκκλησία μένει κι εδώ πιστή στην αρχαία χριστιανική παράδοση ως προς την κατανόηση της Ιεροσύνης.

Κείμενο	**Μετάφραση**
1. «Ἡ γάρ ἱερωσύνη τελεῖται μέν ἐπί τῆς γῆς, τάξιν δέ ἐπουρανίων ἔχει ταγμάτων· καί μάλα γε εἰκότως. Οὐ γάρ ἄνθρωπος, οὐκ ἄγγελος, οὐκ ἀρχάγγελος, οὐκ ἄλλη τις κτιστή δύναμις, ἀλλ' αὐτός ὁ Παράκλητος ταύτην διετάξατο τήν ἀκολουθίαν καί ἔτι μένοντας ἐν σαρκί τήν τῶν ἀγγέλων ἔπεισε φαντάζεσθαι διακονίαν. Διό χρή τόν ἱερωμένον, ὥσπερ ἐν αὐτοῖς ἑστῶτα τοῖς οὐρανοῖς μεταξύ τῶν δυνάμεων ἐκείνων, οὕτως εἶναι καθαρόν».	1. Διότι της ιεροσύνης το έργο είναι τόσο υψηλό, ώστε πραγματοποιείται μεν στη γη, αλλά ανήκει στα έργα των ουράνιων δυνάμεων. Και τούτο είναι πολύ φυσικό, εφ' όσον δεν την ίδρυσε ούτε άγγελος, ούτε αρχάγγελος, ούτε καμία άλλη κτιστή δύναμη, αλλά την ίδρυσε αυτός ο Παράκλητος, ο οποίος έκαμε ανθρώπους που «φορούν» τη σάρκα ικανούς να πραγματοποιούν διακονία αγγέλων. Γι' αυτό και ο ιερωμένος πρέπει να είναι τόσο καθαρός, σα να στέκεται στους ουρανούς μαζί με τις αγγελικές δυνάμεις.

2. «Ὅταν γάρ ἴδῃς τόν Κύριον τεθυμένον καί κείμενον, καί τόν ἱερέα ἐφεστῶτα τῷ θύματι καί ἐπευχόμενον, καί πάντας ἐκείνῳ τῷ τιμίῳ φοινισσομένους αἵματι, ἆρα ἔτι μετ' ἀνθρώπων εἶναι νομίζεις καί ἐπί τῆς γῆς ἑστάναι, ἀλλ' οὐκ εὐθέως ἐπί τούς οὐρανούς μετανίστασαι καί πᾶσαν σαρκικήν διάνοιαν τῆς ψυχῆς ἐκβαλών, γυμνῇ τῇ ψυχῇ καί τῷ νῷ καθαρῷ περιβλέπεις τά ἐν οὐρανοῖς; Ὦ τοῦ θαύματος, ὡ τῆς τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίας. Ὁ μετά τοῦ Πατρός ἄνω καθήμενος κατά τήν ὥραν ἐκείνην ταῖς ἁπάντων κατέχεται χερσί καί δίδωσιν αὐτόν τοῖς βουλομένοις περιπτύξασθαι καί περιλαβεῖν. Ποιοῦσι δέ τοῦτο πάντες διά τῶν ὀφθαλμῶν τῆς πίστεως».

2. Όταν βλέπεις τον Κύριο θυσιασμένο πάνω στην Αγία Τράπεζα και τον ιερέα να εύχεται σκυμμένος πάνω στο θύμα και τους παριστάμενους όλους να κοκκινίζουν από το πολύτιμο εκείνο αίμα, πώς μπορείς να νομίζεις ότι βρίσκεσαι πάνω στη γη και δε μεταφέρεσαι στους ουρανούς και απαλλαγμένος από το σαρκικό φρόνημα της ψυχής, δε βλέπεις τα ουράνια με γυμνή ψυχή και καθαρό νου; Τι υπέροχο θαύμα της θείας φιλανθρωπίας! Ο Υιός που «κάθεται πάνω» μαζί με τον Πατέρα την ίδια εκείνη ώρα κρατείται στα χέρια όλων και προσφέρει τον εαυτό του σε όλους, όσοι θέλουν να τον αγκαλιάσουν και να τον δεχτούν μέσα τους. Και τούτο το πραγματοποιούν όλοι με τα μάτια της πίστης.

3. «Ἔστηκε γάρ ὁ ἱερεύς, οὐ πῦρ καταφέρων, ἀλλά τό Πνεῦμα τό ἅγιον· καί τήν ἱκετηρίαν ἐπί πολύ ποιεῖται, οὐχ ἵνα τις λαμπάς ἄνωθεν ἀφεθεῖσα καταναλώσῃ τά προκείμενα, ἀλλ' ἵνα ἡ χάρις ἐπιπεσοῦσα τῇ θυσίᾳ, δι' ἐκείνης τάς ἁπάντων ἀνάψῃ ψυχάς καί ἀργυρίου λαμπροτέρας ἀποδείξῃ πεπυρωμένου. Ταύτης οὖν τῆς φρικωδεστέρας τελετῆς, τίς μή σφόδρα μαινόμενος μηδέ ἐξεστηκώς ὑπερφρονῆσαι δυνήσεται; Ἢ ἀγνοεῖς, ὅτι οὐκ ἄν ποτε ἀνθρωπίνη ψυχή τό πῦρ ἐκεῖνο τῆς θυσίας ἐβάστασεν, ἀλλ' ἄρδην ἄν ἅπαντες ἠφανίσθησαν, εἰ μή πολλή τῆς τοῦ Θεοῦ χάριτος ἦν ἡ βοήθεια;».
(Ι. Χρυσοστόμου, Περί ιερωσύνης Λόγος Γ,2,4. Έκδ. Π. Χρήστου, Θεσ/νίκη, χ.χ., σ. 84 ε.)

3. Ο ιερέας στέκεται και κατεβάζει όχι φωτιά, αλλά το άγιο Πνεύμα και προσεύχεται συνεχώς, όχι για να έλθει φλόγα από τους ουρανούς και να κατακαύσει τα ευρισκόμενα πάνω στην Αγία Τράπεζα, αλλά για να έλθει στη θυσία η θεία χάρη και ανάψει με αυτή τις ψυχές όλων και τις αναδείξει φωτεινότερες από πυρωμένο ασήμι. Ποιος λοιπόν είναι τόσο μανιακός και τρελός, ώστε να περιφρονήσει αυτή την τόσο φρικτή θυσία; Ή αγνοείς ότι δε θα μπορούσε ποτέ ανθρώπινη ψυχή να βαστάξει εκείνη τη φωτιά και ότι όλα θα αφανιζόντουσαν αν δεν ερχόταν άφθονη η βοήθεια της χάρης του Θεού;

ΘΕΜΑΤΑ ΓΙΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗ

1. Γιατί η Ιεροσύνη είναι το κριτήριο της γνησιότητας της Εκκλησίας;
2. Πώς ο Χριστός είναι παρών στη λατρεία της Εκκλησίας;
3. Να διαβαστούν οι ευχές της Χειροτονίας επισκόπου και πρεσβυτέρου και να τονιστούν τα κύρια σημεία τους.
4. Ποια η έννοια της εξουσίας στην Εκκλησία;
5. Πώς βλέπεις τον εκσυγχρονισμό του κλήρου;

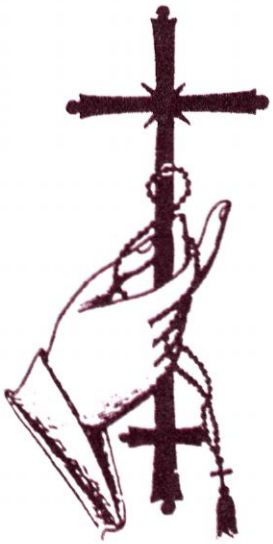

27. Η ενότητα σώματος και ψυχής: το μυστήριο του Ευχελαίου

α) Η σύσταση από το Χριστό και η διαμόρφωση του μυστηρίου του Ευχελαίου

Κείμενο	Μετάφραση
1. «Ἀσθενεῖ τίς ἐν ὑμῖν; προσκαλεσάσθω τούς πρεσβυτέρους τῆς ἐκκλησίας, καί προσευξάνθωσαν ἐπ' αὐτόν ἀλείψαντες αὐτόν ἐλαίῳ ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Κυρίου· καί ἡ εὐχή τῆς πίστεως σώσει τόν κάμνουτα, καί ἐγερεῖ αὐτόν ὁ Κύριος· κἄν ἁμαρτίας ᾖ πεποιηκώς, ἀφεθήσεται αὐτῷ». (*Ιακ. 5, 14-15*)	1. «Είναι κάποιος από σας άρρωστος; Να προσκαλέσει τους πρεσβυτέρους της Εκκλησίας να προσευχηθούν γι' αυτόν και να τον αλείψουν με λάδι, επικαλούμενοι το όνομα του Κυρίου. Και η προσευχή που γίνεται με πίστη θα σώσει τον άρρωστο· ο Κύριος θα τον κάνει καλά. Κι αν έχει κάνει αμαρτίες, θα του τις συγχωρήσει» (Ιακ. 5, 14-15).
2. «Πάτερ Ἅγιε, ἰατρέ τῶν ψυχῶν καί τῶν σωμάτων, ὁ πέμψας τόν μονογενῆ σου Υἱόν, τόν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, πᾶσαν νόσον ἰώμενον καί ἐκ θανάτου λυτρούμενον, ἴασαι καί τόν δοῦλόν σου (τόνδε), ἐκ τῆς περιεχούσης αὐτόν σωματικῆς καί ψυχικῆς ἀσθενείας, καί ζωοποίησον αὐτόν, διά τῆς χάριτος τοῦ Χριστοῦ σου». *(Ευχή του μυστηρίου του Ευχελαίου)*	2. Πάτερ Άγιε, εσύ που είσαι ο ιατρός των ψυχών και των σωμάτων, που έστειλες το Μονογενή σου Υιό, τον Κύριό μας Ιησού Χριστό, για να θεραπεύσει κάθε νόσο και να λυτρώσει από το θάνατο, θεράπευσε κι αυτόν το δούλο σου από τη σωματική και ψυχική ασθένεια που τον περιβάλλει και δώσε του ζωή, με τη χάρη του Χριστού σου.

Όπως είχαν τονίσει οι προφήτες στην Παλαιά Διαθήκη, βασική πτυχή του έργου του Μεσσία θα ήταν η θεραπεία των ασθενών. Η φροντίδα του Ιησού για τους αρρώστους μαρτυρείται συνεχώς στα Ευαγγέλια. Κι όταν ρωτήθηκε αν ήταν πράγματι ο Μεσσίας, απάντησε με λόγια του προφήτη Ησαΐα, πιστοποιώντας, έτσι, την ιδιότητά του: «Τυφλοί ξαναβλέπουν και κουτσοί περπατούν, λεπροί καθαρίζονται και κουφοί ακούν» (*Ματθ.* 11, 5). Αλλά και στους μαθητές του ο Κύριος «έδωσε εξουσία πάνω σ' όλα τα δαιμόνια και δύναμη να θεραπεύουν αρρώστιες. Τους έστειλε να κηρύττουν τη Βασιλεία του Θεού και να γιατρεύουν τους αρρώστους» (*Λουκ.* 9, 1-2).

Αυτή η εξουσία και η δύναμη ήταν για τους πρώτους χριστιανούς κάτι πολύ σημαντικό. Γι' αυτό σε περίπτωση ασθένειας κάποιου πιστού, καλούσαν τους ιερείς, οι οποίοι έρχονταν κοντά στον άρρωστο και προσεύχονταν, αλεί-

φοντάς τον με λάδι (Ιακ. 5, 14). Το αποτέλεσμα ήταν όχι μόνο η θεραπεία του, αλλά και η συγχώρηση των αμαρτιών του (Ιακ. 5, 15). Με βάση την πληροφορία αυτή, συμπεραίνουμε ότι υπήρχε μια ιδιαίτερη ακολουθία, η οποία ονομάστηκε αργότερα «Ευχέλαιο», από τα δυο χαρακτηριστικά της γνωρίσματα: την «ευχή» (προσευχή) και το «έλαιο» (λάδι).

Στους πρώτους αιώνες, η ακολουθία περιλάμβανε μόνο μία προσευχή. Οι χριστιανοί έφερναν λάδι που αγιαζόταν με συγκεκριμένη ευχή στο τέλος της Θείας Ευχαριστίας και με αυτό άλειφαν τους ασθενείς που είχαν σπίτι τους. Η όλη, όμως, ακολουθία γινόταν και ανεξάρτητα από τη Θεία Ευχαριστία. Έτσι, άρχισαν να προστίθενται ευχές, ύμνοι και αναγνώσματα από την Καινή Διαθήκη, μέχρι που το μυστήριο του Ευχελαίου έλαβε την τελική του μορφή, την οποία έχει μέχρι σήμερα. Από τότε που το Ευχέλαιο έπαψε να τελείται κατά τη διάρκεια της Θείας Λειτουργίας, επικράτησε να γίνεται η τελετή και στα σπίτια.

Το μυστήριο του Ευχελαίου τελείται για τους ασθενείς και συντελεί στη θεραπεία τους, εφόσον εκείνοι δεχτούν με πίστη την ευλογία του Θεού. Οι χριστιανοί, όμως, ζητούν την τέλεση του Ευχελαίου ανεξάρτητα από την περίπτωση της ασθένειας. Τούτο δικαιολογείται από το γεγονός ότι με το μυστήριο του Ευχελαίου προσφέρεται η δυνατότητα κάθαρσης της ψυχής και του σώματος. Έτσι εξηγείται η συχνή τέλεση του μυστηρίου κατά την περίοδο της Μεγάλης Σαρακοστής, που είναι κατεξοχήν πνευματική περίοδος. Τη Μ. Τετάρτη, το μυστήριο τελείται στους ναούς. Οι πιστοί με τη συμμετοχή τους στο μυστήριο του Ευχελαίου ετοιμάζονται για τα Πάθη και την Ανάσταση του Κυρίου.

β) Η ενότητα της ψυχής και του σώματος

Στις ευχές και στους ύμνους του μυστηρίου του Ευχελαίου, τονίζεται η βαθιά ενότητα του σώματος και της ψυχής. Ο Κύριος αποκαλείται «*ἰατρός τῶν ψυχῶν καί τῶν σωμάτων*», γιατί δεν αρνήθηκε σε κανέναν άρρρωστο που έτρεξε κοντά του τη θεραπεία, ενώ συγχρόνως του έδινε και άφεση αμαρτιών, δείχνοντας έτσι ότι η ρίζα της ασθένειας δεν βρίσκεται αποκλειστικά στο σώμα.

Γα όλες τις πράξεις του ανθρώπου, υπάρχει μια συνυπευθυνότητα σώματος και ψυχής. Κατά το μυστήριο του Ευχελαίου, το αγιασμένο λάδι ονομάζεται «αποτρεπτικό από κάθε διαβολική ενέργεια». Ο διάβολος εκμεταλλεύεται τα πάθη και τις αδυναμίες, για να απομακρύνει τον άνθρωπο από το Θεό· η ψυχική κατάσταση και ο διχασμός που επιφέρει η αμαρτία γίνεται, έτσι, η έμμεση αιτία της αρρώστιας. Το αγιασμένο λάδι ονομάζεται στις ευχές «θώρακας δυνάμεως», υπενθυμίζοντας την ανάγκη άμυνας απέναντι στη διαβολική προσβολή.

γ) Αμαρτία και ασθένεια: μια σύγχρονη προβληματική

Η αρρώστια είναι για τον άνθρωπο οδυνηρό ξάφνιασμα, σκληρή δοκιμασία. Όταν μάλιστα είναι ανίατη ή θανατηφόρα, τότε, πανικόβλητος, αναζητά

την αιτία και τον υπεύθυνο. Αρκετές φορές όμως, είμαστε εμείς οι υπεύθυνοι για την κατάστασή μας.

Τις τελευταίες δεκαετίες του αιώνα που έφυγε, η επιστήμη δεν μπόρεσε να αντιμετωπίσει άμεσα και αποτελεσματικά ένα θανατηφόρο ιό, τον ιό του Έιτζ. Για την καταπολέμηση της εξάπλωσης του ιού, παράλληλα με την ιατρική έρευνα, αναπτύχθηκε και μια προβληματική σύμφωνα με την οποία η καλύτερη προφύλαξη για τη συγκεκριμένη ασθένεια είναι μια επιλογή πνευματικού χαρακτήρα. Ο σεβασμός, δηλαδή, στην μοναδικότητα της σχέσης του ανδρόγυνου. Η επιλογή αυτή αντιπαρατίθεται σ' αυτό που θεωρούσαμε κατάκτηση, απελευθέρωση και προοδευτικότητα. Και γίνεται όχι από φόβο, αλλά από αγάπη και αφοσίωση σε ένα μόνο πρόσωπο και από εγκράτεια.* Μια πολύ σοβαρή ασθένεια, λοιπόν, έγινε αιτία για να επανεξετάσουμε θέσεις και επιλογές, να ανακαλύψουμε και να εκτιμήσουμε τη μακραίωνη και ενδιαφέρουσα παράδοση της Εκκλησίας μας.

ΘΕΜΑΤΑ ΓΙΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗ

1. Είναι σωστή η άποψη ότι το μυστήριο του Ευχελαίου ανάγεται στον ίδιο το Χριστό και γιατί;
2. Ποιες διαφορές επισημαίνετε μεταξύ της πρώτης και της σημερινής μορφής του Ευχελαίου;
3. Για ποια αιτία θα αισθανόσασταν την ανάγκη να συμμετάσχετε στο μυστήριο του Ευχελαίου;
4. Γιατί η πνευματική υγεία του ανθρώπου μπορεί να συμβάλει και στη σωματική του υγεία;

28. Ο αγιασμός της ανθρώπινης ζωής στη λατρεία

Κείμενο	Μετάφραση
«Ὅ τε γάρ ἁγιάζων καί οἱ ἁγιαζόμενοι ἐξ ἑνός πάντες δι' ἥν αἰτίαν οὐκ ἐπαισχύνεται ἀδελφούς αὐτούς καλεῖν». *(Εβρ. 2, 11)*	Γιατί όλοι έχουν τον ίδιο πατέρα: Και αυτός που εξαγνίζει και αυτοί που εξαγνίζονται. Γι' αυτό και δεν ντρέπεται (ο Ιησούς) να τους ονομάζει αδέρφια.

α) Ένα χρήσιμο λειτουργικό βιβλίο, το Αγιασματάριο

Όταν ο ιερέας τελεί το Βάπτισμα, το Γάμο, τον Αγιασμό κρατάει στα χέρια του ένα μικρό λειτουργικό βιβλίο που λέγεται Αγιασματάριο ή Μικρό Ευχολόγιο.

Το Αγιασματάριο διαιρείται σε δύο μέρη. Το πρώτο περιέχει τις ακολουθίες των μυστηρίων, καθώς και νεκρώσιμες, παρακλητικές και άλλες σχετικές. Το δεύτερο μέρος περιέχει ευχές και ακολουθίες για διάφορες περιστάσεις, σχετικές με την προσωπική, επαγγελματική και κοινωνική μας ζωή.

Οι τελευταίες σελίδες του καλύπτουν δύο ενδιαφέροντα θέματα. Το ένα είναι τα έντεκα εωθινά (=πρωινά) Ευαγγέλια που ακούγονται τις Κυριακές στην ακολουθία του Όρθρου. Είναι έντεκα γιατί τόσες είναι και οι εμφανίσεις του Χριστού μετά την Ανάσταση. Το δεύτερο θέμα είναι ο κατάλογος με τις γιορτές των αγίων όλου του χρόνου.

Είναι καλό να έχουμε στη βιβλιοθήκη μας και μερικά λειτουργικά βιβλία. Το Αγιασματάριο έχει ενδιαφέρον, είναι χρήσιμο και μας βοηθά στην πνευματική μας ζωή.

β) Ακολουθία του Μεγάλου και Μικρού Αγιασμού

Στη γιορτή των Θεοφανίων, τελείται ο αγιασμός των υδάτων, από τις πιο λαμπρές και εντυπωσιακές ακολουθίες της Εκκλησίας μας.

Η ακολουθία του Μεγάλου Αγιασμού γίνεται σε ανάμνηση της Βάπτισης του Κυρίου, τονίζει τη σημασία της και μας γεμίζει με τη χάρη του Αγίου Πνεύματος. Περιλαμβάνει τροπάρια, αναγνώσματα και ευχές. Τα τροπάρια μιλούν με ποιητικό τρόπο για το φόβο των υδάτων (προσωποποίηση) και τον τρόμο του Προδρόμου, όταν του ζήτησε ο Κύριος να τον βαπτίσει. Οι ευχές αναφέρουν ότι ο Χριστός βαπτίστηκε, για να αγιάσει τη φύση των υδάτων, για να ανοίξει το δρόμο για τη δική μας αναγέννηση, και παρουσιάζουν τη Βάπτιση του Κυρίου ως σύγχρονο γεγονός. «Σήμερα επιφοιτά το Άγιο Πνεύμα, σήμερα σβήνονται τα πταίσματα των ανθρώπων, σήμερα ανοίγει γι' αυτούς ο Παράδεισος» κ.ά. Ακόμη, ζητούν από τον Κύριο οι πιστοί που θα πιούν και θα πάρουν τον αγιασμό να έχουν την ψυχοσωματική τους υγεία, τον αγιασμό των σπιτιών τους και κάθε ωφέλεια. Ο Μεγάλος Αγιασμός τελείται δύο φο-

ρές το χρόνο, την παραμονή και ανήμερα των Θεοφανίων και έχει την ίδια αγιαστική δύναμη.

Αγιασμός για τα σχολεία της ορθόδοξης ιεραποστολής στο Κολουέζι της Αφρικής.

Εκτός από το Μεγάλο Αγιασμό έχουμε και το Μικρό. Θα τον χαρούμε στην έναρξη του σχολικού έτους, στα εγκαίνια καταστημάτων, έργων, οικοδομών κ.ά. Λέγεται έτσι, γιατί είναι μικρός στην έκταση. Έχει κι αυτός τροπάρια (κυρίως παρακλητικά στη Θεοτόκο), ευχές, ευλογία του νερού και ραντισμό.

Η σημασία του Αγιασμού είναι μεγάλη, γιατί φανερώνει την αντίληψη που έχει η Ορθόδοξη Εκκλησία για τη φύση και την υλική δημιουργία. Με τον Αγιασμό όλη η φύση και η ύλη ανακαινίζεται και αγιάζεται με τη χάρη του Αγίου Πνεύματος. Τον διατηρούμε στα σπίτια μας, όπου μένει αμετάβλητος. Ακόμη, με τον Αγιασμό που κάνουν οι χριστιανοί στα σπίτια τους παίρνουν τη χάρη, την ευλογία και τη συμπαράσταση του Θεού.

Ο Αγιασμός έχει και κοινωνικές διαστάσεις. Το κατάστημα και το έργο που εγκαινιάζονται έχουν ανάγκη από την ευλογία του Θεού. Η ανθρώπινη συμβολή δεν αρκεί. Χρειάζεται και η θεία βοήθεια. Η φράση «αν θέλει ο Θεός...», που συχνά προφέρουν τα χείλη μας, δείχνει ότι την επιζητούμε. Αρκεί να την πιστεύουμε και να τη βιώνουμε.

γ) Ευχές για τις διάφορες περιστάσεις της ζωής μας

Στη θεία λατρεία, η Εκκλησία εύχεται για την τροφή μας και με ειδικές ευχές ευλογεί τα γεωργικά και κτηνοτροφικά προϊόντα (σιτάρι, κρασί, φρούτα, γάλα, τυρί κ.ά.), καθώς και τα επαγγέλματα που ικανοποιούν τις ανάγκες του ανθρώπου. Δεν παραβλέπει και τις ξεχωριστές και δύσκολες περιστάσεις της ζωής μας. Στο Αγιασματάριο υπάρχουν αρκετές προσευχές της Εκκλησίας για

να απαλλαγούμε από αυτές. Επειδή η ζωή προοδεύει και δημιουργούνται νέα επαγγέλματα ή παρουσιάζονται νέες ανάγκες, η Εκκλησία προσθέτει στις υπάρχουσες, νέες, κατάλληλες ευχές. Έτσι, δείχνει το ενδιαφέρον της όχι μόνο για το μέλλοντα αιώνα, για τον οποίο προοριζόμαστε, αλλά και για τούτον, το γεμάτο από άγχη και προβλήματα. Είμαστε δικά της παιδιά, αλλά και πολίτες του κράτους, μέλη της κοινωνίας.

δ) Η βαθύτερη έννοια των αγιαστικών πράξεων

Η Εκκλησία με τα μυστήρια και τις αγιαστικές της πράξεις αγιάζει τον άνθρωπο και την καθημερινή του ζωή. Ό,τι χρειάζεται ο άνθρωπος για να συντηρηθεί υλικά και πνευματικά το βρίσκει στον ωραίο κόσμο, που ο Θεός δη-

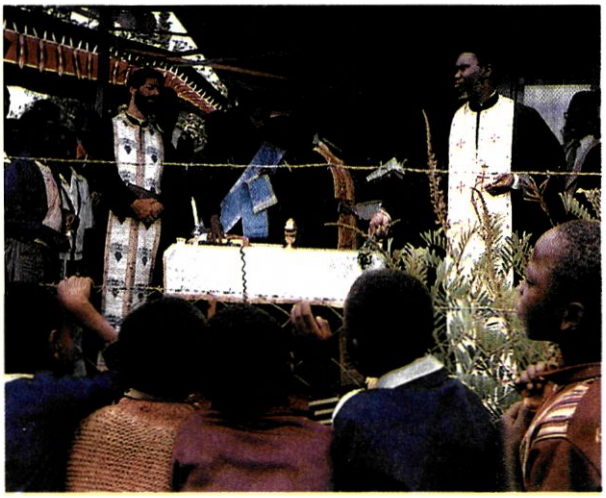

Αρτοκλασία και Αγιασμός σε επαρχία της Κένυας, Ανατολική Αφρική.

μιούργησε και ευλογεί. Εκφράζει, λοιπόν, την ευγνωμοσύνη του στο Θεό με ευχές και ύμνους, προσφέροντας ως ιερέας (γενική ιεροσύνη) θυσία ευχαριστίας και δοξολογίας. Όπως ακριβώς το λέει η τελευταία ευχή που ακούγεται στη Θεία Λειτουργία: «Γιατί κάθε καλό χάρισμα και κάθε τέλειο δώρο είναι από ψηλά και κατεβαίνει από σένα τον Πατέρα των φώτων· γι' αυτό σε δοξάζουμε, σε ευχαριστούμε και σε προσκυνούμε...». Έτσι αυτά που μας έδωσε ο Θεός τα αντιπροσφέρουμε και εκείνος μας χαρίζει την πραγματική ζωή.

ΘΕΜΑΤΑ ΓΙΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗ

1. Τί είναι το Αγιασματάριο;
2. Πολλοί βλέπουν στο Μεγάλο Αγιασμό μόνο μια λαμπρή και εντυπωσιακή τελετή της Εκκλησίας. Ποιά είναι η βαθύτερη σημασία του για σένα;
3. Ο Αγιασμός διατηρείται, δεν αλλοιώνεται. Ποια ερμηνεία θα μπορούσαμε να δώσουμε σ' αυτό το φαινόμενο;
4. Η Εκκλησία φροντίζει για όλες τις διαστάσεις της ανθρώπινης ζωής. Πώς εκδηλώνει αυτό της το ενδιαφέρον;

29. Οι λειτουργικές περίοδοι του Τριωδίου, Μ. Σαρακοστής και Πεντηκοσταρίου, οδοδείκτες στην πνευματική πορεία του πιστού

α) Η διαμόρφωση της λειτουργικής περιόδου του Τριωδίου, της Μ. Σαρακοστής και του Πεντηκοσταρίου

Μια από τις πνευματικότερες περιόδους της λειτουργικής ζωής μας είναι η περίοδος του **Τριωδίου**. Το Τριώδιο αρχίζει από την Κυριακή του Τελώνου και του Φαρισαίου και τελειώνει το βράδυ του Μ. Σαββάτου. Περιλαμβάνει συνολικά δέκα εβδομάδες: οι τρεις πρώτες είναι προπαρασκευαστικές· ακολουθούν οι έξι εβδομάδες των Νηστειών, δηλαδή της Μ. Σαρακοστής και τέλος η Μεγάλη Εβδομάδα. Η ονομασία της περιόδου οφείλεται στο ότι οι κανόνες της ακολουθίας του Όρθρου κατά την περίοδο αυτή αποτελούνται μόνο τρεις ωδές (ομάδες τροπαρίων) αντί των οκτώ ή εννέα που έχουν οι κανόνες όλη την υπόλοιπη χρονιά.

Αφορμή για την εξέλιξη του Τριωδίου ήταν η νηστεία της Μ. Εβδομάδας. Από τον 4ο αιώνα, η νηστεία επεκτάθηκε σε σαράντα ημέρες πριν από τη Μεγάλη Εβδομάδα, αριθμός που σχετίζεται με τη νηστεία του Μωυσή, του προφήτη Ηλία και του ίδιου του Κυρίου. Τον 6ο αιώνα, προστέθηκαν και οι προπαρασκευαστικές εβδομάδες, αρχικά δύο και αργότερα τρεις. Έτσι, διαμορφώθηκε το Τριώδιο με τις επιμέρους περιόδους του: τις προπαρασκευαστικές εβδομάδες, τη Μεγάλη Σαρακοστή και τη Μεγάλη Εβδομάδα.

Είναι σαφές, λοιπόν, ότι ο πυρήνας, του Τριωδίου, είναι το Πάσχα, το κέντρο όλου του λειτουργικού έτους. Σύμφωνα με την αρχαία παράδοση της Εκκλησίας, το Πάσχα γιορτάζεται την πρώτη Κυριακή μετά την πρώτη πανσέληνο της εαρινής ισημερίας. Τον 4ο αιώνα, η Α΄ Οικουμενική Σύνοδος επικύρωσε την αρχαία αυτή παράδοση. Ο υπολογισμός αυτός του Πάσχα διατηρήθηκε μέχρι σήμερα με αποτέλεσμα η Μεγάλη Σαρακοστή να κινείται από το Φεβρουάριο (το νωρίτερο) μέχρι το τέλος Απριλίου - αρχές Μαΐου (το αργότερο).

Η περίοδος της **Μ. Σαρακοστής** περιλαμβάνει πέντε Κυριακές με τις εορτές που αναφέρονται στον πίνακα στο τέλος του μαθήματος. Ακόμη, κατά την περίοδο του Τριωδίου γιορτάζεται η μνήμη του αγ. Μεγαλομάρτυρος Θεοδώρου του Τήρωνος (Σάββατο της Α΄ εβδομάδας της Μ. Σαρακοστής), του Λαζάρου (κατά το Σάββατο μετά τη Σαρακοστή), καθώς και η ανάμνηση της θριαμβευτικής εισόδου του Χριστού στα Ιεροσόλυμα (Κυριακή των Βαΐων). Κατά τη Μ. Εβδομάδα γίνεται η ανάμνηση των τελευταίων γεγονότων πριν από τη σύλληψη του Κυρίου και όλων όσων ακολούθησαν: της δίκης, των Παθών, της Σταύρωσης, της Αποκαθήλωσης και του Ενταφιασμού του Κυρίου. Το πνευματικό κλίμα της περιόδου δείχνει το ακόλουθο τροπάριο:

Κείμενο	Μετάφραση
«Ψυχή μου, ψυχή μου, ἀνάστα τί καθεύδεις; Τό τέλος ἐγγίζει καί μέλλεις θορυβεῖσθαι· ἀνάνηψον οὖν, ἵνα φείσηταί σου Χριστός ὁ Θεός, ὁ πανταχοῦ παρών, καί τά πάντα πληρῶν». *(Κοντάκιο του Μεγάλου Κανόνα, Ε΄ Εβδομάδα της Μ. Σαρακοστής)*	Ψυχή μου, ψυχή μου, σήκω επάνω, γιατί κοιμάσαι; Το τέλος (σου) είναι κοντά και πρόκειται ν' ανησυχήσεις. Ξύπνησε, λοιπόν, για να σε λυπηθεί ο Χριστός και Θεός, αυτός που βρίσκεται παντού και γεμίζει τα πάντα.

Η περίοδος που ακολουθεί μετά το Τριώδιο ονομάζεται περίοδος του Πεντηκοσταρίου, και περιλαμβάνει τις πενήντα ημέρες που μεσολαβούν μεταξύ του Πάσχα και της γιορτής της Πεντηκοστής. Ξεκινάει από τη νύχτα του Πάσχα και φθάνει μέχρι την Κυριακή των Αγίων Πάντων. Αναλυτικότερα, περιέχει την ακολουθία του Πάσχα και της εβδομάδας που το ακολουθεί (της «Διακαινήσιμης»* όπως ονομάζεται), αλλά περιλαμβάνει και τις γιορτές της Μεσοπεντηκοστής (εικοσιπέντε μέρες μετά το Πάσχα), της Πεντηκοστής, των Αγίων Πατέρων της Α΄ Οικουμενικής Συνόδου και των Αγίων Πάντων. Κυρίαρχο στοιχείο αυτής της περιόδου είναι η χαρά της Ανάστασης.

β) Λειτουργικές ιδιαιτερότητες της Μ. Σαρακοστής

Κατά την περίοδο της Μ. Σαρακοστής, τελούνται ακολουθίες, που δεν τελούνται κατά την υπόλοιπη χρονιά. Αυτές είναι:

1. Η Λειτουργία των Προηγιασμένων: Μπορεί να τελεστεί κάθε μέρα της Μ. Σαρακοστής εκτός από το Σάββατο και την Κυριακή. Πρόκειται για μια ακολουθία με ύμνους και ευχές, κατά την οποία οι χριστιανοί μεταλαμβάνουν τον άρτο και τον οίνο που καθαγιάστηκαν κατά το Σάββατο ή την Κυριακή που προηγήθηκε (γι' αυτό ονομάζονται «Προηγιασμένα Δώρα»).

Κείμενο	Μετάφραση
«Δέσποτα παντοκράτορ, ὁ πᾶσαν τήν κτίσιν ἐν σοφίᾳ δημιουργήσας, ὁ διά τήν ἄφατόν σου πρόνοιαν καί πολλήν ἀγαθότητα ἀγαγών ἡμᾶς εἰς τάς πανσέπτους ἡμέρας ταύτας πρός καθαρισμόν ψυχῶν καί σωμάτων, πρός ἐγκράτειαν παθῶν, πρός ἐλπίδα ἀναστάσεως· ὁ διά τεσσαράκοντα ἡμερῶν πλάκας χειρίσας τά θεοχάρακτα γράμματα, τῷ θεράποντί σου Μωσεῖ, παράσχου καί ἡμῖν, ἀγαθέ, τόν ἀγῶνα τόν καλόν ἀγωνίσασθαι, τόν δρόμον τῆς νηστείας	Δέσποτα παντοκράτορα, εσύ που δημιούργησες την κτίση με σοφία, εσύ που λόγω της ανέκφραστης πρόνοιας και της πολλής σου καλοσύνης, μας οδήγησες στις ιερές αυτές μέρες για τον καθαρισμό των ψυχών και των σωμάτων, την εγκράτεια από τα πάθη και την ελπίδα της ανάστασης, εσύ που μετά από σαράντα μέρες έδωσες στον υπηρέτη σου Μωυσή, πάνω σε μια πλάκα, τις θεοχάρακτες εντολές. Δώσε και σε μας, αγαθέ, ν' αγωνιστούμε τον κα-

ἐκτελέσαι, τήν πίστιν ἀδιαίρετον τηρῆσαι, τάς κεφαλάς τῶν ἀοράτων δρακόντων συνθλάσαι, νικητάς τε τῆς ἁμαρτίας ἀναφανῆναι καί ἀκατακρίτως φθάσαι προσκυνῆσαι καί τήν ἁγίαν ἀνάστασιν...». *(Λειτουργία Προηγιασμένων Δώρων)*	λό αγώνα, να επιτελέσουμε το δρόμο της νηστείας, να διατηρήσουμε αδιαίρετη την πίστη, να συντρίψουμε τα κεφάλια των αοράτων δρακόντων (του διαβόλου), να αναδειχθούμε νικητές της αμαρτίας και να φθάσουμε χωρίς κατάκριση να προσκυνήσουμε την αγία ανάσταση...

2. Οι Κατανυκτικοί* Εσπερινοί: Τελούνται τα απογεύματα των Κυριακών της Μ. Σαρακοστής και που τονίζουν (με ιδιαίτερους ύμνους) το πνευματικό μήνυμα της όλης περιόδου.

3. Ο Μέγας Κανόνας: Είναι ποίημα του Ανδρέα Κρήτης (7ος -8ος αι.). Περιγράφει την πνευματική και ηθική κατάπτωση του ανθρώπου και την ανάγκη για μετάνοια. Ψάλλεται το βράδυ της Τετάρτης (Όρθρος της Πέμπτης) κατά την Ε΄ εβδομάδα των Νηστειών.

4. Ο Ακάθιστος Ύμνος: Πρόκειται για ύμνο που εξυμνεί τη Θεοτόκο και που συντέθηκε, κατά την παράδοση, με αφορμή τη θαυματουργική διάσωση της Κωνσταντινούπολης από την Παναγία κατά την πολιορκία από τους Αβάρους και Πέρσες το 626 μ.Χ. (βλ. δ.ε. 16, σελ 91)

γ) Η Μεγάλη Σαρακοστή οδοδείκτης για την πνευματική πορεία του πιστού

Η περίοδος της Μ. Σαρακοστής είναι η κατεξοχήν ιερή περίοδος του έτους και στοχεύει στην πνευματική προετοιμασία του πιστού για το Πάσχα. Οι ιδιαίτερες ακολουθίες και προσευχές καθώς και ο συνδυασμός τους με τη νηστεία σηματοδοτούν σαν οδοδείκτες και ένα καινούργιο ξεκίνημα, μια καινούρια πορεία για τη ζωή χριστιανών. Από τα αιτήματα της προσευχής που ακολουθεί, αντιλαμβανόμαστε πώς θα πρέπει να είναι ο πραγματικός χριστιανός όχι μόνο κατά την περίοδο της Μ. Σαρακοστής, αλλά και σε όλη την υπόλοιπη χρονιά.

Κείμενο	**Μετάφραση**
«Κύριε καί Δέσποτα τῆς ζωῆς μου, πνεῦμα ἀργίας, περιεργείας, φιλαρχίας καί ἀργολογίας μή μοι δῷς. Πνεῦμα δέ σωφροσύνης, ταπεινοφροσύνης, ὑπομονῆς καί ἀγάπης χάρισαί μοι τῷ σῷ δούλῳ. Ναί, Κύριε Βασιλεῦ, δώρησαί μοι τό ὁρᾶν τά	Κύριε και Δέσποτα της ζωής μου, μη μου δώσεις πνεύμα τεμπελιάς, περιέργειας, φιλοδοξίας για εξουσία και άστοχων λόγων. Χάρισε στο δούλο σου πνεύμα σωφροσύνης, ταπεινοφροσύνης, υπομονής και αγάπης. Ναι, Κύριε και Βασιλιά, χάρισέ

ἐμά πταίσματα καί μή κατακρίνειν τόν ἀδελφόν μου ὅτι εὐλογητός εἶ εἰς τούς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν». *(Μεγάλο Απόδειπνο, Ευχή του Αγίου Εφραίμ)*	μου (το χάρισμα) να βλέπω τα δικά μου παραπτώματα και να μην κατακρίνω τον αδελφό μου· διότι είσαι ευλογημένος στους αιώνες των αιώνων. Αμήν.

ΘΕΜΑΤΑ ΓΙΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗ

1. Τι σημαίνει Τριώδιο;
2. Με ποιους τρόπους η περίοδος της Μ. Σαρακοστής συμβάλλει στην πνευματική πρόοδο του Χριστιανού;
3. Τι είναι η Λειτουργία των Προηγιασμένων;
4. Γιατί την ακολουθία του Ακάθιστου Ύμνου την λέμε και ακολουθία των Χαιρετισμών;
5. Ποιο είναι το βασικό χαρακτηριστικό κατά την περίοδο του Πεντηκοσταρίου;

Οι Κυριακές του Τριωδίου και του Πεντηκοσταρίου	
1. Του Τελώνου και του Φαρισαίου 2. Του Ασώτου 3. Των Απόκρεω 4. Της Τυρινής 5. Α΄ Νηστειών (Ορθοδοξίας) 6. Β΄ Νηστειών (Γρηγορίου του Παλαμά) 7. Γ΄ Νηστειών (Σταυροπροσκυνήσεως) 8. Δ΄ Νηστειών (Ιωάννου της Κλίμακος) 9. Ε΄ Νηστειών (Μαρίας της Αιγυπτίας)	10. Βαΐων 11. Πάσχα 12. Του Θωμά 13. Των Μυροφόρων 14. Του Παραλύτου 15. Της Σαμαρείτιδος 16. Του Τυφλού 17. Των Πατέρων της Α΄ Οικουμενικής Συνόδου 18. Της Πεντηκοστής 19. Των Αγίων Πάντων

30. Ο πλούτος της εκκλησιαστικής ποίησης Υμνογραφία

α) Προέλευση, εξέλιξη και είδη των ύμνων

Οι ύμνοι είναι αναπόσπαστο μέρος της χριστιανικής λατρείας. Είναι το τραγούδι της πίστης μας, όπως το λέει και ο απ. Παύλος: «Να τραγουδάτε στις συνάξεις σας ψαλμούς και ύμνους και πνευματικές ωδές, να ψάλλετε με την καρδιά σας στον Κύριο» (*Εφεσ.* 5, 19· *Κολ.* 3, 16).

Τα «*Ἀλληλούϊα*» (αινείτε τον Κύριο), «*Ἀμήν*», «*Κύριε, ἐλέησον*» κ.ά. που ακούγονται στη λατρεία και σήμερα, ήταν οι πρώτοι πυρήνες των ύμνων. Καθώς προχωρούν οι αιώνες, συνθέτονται απλά και σύντομα τροπάρια με τα οποία δοξολογείται ο Τριαδικός Θεός και υπογραμμίζονται οι αλήθειες της Εκκλησίας. Ώθηση για τη δημιουργία τους έδωσαν και οι αιρετικοί που με ελκυστικούς ύμνους διέδιδαν την αιρετική τους πίστη. Έτσι η Εκκλησία για να τους αντικρούσει, πέρασε μέσα από τους ύμνους της τη δική της αλήθεια.

Στους πρώτους αιώνες, έχουμε *τροπάρια*, που είναι ύμνοι απλοί, για την Αγία Τριάδα (Τριαδικά), τη Θεοτόκο (Θεοτοκία), τους Μάρτυρες (Μαρτυρικά) καθώς και άλλα πρόσωπα και γεγονότα. Αργότερα, δημιουργούνται ομάδες τροπαρίων (*κοντάκια, κανόνες*), για να τονιστεί η σημασία των γιορτών της Εκκλησίας και να εμπλουτιστεί η λατρεία.

β) Οι σπουδαιότεροι υμνογράφοι

Οι ύμνοι έχουν πολλούς δημιουργούς. Ο *Ρωμανός ο Μελωδός* έχει τα πρωτεία στη σύνθεση των κοντακίων. Καταγόταν από τη Συρία. Γεννημένος από χριστιανούς γονείς έγινε εκεί διάκονος. Με αυτή την ιδιότητα, πήγε στην Κων/πολη και το υμνογραφικό του έργο έφθασε σε μεγάλη ακμή στα χρόνια του Ιουστινιανού (527-565). Όπως διαβάζουμε στο συναξάρι* του, από τη Θεοτόκο έλαβε το χάρισμα να συντάσσει κοντάκια. Εκατοντάδες τέτοια του αποδίδονται. Τη νύχτα των Χριστουγέννων χαιρόμαστε το «*Ἡ παρθένος σήμερον τόν ὑπερούσιον τίκτει...*». Δίκαια χαρακτηρίστηκε ως ο πρίγκιπας των βυζαντινών υμνογράφων.

Στη σύνθεση των κανόνων, διακρίθηκαν τον 8ο αι. ο Ιωάννης Δαμασκηνός, ο Ανδρέας Κρήτης, ο Κοσμάς ο Μελωδός κ.ά. Όλοι τους έγραψαν πληθώρα ύμνων. Του Δαμασκηνού θαυμάζουμε τα αναστάσιμα τροπάρια, (τα περισσότερα είναι στο βιβλίο «Οκτώηχος»*), τα νεκρώσιμα κ.ά. Ο Ανδρέας Κρήτης είναι γνωστός από το «Μεγάλο Κανόνα» (βλ. σελ. 161). Ο Κοσμάς ο Μελωδός είναι ο γλυκύφθογγος ποιητής των κανόνων που ψάλλονται στις Δεσποτικές γιορτές, στην Κοίμηση της Θεοτόκου και σε άλλες γιορτές. Αυτοί οι ποιητές έχουν κέντρο τους τη μονή του Αγίου Σάββα (Παλαιστίνη) και γι' αυτό λέγονται *Σαββαΐτες*. Στην Κωνσταντινούπολη, δρουν με κέντρο τη μονή του Στουδίου οι *Στουδίτες**: οι αδελφοί *Θεόδωρος και Ιωσήφ* (9ος αι.), ο *Γερμανός Κων/πόλεως* (8ος αι.), κ.ά. Τα βιβλία της Εκκλησίας είναι γεμάτα από τις ωραίες εμπνεύσεις τους. Στον Όρθρο ακούγονται οι «Αναβαθμοί», ποιητικά αριστουργήματα του Θεόδωρου του Στουδίτη.

Ο Άγιος Ιωάννης Δαμασκηνός και ο Άγιος Ιωσήφ ο Υμνογράφος. Εικόνα στη μονή Διονυσίου, Άγιο Όρος, 17ος αι.

γ) Οι ύμνοι στην υπηρεσία της θείας λατρείας

Οι ύμνοι της Εκκλησίας είναι οι κοινές προσευχές, το εντρύφημα των πιστών. Με λίγες λέξεις δοξολογούν και εκφράζουν αλήθειες για την Αγία Τριάδα, το Χριστό, τη Θεοτόκο, τους αγίους. Από αυτούς π.χ. μαθαίνουμε πως ο Θεός είναι ένας, αλλά τρίφωτος= με τρία Πρόσωπα («*Τό τριλαμπές τῆς μιᾶς θεότητος εὐσεβῶς ὑμνήσωμεν βοῶντες*»). Ξέρουμε πως ο Χριστός είναι Θεάνθρωπος με ένα Πρόσωπο [«*Διπλοῦς τήν φύσιν, ἀλλ' οὐ τήν ὑπόστασιν*(= Πρόσωπο)»]. Αρκεί να θυμηθούμε τα τροπάρια της Μ. Εβδομάδας και της νεκρώσιμης ακολουθίας, για να καταλάβουμε τι νιώθουν οι πιστοί στο άκουσμά τους. Ακόμη, οι ύμνοι μορφώνουν και διδάσκουν. Η γλώσσα τους μας φαίνεται δύσκολη, όμως μιλούν στην καρδιά· γι' αυτό και οι απλοί αλλά πιστοί άνθρωποι, καταλαβαίνουν το νόημά τους. Αν προσέξουμε, όταν ακούγονται στην εκκλησία, οι χριστιανοί σιγοψέλνουν και, εκεί που χρειάζεται, σταυροκοπιούνται.

δ) Επίδραση των ύμνων στη σύγχρονη λογοτεχνία

Η εκκλησιαστική υμνολογία επηρέασε το έργο αρκετών λογοτεχνών τόσο πεζογράφων όσο και ποιητών. Οι δύο Αλέξανδροι, Παπαδιαμάντης και Μωραϊτίδης, καθώς και ο Φώτης Κόντογλου, ψάλτες οι ίδιοι, εμπνέονται από τους ύμνους της Εκκλησίας. Τους αναφέρουν συχνά στα κείμενά τους και μάλιστα οι δύο πρώτοι συνθέτουν ύμνους και ιερές ακολουθίες.

Από τους νεοέλληνες ποιητές, ο Σολωμός, ο Παλαμάς, ο Βάρναλης και ο Σικελιανός, χρησιμοποιούν ή μεταπλάθουν στίχους από τις ακολουθίες της Εκκλησίας. Ακόμη περισσότερο: εμπνέονται και δονούνται από τους ύμνους. Ο Παλαμάς, μάλιστα, μετέφρασε το τροπάριο της Κασσιανής, που ψάλλεται το βράδυ της Μεγάλης Τρίτης (περιέχεται στη συλλογή του «Βωμοί»). Τα βήματά τους ακολουθούν και άλλοι, όπως ο Γ. Δροσίνης, Γ. Βερίτης, Στ. Μπολέτσης κ.ά.

Η επίδραση που άσκησε η εκκλησιαστική ποίηση στους νομπελίστες μας Σεφέρη και Ελύτη είναι γνωστή. Το «Άξιον εστί» του Ελύτη στη μορφή και στο περιεχόμενο είναι διαποτισμένο από το άρωμα των ύμνων και των κειμένων της Εκκλησίας.

Η παιδική χορωδία της Κορυτσάς

Στην ίδια γραμμή κινούνται και αρκετοί από τους σύγχρονους πεζογράφους και ποιητές. Δεν είναι αποκομμένοι από την ορθόδοξη λατρεία. Μεταφέρουν στα κείμενά τους άλλοτε την ομορφιά της και την κατανυκτική της ατμόσφαιρα και άλλοτε προσωπικά τους βιώματα από τις ακολουθίες. Έτσι ο λογοτέχνης ακαδημαϊκός Στρατής Μυριβήλης στο διήγημά του «Η κεροδοσία» νοσταλγεί το χωριό του λέγοντας: «Να σταθώ μέσα στο στασίδι, από καρυδόξυλο, που το γυάλισαν με την τσόχα του αγκώνα τους οι προπαππούδες μου, οι παππούδες μου, ο πατέρας. Να ξανακούσω τα παιδιά που ψέλνουν, όπως άλλη φορά έψελνα εγώ» (Από «Το γαλάζιο βιβλίο»).

Κείμενο	Μετάφραση
1. «Προσκυνοῦμεν Πατέρα καί τόν τούτου Υἱόν τε καί τό Ἅγιον Πνεῦμα, τήν Ἁγίαν Τριάδα ἐν μιᾷ τῇ οὐσίᾳ, σύν τοῖς Σεραφίμ κράζοντες τό, ἅγιος, ἅγιος, ἅγιος εἶ, Κύριε». *(Ὕμνοι του Ὄρθρου των Κυριακών)*	1. Λατρευτικά προσπέφτουμε μπρος στην Αγία, Ομοούσια Τριάδα - μπρος στον Πατέρα, στον Υιό του και μπρος στο Άγιο Πνεύμα. Και με τα Σεραφίμ μαζί και μ' όλη μας τη δύναμη, λέμε το άγιος, άγιος, άγιος είσαι, Κύριε.
2. «Σήμερον σωτηρία τῷ κόσμῳ γέγονεν· ᾄσωμεν τῷ ἀναστάντι ἐκ τάφου καί ἀρχηγῷ τῆς ζωῆς ἡμῶν· καθελών γάρ τῷ θανάτῳ τόν θάνατον τό νῖκος ἔδωκεν ἡμῖν καί τό μέγα ἔλεος». *(Ὕμνοι του Ὄρθρου των Κυριακών)*	2. Σήμερα συντελέστηκε στον κόσμο η σωτηρία. Ας ψάλουμε σ' αυτόν που απ' τον τάφο αναστήθηκε κι έγινε πρώτος στην καινούρια μας ζωή. Γιατί, με το δικό του θάνατο, το θάνατο αιχμαλώτισε, χαρίζοντας σε μας τη νίκη και την αγάπη την απέραντη.

Θυσία αινέσεως

1. «Ποιητάς και ποιητικά είδη έχει γνωρίσει πολλούς και πολλά η ελληνική γλώσσα, όπως και οι άλλες γλώσσες του κόσμου, που έχουν ο καθένας και το καθένα την αξία του. Για καμιά, όμως, ποίηση δεν έχουμε αυτή την αιώνια νεότητα, που συναντούμε στη βυζαντινή λειτουργική ποίηση της Ορθοδόξου Εκκλησίας· αυτή την ποίηση, που ίσως μερικοί αγνοούν την ύπαρξή της κι άλλοι τη σβήνουν με μια μονοκοντυλιά, κρίνοντάς την, με άλλα κριτήρια απ' τα δικά της και της εποχής της, ως μονότονη, ως κηρυγματική, ως δογματική, ως απολιθωμένη κλπ. Μια ποίηση, όμως, που επί δεκαπέντε αιώνες και πλέον, παραμένει αγέραστη, συγκινεί τις καρδιές των πιστών, κατανύσσει τις ψυχές των χριστιανών, ψάλλεται σ' όλους τους ορθόδοξους ναούς, διδάσκει τον θεολογικά υψηλό πλούτο της ορθοδόξου διδασκαλίας σε γραμματισμένους και αγράμματους, κάνει προσιτές τις αλήθειες της πίστεώς μας με τρόπο ιεροπρεπή και τερπνό, με τη βοήθεια της βυζαντινής μουσικής, συνοδεύει με τα λυρικά της δημιουργήματα τόσο τις χαρμόσυνες όσο και τις θλιβερές στιγμές των πιστών, μια τέτοια ποίηση δεν είναι μια ποίηση που έχει το δικαίωμα κανείς να την αγνοήσει με το αζημίωτο» (Π. Β. Πάσχου, *Θυσία αινέσεως, Αθήναι 1978, σελ. 49*).

Μήτ' ὁ οἰστρήλατος τοῦ Αἰσχύλου μέ δονεῖ παλμός, τῶν Θεῶν οὔτε καί ἡ γαλήνη, πού τήν ἔκλεψε ὁ Φειδίας, ὅσο ἐσύ μέ συνεπαίρνεις ὁ λειτουργικός ψαλμός: Ἄνω σχῶμεν τάς καρδίας! *Ὁ Κύκλος τῶν Τετράστιχων, 34 Κ. Παλαμάς*	
Ἡ δάμαλις τόν μόσχον ἐν ξύλῳ κρεμασθέντα ἠλάλαζεν ὁρῶσα. Ὦ γλυκύ μου ἔαρ, γλυκύτατόν μου τέκνον, ποῦ ἔδυ σου τό κάλλος; *Εγκώμια Μ. Παρασκευής*	Καθώς κλαίει, σαν της παίρνουν το τέκνο, η δαμάλα ξεφωνίζω και νόημα δεν έχουν τα λόγια. Ανοιξή μου γλυκιά, γυρισμό που δεν έχεις. Η ομορφιά σου βασίλεψε κίτρινη γιε μου. *Η μάνα του Χριστού, Κ. Βάρναλη*

ΘΕΜΑΤΑ ΓΙΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗ

1. Γιατί μπήκαν στη θεία λατρεία οι ύμνοι;
2. Οι ύμνοι «μορφώνουν και διδάσκουν». Ποια είναι η μόρφωση και ποια η διδασκαλία που παρέχουν; (Συμβουλέψου το κείμενο του Π. Β. Πάσχου).
3. «*Ὑπνώσας μέν ὡς θνητός, ἐξηγέρθης ὡς ἀθάνατος, Σῶτερ, καί σώζεις θανάτῳ τούς μέλποντας* (=αυτούς που ψάλλουν)». Ποιες τρεις αλήθειες της πίστης υπογραμμίζει ο ύμνος αυτός;
4. Να επισημανθούν οι επιδράσεις της βυζαντινής ποίησης στη σύγχρονη λογοτεχνία.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ΄
ΣΥΓΧΡΟΝΟΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΟΙ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΣΜΟΙ

31. Προβληματισμοί για τη λειτουργική γλώσσα και τη μουσική

α) Ποια είναι η γλώσσα στη λατρεία;

Η ορθόδοξη λατρεία προσφέρει το θείο Λόγο, τον Χριστό. Για την προσφορά αυτή απαραίτητος είναι ο ανθρώπινος λόγος. Όταν λοιπόν ήρθε «*τό πλήρωμα τοῦ χρόνου*» (Γαλ. 4,4) ο ελληνικός λόγος έγινε η γλώσσα του Χριστιανισμού και της λατρείας του. Αρχικά ήταν η κοινή, ελληνιστική μορφή της και αργότερα η αττικίζουσα γλώσσα των Πατέρων.

Η λειτουργική μας γλώσσα δεν επιδιώκει τον εντυπωσιασμό, αλλά την προσέγγιση του πιστού και τη δημιουργία κατάνυξης στην καρδιά του. Η ανάγκη όμως της συνέχειας και ο κίνδυνος διάσπασης της παράδοσης συνέβαλαν στη διατήρηση της γλωσσικής μορφής της λατρείας παρά την εξέλιξη της ελληνικής γλώσσας (ομιλουμένη-λαϊκή) μετά τον 11ο αιώνα. Γι' αυτό σήμερα η γλώσσα της λατρείας μας φαίνεται αρχαΐζουσα.

β) Η κατανόηση της λειτουργικής γλώσσας και το θέμα της μετάφρασης των λειτουργικών κειμένων

Ο Θεός μίλησε στη γλώσσα μας, συγκαταβαίνοντας στην αδυναμία μας. Αυτό πρέπει να κάνει και η εκκλησιαστική λατρεία, όπως δείχνει ιδιαίτερα το γεγονός της Πεντηκοστής. Όλες οι φυλές της γης άκουγαν το κήρυγμα των αποστόλων στη γλώσσα τους (Πράξ. 2,11). Και αυτό μιμήθηκε η ιεραποστολή της Εκκλησίας, όπως λ.χ. οι άγιοι απόστολοι των Σλάβων Κύριλλος και Μεθόδιος («κυρίλλειο» αλφάβητο) τον 9ο αιώνα.

Ποτέ η Ορθοδοξία δε μίλησε για «ιερές γλώσσες». Σπουδαία ήταν η ενέργεια του Οικουμενικού Πατριαρχείου (Εθναρχίας) το 16ο αιώνα, όταν η απόσταση της λαϊκής γλώσσας από τη γλώσσα της λατρείας μεγάλωσε πολύ. Η γλώσσα των ευχών και των ύμνων διατηρήθηκε, το κήρυγμα όμως άρχισε να γίνεται σε απλούστερη μορφή. Ήταν ένα ποιμαντικό μέτρο, που φανέρωνε το ενδιαφέρον της Εθναρχίας για το λαό. Αυτό ισχύει ως σήμερα, ως η καλύτερη λύση. Η νεότερη ελληνική (ομιλουμένη) δεν είναι διαφορετική γλώσσα από τη γλώσσα της λατρείας, όπως οι λατινογενείς γλώσσες στη Δύση σε σχέση με τη λατινική, αλλά η φυσική εξέλιξή της. Αρκεί, συνεπώς, η σχολική παιδεία για την κατανόησή της. Τα κείμενα, άλλωστε, της λατρείας μας επαναλαμβάνονται και, όταν η συμμετοχή μας στη λατρευτική ζωή είναι τακτική, εξοικειωνόμαστε με αυτά.

Στη «λατρευτική αγωγή» των πιστών, μεγάλη είναι η συμβολή των μεταφράσεων. Ήδη υπάρχουν μεταφράσεις για πολλές ακολουθίες. Για πολλούς η ορθή λύση είναι: διατήρηση της γλωσσικής μορφής της λατρείας μας, που για μας τους Έλληνες έχει και εθνική σημασία, και βοηθητική χρήση μεταφράσεων. Οι νέοι όμως ύμνοι και ευχές μπορούν να γράφονται στη σημερινή γλωσσική μορφή.

γ) Η μουσική στη λατρεία της Εκκλησίας

Η Ορθόδοξη Εκκλησία χρησιμοποιεί και καθαγιάζει όλες τις μορφές της τέχνης. Μαζί με την ποίηση, ανέπτυξε και τη μουσική, «βυζαντινή εκκλησιαστική μουσική», η οποία αναπτύχθηκε στο Βυζάντιο και μεταδόθηκε στους άλλους ορθόδοξους λαούς (Άραβες, Σέρβους, Βουλγάρους, Ρώσους κ.λπ.). Η βυζαντινή μουσική είναι συνέχεια της αρχαίας ελληνικής μουσικής. Η εκκλησιαστική μουσική δεν είναι τέχνη αυτόνομη, αλλά το ένδυμα του λόγου των ύμνων. Σκοπός της είναι να δημιουργεί και αυτή πνεύμα κατάνυξης και ευλάβειας. Κατά τους αγίους Πατέρες μας, η ψαλμωδία δεν είναι «εὐφωνίας σπουδή» (επίδειξη φωνητικών προσόντων), αλλά υποβοήθηση των πιστών να δεχτούν τη θεολογία των ύμνων. Είναι καθαρά φωνητική και απέκλεισε από την αρχή τη χρήση των μουσικών οργάνων. Μουσικό όργανο γίνεται στη λατρεία ο ίδιος ο πιστός, που αινεί το Θεό με την ψυχή πρώτα και μετά με τη φωνή του.

Ορθόδοξα παιδιά στην Κορέα ψάλλουν στη Θεία Λειτουργία των Χριστουγέννων.

δ) Βασικοί σταθμοί εξέλιξης της εκκλησιαστικής μουσικής

Η εκκλησιαστική μουσική ακολούθησε την εξέλιξη των ύμνων. Στην αρχή ήταν απλούστερη. Από τον 4ο αι. έγινε πλουσιότερη σε μελωδίες. Διαμορφώθηκε έτσι το σύστημα των οκτώ ήχων, που τελειοποιήθηκε και καθιερώθηκε

Τρισάγιον Ἦχος α΄ Πα

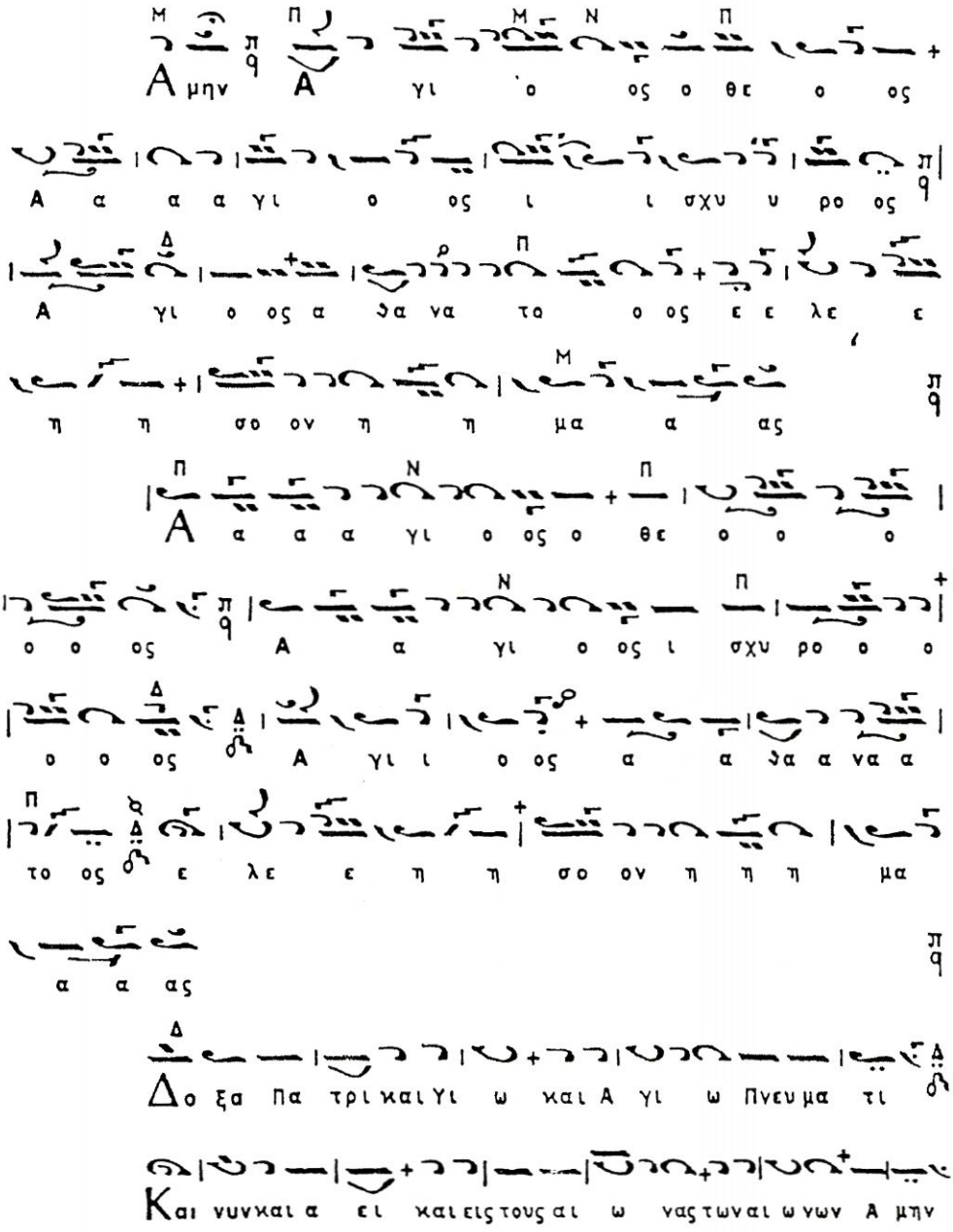

Βυζαντινή σημειογραφία ή παρασημαντική (= παράσταση με γραπτά σημεία των μουσικών φθόγγων).

από τον Άγιο Ιωάννη τον Δαμασκηνό (8ος αι.). Μέχρι το 1000, περίπου, μελωδός ήταν ο ίδιος ο υμνογράφος. Αργότερα εμφανίζονται οι «μεταμελωδικοί» υμνογράφοι, που μιμούνται τα παλαιότερα μετρικά και μουσικά πρότυπα. Η βυζαντινή εκκλησιαστική μουσική έχει δικό της σύστημα γραφής (σημειογραφία ή παρασημαντική). Στηρίζεται στο σύστημα 7 φθόγγων, που εκφράζονται με τα 7 πρώτα γράμματα του ελληνικού αλφαβήτου: πΑ, Βου, Γα, Δι, κΕ, Ζω, νΗ. Το σύστημα αυτό εξελίχθηκε σε τρεις φάσεις: 9ος -12ος αι. (αρχαία, πολύπλοκη γραφή), 12ος -15ος αι. (μέση) και 15ος -19ος αι. (νεότερη). Το 1814 καθιερώθηκε το σημερινό σύστημα μουσικής γραφής.

ε) Εκκλησιαστική μουσική παράδοση και νεωτεριστικές τάσεις

Είναι κοινά παραδεκτό ότι η βυζαντινή εκκλησιαστική μουσική έχει άμεση σχέση με τη βυζαντινή λαϊκή μουσική παράδοση, που σώζεται ως σήμερα στο δημοτικό τραγούδι. Πρόκειται για την ενιαία μουσική του Γένους μας, την εθνική μουσική μας και ένα από τα υπεροχότερα δημιουργήματα του πολιτισμού μας. Γι' αυτό, με την εμφάνιση Εθνικής Μουσικής Σχολής για την καλλιέργεια Νεοελληνικής Μουσικής από τα τέλη του 19ου αι., οι συνθέτες μας αποδεσμεύονται από τη δυτική επίδραση και στρέφονται στην εκκλησιαστική μας μουσική και το δημοτικό τραγούδι. Ακόμη και νεότεροι συνθέτες μας ακολουθούν την ίδια κατεύθυνση. Τη βυζαντινή επίδραση σώζει και το «λαϊκό» λεγόμενο τραγούδι. Είναι ανάγκη εθνική, λοιπόν, η σπουδή και διάδοση της μουσικής μας παράδοσης.

Βέβαια, δεν έλειψαν και νεωτεριστικές τάσεις. Ήδη το 19ο αι. σε ελληνικές παροικίες στην Ευρώπη εμφανίστηκε η τάση ευρωπαϊκής διασκευής της εκκλησιαστικής μουσικής (εναρμόνιση*, τετραφωνία, εισαγωγή οργάνων). Στόχος ήταν η ωραιοποίηση της εκκλησιαστικής μουσικής για την προσέλκυση του λαού. Όπως είπε όμως ο ιερός Χρυσόστομος, «*οὐκ ἔστι θέατρον ἡ Ἐκκλησία, ἵνα πρός τέρψιν ἀκούωμεν!*». Μετριοπαθέστερη ήταν η προσπάθεια του Ιω. Σακελλαρίδη (1853-1938) για την απλούστευση των βυζαντινών ύμνων, με τη χρήση στοιχείων της ευρωπαϊκής μουσικής τέχνης (εναρμόνιση, τριφωνία). Το έργο του βρήκε πολλούς θαυμαστές, αλλά και επικριτές. Σήμερα καλλιεργείται σε ευρεία κλίμακα και με μεγάλη επιτυχία η βυζαντινή εκκλησιαστική μουσική της παράδοσής μας.

ΘΕΜΑΤΑ ΓΙΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗ

1. Πώς θεμελιώνεται θεολογικά η απλότητα της λειτουργικής γλώσσας;
2. Πώς αντιμετωπίστηκε το πρόβλημα της λειτουργικής γλώσσας; Ποια είναι η δική σου θέση;
3. Ποιο σκοπό υπηρετεί η εκκλησιαστική μουσική της Ορθοδοξίας;
4. Σχολιάστε τη σχέση εκκλησιαστικής και εθνικής μουσικής.

32. Η θέση των λαϊκών στη σύγχρονη λατρεία, επισημάνσεις και προβληματισμοί

α) Επισημάνσεις των προβλημάτων

Η παράδοση των πρώτων αιώνων είναι σαφής και ενιαία στο θέμα της θέσης των λαϊκών: οι βαπτισμένοι στο όνομα του Χριστού συμμετέχουν ενεργά στα τελούμενα κατά τη λατρεία και συνεργάζονται με τους κληρικούς.

Σήμερα, η θέση των λαϊκών στη λατρεία είναι πολύ διαφορετική. Ο μεγαλύτερος αριθμός των πιστών προσέρχεται στη λατρεία ως θεατής και όχι ως συμμέτοχος. Τα τελούμενα από τον ιερέα αγνοούνται από τους λαϊκούς είτε διότι δεν τα βλέπουν είτε διότι δε γνωρίζουν το νόημά τους, με αποτέλεσμα να τα θεωρούν θρησκευτικές τελετές (ριτουαλισμός*) και όχι ευκαιρίες για να λάβουν τη χάρη του Θεού. Οι πιστοί είναι, επίσης, απομονωμένοι από την ψαλμωδία (εφόσον το έργο αυτό έχει ανατεθεί μόνο στους ψάλτες), αλλά και από τις περισσότερες ευχές της λατρείας, οι οποίες δεν ακούγονται, λόγω μιας ιδιάζουσας συνήθειας που εμφανίστηκε στην Εκκλησία, να διαβάζονται, δηλαδή, πολύ χαμηλόφωνα.

Το πρόβλημα είναι σοβαρό, διότι η μετάπτωση των πιστών από την κατηγορία των συμμετεχόντων στην κατηγορία των απλών θεατών, τους αποστερεί από μια βαθιά πνευματική εμπειρία και δημιουργεί αρρυθμία στο σώμα της Εκκλησίας. Επιβάλλεται, λοιπόν, να διερευνήσουμε τα αίτια αυτής της μετάπτωσης, ώστε να συνειδητοποιήσουμε και την ανάγκη της υπέρβασης του προβλήματος.

β) Τα αίτια της απομόνωσης των λαϊκών στη σύγχρονη λατρεία

Μετά τον 5ο αιώνα, εμφανίστηκε η τάση της σταδιακής υποβάθμισης των λαϊκών στη λατρεία, επειδή ο αριθμός των χριστιανών αυξήθηκε ιδιαίτερα και δεν υπήρχε, πλέον, η βεβαιότητα για την πίστη των παρισταμένων προσώπων. Το φαινόμενο αυτό συνοδεύτηκε από την κατάργηση του θεσμού των κατηχουμένων, δηλαδή κατάργηση της προετοιμασίας για το Βάπτισμα με την κατάλληλη διδασκαλία.

Διαπιστώνουμε ότι οι παραπάνω αιτίες ισχύουν και σήμερα. Η άγνοια των λαϊκών στα θέματα της πίστης και ειδικότερα στα θέματα της λατρείας, περιορίζουν τη συμμετοχή τους στα τελούμενα. Ύστερα, λείπει η κατήχηση, δηλαδή κάποιος προσέρχεται στη Βάπτιση χωρίς να υπάρχει ούτε και εκ των υστέρων φροντίδα για την πνευματική του κατάρτιση. Πώς, λοιπόν, να συμμετάσχει ενεργά στη λατρεία, όταν αισθάνεται εντελώς ξένος προς το περιεχόμενο της πίστης και την έννοια της λατρείας;

Έτσι, ο λαϊκός απομονώνεται και αποκτά τη λαθεμένη εντύπωση ότι τα τελούμενα δεν τον αφορούν. Γι' αυτό θεωρεί τη λατρεία έργο αποκλειστικά του κλήρου. Πρόκειται για μια αντινομία μέσα στην Εκκλησία, όταν μια ομάδα βαπτισμένων θεωρούν τους εαυτούς τους «προσκεκλημένους» στη λατρεία (δηλαδή ξένους) και όχι ισότιμα μέλη του εκκλησιαστικού σώματος.

γ) Ο αγώνας για μια λειτουργική αναβάθμιση της θέσης των λαϊκών

Από τα παραπάνω, φαίνεται καθαρά η ανάγκη για αναβάθμιση της θέσης των λαϊκών στη λατρεία. Αυτό μπορεί να γίνει με την ενημέρωση των πιστών σε θέματα λατρείας και με την ενεργοποίησή τους κατά τις λατρευτικές συνάξεις.

Η ενημέρωση των λαϊκών σε θέματα λατρείας αποτελεί, βασικά, έργο των ποιμένων της Εκκλησίας (επισκόπων, ιερέων) αλλά και όλων όσων αγωνίζονται για τη μετάδοση της χριστιανικής αλήθειας. Το έργο αυτό μπορεί να επιτελεστεί με πολλούς τρόπους: μ' ένα πρόγραμμα κατήχησης των λαϊκών όλων των ηλικιών με την κυκλοφορία σχετικών βιβλίων, με κατάλληλα μαθήματα στα σχολεία, αλλά, κυρίως, με τη μύηση των πιστών από τους κληρικούς, όταν προσέρχονται στη Θεία Ευχαριστία, στο Βάπτισμα ή στο Γάμο.

Εκτός, βέβαια, από τους ποιμένες της Εκκλησίας, θα πρέπει και από την πλευρά των ίδιων των λαϊκών να υπάρχει επιθυμία και επιδίωξη για γνωριμία με τη λατρεία, αλλά και για ενεργοποίησή τους κατά τη διάρκεια των λατρευτικών εκδηλώσεων. Θα μπορούσαν, για παράδειγμα, να συμμετέχουν στην ψαλμωδία ή τα αναγνώσματα. Ιδιαίτερα κατά τη Θεία Ευχαριστία, επιβάλλεται να ψάλλουν καθώς και να απαγγέλλουν όλοι μαζί το «Σύμβολο της Πίστεως» και την «Κυριακή Προσευχή». Το ζητούμενο είναι να υπάρξει στη λατρεία η «συνιερουργία», δηλαδή η απόλυτη συνεργασία μεταξύ κλήρου και λαού, ώστε ν' αποκατασταθεί το μεγάλο πρόβλημα της περιθωριοποίησης των λαϊκών στη λατρεία, το οποίο ουσιαστικά πλήττει την ενότητα του σώματος της Εκκλησίας.

ΘΕΜΑΤΑ ΓΙΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗ

1. Ποιοι λόγοι συντέλεσαν στη σταδιακή απομόνωση των λαϊκών από τη λατρεία;
2. Πώς μπορεί να πραγματοποιηθεί σήμερα η ενημέρωση των λαϊκών σε θέματα λατρείας;
3. Ποια συναισθήματα γεννιούνται μέσα σας όταν παρευρίσκεστε σε κάποια λατρευτική εκδήλωση, αλλά αισθάνεστε ότι τα τελούμενα δεν σας αφορούν;
4. Ποιους τρόπους θα προτείνατε σεις στον ιερέα της ενορίας σας, ώστε να συμμετάσχετε ενεργότερα σε κάποια λατρευτική εκδήλωση;

33. Η γυναίκα στη λατρεία

α) Η ορθόδοξη άποψη για την Ιεροσύνη των γυναικών

Στο πλαίσιο της Οικουμενικής Κίνησης και των πρωτοβουλιών άλλων Ομολογιών, ανέκυψε το θέμα της Ιεροσύνης των γυναικών, που διχάζει σήμερα τον χριστιανικό κόσμο και άρχισε να συζητείται και στην ορθόδοξη θεολογία. Η βάση όμως για την αντιμετώπισή του δεν μπορεί να είναι άλλη από την παράδοσή μας και την πράξη των αγίων μας. Διότι αυτοί εκφράζουν την ορθόδοξη συνείδηση σ' όλους τους αιώνες. Η Αγία Γραφή και η πατερική μας παράδοση δέχονται την ισότητα και ισοτιμία των δύο φύλων. Άνδρας και γυναίκα έχουν τις ίδιες δυνατότητες σωτηρίας[1]. Με το Βάπτισμα και με το Χρίσμα, η γυναίκα μετέχει και αυτή στην Ιεροσύνη του Χριστού και γι' αυτό συλλειτουργεί και συν-επιτελεί μαζί με τον υπόλοιπο λαό τα μυστήρια και όλες τις αγιαστικές πράξεις της λατρείας. Ανήκει στο λαό του Θεού, αφού πλάστηκε και αυτή «*κατ' εἰκόνα*» Θεού και προχωρεί στο «*καθ' ὁμοίωσιν*», στη θέωση.

Κατά την Πεντηκοστή δέχτηκαν και οι παρούσες γυναίκες το Πνεύμα το Άγιο, όπως οι άνδρες (*Πράξ.* 2,1 ε.). Όχι όμως την ειδική ιεροσύνη. Η Παναγία, κεντρικό πρόσωπο της πρώτης Εκκλησίας, δεν έλαβε την ειδική Ιεροσύνη, ούτε και άλλες γυναίκες, που ανέπτυξαν μεγάλη ιεραποστολική δράση ή είχαν σημαντική θέση στη ζωή τοπικών Εκκλησιών (π.χ. Κόρινθος, Φίλιπποι, Ρώμη). Υπήρχαν και γυναίκες «προφητεύουσες» (*Α΄ Κορ.* 11,5), που δεν έγιναν «ιερείς». Ωστόσο, η Εκκλησία δεν δίστασε να χειροτονεί γυναίκες διακόνισσες[2], που ήταν όπως οι διάκονοι, για τη διακονία όμως των γυναικών. Υπηρετούσαν δηλαδή μια ειδική ανάγκη του ποιμαντικού έργου της Εκκλησίας. Ο θεσμός «των διακονισσών» διατηρήθηκε μέχρι το τέλος του Βυζαντίου.

β) Υφίσταται υποτίμηση της γυναίκας στη σύγχρονη λατρεία;

Αυτή την εντύπωση δίνουν οι ευχές, που διαβάζονται στη λεχώνα κατά τον «εκκλησιασμό» του βρέφους, την τεσσαρακοστή ημέρα. Σ' αυτές ζητείται η χάρη του Θεού για την προστασία και τη σωματική αποκατάσταση της μητέρας, συγχώρηση γι' αυτήν και για όσους την άγγιξαν («*τοῖς ἁψαμένοις αὐτῆς*»), ενώ μόνο τα αγόρια εισάγονται στο άγιο Βήμα. Πρέπει να πούμε ότι αυτά είναι παλαιές αντιλήψεις, που πέρασαν στη χριστιανική λατρεία. Η διδασκαλία της Εκκλησίας τις σχετικοποιεί, προβάλλοντας σταθερά την ισοτιμία των δύο φύλων και το καθήκον που έχουν άνδρες και γυναίκες να συμβάλλουν κατά το χάρισμά τους στο πνευματικό και ποιμαντικό έργο της ενορίας. Εξ άλλου, κατά τους Πατέρες, οι ευχές αναφέρονται στη ροπή όλων των

---

[1] Η φράση του Απ. Παύλου «οὐκ ἔνι (υπάρχει) ἄρσεν καί θῆλυ» (Γαλ. 3,28), που προβάλλεται συνήθως, δε σημαίνει ισοπέδωση των ιδιαιτεροτήτων των δύο φύλων, αλλά ισότητά τους ενώπιον του Θεού (Μ. Αθανάσιος, Μ. Βασίλειος κ.ά.).

[2] Και μόνο το γεγονός αυτό αρκεί, για να γίνει κατανοητό, ότι δεν υπέκυψε η Εκκλησία στις νοοτροπίες της εποχής (π.χ. η θέση της γυναίκας στη λατρεία των ειδώλων).

ανθρώπων στην αμαρτία[1]. Όπου, βέβαια, υπάρχει εκκλησιαστικό φρόνημα, όλα αυτά δε σκανδαλίζουν. Αξίζει να σημειωθεί ότι ήδη υπάρχουν νέες ευχές που μπορούν να εισέλθουν στη λειτουργική χρήση[2].

γ) Η ανάγκη για πλήρη ισοτιμία της γυναίκας με τους λαϊκούς άνδρες στη λατρεία

Η γυναίκα στην ιστορική διαδρομή της Εκκλησίας αναδεικνύεται ισαπόστολος και ιεραπόστολος, όπως η Αγία Φωτεινή η Σαμαρείτιδα (Ιωάν. 4,5-42) η Αγία Θέκλα, διακόνισσα και προϊσταμένη στο έργο της φιλανθρωπίας, η διακόνισσα Ολυμπιάδα στην Κωνσταντινούπολη (4ος αι.). Και σήμερα υπάρχουν δυνατότητες μεγαλύτερης ανάμιξης της γυναίκας στη ζωή της Εκκλησίας. Μπορεί να «χειροθετείται» αναγνώστρια και να διαβάζει τα λειτουργικά αναγνώσματα ή να ψάλλει στην Εκκλησία. Μπορεί, ακόμη, να επανασυσταθεί ο θεσμός των διακονισσών, ιδίως στην ιεραποστολή. Ως «διάκονος» ή «υποδιάκονος» μπορεί να συμμετέχει στη διακονία των μυστηρίων και άλλων αγιαστικών πράξεων. Όλα αυτά όμως μόνο με εκκλησιαστικά κριτήρια μπορούν να πραγματοποιηθούν και όχι με κοσμικά (φεμινιστικές επιδιώξεις), για να μην οδηγηθεί σε σχίσματα το εκκλησιαστικό σώμα. Υπάρχει και ο χώρος, στον οποίο μπορεί να πρωτοστατεί στην ενορία η γυναίκα. Είναι το έργο της έμπρακτης αγάπης (φιλανθρωπία).

ΘΕΜΑΤΑ ΓΙΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗ

1. Τι σημαίνει ο θεσμός των διακονισσών στην ιστορία της Εκκλησίας;
2. Είναι δυνατή η θεώρηση της ζωής της Εκκλησίας με εξωεκκλησιαστικά κριτήρια;
3. Πώς βλέπουν οι μαθήτριες τη θέση και αποστολή τους στην Εκκλησία;
4. Ποιες άλλες δυνατότητες νομίζεις ότι υπάρχουν στη δραστηριοποίηση της γυναίκας στη ζωή της Ενορίας;

---

[1] Κατά τον άγιο Κύριλλο Αλεξανδρείας, «τό εὐόλισθον τῇ φύσει συγκεκλήρωται» (Ε.Π. 69, 1089), δηλαδή η φορά στην πτώση βρίσκεται μέσα στη φύση μας. Ό,τι κάνουμε, λοιπόν, δεν είναι τελείως απαλλαγμένο από την αμαρτία. Γι' αυτό δεν υπάρχει πράξη στη ζωή μας, για την οποία δε ζητάμε, άνδρες και γυναίκες, την ευλογία και χάρη του Θεού (πρβλ. Α' Κορ. 10, 31).

[2] Βλ. **Κωνστ. Παπαγιάννη**, *Αἱ εὐχαί ἐπί τῇ γεννήσει παιδίου*, στο περιοδ. «*Γρηγ. Παλαμάς*», τ. 763 (1996), 487-504.

34. Εκκλησιασμός: ανάγκη ή συνήθεια;

Κείμενο	Μετάφραση
«Μή τοίνυν ἀπολειφθῶμεν τῆς ἁγίας τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας, τοσαῦτα κατά τήν τῶν τελουμένων θείων συμβόλων ἁγίαν διάταξιν τῆς σωτηρίας ἡμῶν παρεχούσης μυστήρια, δι' ὧν ἕκαστον ἡμῶν καλῶς μάλιστα πολιτευόμενον ἀναλόγως ἑαυτῷ κατά Χριστόν δημιουργοῦσα, τό δοθέν διά τοῦ ἁγίου βαπτίσματος ἐν Πνεύματι ἁγίῳ χάρισμα τῆς υἱοθεσίας, εἰς φανέρωσιν ἄγει κατά Χριστόν πολιτευόμενον ἀλλά πάσῃ δυνάμει τε καί σπουδῇ παραστήσωμεν ἑαυτούς ἀξίους τῶν θείων χαρισμάτων, δι' ἔργων ἀγαθῶν εὐαρεστοῦντας τῷ Θεῷ». *(Αγίου Μαξίμου του Ομολογητού, Μυσταγωγία, Ανακεφαλαίωσις 135-144, εκδ. Αποστολικής Διακονίας (μετ. Ι. Σακαλή), Αθήνα 1973, σελ 242.*	Ας μη λείψουμε λοιπόν από την αγία Εκκλησία του Θεού, αφού παρέχει τόσο πλήθος μυστηρίων για τη σωτηρία μας κατά την τάξη των θεϊκών συμβόλων που ζωντανεύονται σ' αυτή. Μ' αυτά καθέναν από μας, όταν μάλιστα ζει σωστά, τον ολοκληρώνει ανάλογα με το χαρακτήρα του σύμφωνα με το πρότυπο του Χριστού και - αποτέλεσμα ζωής χριστιανικής - οδηγεί στη φανέρωση το δώρο της υιοθεσίας, που δόθηκε με το άγιο Βάπτισμα και με τη χάρη του Αγίου Πνεύματος. Ας παρουσιάσουμε λοιπόν τους εαυτούς μας με όλη τη δύναμη και την προθυμία μας άξιους των θεϊκών δωρεών κι ας ευχαριστήσουμε το Θεό με τα καλά μας έργα.

α) Εκκλησία είναι η σύναξή μας στον «οίκο» του Θεού

Οι επισκέψεις μας στα σπίτια των συγγενών και φίλων είναι μέσα στις κοινωνικές μας υποχρεώσεις. Ανανεώνουν τους δεσμούς μας με τα πρόσωπα αυτά και σφυρηλατούν την αμοιβαία αγάπη.

Έχει όμως και ο Θεός τον «οίκο» του, που είναι ο ναός. Όταν κτυπά η καμπάνα και τρέχουμε σ' αυτόν, ανταποκρινόμαστε στην πρόσκληση του Θεού. Εκεί τον συναντάμε, όταν πηγαίνουμε να λειτουργηθούμε. Δεν είμαστε σ' αυτή τη σύναξη μια ανομοιογενής μάζα ανθρώπων, όπως εκ πρώτης όψεως φαίνεται. Στη θεία λατρεία οι οποιεσδήποτε ανομοιότητες που έχουμε εξαφανίζονται. Κοινό μας στοχείο, αλλά και συνδετικός κρίκος, είναι πως είμαστε πιστοί, δηλαδή άνθρωποι που μας ενώνει το Πρόσωπο του Ιησού Χριστού. Αυτός, ο αναστημένος Κύριος, είναι ανάμεσά μας στη Θεία Λειτουργία. Αυτός είναι Θεός κι εμείς είμαστε λαός του, η Εκκλησία του. Γι' αυτό οι Πατέρες ονόμασαν το ναό «επίγειο ουρανό». Το λέει κι ένα τροπάριο: «Ενώ στεκόμαστε στο ναό της δόξας σου, νομίζουμε πως είμαστε στον ουρανό».

Με τη σύναξη και τη συμμετοχή στην κυριακάτικη Θεία Λειτουργία όλων των χριστιανών, η αγάπη αυξάνεται, η πίστη δυναμώνει, η ελπίδα αναπτερώνεται· ζούμε τον καινούριο κόσμο του Θεού και προγευόμαστε την αιωνιότητα (βλ. δ.ε. 15 σελ. 82).

Ιθαγενείς πιστοί μετά τη Θεία Λειτουργία στο ναό του Αγίου Παύλου Καγκίρα, ανατολικής Αφρικής.

β) Η ανάγκη του εκκλησιασμού

Η Κυριακή είναι η ημέρα της Ανάστασης του Κυρίου, των εμφανίσεών του στους μαθητές, της επιφοίτησης του Αγίου Πνεύματος και η ημέρα της εισόδου του στα Ιεροσόλυμα (Βαϊοφόρος). Η καθιέρωση, λοιπόν, της Κυριακής ως ημέρας εκκλησιασμού κρατάει ζωντανά στη μνήμη μας, αυτά τα γεγονότα. Είναι εγγύηση και της δικής μας ανάστασης, του δικού μας θείου φωτισμού και της δικής μας εισόδου στην ουράνια βασιλεία.

Η Κυριακή έχει ακόμη μία σημασία. Το Σάββατο, η έβδομη ημέρα, συμβολίζει το τέλος της υλικής δημιουργίας. Η Κυριακή είναι η όγδοη ημέρα, έξω από τον κοσμικό χρόνο, σύμβολο της ανέσπερης και αδιάδοχης και ατελεύτητης αιωνιότητας. Αυτή την αιωνιότητα ζούμε στη Θεία Λειτουργία. Οι ευχές και οι ύμνοι μάς θυμίζουν τη δόξα της, την ανείπωτη ευτυχία της. Η κυριακάτικη Λειτουργία είναι ένα μικρό Πάσχα, που μας χαρίζει την αναστημένη ζωή. Πώς μπορεί κανείς να απουσιάσει από κάτι τόσο σπουδαίο και χαρμόσυνο;

Ο εκκλησιασμός συνδέει τους πιστούς με την πηγή της ζωής, το Χριστό. Αντίθετα, με τη συνεχή αποχή από τη λατρεία, ο πιστός στερεί τον εαυτό του από τη χάρη των μυστηρίων, από τη χάρη του Θεού. Γι' αυτό οι Πατέρες της Πενθέκτης Οικουμενικής Συνόδου παραγγέλλουν να αποκόβεται από το σώ-

μα της Εκκλησίας ο χριστιανός που τρεις συνεχείς Κυριακές απουσιάζει χωρίς σοβαρό λόγο από τον εκκλησιασμό. Βέβαια αυτή η διάταξη δεν εφαρμόζεται σήμερα, αλλά η θέσπισή της φανερώνει τη φροντίδα της Εκκλησίας για την πνευματική ζωή των πιστών.

γ) Ο σύγχρονος άνθρωπος και ο εκκλησιασμός

Οι πρώτοι χριστιανοί και σε εποχές διωγμών, όπως μαρτυρεί το κείμενο που είναι στο τέλος του μαθήματός μας, δεν μπορούσαν να ζήσουν χωρίς τη Θεία Λειτουργία. Σήμερα οι ναοί γεμίζουν, βέβαια, από πιστούς, αλλά απουσιάζουν και πάρα πολλοί. Οικογενειακοί περισπασμοί, σκληρή εργασία την εβδομάδα, η κατάκλιση αργά το βράδυ του Σαββάτου, μία πρόσθετη εργασία που πρέπει να γίνει την Κυριακή, οι εκδρομές κ.ά. στέκονται εμπόδια στο δρόμο προς την εκκλησία. Η Εκκλησία γνωρίζοντας τις δυσκολίες αυτές συμπαραστέκεται στο σύγχρονο άνθρωπο. Σε πολλές ενορίες των μεγάλων πόλεων, τελείται και δεύτερη Θεία Λειτουργία για όσους θα ήθελαν να μη στερηθούν την ευλογία, τη χαρά, την αναγέννηση, τον πνευματικό πλούτο της ιερής μυσταγωγίας. Και όπως λέει ο ιερός Χρυσόστομος για τον εκκλησιασμό: «έψαλες μαζί με τα Σεραφίμ, ανήκεις στην ουράνια πολιτεία, γράφτηκες στο χορό των αγγέλων, μίλησες με τον Κύριο και βρέθηκες μαζί του» (*Πρός τούς μή ἀπαντήσαντας*... 4, ΕΠΕ 26, 568). Ο Θεός ζητάει λίγα και δίνει πολλά. Εμείς του δίνουμε σταγόνες κι εκείνος ωκεανό από θείες αντιδόσεις και ευεργεσίες.

δ) Είμαστε όλοι συνυπεύθυνοι

Η φράση του Ντοστογιέφσκυ «Όλοι φταίμε για όλα» έχει εφαρμογή και στο θέμα της λειτουργικής σύναξης. Πολλοί είναι εκείνοι που παραπονιούνται για μερικά άτοπα που παρατηρούνται στο χώρο του ναού. Όλοι θέλουμε την τάξη, την ιεροπρέπεια, την πνευματική ατμόσφαιρα στους ιερούς χώρους. Περιοριζόμαστε όμως στα λόγια, στις παρατηρήσεις, στις διαμαρτυρίες χωρίς να συμβάλλουμε στην ευρυθμία και στην ευλαβική παρακολούθηση των τελουμένων στο ναό. Αυτό θα γίνει με δύο τρόπους: ο ένας είναι να δίνουμε εμείς πρώτοι το παράδειγμα, σεβόμενοι και αισθανόμενοι την ιερότητα του χώρου. Ο άλλος είναι η ενεργός συμμετοχή μας. Τα πρόσωπα που διακονούν (ιερείς, ψάλτες, επίτροποι, νεωκόρος) θέλουν και τη δική μας βοήθεια. Συμμετέχοντας, συμβάλλουμε στη λειτουργική αναγέννηση, που τη ζητούν οι καιροί μας.

1. Θεία Λειτουργία: Ένα γαλήνιο λιμάνι

«Όσο προχωρούν οι γιορτές μας, τόσο και οι συνάξεις μας γίνονται μικρότερες. Εμείς όμως οι παρόντες ας μην αδιαφορούμε. Γίνονται μικρότερες στο πλήθος, αλλά δε γίνονται κατώτερες στην προθυμία. Γίνονται μικρότερες στον αριθμό, αλλά δε γίνονται κατώτερες στον πόθο. Γίνονται μικρότερες, για να γίνουν φανεροί ανάμεσά σας οι δόκιμοι και να μάθουμε ποιοι προσέρχονται κατά τη διάρκεια της ετήσιας εορτής από συνήθεια, ποιοι από επιθυμία των θείων λόγων και από επιθυμία ακρόασης πνευματικής. Όλη η πόλη ήταν εδώ στο ναό την προηγούμενη Κυριακή, γεμάτοι οι περίβολοι. Και το πλήθος ήταν όμοιο με τα κύματα που αποτραβιούνται και ξαναέρχονται. Αλλά η δική σας γαλήνη μού είναι πιο ποθητή από τα κύματα εκείνα, η δική σας ησυχία μού είναι τιμιότερη από το θόρυβο και την ταραχή. Τότε μπορούσε να αριθμήσει κανείς τα παρόντα σώματα, τώρα τα γεμάτα ευλάβεια φρονήματα.

»Ήθελα όμως να ξέρω τι κάνουν τώρα όσοι εγκατέλειψαν τη Θεία Λειτουργία και με ποιους είναι. Ή παίζουν ζάρια ή ασχολούνται με πράγματα βιοτικά που είναι γεμάτα ταραχή. Αν ήσουν εδώ στο ναό, άνθρωπε, θα ήσουν σε γαλήνη και σε λιμάνι. Ούτε ο οικονόμος (διαχειριστής) μπαίνοντας θα σε τάραζε, ούτε ο υπηρέτης θα σε ενοχλούσε για βιοτικά πράγματα, ούτε κάποιος άλλος θα σε εξόργιζε, αλλά με ησυχία θα απολάμβανες τα θεία ακούσματα. Πουθενά δεν υπάρχουν κύματα εδώ, πουθενά ταραχή, αλλά ευλογία και ευχές και ομιλία πνευματική και μετάβαση στον ουρανό. Και φεύγεις από εδώ αφού λάβεις την υπόσχεση της Βασιλείας των ουρανών».

(*Ιωάννου Χρυσοστόμου, Προς τους εγκαταλείψαντας την σύναξιν της εκκλησίας*... 1, ΕΠΕ 26, 198-206)

2. Η Θεία Λειτουργία είναι ζωή

(Το 303 μ.Χ. οι ρωμαϊκές αρχές συνέλαβαν στην Καρθαγένη της Αφρικής τον ιερέα Σατουρνίνο και τους λίγους χριστιανούς, που είχαν τελέσει την κυριακάτικη θεία Λειτουργία στο σπίτι ενός πιστού, του Εμέριτου).

«... Ο δικαστής ρώτησε τον Εμέριτο: «Η συνάντηση έγινε στο σπίτι σου παρά την αυτοκρατορική απαγόρευση;». Ο Εμέριτος απάντησε: «Ναι, στο σπίτι μου γιορτάσαμε τη γιορτή του Κυρίου». Ο δικαστής ήταν πιεστικός στην εξέτασή του: «Γιατί τους άφησες να μπουν μέσα;». Ο Εμέριτος απάντησε: «Διότι ήταν αδελφοί μου και δεν μπορούσα να κλείσω τις πόρτες μου σ' αυτούς». «Μα έπρεπε να το κάμεις» απάντησε ο δικαστής επιπλήττοντάς τον. Ο Εμέριτος χωρίς δισταγμό επισφράγισε την καταδίκη του ανταπαντώντας: «Δεν μπορούσα, γιατί θα 'ταν αδύνατο να ζήσουμε χωρίς τη γιορτή του Κυρίου» (*Πράξεις Σατουρνίνου* II, PL VIII, 685).

ΘΕΜΑΤΑ ΓΙΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗ

1. Γιατί έχει τόση σημασία για τη ζωή του πιστού ο εκκλησιασμός; (Βλέπε και το πρώτο κείμενο).
2. Γιατί η Κυριακή είναι ένα μικρό Πάσχα;
3. Πώς μπορούν να υπερνικηθούν οι δυσκολίες του εκκλησιασμού; Συζήτησέ το.
4. Πριν από χρόνια ο ιδιοκτήτης ενός περίπτερου στη πλατεία Συντάγματος στην Αθήνα το κρατούσε κλειστό τις Κυριακές και τις μεγάλες γιορτές. Ασφαλώς ζημιωνόταν. Πώς όμως σκεφτόταν;

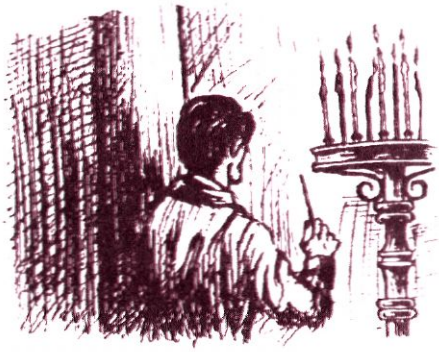

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Δ΄
ΠΑΡΑΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΑ ΦΑΙΝΟΜΕΝΑ - ΟΡΓΑΝΩΣΕΙΣ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟΥ ΧΑΡΑΚΤΗΡΑ

35. Από τη μαγεία του παραμυθιού στην πλάνη της Μαγείας

α) Έννοια και προέλευση της Μαγείας

Σε πολλά παραμύθια των παιδικών μας χρόνων, οι μάγισσες παίζουν πρωτεύοντα ρόλο. Είναι γριές και άσχημες, έχουν για συντροφιά ζώα επιθετικά ή δύσμορφα, μπορούν να γυρίζουν παντού πάνω σ' ένα σκουπόξυλο, θέλουν πάντα το κακό. Κι ακόμη, εμποδίζουν την πρόοδο και την ευτυχία των καλών ανθρώπων, ενώ βοηθούν τους κακούς και μοχθηρούς. Στο τέλος, βέβαια, του παραμυθιού το καλό πάντοτε κερδίζει, αφού έχει βοηθήσει τους καλούς η καλή και όμορφη νεράιδα με το ραβδάκι της.

Πίσω από τις γραμμές του παραμυθιού, μπορούμε να διακρίνουμε διαχρονικά χαρακτηριστικά της Μαγείας. Τελείται από έναν άνθρωπο με ξεχωριστές ικανότητες (πτήση με σκουπόξυλο), το μάγο. Αυτός χρησιμοποιεί τεχνικές, αντικείμενα ή ζώα (τελετές, γιατροσόφια, κοράκι ή φίδι), προκειμένου να εξουσιάσει τη βούληση των ανθρώπων και να τους κάνει κακό (μαύρη μαγεία). Όλη η διαδικασία είναι εφιαλτική και παράλογη. Η καλή μάγισσα (νεράιδα) κάνει το καλό (λευκή μαγεία), χωρίς όμως οι ενδιαφερόμενοι να καταβάλουν καμιά προσπάθεια ή να αγωνιστούν (ραβδάκι).

Η Μαγεία είναι πανάρχαιο κοινωνικό και πολιτιστικό φαινόμενο. Συνδέεται με το φόβο του ανθρώπου για το άγνωστο, την ανάγκη του να εξηγήσει ή να εξευμενίσει τα φυσικά φαινόμενα, την επιθυμία του να εξουσιάσει τη βούληση άλλων ανθρώπων. Για το σκοπό αυτό ο μάγος χρησιμοποιεί τελετουργίες με τις οποίες απευθύνεται σε μια εξωτερική, απρόσωπη φυσική δύναμη. Βασικά στοιχεία των τελετουργιών είναι η μουσική (διαρκώς επαναλαμβανόμενες μουσικές φράσεις, επωδοί), ο χορός (ρυθμικός, οργιαστικός), η ξεχωριστή περιβολή (έντονα χρώματα, κοσμήματα-σύμβολα, μάσκες), η χρήση αντικειμένων (σύμβολα, γιατροσόφια). Με τη μορφή αυτή η Μαγεία έχει διασωθεί μέχρι τις μέρες μας σε απομονωμένους, μη χριστιανικούς λαούς (Ινδιάνους, αφρικανικές φυλές, γηγενείς κατοίκους της Ωκεανίας κ.ά).

Η Μαγεία ήταν γνωστή σε πολλούς αρχαίους λαούς, Πέρσες, Χαλδαίους, Βαβυλώνιους, Ασσύριους, Αιγύπτιους. Τη Μαγεία ασκούσαν και οι αρχαίοι Έλληνες, αλλά και οι Ρωμαίοι. Σ' εκείνες τις εποχές, που η γνώση ήταν προνόμιο των ολίγων, μάγοι ονομάζονταν και οι κάτοχοι θεωρητικών και τεχνικών γνώσεων. Γι' αυτό μάγος σήμαινε και σοφός. Μάγοι από την Ανατολή προσκύνησαν το νεογέννητο Χριστό.

β) Μαγεία και χριστιανική πίστη

Τα πράγματα με τη Μαγεία στη σύγχρονη εποχή δεν είναι καθόλου απλά ή παραμυθένια. Οι μάγοι, καλοί και κακοί, συνεχώς πληθαίνουν, όπως και τα θύματά τους. Ο γάλλος κοινωνιολόγος Émile Durkheim λέει χαρακτηριστικά: «Ένας ιερέας έχει ποίμνιο, ο μάγος έχει πελατεία». Αυτή η διαφορά προέρχεται από τις παρακάτω τρεις βασικές διαφορές Μαγείας και χριστιανικής πίστης:

α) Στην Εκκλησία απευθυνόμαστε σε ένα πρόσωπο, τον Ιησού Χριστό. Στη Μαγεία ο μάγος απευθύνεται σε μια εξωτερική και απρόσωπη δύναμη.

β) Όταν μετέχουμε στη χριστιανική λατρεία, γινόμαστε αληθινή κοινωνία, δηλαδή εκφράζουμε συνοχή και ενότητα με κέντρο το πρόσωπο του Χριστού. Στις τελετουργίες της Μαγείας ο καθένας έχει τις ατομικές του επιδιώξεις.

γ) Η χριστιανική λατρεία είναι εκδήλωση πίστης για τη σχέση του ανθρώπου με το Θεό, με τον άνθρωπο και με τη δημιουργία. Στη Μαγεία, η επιδίωξη και η επιβολή ατομικών σκοπών διαταράσσει τις σχέσεις των ανθρώπων, τους απομακρύνει από το Θεό και μεταβάλλει τη δημιουργία σε υποχείριο.

Συμπεραίνουμε, λοιπόν, πως η Μαγεία δεν είναι μόνο φαινόμενο αντιχριστιανικό αλλά και αντικοινωνικό.

γ) Η θέση της Εκκλησίας

Στην Παλαιά Διαθήκη, η παραδοχή ή η άσκηση της Μαγείας ισοδυναμούσε με ευθεία περιφρόνηση του Θεού. Ο προφήτης Ιεζεκιήλ κάνει λόγο για γυναίκες, που προφητεύουν αυθαίρετα, ράβουν μαγικές κορδέλες, παραπλανούν και παγιδεύουν τους ανθρώπους (Ιεζ. 13, 17-23). Στην Καινή Διαθήκη, όπως φαίνεται από τα παρακάτω κείμενα, η Μαγεία οφείλεται στη δράση πονηρών και ακαθάρτων πνευμάτων και εμποδίζει τον άνθρωπο να πιστέψει.

Η Εκκλησία απορρίπτει τη Μαγεία και την καταπολεμά. Ενημερώνει τους πιστούς και προσπαθεί να βοηθήσει όσους είναι προσκολλημένοι σ' αυτήν. Η χριστιανική ζωή είναι αγώνας. Ο Θεός που μας κάλεσε σ' αυτόν μας έδωσε και τα εφόδια: τα χαρίσματά μας, τα μυστήρια και κυρίως, το μυστήριο της Θείας Ευχαριστίας. Είναι πάντοτε παρών στη ζωή μας και θέλει τη σωτηρία μας. Όλα είναι αποτέλεσμα της συνεργασίας μας μαζί του και της υπακοής μας στο δικό του θέλημα. Τίποτε δε γίνεται «μαγικά».

Από την αρχή της χριστιανικής του ζωής, δηλαδή με το Βάπτισμα και το Χρίσμα, ο πιστός ενισχύεται στον πνευματικό του αγώνα με ειδικές ευχές και ακολουθίες. Γι' αυτό δεν έχει τίποτε να φοβηθεί από τις μαγικές δυνάμεις και ενέργειες. Πιστεύει στο Χριστό, ζει τη ζωή της Εκκλησίας και οι δυνάμεις του σκότους δεν μπορούν να υπερισχύσουν της δύναμης του Χριστού, που είναι το φως του κόσμου. «*Ἐγώ εἰμι τό φῶς τοῦ κόσμου· ὁ ἀκολουθῶν ἐμοί οὐ μή περιπατήση ἐν τῇ σκοτίᾳ, ἀλλ' ἕξει τό φῶς τῆς ζωῆς*» (*Ιωάν.* 8, 12).

Κείμενο	Μετάφραση
1. «Ἀνήρ δέ τις ὀνόματι Σίμων προϋπῆρχεν ἐν τῇ πόλει μαγεύων καί ἐξιστῶν τό ἔθνος τῆς Σαμαρείας, λέγων εἶναί τινα ἑαυτόν μέγαν· ᾧ προσεῖχον πάντες ἀπό μικροῦ ἕως μεγάλου λέγοντες· οὗτός ἐστιν ἡ δύναμις τοῦ Θεοῦ ἡ μεγάλη. Προσεῖχον δέ αὐτῷ διά τό ἱκανῷ χρόνῳ ταῖς μαγείαις ἐξεστακέναι αὐτούς. Ὅτε δέ ἐπίστευσαν τῷ Φιλίππῳ εὐαγγελιζομένῳ τά περί τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ καί τοῦ ὀνόματος Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἐβαπτίζοντο ἄνδρες τε καί γυναῖκες». *(Πράξ. 8, 9-12)*	1. Σ' αυτή την πόλη υπήρχε από καιρό κάποιος που λεγότανε Σίμων. Αυτός, με διάφορες μαγείες άφηνε κατάπληκτο το λαό της Σαμάρειας και παράσταινε το μεγάλο. Όλοι, μικροί και μεγάλοι, τον ακολουθούσαν και έλεγαν: «Αυτός είναι η Μεγάλη Δύναμη του Θεού». Και τον ακολουθούσαν, γιατί για αρκετόν καιρό τους είχε καταπλήξει με τις μαγείες. Όταν όμως πίστεψαν στο Φίλιππο, που κήρυττε τη χαρμόσυνη είδηση για τη βασιλεία του Θεού και για τη σωτηρία μέσω του Ιησού Χριστού, βαφτίζονταν άντρες και γυναίκες.
2. «Διελθόντες δέ τήν νῆσον ἄχρι Πάφου εὗρόν τινα μάγον ψευδοπροφήτην Ἰουδαῖον ᾧ ὄνομα Βαριησοῦς, ὅς ἦν σύν τῷ ἀνθυπάτῳ Σεργίῳ Παύλῳ, ἀνδρί συνετῷ. Οὗτος προσκαλεσάμενος Βαρνάβαν καί Σαῦλον ἐπεζήτησεν ἀκοῦσαι τόν λόγον τοῦ Θεοῦ· ἀνθίστατο δέ αὐτοῖς Ἐλύμας ὁ μάγος -οὕτω γάρ μεθερμηνεύεται τό ὄνομα αὐτοῦ- ζητῶν διαστρέψαι τόν ἀνθύπατον ἀπό τῆς πίστεως. Σαῦλος δέ ὁ καί Παῦλος, πλησθείς Πνεύματος Ἁγίου καί ἀτενίσας πρός αὐτόν εἶπεν· ὦ πλήρης παντός δόλου καί πάσης ῥαδιουργίας, υἱέ διαβόλου, ἐχθρέ πάσης δικαιοσύνης, οὐ παύσῃ διαστρέφων τάς ὁδούς Κυρίου τάς εὐθείας; καί νῦν ἰδού χείρ Κυρίου ἐπί σέ, καί ἔσῃ τυφλός μή βλέπων τόν ἥλιον ἄχρι καιροῦ. Παραχρῆμα δέ ἔπεσεν ἐπ' αὐτόν ἀχλύς καί σκότος, καί περιάγων ἐζήτει χειραγωγούς. Τότε ἰδών ὁ ἀνθύπατος τό γεγονός ἐπίστευσεν, ἐκπλησσόμενος ἐπί τῇ διδαχῇ τοῦ Κυρίου». *(Πράξ. 13, 6-12)*	2. Αφού διέσχισαν το νησί, έφτασαν στην Πάφο. Εκεί βρήκαν κάποιον μάγο και ψευδοπροφήτη Ιουδαίο, που λεγόταν Βαριησούς. Αυτός ήταν φίλος του ανθυπάτου Σεργίου Παύλου, που ήταν άνθρωπος συνετός. Ο Σέργιος Παύλος προσκάλεσε το Βαρνάβα και το Σαύλο και ζήτησε ν' ακούσει το λόγο του Θεού. Ο Ελύμας όμως ο μάγος -γιατί έτσι μεταφράζεται το όνομα Βαριησούς- τους αντιστεκόταν και προσπαθούσε να εμποδίσει τον ανθύπατο να πιστέψει. Τότε ο Σαύλος, που λεγόταν και Παύλος, πλημμύρισε από το Άγιο Πνεύμα· τον κοίταξε διαπεραστικά και είπε: «Πε του διαβόλου, που είσαι γεμάτος από κάθε πονηριά κι από κάθε ραδιουργία, και πολεμάς καθετί το καλό, δε θα πάψεις να στρεβλώνεις τους ίσιους δρόμους του Θεού; Τώρα το χέρι του Κυρίου θα πέσει πάνω σου: θα τυφλωθείς και για ένα διάστημα δε θα βλέπεις τον ήλιο». Την ίδια στιγμή έπεσε πάνω του ομίχλη και σκοτάδι· κι αυτός περιφερόταν εδώ κι εκεί και ζητού-

	σε κάποιους να τον οδηγήσουν από το χέρι. Τότε ο ανθύπατος, όταν είδε αυτό που έγινε, πίστεψε, γιατί του είχε κάνει βαθιά εντύπωση η δύναμη που έχει η διδασκαλία του Κυρίου.
3. «Ἐγένετο δέ πορευομένων ἡμῶν εἰς προσευχήν παιδίσκην τινά ἔχουσαν πνεῦμα πύθωνος ἀπαντῆσαι ἡμῖν, ἥτις ἐργασίαν πολλήν παρεῖχε τοῖς κυρίοις αὐτῆς μαντευομένη. Αὕτη κατακολουθήσασα τῷ Παύλῳ καί τῷ Σίλᾳ ἔκραζε λέγουσα· οὗτοι οἱ ἄνθρωποι δοῦλοι τοῦ Θεοῦ τοῦ ὑψίστου εἰσίν, οἵτινες καταγγέλλουσιν ὑμῖν ὁδόν σωτηρίας. Τοῦτο δέ ἐποίει ἐπί πολλάς ἡμέρας. Διαπονηθείς δέ ὁ Παῦλος καί ἐπιστρέψας τῷ πνεύματι εἶπε· παραγγέλλω σοι ἐν τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐξελθεῖν ἀπ' αὐτῆς. Καί ἐξῆλθεν αὐτῇ τῇ ὥρᾳ. Ἰδόντες δέ οἱ κύριοι αὐτῆς ὅτι ἐξῆλθεν ἡ ἐλπίς τῆς ἐργασίας αὐτῶν, ἐπιλαβόμενοι τόν Παῦλον καί τόν Σίλαν εἵλκυσαν εἰς τήν ἀγοράν ἐπί τούς ἄρχοντας, καί προσαγαγόντες αὐτούς τοῖς στρατηγοῖς εἶπον· οὗτοι οἱ ἄνθρωποι ἐκταράσσουσιν ἡμῶν τήν πόλιν Ἰουδαῖοι ὑπάρχοντες, καί καταγγέλλουσιν ἔθη ἅ οὐκ ἔξεστιν ἡμῖν παραδέχεσθαι οὐδέ ποιεῖν Ρωμαίοις οὖσι». *(Πράξ. 16, 16-21)*	3. Μια μέρα, καθώς πηγαίναμε στον τόπο της προσευχής, συνέβη να συναντήσουμε μια δούλη που είχε μαντικό πνεύμα και με τις μαντείες της απέφερε πολλά κέρδη στους κυρίους της. Αυτή ακολουθούσε τον Παύλο και το Σίλα και φώναζε: «Αυτοί οι άνθρωποι είναι δούλοι του ύψιστου Θεού, που σας κηρύττουν τον οδό της σωτηρίας!» Αυτό το έκανε πολλές μέρες. Ο Παύλος αγανάκτησε· γύρισε πίσω και είπε στο πνεύμα: «Σε διατάζω στο όνομα του Ιησού Χριστού να βγεις έξω απ' αυτήν». Την ίδια στιγμή το πνεύμα βγήκε. Όταν είδαν τ' αφεντικά της ότι μαζί με το πνεύμα χάθηκε κι η ελπίδα του κέρδους που είχαν από την εργασία της, έπιασαν τον Παύλο και το Σίλα και τους έσυραν στην αγορά για να τους παρουσιάσουν στις αρχές. Τους οδήγησαν μπροστά στους ανώτατους άρχοντες της πόλης και είπαν: «Αυτοί οι άνθρωποι είναι Ιουδαίοι και προκαλούν ταραχές στην πόλη. Θέλουν να εισαγάγουν έθιμα που δεν επιτρέπεται σ' εμάς, που είμαστε Ρωμαίοι, να τα δεχτούμε ή να τα τηρούμε».

ΘΕΜΑΤΑ ΓΙΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗ

1. Συζητήστε στην τάξη τη διαπίστωση του Émile Durkheim.
2. Διαβάζοντας την ευχή από το Βάπτισμα, (μάθημα 21ο) τι σκέφτεσαι και τι νιώθεις για τη σχέση του Θεού με τον άνθρωπο;
3. Ποιες είναι οι προϋποθέσεις και ποια τα εφόδια στον αγώνα για χριστιανική ζωή;
4. Η υπακοή στο θέλημα του Θεού καταργεί ή αναδεικνύει την ελευθερία μας;

36. Ο Σατανισμός

α) Η ιδεολογία του

Στο 5ο μάθημα έγινε λόγος για τα πονηρά πνεύματα. Είχαμε πει και τότε ότι ο διάβολος πολεμά το έργο του Χριστού με ψευδολογίες, απάτες και τεχνάσματα. Με τους ίδιους τρόπους παραπλανά και σήμερα πολλούς ανθρώπους, που όχι μόνο τον πιστεύουν, αλλά τον έχουν θεοποιήσει και με ειδικές τελετές εκφράζουν τη λατρεία τους σ' αυτόν. Η λατρεία αυτή ονομάζεται *Σατανισμός*.

Στην Αγία Γραφή διαβάζουμε:

«Αγαπητοί μου, μην εμπιστεύεστε όλους εκείνους που ισχυρίζονται πως έχουν το Πνεύμα, αλλά δοκιμάζετέ τους για να διαπιστώσετε αν το πνεύμα που έχουν προέρχεται από το Θεό. Γιατί πολλοί ψευδοπροφήτες έχουν ξεχυθεί μέσα στον κόσμο. Να με ποιο κριτήριο θ' αναγνωρίζετε το Πνεύμα του Θεού. Όποιος διακηρύττει πως ο Ιησούς είναι ο Χριστός που ήρθε στη γη και έγινε αληθινός άνθρωπος, αυτός έχει το Πνεύμα του Θεού. Όποιος όμως δεν παραδέχεται ότι ο Ιησούς Χριστός ήρθε και έγινε αληθινός άνθρωπος, δεν έχει το Πνεύμα του Θεού, αλλά του αντίχριστου, που έχετε ακούσει πως έρχεται. Λοιπόν, αυτός ήδη βρίσκεται μέσα στον κόσμο» (*Α΄ Ιωάν.* 4, 1-3).

Ανάλογα με τις κοινωνικές συνθήκες ο Σατανισμός εμφανίζεται με διαφορετικές δραστηριότητες: φιλοσοφικές, θρησκευτικές, ψυχολογικές κ.ά. Έτσι παραπλανά. Από το 1975 η ιδεολογία του Σατανισμού εμφανίστηκε με τη «Νέα Εποχή» (New Age), που υπόσχεται ότι δήθεν θα φέρει την παγκόσμια τάξη, την παγκόσμια κυβέρνηση, την παγκόσμια θρησκεία, έναν τέλειο κόσμο, στον οποίο δεν θα υπάρχουν ηθικές αξίες, θρησκείες, χωριστά κράτη. Ο μεσσίας της θα λύσει όλα τα προβλήματα της ανθρωπότητας: οικονομικά, πολιτικά, κοινωνικά, θρησκευτικά. Ο Ιησούς Χριστός δεν έχει θέση σ' αυτή την ανάπλαση του κόσμου. Είναι ένας σοφός δάσκαλος, ένας πρωτοπόρος και τίποτε περισσότερο. Αυτός, δηλαδή ο μεσσίας τους, και όχι ο Χριστός είναι ο σωτήρας.

β) Μορφές πίστης και λατρείας

«...Είπε τότε το φίδι στη γυναίκα: δε θα πεθάνετε, κάθε άλλο. Σας απαγόρεψε ο Θεός να φάτε από το δέντρο αυτό, γιατί γνώριζε πως τη μέρα που θα φάτε, θα ανοιχτούν τα μάτια σας και θα είσαστε κι εσείς σαν θεοί, ξέροντας το καλό και το πονηρό» (Γεν. 3, 4-5).

Αυτά που είπε τότε ο διάβολος στους πρωτοπλάστους, για να τους αποσπάσει από το Θεό, αυτά υπόσχεται και σήμερα. Οι ιερείς του Σατανισμού λένε στον άνθρωπο ότι αν ασπαστεί την πίστη τους, θα ανακαλύψει πως είναι κομμάτι της θεότητας, της παγκόσμιας δύναμης. Τον οδηγούν σ' αυτή την ψευδαίσθηση με διάφορα μέσα: διαλογισμό, μαγεία, οργιαστικές τελετές, ανθρωποθυσίες. Τον πείθουν ότι δεν υπάρχει θάνατος γιατί ο άνθρωπος ξαναγεννιέται με τη μετενσάρκωση. Ας δούμε με προσοχή τι λένε τα κείμενα που ακολουθούν.

Ομαδική αυτοκτονία των 39 μελών
της αίρεσης "Η πύλη του ουρανού".

1. Η κίνηση της Νέας Εποχής είναι μια σύνθεση ανατολικών θρησκειών και αρχαίων μυστηριακών διδασκαλιών και ένας συνδυασμός γνωστικισμού* και πνευματισμού, βασιζόμενος σε εσωτερικές (μυστικές) διδασκαλίες, μεταβιβαζόμενες από δαιμονικές οντότητες. Στην κίνηση αυτή συμπεριλαμβάνονται διάφοροι τύποι αποκρυφισμού, όπως η εσωτερική ενόραση, η αστρολογία, ο υπνωτισμός, ο αγνωστικισμός, (ufology), η πρακτική της γιόγκα, η μυθολογία, ο πανθεϊσμός*, η πίστη στη μετενσάρκωση και μία αναγέννηση της μαγείας. Κατά συνέπεια, η υποκινούμενη από τα πονηρά πνεύματα Νέα Παγκόσμια Τάξη κόσμου δεν έχει θέση εκεί που υπάρχει ο Θεός των χριστιανών. Εδώ σ' αυτή την κίνηση ο Εωσφόρος ενθρονίζεται στη θέση του Θεού. Τελικά, η καθοδηγούσα δύναμη πίσω από την κίνηση της Νέας Εποχής δεν είναι τίποτε άλλο, παρά η επιθυμία του Εωσφόρου να λατρεύεται ως Θεός.
(M. Basilea Schlink, *Η Νέα Εποχή από βιβλική άποψη, μετ. Πρωτ. Κων/νου Μ. Φούσκα, Θεσσαλονίκη 1989, σελ. 8-9*).

2. Είναι φανερό, ότι στην κατηγορία αυτή (των σατανικών λατρειών) ανήκουν οι ομάδες εκείνες που λατρεύουν τον σατανά ως θεό τους. Επιτελούν τις λεγόμενες «μαύρες λειτουργίες» ή «μαύρες τελετουργίες», στη διάρκεια των οποίων τελούνται φρικιαστικά όργια, θυσίες ζώων ή και ανθρωποθυσίες. Όλες μετέρχονται παραπλανητικές μεθόδους στρατολόγησης οπαδών και χρησιμοποιούνται απαράδεκτες μέθοδοι πλύσης του εγκεφάλου και ελέγχου του νου (*Καταστροφικές «λατρείες». Μια απειλή για τον άνθρωπο, την κοινωνία και τον πολιτισμό μας*, εκδ. Αποστολικής Διακονίας, Αθήνα 1994, σελ. 33).

Τα τελευταία χρόνια αποτρόπαια γεγονότα αποκάλυψαν το πρόσωπο και τις επιδιώξεις του Σατανισμού. Στη χώρα μας (Παλλήνη Αττικής) το 1994, νέα παιδιά παραπλανημένα σκότωσαν μια μητέρα για χάρη του σατανά και θυσίασαν στο δαίμονα μια νεαρή κοπέλα. Στις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής το 1997 τριάντα εννιά μέλη της σατανικής οργάνωσης «Η πύλη του ουρανού» (Heaven's Gate) αυτοκτόνησαν ομαδικά με τις υποδείξεις του «μεσσία» τους, για να μεταβούν στο βασίλειο του ουρανού, των άστρων και των πλανητών. Στην Τουρκία το 1999, νέοι άνθρωποι θυσίασαν στο σατανά μια ανυποψίαστη κοπέλα, για να σταματήσουν οι καταστρεπτικοί σεισμοί.

Ο αποπροσανατολισμός πολλών ανθρώπων από σταθερές και διαχρονικές αξίες, (εργασία, τιμιότητα, ανθρωπιά), η ανασφάλεια που προξενείται από την ταχύτατη αλλαγή των κοινωνικών συνθηκών (ανεργία, αναζήτηση εύκολου κέρδους, σκληρός ανταγωνισμός), η απολυτοποίηση του ανθρώπινου σώματος (σεξισμός, βία, δραματική υποβάθμιση του θεσμού της οικογένειας), τους κάνουν ευάλωτους σε υποσχέσεις για εύκολη και γρήγορη επιτυχία σε όλους τους τομείς. Υποτιμούν τη νοημοσύνη τους και χωρίς να υπολογίζουν το τίμημα, παραδίδουν την προσωπική τους ελευθερία σε άτομα με πονηρούς σκοπούς και άδηλα συμφέροντα. Η προσωπικότητά τους αφανίζεται, αφού αποσυνδέουν τον εαυτό τους από την πηγή της ζωής, το Χριστό.

Οι άνθρωποι αυτοί πολύ γρήγορα χάνουν την εμπιστοσύνη στον εαυτό τους, παρουσιάζουν ψυχολογικά προβλήματα, η κοινωνική τους παρουσία είναι προβληματική και η συμβολή τους στην πρόοδο και τον εξευγενισμό του κοινωνικού χώρου περιορισμένη έως αρνητική. Από θετικά και δυναμικά στοιχεία, που μπορούν να είναι, γίνονται περιθωριακά, δηλητηριάζοντας έτσι και τη ζωή της οικογένειάς τους.

Ο Χριστός με τον ερχομό και τη θυσία του ελευθέρωσε τον άνθρωπο από τον τρόμο και την κυριαρχία των σκοτεινών δυνάμεων. Είναι πολύ κρίμα, στο κατώφλι της τρίτης χιλιετίας, να ανταλλάσσουμε το φως της ζωής με το απόλυτο σκοτάδι του φόβου, της δεισιδαιμονίας, της πνευματικής οπισθοδρόμησης.

γ) Η θέσης της Εκκλησίας

Η Εκκλησία φροντίζει να ενημερώνει τους πιστούς, ώστε να ξεχωρίζουν το πνεύμα της αλήθειας από το πνεύμα της πλάνης, όπως δείχνει το κείμενο της επιστολής του Ευαγγελιστή Ιωάννη.

Κείμενο	**Μετάφραση**
«Ὑμεῖς ἐκ τοῦ Θεοῦ ἐστε, τεκνία, καὶ νενικήκατε αὐτούς, ὅτι μείζων ἐστίν ὁ ἐν ὑμῖν ἢ ὁ ἐν τῷ κόσμῳ. Αὐτοί ἐκ τοῦ κόσμου εἰσί· διά τοῦτο ἐκ τοῦ κόσμου λαλοῦσι καί ὁ κόσμος αὐτῶν ἀκούει. Ἡμεῖς ἐκ τοῦ Θεοῦ ἐσμεν· ὁ γινώσκων τόν Θεόν ἀκούει ἡμῶν· ὅς οὐκ ἔστιν ἐκ τοῦ Θεοῦ οὐκ ἀκούει ἡμῶν. Ἐκ τούτου γινώσκομεν τό πνεῦμα τῆς ἀληθείας καί τό πνεῦμα τῆς πλάνης... *(Α΄ Ἰωάν. 4, 4-6)*	Εσείς όμως, παιδιά μου, αναγεννηθήκατε από το Θεό, και έχετε υπερνικήσει τις διδασκαλίες αυτών των ψευδοπροφητών, γιατί αυτός που ενεργεί μέσα σας είναι ισχυρότερος απ' αυτόν που κυριαρχεί μέσα στον κόσμο. Αυτοί προέρχονται από τον κόσμο, γι' αυτό μιλάνε τη γλώσσα του κόσμου, και ο κόσμος τούς καταλαβαίνει. Εμείς προερχόμαστε από το Θεό. Όποιος γνωρίζει το Θεό μάς καταλαβαίνει· όποιος δεν προέρχεται από το Θεό δε μας καταλαβαίνει. Έτσι μπορούμε να ξεχωρίσουμε το πνεύμα της αλήθειας από το πνεύμα της πλάνης.
«Πᾶς ὁ πιστεύων ὅτι Ἰησοῦς ἐστιν ὁ Χριστός, ἐκ τοῦ Θεοῦ γεγέννηται, καί πᾶς ὁ ἀγαπῶν τόν γεννήσαντα ἀγαπᾷ καί τόν γεγεννημένον ἐξ αὐτοῦ. Ἐν τούτῳ γινώσκομεν ὅτι ἀγαπῶμεν τά τέκνα τοῦ Θεοῦ, ὅταν τόν Θεόν ἀγαπῶμεν καί τάς ἐντολάς αὐτοῦ τηρῶμεν. Αὕτη γάρ ἐστιν ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ, ἵνα τάς ἐντολάς αὐτοῦ τηρῶμεν· καί αἱ ἐντολαί αὐτοῦ βαρεῖαι οὐκ εἰσίν, ὅτι πᾶν τό γεγεννημένον ἐκ τοῦ Θεοῦ νικᾷ τόν κόσμον· καί αὕτη ἐστίν ἡ νίκη ἡ νικήσασα τόν κόσμον, ἡ πίστις ἡμῶν. Τίς ἐστιν ὁ νικῶν τόν κόσμον, εἰ μή ὁ πιστεύων ὅτι Ἰησοῦς ἐστιν ὁ υἱός τοῦ Θεοῦ;» *(Α΄ Ἰωάν. 5, 1-5)*	Όποιος πιστεύει ότι ο Ιησούς είναι ο Χριστός, αυτός είναι γεννημένος από το Θεό· κι όποιος αγαπάει τον πατέρα αγαπάει επίσης και το παιδί του. Μ' αυτόν τον τρόπο γνωρίζουμε ότι αγαπάμε τα παιδιά του Θεού: Όταν αγαπάμε το Θεό και τηρούμε τις εντολές του. Πραγματικά, την αγάπη μας για το Θεό την εκφράζουμε τηρώντας τις εντολές του. Κι οι εντολές του δεν είναι δύσκολο να εφαρμοστούν, αφού κάθε παιδί του Θεού μπορεί να νικήσει τον κόσμο. Να πώς μπορούμε να νικούμε τον κόσμο: με την πίστη μας. Ποιος μπορεί να νικάει τον κόσμο; Μόνον όποιος πιστεύει πως ο Ιησούς είναι ο Υιός του Θεού.

Τί καταστρέφει τη ζωή μας

Χαμογέλασα όταν μου έγραψες ότι δεν ξέρεις το διάβολο. Κι όμως τον έχεις συναντήσει, γιατί εναντιώνεται σε κάθε έργο που γίνεται για το Θεό. Παρεμβαίνει σαν πνεύμα υπερηφανείας, θυμού, πλεονεξίας ή ό,τι άλλο είναι καταστρεπτικό για τη ζωή μας. Π' αυτό πρέπει να ψάξουμε να δούμε ποιοι είμαστε και ποιο κομμάτι της ψυχής μας είναι δικό του και ποιο είναι του Θεού.

(Από το βιβλίο της μοναχής Γαβριηλίας «Η ασκητική της αγάπης», σελ. 400).

ΘΕΜΑΤΑ ΓΙΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗ

1. Γιατί και πώς μερικοί, ιδίως νέοι, παρασύρονται από τα συνθήματα του Σατανισμού;
2. Ποιες είναι οι καταστροφικές συνέπειες του Σατανισμού για το άτομο, την οικογένεια, την κοινωνία, τον πολιτισμό;
3. Πώς μπορούμε να ξεχωρίσουμε το πνεύμα της αλήθειας από το πνεύμα της πλάνης;
4. Είναι σύμφωνη με την Αγία Γραφή η άποψη ότι ο διάβολος δεν υπάρχει;

37. Πνευματισμός - Εσωτερισμός - Δεισιδαιμονία - Προλήψεις

α) Η αρχαιότερη και η νεότερη μορφή του Πνευματισμού και του Εσωτερισμού

Πνευματισμός είναι η πίστη ότι υπάρχουν πνεύματα με τα οποία μπορούμε να επικοινωνήσουμε κάτω από ορισμένες συνθήκες. Στις αρχαίες θρησκείες οι άνθρωποι πίστευαν ότι τα πνεύματα των νεκρών μπορούν να βλάψουν ή να βοηθήσουν τους ζωντανούς. Αυτός είναι ο αρχαϊκός Πνευματισμός, ο οποίος συνδέθηκε με το λεγόμενο Εσωτερισμό, δηλαδή την πίστη ότι στις θρησκείες υπάρχει μια εσωτερική διάσταση, που είναι αντιληπτή μόνο από κάποιους μυημένους. Σ' αυτή την κρυφή πτυχή των αρχαίων θρησκειών οφείλεται η ονομασία «Αποκρυφισμός» και «Αποκρυφολογία», η οποία χρησιμοποιείται αντί για τη λέξη «Εσωτερισμός».

Ο νεότερος Πνευματισμός και Εσωτερισμός έχει διαφοροποιηθεί από τις αρχαϊκές του ρίζες. Εμφανίστηκε το 19ο αιώνα στις Η.Π.Α., έθεσε στο περιθώριο τις θεωρίες περί πνευμάτων και θέλησε να ακολουθήσει «επιστημονικότερες» μεθόδους. Γι' αυτό δεν ονομάζει πλέον τα σχετικά φαινόμενα «πνευματιστικά» αλλά «ψυχικά» ή «μεταψυχικά», το δε όλο κίνημα του Πνευματισμού το ονομάζει «ψυχοφυσιολογία». Στην Ελλάδα το 1923 ιδρύθηκε η «Εταιρεία Ψυχικών Ερευνών», με σκοπό τη μελέτη όλων των σχετικών με τον Πνευματισμό θεμάτων.

β) Οι θεωρίες του Πνευματισμού και ο τρόπος επίτευξης των στόχων του

Ο βασικός άξονας των θεωριών του Πνευματισμού είναι η μετενσάρκωση, δηλαδή η θεωρία ότι η ανθρώπινη ψυχή εξαγνίζεται γνωρίζοντας διαδοχικές γεννήσεις και θανάτους. Η επικοινωνία με τα πνεύματα γίνεται με τη βοήθεια «μεσαζόντων», των «μέντιουμ». Ως ένα τέλειο «μέντιουμ» θεωρεί και το Χριστό, απορρίπτοντας έτσι τη θεότητά του αλλά και όλες τις βασικές αλήθειες του Χριστιανισμού.

Κυρίαρχο στοιχείο στις τελετές του είναι η επίκληση πνευμάτων νεκρών ανθρώπων και η αυθυποβολή* εκείνου που συμμετέχει στην τελετή. Οι πνευματιστές στηρίζονται στο φόβο που προκαλεί στον άνθρωπο η αίσθηση ότι τα «πνεύματα» είναι ανώτερά του. Έτσι, ο Πνευματισμός διαδίδεται και επιβάλλεται με το γνωστό τρόπο της θρησκευτικής προπαγάνδας: πρώτα παρουσιάζει τις δήθεν απολυτρωτικές του θεωρίες και μετά επιβάλλει την πνευματική του κυριαρχία.

γ) Δεισιδαιμονία και προλήψεις

Η λέξη «**δεισιδαιμονία**» αποτελείται από τις λέξεις «δείδω» (φοβούμαι) και «δαίμων» (πνεύμα). Πολύ παλιά η λέξη είχε την έννοια του σεβασμού προς τους θεούς. Αργότερα, όμως, απέκτησε την έννοια του παράλογου φόβου προς το θείο, φόβου που δεν έχει σχέση με την ευσέβεια.

Γι' αυτό στις πράξεις του δεισιδαίμονα επισημαίνονται στοιχεία πού αποτελούν κατάλοιπο ειδωλολατρικών, κυρίως, αντιλήψεων και εθίμων. Στα κατάλοιπα αυτά περιλαμβάνονται και οι προλήψεις.

Στην ελληνική κοινωνία οι δεισιδαιμονίες και οι προλήψεις είναι πολλές και συνδυάζονται με την ερμηνεία φαινομένων που δεν μπορούν να εξηγηθούν ορθολογικά. Έχουν σχέση με τις λεπτομέρειες της καθημερινής ζωής, δηλαδή με τις δραστηριότητες του ανθρώπου, τη σχέση του με τους άλλους ή τον προγραμματισμό της ζωής του. Βασικό ρόλο στη δεισιδαιμονία και τις προλήψεις έχουν διάφορα αντικείμενα (φυλαχτά, γούρια κ.λπ.), τα οποία χρησιμοποιούνται ποικιλότροπα από τους προληπτικούς.

δ) Η θέση της Εκκλησίας

Η πίστη και η αφοσίωση του ανθρώπου στα φαινόμενα αυτά συνεπάγεται την απομάκρυνσή του από το Θεό. Αυτό είναι ολοφάνερο στην περίπτωση του Πνευματισμού, όπου υπάρχει άρνηση της θεότητας του Χριστού. Η Εκκλησία είναι αντίθετη και προς τη διδασκαλία της μετενσάρκωσης. Ο εξαγνισμός της ψυχής δε γίνεται με καινούργια γέννηση, αλλά με τη μετάνοια στην οποία καλεί η Εκκλησία τους πιστούς. Η ζωή του ανθρώπου είναι μοναδική και ανεπανάληπτη. Τόσο οι δεισιδαιμονίες όσο και οι προλήψεις συντελούν στο σταδιακό μαρασμό της πίστης, εφόσον ο άνθρωπος δε θεωρεί πλέον ως ρυθμιστή της ζωής του κόσμου και όλης της δημιουργίας την Πρόνοια του Θεού, αλλά αποδέχεται ως κυρίαρχες άλλες δυνάμεις, θεοποιεί την τύχη και τις συγκυρίες και πέφτει στη μοιρολατρία.

Η Εκκλησία, επομένως, αντιτίθεται και καταπολεμά τα παραθρησκευτικά* φαινόμενα του Πνευματισμού, της δεισιδαιμονίας και των προλήψεων, αφενός τονίζοντας την πλάνη τους, αφετέρου διδάσκοντας τα μέλη της για την ανάγκη του βαθύτερου συνδέσμου με το Θεό. Η ένταξη στην Εκκλησία δεν είναι αποδοχή κάποιων θρησκευτικών θεωριών. Είναι η σύνδεσή μας με το πρόσωπο του Χριστού, που είπε «εγώ είμαι η αλήθεια». Ο πιστός λοιπόν δεν μπορεί να έχει άλλο ρυθμιστικό παράγοντα της ζωής του από το Θεό. Άρα, όταν ο χριστιανός προσφεύγει στον Πνευματισμό ή βασίζει τη ζωή του στη δεισιδαιμονία και την εξαρτά από τις προλήψεις, απομακρύνεται από το Θεό.

ΘΕΜΑΤΑ ΓΙΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗ

Ποιοι παράγοντες μπορούν να οδηγήσουν το σύγχρονο άνθρωπο στον Πνευματισμό;

Γιατί ο Πνευματισμός θεωρείται παραθρησκευτικό φαινόμενο;

Γιατί η προσφυγή του ανθρώπου στη δεισιδαιμονία και τις προλήψεις συνιστά γεγονός άρνησης της πίστης στο Θεό;

38. Η Μασονία

α) Προέλευση της Μασονίας

Η Μασονία ή Μασονισμός ή Τεκτονισμός είναι μια παγκόσμια οργάνωση που εμφανίζεται κατά το Μεσαίωνα στη Δυτική Ευρώπη. Ονομάζεται έτσι, γιατί στην αρχή της εμφάνισής της μιμήθηκε τα μεσαιωνικά «κλειστά» σωματεία των οικοδόμων (masson= τεχνίτης, τέκτονας). Χρησιμοποίησε τη συνθηματική τους γλώσσα και καθιέρωσε συνθηματικό λεξιλόγιο και μυστικά σύμβολα. Συνδέθηκε με τη φραγκική φεουδαρχία,* δηλαδή τους ευγενείς, στων οποίων τη γλώσσα η λέξη «φραγκ» σήμαινε «ελεύθερος» και «γνήσιος». Γι' αυτό η οργάνωση αυτή λέγεται και «Ελευθεροτεκτονισμός» (Free Masonry). Οι χώροι σύναξης των μελών της ονομάζονται Στοές.

Η πρώτη επίσημη αναγνώριση της Μασονίας έγινε το 1717 στην Αγγλία, –που είναι στην ουσία η πατρίδα της– όπου άρχισε να αναπτύσσει πολιτική δράση, υποστηρίζοντας τη βρετανική πολιτική. Στη συνέχεια εξαπλώθηκε στην υπόλοιπη Ευρώπη[1] και σ' όλο τον κόσμο, ιδρύοντας Στοές και διεισδύοντας στην πολιτική και κοινωνική ζωή κάθε χώρας. Στην Ελλάδα ιδρύθηκε η «Μεγάλη Στοά της Ελλάδος» υπό τον τίτλο «Γαληνοτάτη Μεγάλη Ανατολή της Ελλάδος, εν Ανατολή Κερκύρας, 1811» και αργότερα στη Σμύρνη, την Κωνσταντινούπολη και την Αθήνα (1863)[2].

β) Αρχές της Μασονίας (σύμφωνα με τον «Καταστατικό Χάρτη της Μεγάλης Στοάς της Ελλάδος των αρχαίων ελευθέρων και αποδεδεγμένων Τεκτόνων» και τον «Γενικό Κανονισμό της Μεγάλης Στοάς της Ελλάδος των αρχαίων ελευθέρων και αποδεδεγμένων Τεκτόνων»)

Στην Ελλάδα, όπως αναφέρεται στο «Γενικό Κανονισμό της Μεγάλης Στοάς της Ελλάδος» (Κεφ. Ζ' άρθρο 227, 1), «*Η μεγάλη Στοά της Ελλάδος ενεργεί εις την αμύητον κοινωνίαν ως φιλανθρωπικός Οργανισμός, υπό τον τίτλον "Τεκτονικόν Ίδρυμα", και λειτουργεί συμφώνως προς τα ιδρυτικά Αυτού Διατάγματα, τους νόμους της Ελληνικής Πολιτείας και τα άρθρα 37 και 45 του Καταστατικού Χάρτου της Μεγάλης Στοάς της Ελλάδος*».

Θεμελιώδεις αρχές του Τεκτονισμού σύμφωνα με τον «Καταστατικό Χάρτη της Μεγάλης Στοάς της Ελλάδος» (κεφ. Α', ΙΙ) είναι «*η πίστις εις τον Θεόν, υπό την προσωνυμίαν του Μεγάλου Αρχιτέκτονος του Σύμπαντος και εις την αποκεκαλυμμένην θέλησιν Αυτού*», «*τα μέλη των Μεγάλων και των επί μέρους Στοών δέον να απαρτίζωνται μόνον από άνδρας και αι Μεγάλαι Στοαί να μη διατηρούν δεσμούς με μεικτάς Στοάς ή Δυνάμεις αι οποίαι έχουν γυναίκας ως μέλη*», ενώ στους σκοπούς του (κεφ. Β', άρθρο 2, Ι) παρουσιάζεται ως «*φιλοσοφικός, προοδευτικός και φιλανθρωπικός*» οργανισμός, ο οποίος «*αποσκοπεί*

---

[1] Σημαντικά στοιχεία για τη Μασονία προσφέρει το βιβλίο του **P. Naudon**, *Ο Ελευθεροτεκτονισμός* (μετ. Γ. Ζωγραφάκη), Αθήνα 1966, με μεγάλη, μάλιστα, αντικειμενικότητα.

[2] Στην Ελλάδα η Μασονία λειτουργεί σαν «κοινωνικό σωματείο», αναγνωρισμένο με το Π.Δ. της 2-1-1927, το Β.Δ. της 19-7-1949 και το Β.Δ. της 23-12-1955.

την ηθικήν και πνευματικήν βελτίωσιν των μελών του δια της αυτογνωσίας, της ερεύνης της Αληθείας, της Αλληλεγγύης και της εφαρμογής των αρχών της Τεκτ. Ηθικής».

Οι Ελευθεροτέκτονες της Ελλάδας υποστηρίζουν επίσης ότι «*ο Ελευθεροτεκτονισμός δεν είναι θρησκεία ούτε πολιτικός οργανισμός, διό και αυστηρώς αποκλείει πάσαν εν ταις Στοαίς συζήτησιν επί θρησκευτικών ή πολιτικών ζητημάτων... σέβεται την εις ην έκαστος Τέκτων ανήκει θρησκείαν, την αθανασίαν της ψυχής και τηρεί απόλυτον ανοχήν προς πάσαν θρησκευτικήν δοξασίαν*» (Καταστατικός Χάρτης, Κεφ. Β΄, άρθρο 2, ΙΙΙ).

Ο τόπος όπου γίνονται οι συγκεντρώσεις είναι οι «*Στοές*», των οποίων το εμπρόσθιο τμήμα ονομάζεται «*Πρόναος*», και χαρακτηρίζονται ως «*Τεκτονικά Εργαστήρια*», «*ένθα ούτοι συνερχόμενοι, εργάζονται προς βελτίωσιν αυτών, δια της κατανοήσεως και εφαρμογής των Τεκτονικών Αρχών, ων η βαθυτέρα έννοια, δια συμβόλων εικονιζομένη και δι' αλληγοριών εκτιθεμένη, αποκαλύπτεται αυτοίς βαθμηδόν, δια προοδευτικής εις ωρισμένους ιεραρχικούς Τεκτ. βαθμούς μυήσεως*» (Καταστ. Χάρτης, κεφ. 2, άρθρο 2, VIII). Η εχεμύθεια και η μυστικότητα αποτελούν βασικά στοιχεία της συμπεριφοράς των Ελευθεροτεκτόνων, όπως ορίζεται από τον Καταστατικό τους Χάρτη (Καταστ. Χάρτης, κεφ. 2, άρθρο 2, IX).

Για την είσοδο των παιδιών στον Ελευθεροτεκτονισμό ορίζονται από τον Καταστατικό Χάρτη (άρθρα 119-121) οι προϋποθέσεις και υπάρχει ειδική τελετή «*υιοθεσίας*» λυκιδέως. Τα παιδιά των Ελευθεροτεκτόνων (μόνο τα αγόρια) ηλικίας 12-15 ετών μπορούν να τεθούν υπό την «*προστασία*» της Στοάς «*συνισταμένην εις την επίβλεψιν της αγωγής του ανήβου παιδός, εις την ποδηγέτησιν αυτού εις την αρετήν και εις παροχήν προς αυτόν πάσης βοηθείας*» (Γενικός Κανονισμός, άρθρο 197).

Μετά το θάνατο των μελών των Στοών «*τελείται επιμνημόσυνος τελετή, εις μνήμην των αποβιωσάντων μελών αυτών, συμφώνως προς το υπό της Μεγάλης Στοάς εγκεκριμένον Τυπικόν*» (Γενικός Κανονισμός, άρθρο 196).

γ) Η άποψη της Εκκλησίας

Ο Ελευθεροτεκτονισμός απασχόλησε την Εκκλησία περισσότερο από άλλες φιλανθρωπικές ή φιλοσοφικές οργανώσεις εξαιτίας του θρησκευτικού του χαρακτήρα. Για το λόγο αυτό, η Ρωμαιοκαθολική Εκκλησία με παπικές «βούλες» και εγκυκλίους απαγόρευσε τη συμμετοχή των πιστών της σε μασονικές Στοές. Οι προτεσταντικές Ομολογίες άλλοτε τον καταδίκασαν και άλλοτε κράτησαν στάση επιφυλακτική. Η άποψη της Ορθόδοξης Εκκλησίας για τον Τεκτονισμό βασίστηκε στην Αγία Γραφή και στην Παράδοση, καθώς και στα επίσημα κείμενά του (Καταστατικό Χάρτη της Μεγάλης Στοάς και Γενικό Κανονισμό της Μεγάλης Στοάς). Η άποψη αυτή εκφράστηκε από τη Διορθόδοξη Επιτροπή, (Άγιο Όρος 1930), τη γνωμάτευση της Θεολογικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών, (Αθήνα 1933), και τις αποφάσεις της Ιεραρχίας της Εκκλησίας της Ελλάδος, (Αθήνα 1933, 1972 και 1996).

Σύμφωνα με τις παραπάνω αποφάσεις, κατά την Ορθόδοξη Εκκλησία ο Μασονισμός είναι θρησκεία, γιατί οι μασονικές Στοές έχουν έντονο θρησκευ-

τικό χαρακτήρα. Οι αποφάσεις αυτές βασίστηκαν σε κείμενα των ίδιων των μασόνων, τα οποία περιέχουν διδασκαλίες για το Θεό και την ψυχή και δέχονται την πίστη σε Θεό, που τον ονομάζουν Μ.Α.Τ.Σ. (Μέγας Αρχιτέκτων του Σύμπαντος).

Η γνωστοποίηση των αρχών και των σκοπών της οργάνωσης αυτής, σε όσους το επιθυμούν, λέγεται μύηση, γίνεται σταδιακά και έχει 33 βαθμούς[1]. Στην κορυφή φτάνουν λίγοι. Σύμφωνα με δημοσιευμένες μαρτυρίες πρώην μασόνων, οι μυήσεις είναι θρησκευτικές τελετές και γίνονται σε σκοτεινές αίθουσες με θρησκευτικά σύμβολα, και υποβλητική διακόσμηση (βωμούς, λαμπάδες, θυμιάματα, ξίφη κ.λπ.). Έτσι δοκιμάζεται η αντοχή και η ψυχραιμία του μυούμενου. Υπάρχουν ακόμη τελετές αντίστοιχες με αγιαστικές πράξεις της Εκκλησίας, και ειδικό τελετουργικό τυπικό για τη λειτουργία της Στοάς και τη ζωή των μελών της (γάμος, εγκαίνια ναού, κηδεία κ.λπ.). Η μασονική λατρεία μιμείται τα αρχαία ειδωλολατρικά μυστήρια και γίνεται από ειδικούς λειτουργούς.

Ο μασόνος με τη μύηση και με τους όρκους και τις υποσχέσεις που δίνει, με τη μυστικότητα που είναι υποχρεωμένος να τηρήσει χωρίς να το καταλάβει, βρίσκεται απόλυτα εξαρτημένος από τη Στοά του. Δεν επιτρέπεται και μετά την αποχώρησή του από τη Στοά να ανακοινώσει τα μυστικά και τα μυστήρια στα οποία έχει μυηθεί. Όταν αποχωρεί, χαρακτηρίζεται «*εν υπνώσει*» και μένει δεμένος μαζί της με τους δεσμευτικούς όρκους που έχει δώσει. Οι μέσοι πολίτες γίνονται συνήθως μέλη μιας Στοάς, προσδοκώντας υποστήριξη για την επαγγελματική και κοινωνική τους άνοδο[2]. Η μυστικότητα όμως και η υπακοή που τους επιβάλλονται, είναι κατά την Εκκλησία τελείως αντίθετες με την εν Χριστώ ελευθερία. Ο αληθινός χριστιανός γίνεται προσωπικότητα ελεύθερη και κάνει τα πάντα στο φως, ζώντας «*ὡς τέκνον φωτός*» (Εφ. 5,8).

Λαμβάνοντας υπόψη όλα αυτά η Εκκλησία συνιστά στους πιστούς της να απέχουν από την Μασονία γιατί:

Ο Μασονισμός, εφόσον διαθέτει δική του ηθική, μύηση και τελετουργία με ειδικό τυπικό, δίνει την εντύπωση μιας μυστικής και κρυφής θρησκευτικής οργάνωσης. Με την αλληλοϋποστήριξη των μασόνων καταργείται η αξιοκρατία· με τη λογοκρισία δημοσιευμάτων ή ομιλιών των οπαδών του, περιορίζεται η ελευθερία σκέψης και δράσης. Κάθε χριστιανός, αν θέλει να ανήκει στην Εκκλησία του Χριστού, πρέπει να αποφεύγει μια οργάνωση που τη χαρακτηρίζει απόλυτη μυστικότητα. Η ζωή του χριστιανού είναι κρυστάλλινη και δε συμβιβάζεται με αποκρυφισμό. Σύμφωνα με τη διακήρυξη της Ιεράς Συνόδου της Εκκλησίας της Ελλάδος (1933, 1972 και σε ειδικό φυλλάδιο προς τον λαό το 1982 και το 1996), είναι αδύνατη η συνύπαρξη της ιδιότητας του χριστιανού με εκείνη του μασόνου.

---

[1] Οι τρεις πρώτοι βαθμοί είναι «μαθητής», «ἑταῖρος», «διδάσκαλος». Ο μασόνος του 33ου βαθμού ονομάζεται «ύπατος, μέγας, γενικός επιθεωρητής».

[2] Ο αντεισαγγελέας του Αρείου Πάγου Γ. Πλαγιανάκος, σε πόρισμά του προς τον Υπουργό Δικαιοσύνης θεωρεί «ασυμβίβαστη την ιδιότητα του δικαστικού και μασόνου», διότι οι δεσμευτικοί του όρκοι δεν επιτρέπουν στο δικαστή να είναι αμερόληπτος.

Με τη Μασονία έχει ασχοληθεί και η ελληνική Δικαιοσύνη:
Το Πολυμελές Πρωτοδικείο Αθηνών με την υπ' αριθμ. 2060/6.12.1969 απόφασή του θεωρεί τη Μασονία «μυστικήν οργάνωσιν άγνωστον κατά το περιεχόμενον ου μόνον εις τους πολλούς, αλλά και εις αυτούς ακόμη του τέκτονας...».
Η ελληνική Πολιτεία θεωρεί γι' αυτό «σοβαρό πειθαρχικό αδίκημα τη συμμετοχή Δικαστή σε οργάνωση που επιβάλλει τη μυστικότητα» (Δήλωση του τότε Υπουργού Δικαιοσύνης κ. Γ. Α. Μαγκάκη στην εφημ. «Ελευθεροτυπία», 29.2.1984). Η φράση αυτή αυτούσια πέρασε στο Νόμο 1756/1988, άρθρ. 40, § 7.

ΘΕΜΑΤΑ ΓΙΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗ

1. Πώς κρίνετε τις θεμελιώδεις αρχές της Μασονίας;
2. Η Εκκλησία υποστηρίζει ότι ο Μασονισμός είναι θρησκεία. Ποια επιχειρήματα επικαλείται;
3. Γιατί η Εκκλησία υποστηρίζει ότι είναι ασυμβίβαστη η ιδιότητα χριστιανού και μασόνου;